T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 750 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİ (08 MUHARREM-12 ŞEVVAL 1314/19 HAZİRAN 1896-16 MART 1897)TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

Yüksek Lisans Tezi

NESLİHAN UZUN

İstanbul, 2016

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 750 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİ (08 MUHARREM-12 ŞEVVAL 1314/19 HAZİRAN 1896-16 MART 1897)TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ

Yüksek Lisans Tezi

NESLİHAN UZUN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. GÜLGÛN UYAR

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi NESLİHAN UZUN'nın ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 750 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİ (08 MUHARREM - 12 ŞEVVAL 1314 / 19 HAZİRAN 1896 - 16 MART 1897) TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.06.2016 tarih ve 2016-23/2 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği /~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 20/07/2016

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Doç. Dr. GÜLGÜN UYAR	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. FATMA BETÜL ARGIT	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. FATMA ODABAŞI	

ÖZET

Osmanlı tarihi araştırmaları için şer‘iyye sicilleri vazgeçilmez bir kaynaktır. Çalışma konusu olarak tespit ettiğimiz Üsküdar Mahkemesi 750 numaralı Şer‘iyye Sicili de, 08 Muharrem 1314 (19 Haziran 1896) - 12 Şevvâl 1314 (16 Mart 1897) tarihleri arasındaki dava kayıtlarını içermektedir. Bu çalışmada; öncelikle defterin tamamı titizlikle okunup günümüz harflerine aktarılmış, daha sonra söz konusu dönemde Üsküdar’ın idârî, iktisâdî ve ictimâî yapısı incelenmiştir.

Özel olarak ise bu araştırmada şer‘iyye mahkemeleri, Üsküdar Mahkemesi, şer‘iyye sicilleri, 750 numaralı Üsküdar Şer‘iyye Sicili ve Üsküdar tarihine kısaca değinilmiştir. Ayrıca Üsküdar’ın idârî yapısı ve defterde adı geçen Üsküdar ve Üsküdar dışındaki mekanlar kısaca tanıtılmıştır. Mahkeme kayıtlarının tek tek değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler ışığında Üsküdar’ın o günkü sosyal hayatı, kadın, gayrimüslimler ve aile hayatı üzerinde durulmuştur. Üsküdar’da ekonomik hayat, iktisadî hayatla ilgili defterde geçen bazı kavramlar, esnaf ve sanatkarlar, farklı meslek mensupları, defterde geçen para birimi ve ölçüler bu tezin ilgilendiği diğer konular arasında yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Şer‘iyye Sicili, Üsküdar, Üsküdar’ın İdarî Yapısı, Üsküdar’da Ekonomik Hayat, Üsküdar’da Sosyal Hayat.

ABSTRACT

Sheriyyah Sicils are essential sources for Ottoman historical researches. 750th Üsküdar Court Sheriyyah Sicil which we studied here includes the case recordings between the dates 8th of Muharram 1314 (the 19th of June 1896)- 12th of Shawwal 1314 (16th of March 1897). In this study; firstly, the Sicil was read and written in daily letters and then administrative, financial, social structures of Üsküdar were examined.

Moreover; in this study, Sheriyyah Courts, Üsküdar Court, Sheriyyah Sicils, 750th Üsküdar Sheriyyah Sicil and history of Üsküdar was mentioned. Besides, administrative structure of Üsküdar and Üsküdar mentioned in the Sicil and places around Üsküdar were introduced briefly. After a detailed examine of the case recordings; social life in Üsküdar in those days, women, non-muslims and family life were referred. Some concepts about economic life in Üsküdar, tradesmen and artisans, different occupation groups, currency and metric units are also among the subjects that this study includes.

Key Words: Sheriyyah Sicil, Üsküdar, Administrative structure of Üsküdar, Economic life in Üsküdar, Social life in Üsküdar

ÖNSÖZ

Sosyal bilimler içerisinde önemli bir yere sahip olan tarih, insan topluluklarının geçmişte meydana getirdikleri olayları yer ve zaman göstererek sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatan bir bilimdir. Bu haliyle tarih, milletlerin, toplumların ve insanlığın ortak hafızası olma özelliğini geçmişten günümüze değin sürdürmüştür. Osmanlı Devleti birçok mevzuda olduğu gibi tarihin kaydedilmesi konusunda da büyük hassasiyet göstermiş ve bu şekilde tarihî ve kültürel birikimin gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılmasını temin etmiştir. Osmanlı tarih kaynakları arasında toplumun aynası sayabileceğimiz şer'iyye sicilleri dönemin pratiklerini yazılı bir şekilde bize sunmaktadır. Şer'iyye sicilleri, Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatının en önemli şahsiyeti olan kadıların, mahkemelerde tutmuş oldukları zabıtları, merkezden gelen emir ve fermanları ve mahallî kararların yanında, önemli vakaları kaydettikleri defterlerdir.

Bizim de çalışmamızın konusunu teşkil eden 750 Numaralı defter, Üsküdar Mahkemesi'ne ait olup 08 Muharrem 1314 (19 Haziran 1896) - 12 Şevvâl 1314 (16 Mart 1897) tarihleri arasındaki kayıtları içermektedir. İ'lâmlardan oluşan bu defterdeki bilgiler ışığında Üsküdar'ın idarî, sosyal ve ekonomik hayatı incelenmeye çalışılmıştır. Elbette bir yılı dahi bulmayan kayıtlardan yola çıkarak tam manasıyla dönemdeki gelişmelere vâkıf olmak mümkün değildir. Ancak birtakım ipuçları ile döneme ışık tutmak ve aynı zamanda bu alanda yapılmış çalışmalara katkı sağlamak imkân dâhilindedir.

Tez; giriş, dört bölüm, sonuç, ekler ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Osmanlı şer'iyye mahkemeleri ve Üsküdar Mahkemesi, şer'iyye sicillerine dair bilgiler ile defterimizin özellikleri, son olarak da Üsküdar'ın kısa bir tarihçesi yer almaktadır.

750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'nde yer alan bilgiler ışığında oluşturduğumuz bölümlerin ilkinde, Üsküdar'ın idarî durumuna kısaca değinilmiş, Üsküdar ve Üsküdar hâricindeki kazâ, karye, mahalle, cadde, sokak ve adı geçen diğer mekanlar tespit edilmiştir.

İkinci bölümde, Üsküdar'ın sosyal tabakası dâhilindeki gayr-i müslimler ve aile hayatı ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, sicilde geçen iktisadî kavramlardan yola çıkarak Üsküdar'ın ekonomik durumu ele alınmıştır. Aynı zamanda Üsküdar'da ticârî hayat, esnaf ve sanatkârlar, diğer meslek mensupları, o dönemde kullanılan para ve ölçü birimleri incelenmiştir.

Son bölümde ise, incelenen 750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'nin transkripsiyonlu metni bulunmaktadır.

Sonuç bölümünde, defterdeki bilgilerin genel bir değerlendirilmesi sunulmuştur. Ekler kısmında, defterdeki i'lamların tasnifi hakkında bilgi ve defterden örnek sayfalar verilmiştir. Çalışmamız kaynakça ile sonlandırılmıştır. Bu çalışma ile Üsküdar tarihine ve şer'iyye sicil çalışmalarına bir katkıda bulunmak temennisindeyiz.

Konuyu seçmemde bana yol gösteren ve çalışma süresince yardım ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Gülgûn Uyar başta olmak üzere; yine konu seçiminde değerli yardımlarıyla üzerimde emeği olan Doç. Dr. Bilgin Aydın'a, aynı zamanda metinde okuyamadığım yerler hususunda bana katkı sağlayan Öğr. Gör. Talip Mert'e şükranlarımı arz ederim. Ayrıca incelediğim 750 No'lu Üsküdar Şer'iye Sicili'ne fotokopi ve dijital ortamda ulaşmamı sağlayan İSAM'a ve değerli personeline, tezi titizlikle okuyarak yöntem hususunda katkılar sağlayan, her daim yanımda olan kıymetli dostum Dr. Fatma Yüce'ye teşekkür ederim. Bu tezin hazırlanmasında emeği geçen ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak her türlü maddî-manevî desteğiyle tüm eğitim hayatım boyunca yanımda olan muhterem anne ve babama, kardeşlerim Vildan ve Mehmet Ali'ye, kıymetlilerim Eymen Kağan ve Ayşe Neva'ya şükranlarımla…

İstanbul, 2016

Neslihan UZUN

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT ii
ÖNSÖZ iii
İÇİNDEKİLER v
TABLO LİSTESİ ix
KISALTMALAR x
GİRİŞ 1
1. OSMANLI ŞER'İYYE MAHKEMELERİ ve ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 1
1.1. Osmanlı Şer'iyye Mahkemeleri'nin Kısa Tarihi 1
1.2. Üsküdar Mahkemesi 4
1.3. Mahkeme Görevlileri 6
1.3.1. Kadı 6
1.3.2. Nâib 12
1.3.3. Şuhûdü'l-Hâl 13
1.3.4. Kâtib 15
1.3.5. Muhzır 16
2. ŞER'İYYE SİCİLLERİ 17
2.1. Tanımı 17
2.2. Özellikleri 17
2.3. Muhtevası 18
2.4. Önemi 18
2.5. Şer'iyye Sicillerinde Belge Çeşitleri 21
2.5.1. Kadı Tarafından Kaleme Alınan Belgeler 21
2.5.2. Başka Makamlardan Sâdır Olan ve Sicile Kaydedilen Belgeler 26
3. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ VE ÖZELLİKLERİ 28
4. ÇALIŞMAMIZA KONU OLAN 750 NO'LU SİCİL'İN DÖNEMİNE AİT TARİHSEL ARKA PLAN 30
4. ÜSKÜDAR'IN KISA TARİHÇESİ 36
BİRİNCİ BÖLÜM 41

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 750 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'IN İDARÎ YAPISI 41
1.1. ÜSKÜDAR'IN İDARÎ YAPISI 41
1.2. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR'A BAĞLI KAZÂ VE KARYELER (KÖYLER) 43
1.3. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DAKİ MAHALLE, CADDE VE SOKAKLAR 46
1.3.1. Mahalle 46
1.3.2. Mahalleler 49
1.3.3. Cadde ve Sokaklar 57
1.4. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR'DA ADI GEÇEN DİĞER MEKÂNLAR 58
1.5. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR HÂRİCİNDE İSMİ GEÇEN YERLER 61
İKİNCİ BÖLÜM 70
750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DA SOSYAL HAYAT 70
2.1. ÜSKÜDAR'DA GAYR-İ MÜSLİMLER 70
2.1.1. Ermeniler 77
2.1.2. Rumlar 83
2.1.3. Yahudiler 87
2.2. AİLE HAYATI 90
2.2.1. Kadın 93
2.2.2. Nikâh 97
2.2.3. Mehir 99
2.2.4. Evliliğin Sona Ermesi 108
2.2.4.1. Talâk 108
2.2.4.2. Vekâletle Boşanma 111
2.2.4.3. Muhâla'a 112
2.2.5. Evliliğin Sona Ermesinin Neticeleri 115
2.2.5.1. İddet 115
2.2.5.2. Hıdâne 116

2.2.5.3. Nafaka 121
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 128
750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DA EKONOMİK HAYAT 128
3.1. İKTİSADÎ HAYATLA İLGİLİ DEFTERDE GEÇEN BAZI ISTILAHLAR 128
3.1.1. Bey' (Mübâya'a) 128
3.1.2. Deyn 130
3.1.3. Ferâğ 133
3.1.4. Hacr (Vasî Nasbı) 135
3.1.5. Havale 136
3.1.6. Hibe 137
3.1.7. İbrâ 139
3.1.8. İcâre 141
3.1.9. Karz 145
3.1.10. Kefâlet 147
3.1.11. Muamele-i Şer'iyye 148
3.1.12. Rehin 149
3.1.13. Tereke 150
3.1.14. Vekâlet 150
3.1.15. Verâset (Mirâs) 154
3.1.16. Vesâyet 155
3.2. TİCARÎ HAYAT VE DEFTER'DE ADI GEÇEN MESLEKLER 156
3.3. PARA BİRİMİ VE ÖLÇÜLER 161
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 165
750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ 165
4.1. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ'NDE YER ALAN KAYITLARIN ÖZETLERİ 165
4.2. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ'NİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ 175

SONUÇ 266
EKLER 269
EK-1:Sicildeki Kayıtların Tasnifi 269
EK-2: Sicilden Örnek Sayfalar 271
KAYNAKÇA 275

TABLO LİSTESİ

Tablo-1: Defterde Geçen Mehir Miktarları

Tablo-2: Defterde Geçen Esnaf ve Sanatkâr İsimleri

Tablo-3: Defterde Geçen Diğer Meslekler

KISALTMALAR

A.H.K. : Aile Hukuku Kararnâmesi

AÜİF : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

BİSAV : Bilim Sanat Vakfı

Bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

cm : Santimetre

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

D.İ.E. : Devlet İstatistik Enstitüsü

ed. : Editör

h. : Hicrî

hzl. : Hazırlayan

İA : İslâm Ansiklopedisi

İBB : İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İFAV : Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

İSAM : İslam Araştırmaları Merkezi

m. : Milâdî

md. : Madde

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

M.K. : Mecelle Kanunu

M.Ö. : Milattan Önce

MÜTAE : Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

No : Numara

OSAV : Osmanlı Araştırmaları Vakfı

ö. : Ölümü

r.a : Radıyallahu anh

sy. : Sayı

s. : Sayfa

s.a.v. : Sallallâhu ‘aleyhi ve sellem

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

ŞS : Şer‘iyye Sicili

TC : Türkiye Cumhuriyeti

thk. : Tahkik

TİBKY : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

trc. : Tercüme

t.y. : Tarih yok

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TTK : Türk Tarih Kurumu

vd. : Ve diğerleri

vs. : Vesaire

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

1. OSMANLI ŞER'İYYE MAHKEMELERİ ve ÜSKÜDAR MAHKEMESİ

1.1. Osmanlı Şer'iyye Mahkemeleri'nin Kısa Tarihi

Arapça olan Mahkeme; sözlükte hükm kökünden ism-i mekân olup kelime olarak; hüküm verilen yer, yargılama yeri anlamına gelmektedir. Fıkhî terim olarak ise, kadıların içinde davalara bakmaları ve yargılama yetkisini kullanmaları için kurulmuş resmî makam ve kurumu ifâde etmektedir.[1]

Osmanlı Devleti'ndeki şer'iyye mahkemeleri ise; başlıca şer'î ve örfî davaların görüldüğü ve meselelerin halledilerek hükme bağlandığı yerlere denilmektedir.[2] İncelemiş olduğumuz sicilde davanın görüldüğü mahkemeyi ifâde etmek için; "meclis-i şer'-i şerîf-i enver, meclis-i şer'-i münîr, meclis-i şer'-i hatîr, meclis-i şer'" ifâdelerinin kullanıldığını görmekteyiz.[3]

Mahkemelerde görülen dava; bir kimsenin diğer bir kimseden hâkim huzurunda hakkını talep etmesidir. Bu sûretle hakkını talep eden kimseye okuduğumuz sicilde de kullanılan ifâdesiyle "müdde'î", kendisine dava açılan kimseye de "müdde'â 'aleyh"[4] denir. Hüküm; hâkimin iki taraf arasındaki duruşmayı kesin olarak neticelendirmesidir.[5]

Osmanlı adliye teşkilatını, İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya konan adli yapının Emevî, Abbasî, Selçuklu ve Memlüklü devletleri vasıtasıyla işlenerek ve gelişerek gelen bir şekli oluşturmaktadır.[6] Osmanlı hukuk tarihinin batılılaşma/modernleşme dönemine kadar devam eden sürecinde klasik yapı büyük ölçüde korunmuştur. Klasik Osmanlı Mahkemesi bu devirde tek hâkimli ve esas itibariyle tek derecelidir.[7]

İslam hukuk sistemini devam ettiren Osmanlı Devleti, tüm teb'anın haklarını korumak amacıyla ilk zamanlardan itibaren adlî alana ehemmiyet vermiştir. Bu durum

[1] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, "Mahkeme", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2003, XXVII, s. 338.
[2] Halil İnalcık, "Mahkeme", *İA*, MEB Basımevi, İstanbul 1987, VII, s. 149.
[3] Bkz.,*Üsküdar 750 No'lu ŞS*, 1/1, 1/2, 8/23, 20/49, 32/70.
[4] Ahmed Cevdet Paşa, *Açıklamalı Mecelle: (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye) (M. K.)* 1312/1895, hzl. Ali Himmet Berki, Hikmet Yay., İstanbul 1979, md. 1613.
[5] M.K., md. 1786.
[6] M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 2. bs., Beta Yay., İstanbul 1996, s. 84.
[7] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 341.

beraberinde şer‘iyye mahkemelerine ve kadılık müessesesine verilen önemi getirmiştir. I. Murad zamanında kurulan kazaskerlik müessesesi çeşitli düzenlemelerle Fatih Sultan Mehmed döneminde hudutların genişlemesi ve işlerin artması gibi sebeplerle biri Rumeli, diğeri Anadolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Böylece Osmanlı mahkemeleri Anadolu ve Rumeli olarak iki bölgeye ayrılarak Anadolu'daki kadılar Anadolu kazaskerliği, Rumeli, Kırım ve Kuzey Afrika'daki kadılar da Rumeli kazaskerliğine bağlı olarak mevleviyet, sancak ve kazâ kadıları şeklinde teşkilatlanmıştır.[8]

Osmanlı Devleti mahkemeleri, uzun müddet tek hâkimli ve tek dereceli olarak devam etmiştir. Adlî, idarî, beledî ve mâlî alanlarla ilgili davalarda geniş görev ve yetki alanlarına sahip olmuştur. Hem şer‘î hem de örfî alanda tek yetkili mahkeme konumunda bulunmuştur. Yargı işlevini yerine getiren kadılar önlerine gelen şer‘î davalara fıkıh kitaplarında, örfî davalara da kanunnâmelerde yer alan kuralları uygulamışlardır. Şer‘î davalarda Osmanlı, genellikle Hanefî mezhebi ictihadlarına uymuştur. Mahkemelerin bu yapısı ve işlevi, XIX. yüzyıla değin devam etmiştir.[9]

Osmanlı hukuk tarihindeki en köklü değişimler, defterinde dönemini kapsayan Tanzimat sonrasında meydana gelmiştir. Bu dönemde tek hâkimli klasik Osmanlı mahkemesi yerini giderek toplu hâkimli mahkemelere bırakmaya başlamıştır. Bu alandaki en köklü değişiklik 1864 Vilâyat Nizamnâmesi'yle bütün İmparatorluk dâhilinde ceza ve hukuk mahkemelerine bakan Nizâmiye Mahkemeleri'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu mahkemelerden ayrı, bir yüksek yargı organı olarak da Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye kurulmuştur. Nizâmiye Mahkemeleri Adliye Nezâreti'ne bağlanmışken, Şer‘iyye Mahkemeleri şeyhülislamlığa bağlı kalmaya devam etmiştir.[10]

Ancak her ne kadar Osmanlı Mahkemeleri şer‘î ve nizâmî olarak şeklen ayrılmış olsa da bu iki mahkemenin görev ve yetkileri tam ayrılamadığından adlî işlemler karışık bir hal almıştır. Bu durumu düzeltme gereksinimi ile Mecelle neşredilmiştir.[11]

---

[8] Halit Ongan, *Ankara'nın 1 Numaralı Şer‘iye Sicili,* TTK Basımevi, Ankara 1958, s. XXIV; Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyet ve Müesseseleri Tarihi,* Kayıhan Yay., İstanbul 1999, s. 201; İnalcık, VII, s. 147; Münir Atalar, "Şer'iye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe", *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, AÜİF İslam İlimleri Enstitüsü Yay., sy. 4, Ankara 1980, s. 306.

[9] İnalcık, VII, s. 147.

[10] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 344; Atalar, s. 307.

[11] Atalar, s. 307.

1869-1876 yılları arasında Ahmed Cevdet Paşa başkanlığındaki heyet tarafından hazırlanan "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye" adlı kanun, daha çok borçlar, eşya ve yargılama esaslarını içermektedir. Hukukî alanda farklı görüşlerden sadece uygulamaya esas olanları topladığından bu kanun, mahkemelerde büyük kolaylık sağlamıştır. İçeriğinde aile, miras, vasiyet, vakfa dair hükümler ve ceza hukukuna yer verilmemiştir. Bu kanun, 1926'ya kadar uygulamada kalmıştır.[12] 750 No'lu defterde de; "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye"nin maddeleri esas alınan davalar olduğunu görmekteyiz.[13]

1862 yılında, şer'iyye mahkemelerinden gelen dosyaları istînaf veya temyizen incelemek için "Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye" kurulmuştur. Sicilin bu meclis tarafından incelendiği, defterimizin her sayfasının üst kısmındaki meclis mührü ile defterin 196. sayfasında yer alan meclisin yazı ve mühründen anlaşılmaktadır.[14]

Devletin ilk dönemlerinde şer'iyye mahkemelerinin belli bir binası yoktur. Ancak bu yargılamanın yapıldığı belirli bir yerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Kadıların yargı işlerini kolay yürütebilecekleri ve mahkemeye başvuranların da her zaman kadıyı bulabilecekleri bir yerin bulunması şarttır. Bu ya kadının evi, ya cami ya da medreselerin bir odasıdır.[15] Ancak Sultan II. Mahmud döneminde şer'iyye mahkemesi ve kadılar hususunda önemli değişiklikler yapılmıştır. 1253/1837 yılında İstanbul Kadısı'nın makamı Bâb-ı Meşihat'taki boş odalara taşınmış ve ilk kez resmî bir mahkeme binasında yargı görevi ifâ edilmeye başlanmıştır.[16]

Çeşitli düzenlemelerle varlığını sürdüren şer'î mahkemelerin görev ve yetkileri, 08 Nisan 1924 yılında kadılık ve naiblik ünvanlarının kalkması ve görevlerinin Asliye hukuk mahkemelerine devredilmesiyle sona ermiştir.[17]

---

[12] M. Âkif Aydın, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *DİA,* TDV Yay., XXVIII, Ankara 2003, s. 231-234; Atalar, s. 307-308.
[13] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.
[14] Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk,* Arı Sanat Yay., İstanbul 2008, s. 551-552; Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 344.
[15] Ahmet Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, I, s. 77.
[16] Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri,* I, s. 77.
[17] Atalar, s. 308-309.

1.2. Üsküdar Mahkemesi

Üsküdar ve çevresi, 1352 yılında Venedikliler'e yenilen Cenevizliler'in yardım isteği üzerine Orhan Gazi tarafından ele geçirilmiş ve bu tarihten sonra Osmanlılar tarafından iskân edilmeye başlanmıştır.[18]

Bugünkü İstanbul hududlarında fetihten itibaren sur içinde bir ve surdışında bilâd-ı selâsede birer aded olmak üzere toplam dört kadılık bulunmaktaydı. Sur içindeki kadılık İstanbul kadılığı olup, "Bilâd-ı Selâse" olarak zikredilen yerler Eyüp, Galata ve Üsküdar'dır ve ayrı kadılıklar şeklinde ihdâs olmuştur.[19]

Üsküdar'a ilk olarak hangi tarihte bir kadının tayin edildiği ise belli değildir. İstanbul'un fethinden sonra bir süre İstanbul Kadılığı'na bağlı olarak yönetilmiş olan Üsküdar, XVI. yüzyılın ilk yarısında Gebze Kadılığı'na bağlı olup, Gebze kadısının tayin ettiği bir naib tarafından idare edilmiştir. Üsküdar'ın hukukî işlemleri nâibler tarafından görülmekteyken, 1550'li yıllardan itibaren Üsküdar'a kadılar tayin edilmeye başlanmıştır.[20]

1583 yılında Şile ve Kandıra kazâlarının Üsküdar'a dâhil edilmesiyle Üsküdar Kadılığı mevleviyet kadılıklarına dâhil edilmiştir.[21] XVII. yüzyılda kadılık derecelerinde düzenleme yapılmış, Üsküdar ikinci dereceden bir mevleviyet olup mahreç mevleviyeti[22] içinde yer almıştır. Evliya Çelebi'nin ifâdesine göre; Üsküdar kadısına bağlı 100 memur olup civarda beş nâibi bulunmaktatır. Yine onun verdiği bilgiye göre; kadı senelik 500 akçe ile payelidir. Ayrıca buranın senelik geliri 40.000

[18] Bilgin Aydın-Ekrem Tak, *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (h. 919-927/ m. 1513-1521)*, İSAM Yay., İstanbul 2008, s. 17.
[19] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1965, s. 133; Mehmet İpşirli, "Üsküdar Mahkemesi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* Üsküdar Belediyesi, I., İstanbul 2008, s. 32.
[20] M. Hanefi Bostan, "Üsküdar", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2012, XXXXII, s. 367; Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 17-18; Nevizâde Atâyi, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik, Şakâik-i Numaniyye ve Zeyilleri*, neşr: Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, II, s. 35.
[21] Uzunçarşılı, s. 96; Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 16.
[22] Osmanlı Devleti'nde dereceleri itibariyle kadılıklar öncelikle "mevleviyet kadılıkları" ve "kazâ kadılıkları" olarak ikiye ayrılmaktadır. Mevleviyet kadılıklarının itibar bakımından derecelenmesi ise kadıların terfî sırasına göre devriye mevleviyetleri, mahreç mevleviyetleri, bilâd-ı hamse mevleviyetleri, Haremeyn mevleviyetleri şeklindeydi. İşte devriye mevleviyetinin üzerinde yer alan kadılıklara mahreç mevleviyeti denilmiştir. (Bkz. Fahri Unan, "Mevleviyet", *DİA,* TDV Yay., Ankara 2004, XXIX, s.467.)

kuruştur.[23] Boğazın Beykoz dışındaki Anadolu sahili Üsküdar kadılığına aitti. Beykoz her ne kadar Üsküdar mevleviyetinde olsa da Osmanlı'nın müneccimbaşılarına meşruta 150 akçe payeli kazâ hükmündedir.[24] Yani Beykoz sarayın müneccimbaşının arpalığı olduğu için, Üsküdar sınırları içerisinde yer almasına rağmen, buranın naip ataması müneccimbaşı tarafından yapılmaktaydı.[25] Üsküdar kadısının Kartal, Pendik, Gebze, Şile ile Anadolu Kavağı'nda birer nâibi vardı.[26]

Üsküdar 1840 tarihinde Anadolu kazaskerliğinin arpalığı olmuş ve mevleviyet statüsü kaldırılmıştır. Ekim 1909'da arpalık olmaktan çıkarılmış ve Meclis-i Mebusân'ın kararıyla tekrar mahreç mevleviyeti olmuştur. 02 Mart 1917'de Üsküdar'ın da bulunduğu şer'î mahkemeler Adliye Nezâreti'ne bağlanmıştır. 03 Mayıs 1920'de ise Üsküdar Kadılığı şeyhülislamlığa aktarılmıştır. 1924 tarihinde Üsküdar Kadılığı lağv edilerek yerine Üsküdar Sulh Mahkemesi kurulmuştur.[27]

Osmanlı mahkemelerinin hukukî ve idârî faaliyetlerini belgeleyen kadı sicilleri arasında en düzenli koleksiyonlardan birisi de Üsküdar kadılığına aittir. Üsküdar Sicilleri'nin ilki 1513 yılından başlamakta olup son sicil ise 1923-1924 yılına ait bulunmaktadır. Söz konusu siciller İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri ile Meşîhat Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Bu iki arşivde 1074 sicil mevcuttur.[28]

Üsküdar Mahkemesi binası bugün Üsküdar'ın merkezinde Gülfem Hatun Mahallesi'nde Mahkeme Sokak'ta yer alan gerek dışarıdan görünüşü, gerekse iç taksimatı ve müştemilatı ile mahkeme binası olma özelliğini yansıtan binadır. İlk defa ne zaman adından bahsedildiği bilinmemekle birlikte burası çok uzun bir zamandan beri halk arasında ve araştırmacılar tarafından Üsküdar Mahkeme binası olarak tanınmakta; bazı yazılarda da Fatih'in yargılandığı mahkeme binası olarak geçmektedir.[29] Halk buraya "Fatih Mahkemesi" demektedir. Hepsi yığma taştan yapılmış olan bina,

[23] Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* (haz. Orhan Şaik Gökyay), Yapı Kredi Yay., İstanbul 1996, I. Kitap, s. 202.
[24] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 198.
[25] Robert Mantran, *İstanbul Tarihi*, çev. Teoman Tunçdoğan, 1. bs., İletişim Yay., İstanbul 2001, s.245.
[26] Uzunçarşılı, s. 134.
[27] Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 18.
[28] Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 19.
[29] İpşirli, "Üsküdar Mahkemesi", s. 33.

mahkeme salonu ve zindanlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.[30] Günümüzde hususi mülkiyete dönüştürülmüş bu mahkeme binası, Üsküdar Belediyesi tarafından satın alınarak, aslına uygun bir şekilde restore edilmiş olup Adalet Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.[31]

Üsküdar Mahkemesi'nin ne zaman kurulduğu belli değildir. Fatih Devrinde tesis edildiği söylenmesine rağmen Fatih Vakfiyesi'nde adı bulunmamaktadır. Üsküdar, kadı nâiblerince idare edildiği için ilk zamanlar davalara nâib evlerinde bakılmış olmalıdır.[32] Sicillere dayalı son dönem araştırmalarında mahkeme yeri ile alakalı yeni bilgiler açığa çıkmıştır. Diplomatik açıdan kadı sicillerini inceleyen Ekrem Tak, XVII. yüzyıla ait sicillerde Üsküdar Mahkemesi için müstakil bir binanın varlığını kira kayıtlarından hareketle ortaya çıkarmıştır.[33]

İncelenen defterin kapağında ve son kısmında adı yazılı olan Nasreddîn-zâde Seyyid Ahmed Şükrî Efendi'nin dönemin Üsküdar kadısı olduğunu görmekteyiz. Kadıya intikal eden davaların ise, Üsküdar Mahkemesi binası yani Fatih Mahkemesi'nde görülmüş olabileceğini düşünmekteyiz.

1.3. Mahkeme Görevlileri

1.3.1. Kadı

Arapça kelime olarak "kazâ" kökünden gelen kadı, bir hukuk terimi olarak insanlar arasında meydana gelen davaları şer'î hükümlere göre çözmek için yetkili makamlarca görevlendirilmiş kişidir.[34] Bilindiği üzere İslâm tarihinde ilk defa yargılama işini gerçekleştiren bizzat Hz. Peygamber'dir. Hulefâ-i Râşidîn döneminde ise halîfeler bu görevi îfâ etmişlerdir. İslam coğrafyası genişleyip, yargı konusunu ilgilendiren meseleler çoğalınca muhtelif bölgelerde vekâleten davâları yürütmek üzere

[30] M. Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2001, III., s. 1470-1471.
[31] İpşirli, , "Üsküdar Mahkemesi", s. 37.
[32] Haskan, III, s. 1471.
[33] Ekrem Tak, *Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması,* Doktora Tezi, M. Ü. T. A. E., İstanbul 2009, s. 37.
[34] Fahrettin Atar, "Kadı", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2001, XXIV, s. 66.

husûsî kadılar tayin edilmiştir. Bir İslam devleti olması hasebiyle kuruluş yıllarından itibaren Osmanlı Devleti de aynı kazâ sistemini benimsemiştir.[35]

Osmanlıda kadı, bu görevini kendine özgü üç niteliğiyle yerine getirmektedir. İlki doğrudan merkeze bağlı olup, mahallî otoritelerden ve yöneticilerden bağımsız olması, ikincisi yargı alanında mülkî ve mâlî konularda aynı derecede sorumlu bir yönetici olması ve son olarak ilmiye sınıfı içinde ve aynı eğitimden geçmiş olmasıdır.[36]

Osmanlı devletinde kadılık müessesesi, gelişmiş bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.[37] Osmanlı Devleti'nde kadılık müessesesinin başlangıcı için kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Ancak kadılık müessesesinin Osman Gazi döneminden itibaren mevcut olduğu söylenebilir. Zira kadı tayiniyle ilgili ilk rivayetler Osman Gazi dönemine aittir. ÂşıkPaşaoğlu tarihinde de geçtiği üzere; Karaca Hisar'ın fethinden sonra, buradaki pek çok kilise camiye çevrilmiş, ulemadan Tursun Fakih burada hutbe okumuş ve şer'î işleri görmek üzere Karaca Hisar'a kadı olarak atanmıştır.[38]

Osmanlı'da birçok yenilik ve düzenlemenin yapılmaya başlandığı II. Mahmud döneminden itibaren, kadıların yetkilerinin azalmaya başladığı ve yeni düzenlemelere tâbî oldukları görülmektedir. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra ülke yönetiminde önemli değişiklikler olmuştur. 1842 tarihinden itibaren eyalet ve sancaklarda meclisler kurulmuş ve bu meclislere yargi ile alakalı yetkiler verilmiştir. Sonuç olarak, şer'iyye mahkemelerinin eskiden beri alanları dâhilinde olan olaylar ve davalardaki yetkilerinin önemli bir kısmı bu meclislere devredilmiştir. Şahsı ilgilendiren özel hukuk alanı, yani günümüz medeni hukuk mevzuları şer'iyye mahkemelerine dolayısıyla kadılara bırakılmıştır. Evlenme, boşanma, miras, tereke yazımı gibi konulara devam edegeldiği üzere kadı ve naipleri tarafından bakılmıştır. Cezayı gerektiren dünyevi konularla ilgili anlaşmazlıkların çözümü ise hâkim sıfatıyla kadı veya naibin de görev aldığı sancak ve eyalet meclislerine bırakılmıştır. Böylece, daha önce kadı ve naiplerin tekbaşlarına

[35] Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, s. 175-193.
[36] İlber Ortaylı, "Osmanlı Kadısı'nın Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, İstanbul 1959, s. 95.
[37] İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,* Turhan Kitabevi, Ankara 1994, s. 12.
[38] Aşık Paşazâde*, Âşık Paşaoğlu Tarihi*, hzl. Atsız, MEB, İstanbul 1992, s. 25.

aldıkları kararlar, artık kendilerinin de içlerinde bulunduğu bir meclis tarafından alınacaktır.[39]

Hükümet merkezinde ise, 1867 tarihli "Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnâmesi" ile aile, miras, vakıf, şahsa karşı işlenen suçlar ve cezaları gibi hukuk-ı şahsiye davaları dışındaki davalar şer'iyye mahkemeleri, dolayısıyla kadının yetki alanından çıkarılmış ve aynı tarihli "Şûray-ı Devlet Nizamnamesi" ile şer'iyye mahkemelerinin idâri yargı yetkileri tamamen ellerinden alınmıştır.[40]

Osmanlı'da kadıları yetiştiren kaynak medreselerdi. Medreseden mezun olarak icazet alanlar icazet sırasına göre matlab defteri denen deftere kaydedilirler ve bunlara mülâzım denilirdi. Bu mülâzımlar müderris olmak istemeyip kazâ mesleğini seçerlerse en küçük idarî birimden başlamak şartıyla kadı olarak tayin edilirlerdi. Sonra da kademe kademe kazaskerlik hatta şeyhülislamlığa kadar çıkabilirlerdi.[41]

Osmanlı Devleti'nde ilmiyye mensuplarının tayin, azil, nakil işlemlerini yürüten bir kurum olarak karşımıza, Fatih devrinde Anadolu ve Rumeli Kazaskerlikleri olarak ikiye ayrılan "kazaskerlik müessesesi" çıkmaktadır.[42] Rumeli'deki kazâ teşkilatı ve kadılar Rumeli Kazaskeri'nin, Anadolu ve Mısır'daki teşkilat ve kadılar ise Anadolu Kazaskeri'nin idaresi altında bulunuyordu.[43] Kazaskerlik; Osmanlı devletinde orduda çıkan ihtilafların halledilmesi, tereke taksiminin yapılması, kaza işlerinin ve tedris görevinin düzenli bir şekilde işlemesi, bunlara ait tüm işlemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla teşkil edilmiştir.[44] Osmanlı Devleti'nde 763/1362'de müstakil olarak tayin edilen; asker arasındaki çekişmeyi sulha kavuşturmak, tereke taksiminin gerçekleştirilmesi ve diğer muâmelâtın görülmesi için bu müessesenin başına getirilen, ilk kazasker ünvanına sahip kişi ise Bursa kadısı Çandarlı Kara Halil'dir.[45]

---

[39] Hamiyet Sezer Feyzioğlu, *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Düzenlemele*r, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s.61.
[40] Ahmed Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iye Mahkemeleri ve Şer'iye Sicilleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 14, İstanbul 2009, s. 17.
[41] Uzunçarşılı, s. 87; Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri,* I, s. 68.
[42] Cahit Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri: Teşkilat, Tarih,* İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s. 55.
[43] Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik", *Belleten Dergisi*, TTK Basımevi, sy. 232, Ankara 1998, LXI, s. 661.
[44] Mehmet İpşirli, *XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı Devletinde Kadıaskerlik Müessesesi*, İstanbul 1980, s. 1.
[45] Hoca Sa'duddîn, *Tâcu't-Tevârîh*, Tabhâne-i Âmire, İstanbul 1279, I, s. 69.

Osmanlı devletindeki "Kazaskerlik" müessesesi, önceki İslam devletlerinden daha geniş bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.[46] Kadıların tayin, terfi, nakl ve azil gibi bütün işlemleri kazaskerler tarafından yapılırdı. XVI. yüzyıl ortalarına kadar bütün müderris ve kadıların tayinleri kazaskerlere aitti. Böylelikle ülkenin adalet, eğitim ve dinî hizmetleri yürütülmüştür.[47] Kadılar ilmiyeye mensup olmaları hasebiyle kazaskerliğe intisap ettiklerinde, burada "ruznâme" denilen defterlere kaydedilirler ve özlük işleri buna göre yürütülürdü. Aksi takdirde ellerinde berat olsa dahi hükümsüz sayılır ve kadılık yapamazlardı.[48]

Dereceleri bakımından kadılar önce "mevleviyet" ve "kuzât" kadılıkları olmak üzere iki büyük gruba ayrılmaktadır. Büyük ve mühim eyaletlere, vilayetlere ve bazı önemli sancaklara mevleviyet denilen kadılar *(mevâli)* tayin edilirdi. Aldıkları maaşları itibariyle mevleviyetler iki kısma ayrılıyordu:

a) Üç yüz akçe yevmiyeli mevleviyetlerdir ki bunlara devriye mevâlîsi denirdi. Bunlar mevleviyetlerin en düşük derecesiydi. Mesela Sivas ve Silistre eyaletleri üç yüz akçeli mevleviyetler idi.

b) Yevmiyesi daha yüksek olan mevleviyetlerdi ve son sınır beş yüz akçeli mevleviyet makamı idi. Bunlar devletçe çok ehemmiyet verilen eyaletlerin kadıları idi.

Mevleviyetlerin de kendi aralarında dereceleri vardır. Rumeli Kazaskerliği en yüksek mevleviyet derecesi olup peşinden de Anadolu Kazaskerliği gelir. Her ikisinin de pâyesi vardır. Daha sonra ise sırasıyla İstanbul Kadılığı, Harameyn Mevleviyeti, Bilad-ı Hamse Mevleviyeti, Mahraç Mevleviyeti, Devriye Mevleviyeti ve Pâye-i Mücerrede Sahipleri yer almaktadır.[49] Daha önce de belirttiğimiz gibi Üsküdar'ın XVII. yy.'da 500 akçe payeli ikinci dereceden bir mahreç mevleviyeti olması buranın mühim bir makam olduğunu anlamamız açısından önem arzetmektedir.

Kazâ kadılıkları da kendi aralarında derecelere ayrılmaktadır. Bunların en yüksek derecesine "sitte", "eşref-i kuzât" veya "yüz elli akçeli kadılık" denilmekteydi.

[46] İpşirli, *XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı devletinde Kadıaskerlik Müessesesi*, s. 10.
[47] İpşirli, *XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı devletinde Kadıaskerlik Müessesesi*, s. 127.
[48] Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,* s. 13.
[49] Uzunçarşılı, s. 87, 95; Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, s. 68-69.

Rumeli kazâ kadılıkları da en alt dereceden yukarıya doğru, Çinad, Çelebi, Eğri, İnebahtı, Sâlise, Sâniye, Karib-i Ûlâ, Ûlâ ve Sitte-i Rumeli olmakla dokuz, Anadolu kazâ kadılıkları da büyüklük ve gelirlerine göre en düşükten başlayarak Tâsia, Sâmine, Sâbia, Sâdise, Hâmise, Râbia, Sâlise, Sâniye, Mûsıla ve Sitte-i Anadolu olmakla on sınıftır.[50] Kazâ kadılarının tayini kazaskerlere aitti.[51]

XIV. asırdan XVI. asrın ortalarına kadar bütün kadıların tayin yetkisi Rumeli ve Anadolu kazaskerlerine aitken, XVI. asrın ikinci yarısından sonra mevâli denilen büyük kadıların tayin yetkisi şeyhülislamların teklifi ile gerçekleşmeye başladı. Diğer kadıların tayin yetkisi ise yine kazaskerlerde bırakılmıştır.[52]

Kadıların görevlerini ise kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Kadılar öncelikle bulundukları yerde halkın hukuk ve cezaya, muhâkemeye dair işlerine bakarlardı. Bu davalarda kadılar şâhitleri dinleyip, ilgili belgeleri toplayıp bir hükme varırlardı.

2. Amme hukukunu korumak, kadıların görevleri arasındaydı.

3. Kadılar küçük yerlerdeki işleri takip etmek üzere nâibler tayin etme yetkisine sahiplerdi. Böylelikle nâibleri vasıtasıyla en uzak yerlerdeki hâdiselerden dahi haberdâr olarak âmme hukuku ve hususî hukukla alâkalı meseleleri sicile geçirirlerdi.

4. Her türlü kefâlet, vekâlet, mukavele ve borçlanma gibi akitler kadılar tarafından gerçekleştirildiğinden kadılar âdeta bugünkü noter vazifesini de yürütmekteydiler.

5. Aile hukuku ve mirasa taalluk eden meseleler de kadılar ve nâibleri tarafından takip edilir ve neticelendirilirdi.

6. Kadılar bölgelerindeki vakıf, mukataa ve tımarları denetlemekle sorumluydular.

[50] Uzunçarşılı, s. 91-93; Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri*, I, 69; İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik", s. 662-663; Mustafa Şentop, Osmanlı Yargı Sistemi ve Kazaskerlik, Klasik Yay, İstanbul 2005 s. 90.
[51] Uzunçarşılı, s. 91; Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri*, I, s. 69.
[52] Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri*, I, s. 69.

7. Ordunun seferde bulunduğu bölgenin kadıları da orduyla birlikte sefer görevi alırdı. Menzillerin tanzimi, sefer kaçaklarının cezalandırılması, ordunun iâşe ve mühimmâtının takviyesi kadı ve nâiblerine aitti.

8. Bölge asayişinin temini konusu da kadıların görevleri içerisindeydi.

9. Çok önemli görevlerinden biri de bugünkü belediye hizmetlerini görmüş olmalarıdır. Bu hizmette kadılar, özellikle narhların tespiti, esnafın teftişi, ihtikâr ve iddiharın[53] önlenmesi hususunda da görev almışlardır.

10. Osmanlıda her meslekteki esnaf loncasının başında bulunan esnaf şeyhleri de kadılar tarafından tayin edilirlerdi.

11. Zaman zaman kadıların beylerbeyi ve sancakbeylerini de teftiş ettikleri görülmektedir.

12. Kadılar arazi ve emlak alım-satım işleriyle de meşgul olurlardı.

13. Kadılar bulundukları bölgede devletin en güvenilir unsurları olduğundan, merkezden yazılan hatt-ı hümâyûnlar, beratlar ve muhtelif yasaklar doğrudan kadıya bildirilir ve kadı da gereğini yapardı.[54]

14. Kadılar ayrıca şehrin imarından ve şehir planlama ve düzeninden de sorumlu idiler. İmara açılacak olan yeni yerler, yapılacak suyolları, mezarlık ve pazar yerlerinin tespiti vs. gibi konular kadının kontrol ve iznine bağlı idi.[55]

Daha önce de belirttiğimiz gibi bugünkü İstanbul hududlarında fetihten itibaren temelde sur içinde bir ve surdışında bilâd-ı selâsede birer aded olmak üzere toplam dört kadılık bulunmaktaydı. Sur içindeki kadılık İstanbul kadılığı olup hâkimine "İstanbul Kadısı" veya "İstanbul Efendisi" nadiren de "İstanbul Mollası" denilirdi. Bilâd-ı Selâse olarak zikredilen yerler Eyüp, Galata ve Üsküdar'dır. Galata ve Üsküdar kadılığı kendi

[53] Ticâret malını pahalılaşması amacıyla istifleyip piyasaya sürmeyi geciktirme anlamına gelmektedir. İhtikâr kelimesi salt istifçilik manasına gelen iddihar kelimesinden daha geniş bir içeriğe sahiptir. (Bkz. Cengiz Kallek, "İhtikâr", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2000, XXI, s. 560.)
[54] Cahit Baltacı, "Şer'iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi", *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul 1985, s. 127-129.
[55] Ortaylı, "Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine", s. 104-105.

adları ile söylenirken, Eyüp kadılığına "Havass-ı Refia" veya "Haslar Kadılığı" denilirdi.[56]

Kadılar kazâ işleri yanında idarî işlerle de meşgul oldukları için merkezden kendilerine gelen emirleri bu maksatla hazırlanan defterlere aynen geçirdikleri gibi, kendileri de her ne münasebetle olursa olsun yazdıkları yazıları, bu işe mahsus defterlere geçirirlerdi. İşte bu defterlerin hepsine birden "Mahkeme-i Şer'iyye Sicillâtı" denilirdi.[57]

Kadı devraldığı "mahkeme-i şer'iyye sicillâtı" denilen bu defterin başına adını ve görev tarihini yazardı. Bu uygulamanın bir örneğini de incelediğimiz 750 No'lu Defter'de görmekteyiz. Defterin kapağında yer alan kayda göre; 1314/1896 senesinde Üsküdar'da kadılık vazifesinde bulunan kişi Şükrî Efendi'dir.

1.3.2. Nâib

Sözlükte birini temsil etmek, birine vekâlet vermek manasına gelen "nevb (niyâbe)" mastarından türeyen nâib, fıkıh terimi olarak bir makamın sorumluluğunu asıl sahibinin yerine geçici bir zaman için yüklenen kimse demektir.[58] Kadı nâibleri ise, kadıların birinci dereceden yardımcılarıdır. Kadılar tarafından tayin edilir ve kazasker tarafından tasdik edilerek göreve başlarlardı. Ancak istihlaf yetkisi bulunmayan kadılar nâib tayin edemezlerdi.[59] Dolayısıyla kadılar tayin edildikleri halde bazı yerlere bizzat kendileri gitmeyerek, adlarına karar yetkisini haiz olan nâiblerini gönderebilirlerdi.[60] Kazâ, sancak ve eyâlet kadılarının nâibleri, kadının bulunduğu yerin büyüklüğüne göre farklı sayılarda olmaktadır.[61]

Vazifelerinin mahiyetlerine göre nâibler çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Kadı kendi kazâsı dâhilindeki nâhiyeleri nâib adıyla tayin ettiği memurlara iltizama verirler ve o memur da kadı adına söz konusu nâhiyenin şer'î muamelelerine bakardı ki bu memurlara "kazâ nâibleri" adı verilirdi. Kadı nâibi gerektiğinde kadının yanında kadıya

[56] Uzunçarşılı, s. 133.
[57] Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB, İstanbul 1993, II, s. 383.
[58] Casim Avcı, "Nâib", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2006, XXXII, s. 311.
[59] H. A. R. Gibb-C. Collin Davies, "Nâib", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, IX, s. 51.
[60] Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri,* I, s. 72.
[61] Uzunçarsılı, s. 117.

vekâlet eder veya herhangi bir şer‘î muamelenin îfâsı için kadı tarafından köylere gönderilirdi. Bunlar aynı zamanda kazâlarda bab nâibliği görevini de yerine getirirlerdi. Mevâli nâibleri arasında, büyük kadıların bizzat kadılık yaptıkları zaman yanlarında bulunan bab nâibi denilen kapı nâibleri ve esnafı kontrol etmek üzere görev yapan seyyâr ayak nâibi bulunurdu. Bunlardan tâyin edildikleri yere gitmeyen mevâli, iltizam usulüne benzer bir şekilde oraya yargıya yetkili olarak nâib gönderir ve buradan elde edilen geliri aralarındaki mukâvele üzere taksim ederlerdi. “Arpalık nâibleri” ise*;* kazasker, şeyhülislam ve mevâliye verilen arpalıklardaki şer‘î yargılamaları yapmak üzere görevlendirilen nâiblerdir.[62]

İncelenen defterde 1314/1896 tarihinde Üsküdar Mahkemesi’nde Şükrî Efendi’nin kadı nâibliği yaptığını görmekteyiz.[63] 750 No’lu Üsküdar Şer‘iyye Sicili’nde isimleri geçen diğer nâibler ise şunlardır:

- Üsküdar Nâibi Kâmil Beyzâde Hasan Tahsîn Beyefendi[64]

- Üsküdar Nâibi Mehmed Hâşim Efendi[65]

- Üsküdar Nâibi Mustafâ Âsım Efendi[66]

- Ahî Çelebi Mahkemesi Nâibi Alî Atâ’ullâh Efendi[67]

- Mahmûd Paşa Nâibi Kasîdecizâde es-Seyyid Mehmed Nûrî Efendi[68]

1.3.3. Şuhûdü’l-Hâl

“Şühûd”, kesin haber ve bilgi anlamına gelen “şehâded”e sahip kişiyi ifâde eden “şâhid” kelimesinin çoğuludur. “Şâhid”, kesin haber ve bilgiyi nakleden kimse demektir. “Şuhûdü’l-hâl” ise bulunulan hâlin şâhitleri anlamına gelmektedir.[69] Yargılamanın alenî ve adaletli olarak yapıldığını gözlemleyen ve mahkeme defterine

[62] Uzunçarşılı, s. 117-118.
[63] Üsküdar 750 No’lu ŞS, kapak , s.37.
[64] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 17/41.
[65] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 21/49.
[66] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 22/50
[67] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 31/69.
[68] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 32/71.
[69] Nâsi Aslan, *İslâm Yargılama Hukukunda Şuhûdu’l-Hâl Jüri,* Beyan Yay., İstanbul 1999, s. 13.

isimleri yazılan kişilerdir. Mahkemeye gelen tarafların yakınlarından, sosyal veya meslekî çevresinden oluşabilen bu kişilerin isimleri görülen davaya bağlı olarak sürekli değişebilirdi.[70] Bu kişilerin sayıları genellikle beş ile on arasında değişir; kimi zaman da otuza kadar çıktığı olurdu.[71]

Osmanlı tarihçileri arasında şuhûdü'l-hâli bilirkişi heyeti şeklinde tanımlayanlar, davaların görüldüğü oturumlarda "şuhûdü'l-hâl" veya "udûlü'l-müslimîn" gibi adlar altında yer alan bir şâhitler heyeti nezaretinde davanın aleni bir şekilde görüldüğünü ifâde etmişlerdir.[72]

Şuhûdü'l-hâlin diğer bir fonksiyonu ise mahkemeye dava konusu olarak gelen ve kadının bilgi ve tecrübesi dışında, uzmanlık gerektiren bir konuda bilirkişilik yapmaktır. Bu bilirkişilik görevi Osmanlı'da dinamik bir yapıya sahip olup, bölgenin tanınmış ve hatırı sayılır kimseleri şuhûdü'l-hâl kadrosu içerisinde yer almaktaydı. Teknik konularda, kadının, şuhûdü'l-hâlde bulunan bilirkişilerin tavsiyeleri doğrultusunda ve aynı zamanda yerleşik örf ve adetleri de gözeterek bir karar verdiği söylenebilir.[73]

Her ne kadar mahkemede bilirkişi olarak bulunan veya bir meslek grubuna mensup olan şuhûdü'l-hâl üyeleri kadının kararına doğrudan müdahale edemeseler de toplumdaki temsil güçleri sebebiyle kadı kararını etkileyici rollerinin olduğu ve kadıların âdil karar vermelerinde etkilerinin olduğu düşünülebilir. Şühûdü'l-hâl olarak zaman zaman eski kadıların ve kazaskerlerin, müftülerin, müderrislerin ve diğer âlimlerin görev yapması, bu konumun değerini ifâde etmesi açısından önemlidir.[74]

İ'lâmlarda, hüccetlerde olduğu gibi sonda ve şuhûdü'l-hâl başlığı altında şâhitler listesinin verilmesi şart olmadığından[75] incelenen defterde şuhûdü'l-hâl üyeleri ad olarak zikredilmemiştir.

---

[70] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 343.
[71] Aslan, s. 17.
[72] Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı,* TTK Basımevi, Ankara, 1995, s. 124.
[73] Aslan, s. 104.
[74] Aslan, s. 53.
[75] Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhâkeme Hukûku (Osmanlı Devri Uygulaması),* İslâmi İlimler Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1986, s. 3-12; Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, 31.

1.3.4. Kâtib

Osmanlı mahkemelerinde kâtiplerin görevi mahkemeye verilen dava dilekçelerini alıp kadıya sunmak, dava sırasında tarafların ve şâhitlerin ifâdelerini kayda geçirmek, dava dosya ve tutanaklarını muhafaza etmektir.[76] Bu önemli göreve güvenilir, sağlam, davaları tutanağa geçirmede ve i'lâmları tanzim usulünde mâhir şahısların getirilmesi gerekmektedir. Mahkeme kâtiplerinin tayininde kadının arzı şarttır. Ayrıca rüşvet alma gibi suçlara meyletme ihtimaline karşı herzaman kadının huzurunda görev yapmışlardır.[77] 750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'ne göre Üsküdar Mahkemesi'nde görevli olan şu kâtiblere rastlamaktayız:

Mustafâ Efendi[78]

Hüseyin Bedreddîn Efendi[79]

Âsım Efendi[80]

Bedreddîn Efendi[81]

Kemâl Efendi[82]

Kemâleddîn Efendi[83]

Haydar Efendi[84]

Ârif Efendi[85]

Hüseyin Efendi[86]

Kâmil Efendi[87]

---

[76] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 340.
[77] Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri,* I, s. 75.
[78] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/1, 3/9, 3/12, 4/14, 4/15, 18/45, 23/52, 36/77.
[79] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 16/39, 19/46.
[80] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3, 5/17, 6/19, 13/31, 13/33, 15/36, 15/37, 15/38, 16/40, 24/55, 24/56, 26/59, 26/60.
[81] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/4, 2/5, 6/20, 7/21, 11/28, 18/44, 24/57, 27/62.
[82] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/6, 2/7, 4/13.
[83] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/16, 20/49, 22/51, 27/63, 31/68.
[84] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18, 17/42, 22/50, 25/58, 27/64, 28/65, 32/71, 33/72, 37/78, 37/79.
[85] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 17/43, 19/47, 28/66, 29/67, 34/73, 35/75.
[86] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/32.

Mu‘âvin Efendi[88]

Hüseyin Haydar Efendi[89]

Bedri Efendi[90]

Küçük Haydar Efendi[91]

Başkâtib[92]

1.3.5. Muhzır

Mahkemelerde taraflara ve şâhitlere ikâmet ettikleri yerde tebligatta bulunmak ve gerektiğinde onları mahkemeye çağırmakla görevli kimselere, mübâşirle aynı anlamda, muhzır denilmektedir.[93]

Muhzırın asıl görevi bir davanın taraflarını mahkemeye getirmektir.[94] Muhzırın diğer bir görevi ise dava sırasında mahkemenin asayişini sağlamaktır. Bu görevde bulunan muhzırlara kapı muhzırı (bâb muhzırı) da denilirdi.[95] Muhzırların diğer önemli bir görevini de kadı kararıyla el konulan eşya ve paranın korunması oluşturmaktadır. Bu anlamda muhzırlar “yed-i emin” konumunda idiler.[96]

Muhzırlar kadı tarafından, mahkemenin bağlı bulunduğu kazâ mensuplarından ve özellikle de daha önce bu görevi yapmış kişilerden veya bir devlet görevinde bulunmuş kişilerden seçilirdi. Görevin niteliği dolayısıyla reâyadan muhzır tayin edilemezdi.[97]

---

[87] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 17/41.
[88] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 7/22, 20/48, 23/53, 32/70.
[89] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 25/58.
[90] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 31/69.
[91] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 32/71.
[92] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 35/76.
[93] Fahrettin Atar-M. Âkif Aydın, XXVII, s. 340.
[94] İbrahim Özcoşar, “Osmanlı Mahkemelerinde Muhzır Kavramı”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, sy. 4, Diyarbakır 2004, s. 237.
[95] Özcoşar, s. 237.
[96] Özcoşar, s. 238.
[97] Recep Ahıskalı, “Muhzır”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, XXXI, s. 85.

2. ŞER‘İYYE SİCİLLERİ

2.1. Tanımı

Sözlükte “yazılı sayfa, büyük kâğıt, defter” gibi anlamlara gelen sicil kelimesi[98], terim olarak Osmanlı mahkemelerinde verilen kararların ve tutulan kayıtların toplandığı defterler hakkında kullanılmıştır. Osmanlı’da kadı veya nâibleri tarafından tutulan bu tür defterlere; “kadı sicili”, “kadı dîvânı”, “mahkeme kayıtları” veya “sicillât-ı şer‘iyye” denilmektedir.[99]

Osmanlı Devleti’nde bilinen en eski kadı siciline XV. yy.’da, 1455 tarihinde, Bursa’da rastlanmaktadır. Siciller bu tarihten XX. yy. başlarında devletin sonlanmasına kadar varlığını devam ettirmişti. Sicillerde Osmanlı tarihinin yaklaşık 450 yıllık bir dönemine ait idarî, hukukî, askerî, siyasî, ticârî, kültürel, sosyal ve yerel tarihine ait kayıtlarını bulmak mümkündür.[100]

2.2. Özellikleri

Şer‘î mahkemeler tarafından verilen her çeşit i‘lâm, hüccet ve şer‘î evrak asıllarına uygun olarak sicil denen defterlere kaydedilmekteydi. Sicil defteri genellikle belli bir usule göre dar ve uzun (15x45 cm gibi) olurdu.[101] Sayfa sayıları 10-20’den 200-300’e kadar çıkabilmektedir. Defterler ortalama 100 sayfa civarındadır ve 400-500 kayıt içermektedir. XV.-XVI. yüzyıl şer‘iyye sicillerinin önemli bir kısmı Arapça kaleme alınmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren Arap coğrafyası dışındaki defterler çoğunlukla Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır.[102]

Kadı, mahkemede mutlaka bir sicillât defteri bulundurur; vereceği i‘lâm ve hüccetleri, tahriften korunacak şekilde muntazam olarak söz konusu deftere kaydederdi. Defterlerin başında, genellikle Arapça olan bir giriş kısmı yer almaktadır. Bu kısımda şer‘î hükümlere ve bunları vazeden Allah ve Peygamberine saygı ifâde eden cümlelere yer verilmekte; ayrıca kadının adı ve vazifeye başladığı tarih bu defterin ilk sayfasına

[98] Fahrettin Atar, “Şürût ve Sicillât”, *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX, s. 272.
[99] Yunus Uğur, “Şer’iyye Sicilleri”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX s. 8.
[100] Akgündüz, *Şer‘iyye Sicilleri*, I, s. 11-12.
[101] Akgündüz, *Şer‘iyye Sicilleri*, I, s. 17-18.
[102] Uğur, s. 9.

yazılmaktaydı. Defterin iç kısımlarına bakıldığında defterlerdeki yazılı kayıtlar, sakk-ı şer‘î[103] usulü adı verilen usule göre düzenlenmekte ve sicile kaydedilmekteydi. Kadı, vazifesi sona erdiğinde söz konusu defteri bizzat kendisi veya emini vasıtasıyla halefi olan kadıya devir ve teslim ederdi.[104]

2.3. Muhtevası

Genellikle şer‘iyye sicillerinin ihtiva ettiği konuları iki kısımda özetlemek mümkündür. Şöyle ki:

1. Her çeşit dava zabıtları, mukavele, senet, satış, vakfiye, vekâlet, kefâlet, vesâyet, ıtk, borçlanma, tereke, taksim vs. gibi fıkıh ilminin başlıca konularını teşkil eden şer‘î muamelelere dair resmî kayıtlar, narhlar ve esnaf kontrolüne ait notlar.

2. Başta hükümdarlar olmakla merkezî hükümetten beylerbeylerine, sancakbeylerine, kadılara, müftülere, mütesellimlere, dizdarlara, defterdarlara, müderrislere, mütevellilere, voyvodalara, eminlere, altı bölük yerlerine, a‘yân-ı vilâyet ve iş erlerine hitaben yazılan ferman, berat, divan tezkeresi, mektup, rüûs, tezkere vs. gibi resmî emir ve yazılar. Bunların dışında fetva makamlarından alınan bazı fetva suretlerine, tayin emirlerine ve vazifeye mübaşeret kayıtlarına, yangın, sel, don, kar, dolu gibi tabiî afetlere dair yazılmış notlara, hatta bazı kadı veya nâiblerin azillerinde ve nakillerinde ihtisaslarını anlatan orijinal şiirlere bu belgelerde rastlamak mümkündür.[105]

2.4. Önemi

Şer‘iyye sicilleri, kadı ve nâibi tarafından günü gününe tutulan mazbatalar olarak güvenilir vesikalardır. Şer‘iyye sicilleri birçok bakımdan önemli olup bunlardan bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Şer‘iyye sicilleri sayesinde en uzak yerdeki olaylar bile mahkemeye intikal edip kaydedileceğinden bu kayıtlara ulaşabiliriz. Böylelikle sosyal, idarî, iktisadî, ticârî, ziraî, beledî, askerî, siyasî ve mâlî açılardan tarihimizin bilinmeyen yönlerini ve tarihte

[103] Sakk-ı şer‘î: Sicil defterlerine yazılan vakfiye, miras, nafaka davalarının ve i‘lâm, nikâh gibi hususların şer‘î mahkemelere mahsus bir usul ve kurala göre yazılmasıdır. (Bkz. Uzunçarşılı, s. 116; Akgündüz, *Şer‘iyye Sicilleri,* I, s. 18.)
[104] Akgündüz, “Şer‘iye Mahkemeleri ve Şer‘iye Sicilleri”, s. 22, 24.
[105] Ongan, s. X.

ecdâdımızın hayat şartlarını, ne tür bir hayat sürdüklerini şer‘iyye sicillerinde bulabiliriz.

2. Muhtelif ferman, berat, mektup ve divan tezkireleri gibi resmî kayıtların bir sûreti de şer‘iyye sicillerine geçirildiği için bu evrakların asıllarından eksik olanlar şer‘iyye sicilleriyle tamamlanabilir.

3. Şer‘iyye sicillerinde devlet adamlarının, âlim, müderris, sanatkâr, mimar gibi muhtelif kesimlerin isimleri geçtiği için, bu kimseler hakkında sağlıklı bilgilere şer‘iyye sicillerinden ulaşılabilir.

4. Tevcihler, vakfiye kayıtları, vakıflarla alâkalı davalar dolayısıyla vakıf, cami, medrese, imaret, türbe, dergâh, kale, kervansaray, kilise gibi Osmanlı toplumuna ait yapıların isimleri ve bazı bilgileri şer‘iyye sicillerinden edinilebilir.

5. Şer‘iyye sicilleri kayıtlarında geçen şahıs, yer, mahalle, semt, sokak adları büyük bir yekûn tutmaktadır. Bu kayıtlardan tarihimizde erkek ve kadınların ne tür unvan ve lakâplar aldıkları ve eski yerleşim birimleri öğrenilebilir.

6. Askerî ve siyasî bakımdan birçok önemli kayıt da şer‘iyye sicillerinde bulunmaktadır. Menzil kurulması, mühimmât ve yiyecek temini gibi savaş esnasında uyulması gerek kurallar ve yapılması gerekenler, merkezden gönderilen emirler ve yerel mahkemelerin aldığı kararlara sicil kayıtları vasıtasıyla ulaşılarak harp tarihi hakkında önemli bilgiler sağlanabilir.

7. Şer‘iyye sicillerinde geçen tımarların tevcih beratlarıyla, mültezimlere verilmesi veya tapuya bağlanması, vakıflara ait yapıların kiraya verilmesi, alınacak vergi oranları gibi bilgilerle Osmanlı devletinin iktisadî, mâlî ziraî vb. durumunun rakamlarla incelenmesi imkânı doğmaktadır.

8. Sicillerde geçen narh kayıtları sayesinde kadıların belediye işlerine de baktığı sonucunu çıkarabileceğimiz gibi böylece belediyelere ait nizamnâmeler ortaya konulabilir. Ayrıca loncalarla alâkalı bir takım kayıtlar, iktisat ve ticâret hayatımız hakkında ehemmiyetli bilgiler vermektedir.

9. Şer‘iyye sicilleri ile tıp tarihimiz hakkında da bilgilere ulaşılabilir. Nitekim sicillerde cerrahlarla hastalar arasındaki mukaveleler, ameliyat senetleri, ilaç ve dârüşşifa adları hakkında bilgilere rastlanmaktadır. Bu veriler tıp tarihi açısından oldukça önemlidir.

10. Sicilde geçen dava konuları, yargılama usulü, zabıtlarda bulunan davacılar, iddiaları, kadıların kararları vs. hakkındaki veriler hukuk tarihi ve usulüne dair ilk elden kaynak olma niteliği taşırlar.[106]

Daha önce fetihten sonra İstanbul’un, Fatih Sultan Mehmed tarafından idarî açıdan dörde ayrıldığını, bunlardan ilkinin İstanbul Kadılığı diğerlerinin ise buraya bağlı Bilâd-ı Selâse yani, Galata, Eyüp ve Üsküdar kadılıkları olduğunu söylemiştik. İşte İstanbul Kadılığı ve bahsettiğimiz diğer kadılıklar başkentte olmaları sebebiyle içerdiği konular açısından sicil defterleri arasında en önemli kayıtları oluşturmaktadır.[107]

Üsküdar’ın dört yüz yıllık tarihini hukukî ve adlî alan başta olmak üzere tüm zenginlikleriyle ortaya çıkaran Üsküdar sicillerinin ilki 919/1513 yılından başlamakta, sonuncusu ise 1342/1923-24 yıllarına kadar uzanmaktadır. İstanbul’a ait siciller İstanbul Müftülüğü Şeri‘yye Sicilleri ile Meşîhat Arşivi’nde bulunmaktadır.

Üsküdar sicilleri içerdiği belge türlerine göre, hüccet, i‘lâm, vakıf, kısmet sicili gibi çeşitli adlarla kataloglara kaydedilmiştir. Bunlar arasında yer alan hüccet ve i‘lâm sicilleri kadıların yargı faaliyetleri ile idarî faaliyetlerine ait şer‘î belgeleri içermektedir.[108] İncelenen Üsküdar Mahkemesi 750 No’lu Kadı Sicili, i‘lâm sicili olup kadının yargı faaliyetlerine dair şer‘î belgelerden oluşmaktadır.

[106] Ongan, s. XI- XIV.
[107] İpşirli, “Üsküdar Mahkemesi”, s. 32; Uğur, s. 9-10.
[108] Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 20.

2.5. Şer'iyye Sicillerinde Belge Çeşitleri

2.5.1. Kadı Tarafından Kaleme Alınan Belgeler

Hüccet

Lügatte "delil, burhan, şâhitlik, isbât, bir davayı isbât eden şâhitlik, yemin veya yeminden nükûl"[109] gibi manalara gelmektedir. Terim olarak ise; kadının hüküm ihtivâ etmeden tarafların anlaşmaya vardıklarını gösteren ikrâr ve tasdikini, kadının imza ve mührünü içeren, bir tür sened olan belgelerdir. Hüccetlerin birer sûreti taraflara verilirken bir sûreti de sicile kaydedilirdi.[110]

Bazı araştırmacılar hücceti hüküm ihtiva eden bir belge olarak tanımlarken[111], diğer bazı araştırmacılar hücceti hâkimin hükmünü ihtiva etmeyen belge olarak ifâde etmektedirler.[112]

Hüccet belgelerinin ortak özellikleri şunlardır:

1. Taraflara verilen hüccetlerin üst tarafında mutlaka hücceti veren kadının imzası ve mührü bulunur. Sicil defterlerindeki hüccetlerin başında ise bulunmaz.

2. Hüccetlerde her çeşit şüpheyi ortadan kaldıracak şekilde tarafların adı ve adresleri yazılır.

3. Hüccet konusunu teşkil eden mal veya hak tüm ayrıntısıyla yazılır.

4. Hukukî muamelenin şekli, şartları ve varsa teslim ve tesellüm işlemleri beyan edilir.

5. İkrarda bulunan tarafın karşı tarafı ibrâ ettiği ve konunun dava ve çekişme konusu yapılmayacağı ifâde edilir. Lehine ikrar yapılan taraf da ikrar beyanını tasdik edince, talep üzerine durumun sicile kaydedildiği zikredilir.

---

[109] Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 14. bs., Çağrı Yay., İstanbul 2005, s. 541.
[110] Bayındır, s. 12; Akgündüz, *Şerîyye Sicilleri*, I, s. 21; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik)*, TTK Yay., Ankara 2013, s. 350.
[111] Uzunçarşılı, s. 108.
[112] Mustafa Oğuz -Ahmet Akgündüz, "Hüccet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1998, XVIII, s. 446; Bayındır, s. 12.

6. Her muamelede olduğu gibi hüccetlerin sonunda da mutlaka tarih yıl, ay, gün ve bazen de günün belli bir dilimi şeklinde zikredilir.

7. Hüccetin alt kısmına mutlaka "şuhûdü'l-hâl" veya "şuhûd-ı muhzır" başlığı ile muameleye şâhitlik edenlerin isimleri ve ünvanları yazılır.[113]

Hüccetler genellikle hüccetin düzenlendiği mahkemenin bulunduğu şehir ismi zikredilerek başlar. Mahkemenin bulunduğu şehir "mahrûse", "mahmiye" veya "medîne" kelimelerinden biriyle nitelendirilir.[114]

Hüccetler; bey', nafaka, vekâlet, ikrâr, vasiyet, idâne, rüşd, hibe, icâre, ibrâ, nikâh, talâk, muhâlaa, hidâne, havâle, şehâdet, kefalet, şirket, sulh, nezir, irsaliye, verâset isbâtı, îcâr-ı sağîre, fesh-i icâr, vakfiye, kısas, diyet, iflas vs. gibi çok çeşitli konularda düzenlenmektedir.[115]

İ'lâm

Arapça'da "ilm" kökünden gelen i'lâm sözlükte "bir şeyi başkalarına bildirme, anlatma, açıklama" manalarına gelmektedir.[116] Terim olarak ise i'lâm, şer'î bir hükmü ve altında kararı veren hâkimin imza ve mührünü taşıyan yazılı belge demektir. Daha çok "i'lâmât-ı şer'iyye" olarak kullanılmaktadır.[117]

Her i'lâm belgesi davacının iddiâsını, dayandığı delilleri, davâlının cevabını ve def'i söz konusu ise def'inin sebeplerini, son kısımda verilen kararın gerekçelerini ve nasıl karar verildiğinin bilgisini içerir. İ'lâmların en önemli özelliği hâkimin kararını ortaya koyan belge olmasıdır. Yani bir şer'iyye sicil belgesinin i'lâm olabilmesi için hâkimin kararını ihtiva etmesi yeterlidir.[118] Hüccet belgesinden de bu yönü ile ayrılmaktadır.[119]

---

[113] Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, s. 21-22.
[114] Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, s. 22.
[115] Bayındır, s. 12; Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, s. 26- 27; Kütükoğlu, s. 350.
[116] Şemseddin Sami, s. 132; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukı İslâmiyye ve Islahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1970, VIII, s. 205.
[117] Ahmet Akgündüz, "İ'lâm", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2000, XXII, s. 72.
[118] Bayındır, s. 3; Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi,* Timaş Yay., İstanbul 1990, I, s. 421.
[119] Bayındır, s. 12.

İcra makamlarına arzedildiği için bazen i‘lâmlara ma‘rûz da denilmektedir ve ayrıca örfî anlamda bazen altında kadının imzası ve mührü bulunan her belgeye de i‘lâm denilir. Bu sebeple Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki pekçok ma‘ruz i‘lâm diye kayda geçirilmiştir. Bunlar arasındaki ayrım hâkimin kararını ihtiva etmesi yönüyle yapılmalıdır.[120]

Şer‘iyye mahkemelerinde tanzîm edilen bir i‘lâmın şu temel özellikleri ihtivâ etmesi gerekir:

1. Hâkimin imzâ ve mührü i‘lâmın üstünde yer alır. Cumhuriyete yakın dönemlerde tutulan bazı sicillerde kadı ve başkâtibin mühürleri bulunmakta, fakat bunlar i‘lâmın altına basılmaktadır.

2.Taraflar ve dava yeri formüle edilmiş ifâdelerle tanıtılmalıdır. Bu kısım hüccetlerden farksızdır. İ‘lâmda evvela davacının adresi, adı, babasının adı yazılır. Davalının adı, varsa şöhreti ve babasının adı yazılır.

3. Davâcının iddiâsı yani davâ konusu da eksiksiz olarak zikredilmelidir.

4. Davâlının cevabı yani karşı davâsı, def’i ve itirazları da zikredilir.

5. Davalının iddiayı kabul etmemesi hâlinde hâkim davacıdan ispat ister.

6. İ‘lâmın devamında davacının getirdiği şâhitlerin ifâdeleri yer alır. Davacı, iddiasını ispat edemediği takdirde karşı tarafa bir yemin teklif edebilir.

7. Bütün bunlardan sonra hâkim, i‘lâm metninin sonunda, davânın ispat vasıtalarına göre ayrı ayrı kalıp ifâdelerle kararını açıklar. Eğer karardaki ispat vasıtası ikrar ise hâkim kararını ifâde için “ilzâm” lafzını, ispat vasıtası şâhitlik ise “tenbih” lafzını kullanır. Her ikisinde de “hükmolundu, kazâ olundu” vb. ifâdeler de kullanılabilir.

8. Tarih, ya Arapça olarak yazıyla yazılır veya bugünkü tarih atma şekillerine benzer bir şekilde yazılır.

[120] Akgündüz, *Şer‘iyye Sicilleri*, I, s. 29; Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, I, s. 421.

9. İ‘lâmlarda hüccetlerde olduğu gibi sonda ve şuhûdü’l-hâl başlığı altında şâhitler listesinin verilmesi şart değildir.[121]

İ‘lâmlar konularına göre genellikle şu isimlerle anılırlar: Borç ikrârı ile ilgili i‘lâmlar, alacağın ispatına ilişkin i‘lâmlar, karşı tarafa yemin teklifini ihtivâ eden i‘lâmlar, alacağın te’ciliyle alâkalı i‘lâmlar, kefâlet, havâle ve istihkâk i‘lâmları, muhayyerlik hakkına ait i‘lâmlar, hürriyetin ispâtı ile ilgili i‘lâmlar, tazminatlara dair i‘lâmlar, icâre i‘lâmları, vakıf i‘lâmları, evlenme ve boşanmaya dâir i‘lâmlar, ta’zir cezası i‘lâmları, iffete iftira, içki içme ve zina cezası ile ilgili i‘lâmlar, sû-i hâl i‘lâmları, bina keşif i‘lâmları, maktulün keşfi i‘lâmları, diyet i‘lâmları, kısas i‘lâmları, müslüman olma veya dinden çıkmaya dâir i‘lâmlar, sulh i‘lâmları, Ramazân ayının tesbitine ilişkin i‘lâmlar, hırsızlık suçu ve cezası ile ilgili i‘lâmlar ve benzerleri.[122]

Tez konusu olarak incelenen defter, i‘lâmât defteri olup içeriği i‘lâmlardan müteşekkildir. Ancak içerisinde ma‘rûz tarzında i‘lâmlar da bulunmaktadır.[123] Bu benzerliğin sebebi, Osmanlı diplomatiğinde kadıların şer‘i mahkemeye intikal eden bir davanın kararının tasdikini temin maksadıyla şeyhülislamlığa, veya her hangi bir konuda bilgi vermek üzere üst makama yazdıkları i‘lâmların arz mahiyetinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu tür i‘lâmlar da “Ma‘rûz-ı dâ‘î -i devlet-i aliyyeleridir ki”, “Der-i devlet-i mekîne, arz-ı dâ‘î-i kemîneleridir ki” veya “Der-i devlet-i mekîne, arz-ı abd-ı dâ‘î-i kemîneleridir ki” şeklinde bir elkabla[124] başlar.[125] Ele aldığımız sicilde yer alan bu tarz i‘lâmlar “Ma‘rûz-i dâ‘î-i kemîneleridir ki” elkabıyla başlamaktadır.

Konumuz olan 750 No’lu Defter’de yer alan i‘lâmların konularına göre tasnifi, çalışmanın EK-1 bölümünde tablo halinde verilmiştir.

[121] Bayındır, s. 3-12; Akgündüz, *Şer‘iyye Sicilleri*, I, s. 31.
[122] Akgündüz, *Şer’iyye Sicilleri*, I, s. 32.
[123] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 20/49, 25/58, 27/64, 28/65, 31/69, 32/71, 33/72, 37/79, 38/…
[124] Eskiden hükümdarlar dâhil bütün devlet memurları için rütbelerine göre kullanılan belirli resmi ünvanlardır. (Bkz. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2.bs., Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2006, I, s.841.
[125] Kütükoğlu, s.345.

Ma'rûz

Ma'rûz lügatte bir şeyin karşısında yer alan, siperi olmayan, arz edilen, serilmiş, büyük bir zâtın huzuruna çıkarılarak arz ve takdim edilen, bir makama arz edilen ifâde, yukarıdan beyan edilen gibi çok çeşitli manalara gelmektedir.[126] Kadıların kararını ihtiva etmeyen, hüccetler gibi hukukî bir durumun tesbiti açısından yazılı delil olarak kabul edilmeyen ve sadece kadıların icra makamlarına idarî bir durumu arzettiği yazılı kayıtlara veya halkın icra makamına yahut kadıya hitaben yazdığı şikâyet dilekçelerine *ma'rûz* denilir.[127] Daha önce de belirttiğimiz gibi, icra makamlarına hitaben yazılarak onlara arzedildiğinden i'lâmlara da bazen ma'rûz denilmektedir.

Ma'rûzların muhtevasında bulunan bir takım konular şunlardır: Halkın şikâyet ve dilekçeleri, nâiblerin keşif ve tahkikat raporları, nâibler tarafından verilen sulh hüccetinin kadıya arzı, nâiblerin ceza davaları ile ilgili tutanakları.[128]

Ma'rûz belgelerinde yer alan unsurlara gelince;

1. Önce arzın yazıldığı makama ait elkabla başlar.

2. Konuya girilerek îzah yapılır.

3. Ma'rûzların bitiş formülleri yazılan makama göre değişir.

4. Daha sonra tarih yer alır.

5. Sol alt köşede arz sahibinin adı ve vazifesini içeren bir imzâ atılır.[129]

Mürâsele

Lügatte "haberleşmek, mektuplaşmak ve resmî kadı mektubu" anlamına gelmektedir.[130] Kadının, kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut

[126] Şemseddin Sami, s. 1373- 1374.
[127] Halil Cin- Ahmet Akgündüz, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, I, s. 421.
[128] Bayındır, s. 19-26.
[129] Kütükoğlu, s. 218-219.
[130] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Aydın Kitabevi, Ankara 2004, s. 732.

makamlara hitâben kaleme aldığı yazılı belgelere denir. Mürâseleler genellikle ya sanığın mahkemeye celbi isteğini içerir veya daha farklı konularda olabilirdi.[131]

Tereke

Sözlükte, terk lafzından türemiş olup "metruk şey" manasında olup[132], terim olarak ölen kimsenin geride kalan mallarını ifâde etmektedir. Ölen kişinin mallarının paylaştırılması hususunda mûrislerin mahkemeye başvurmasıyla mahkeme tarafından bu malların taksim edilerek, kayda geçirilmesidir.[133]

2.5.2. Başka Makamlardan Sâdır Olan ve Sicile Kaydedilen Belgeler

Padişahtan Gelen Emir ve Fermanlar

Padişahtan gelen emir ve fermanları iki gruba ayırabiliriz:

1. Padişahın, kendisine İslam hukuku tarafından tanınan içi boş yasama yetkisine dayanarak veya icra kuvvetinin başı olarak kaleme aldığı ve şer'iyye sicillerinde "evâmir ve ferâmin" diye zikredilen hükümlerdir. Yani padişah ihtilaflı olan bir meselede; ya şer'î hükümlerin icrasını teyit için yazılı emir gönderir veya düzenleme yetkisi bulunan sahalarda bazı düzenleyici kaideleri Divan-ı Hümâyûn'un telhisi üzerine tanzim eder ve durumu kadıya bildirir.

2. Yine padişahtan sâdır olan, ancak birinci guruptaki gibi umumî değil hususî şahısları ilgilendiren ve vazife tevcîhi, tımar tefvîzi, ticâret berâtı ve benzeri konulara ilişkin olarak kaleme alınan ferman, berat ve nişanlardır. Osmanlıdaki önemli görevlerin verilmesini gösterir belgelerin bir sûreti şer'iyye sicillerine kaydedilirdi. Bu guruba belli şahıslara verilen muâfiyet ve ticâret beratları da dâhildi.[134]

---

[131] Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri,* I, s. 38.
[132] Bilmen, V, s. 209.
[133] Hamza Aktan, "Miras", *DİA*, TDV yay., İstanbul 2005, XXX, s. 143.
[134] Akgündüz, *Şer'iyye sicilleri,* I, s. 39-42.

Berat

Lügatte [eskiden] rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman anlamına gelip çoğulu berevât'tır.[135] Terim olarak ise berat, bir kişi veya bir topluluğa görev tebliği, bir hakkın tasarrufu, bir yerin gelirinin tahsis edilmesi, bir konuda imtiyaz veya muafiyet verilmesi sebebiyle padişah tarafından verilen ve padişahın tuğrasını taşıyan belgelere denilmektedir. Beratlara nişan da denilmektedir.[136]

Buyuruldular

Terim olarak *buyurmak* kelimesinden türetilen buyuruldu bir belge türü olarak sadrazam, vezir, defterdar, kazasker, kaptanpaşa, beylerbeyi gibi yüksek rütbeli görevlilerin kendilerinden aşağı mevkilerde bulunan görevlilere gönderdikleri emirler olarak tarif edilmektedir.[137]

Kadılara da kazâî ve idarî olarak bir üst makamı olan kazasker ve sadrazamlar tarafından buyuruldu gönderilmekte idi. Kadıya herhangi bir konuda gönderilen buyuruldunun bir kopyası kadı tarafından sicile kaydedilirdi. Ancak kadılar sadece kendilerine gönderilen buyurulduları sicillere kaydetmezler, ayrıca kendi kazâ bölgesi içinde görev yapan subaşı, bostancıbaşı, kethüda, yeniçeri serdarı vs. gibi görevlilere gelen buyurulduların da bir nüshalarını kaydederlerdi. Bu sebeple şer'iyye sicillerinde çok fazla buyuruldu örneği bulmak mümkündür.[138]

Tezkire

Lügatte, "hatırlatma, hatırlatılma, hatıra getirme" demektir.[139] Daha çok üstten alta ve aynı seviyedeki makamlar arasındaki yazışmalardır. Aynı şehirdeki resmî

[135] Devellioğlu, s. 85.
[136] Kütükoğlu, s. 124.
[137] Kütükoğlu, s. 197.
[138] Tak, s. 247.
[139] Devellioğlu, s. 1106.

kurumların birbirine yazdıklara yazılara "tezkire", farklı şehirlerle yapılan yazışmalara "tahrîrat" denir.[140]

Temessük

Lügatte "tutunma, sarılma veya borç senedi" anlamına gelmektedir.[141] Terim olarak ise, bir borcun ödenmesinin kabul edilmesi, bir şeyin teslim alındığının gösterilmesi gibi hususlarda karşı tarafa verilen bir çeşit senet anlamına gelmektedir.[142] Şer'iyye sicillerindeki temessük türü belgeler ise genelde vakıflar ve miri arazilerle ilgili tasarruf haklarının devir ve intikaline dair belgelerdir. Daha sonraları tapu tâbiri kullanılmıştır.[143]

3. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ VE ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın temelini teşkil eden Üsküdar Mahkemesi'ne ait 750 No'lu Şer'iyye Sicili'nin aslı, İstanbul'da II. Abdülhamid döneminde kurulan Sicillât-ı Şer'iyye Dairesi'nde (İstanbul Müftülüğü Arşivi) bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nde mikrofilm kopyası mevcuttur. Biz defterin kopyasını buradan temin ettik. Söz konusu Sicil, 08 Muharrem 1314 (19 Haziran 1896) - 12 Şevvâl 1314 (16 Mart 1897) tarihine tekabül eden kayıtları içermektedir. Bu kayıtların hepsi i'lâm olup, defterin nev'i i'lâmâttır.

Defterin de dâhil olduğu XIX. yy. şer'iyye sicillerinde; evlilik, boşanma, vasî tayini, miras işlemleriyle alakalı kayıtların sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Hatta bu gibi kayıtlar sadece müslümanları değil, gayrimüslimleri de kapsamaya başlamıştır. Bu durum yüzyılın sonunda daha da çok kendisini hissettirmiştir. İncelenen defter de XIX. yy.'ın sonundaki dava kayıtlarından oluşmakta ve kayıtlarda bu durum görülmektedir.[144]

Defter 57x21 ebatında olup eni dar, boyu uzundur. Defterin sayfa sayısı 196 olup 39-195 arası sayfaları boştur. Her sayfanın üstünde sayfa numarası Arap

[140] Akgündüz, *Şer'iyye Sicilleri*, I, 46.
[141] Devellioğlu, s. 1073.
[142] Kütükoğlu, s. 281.
[143] Akgündüz, *Şer'iye Sicilleri*, I, s. 48.
[144] İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yay., İstanbul 2000, s. 148.

rakamlarıyla verilmiştir. Bunun yanında defter sonundaki yazıda "Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'nin i'lâmât sicili yüz doksan altı sahîfe, doksan sekiz varakadan" ibaresi yer almaktadır.

Defterin kapağında yer alan "Sadr-i Vâla-yi Anadolu semâhatlü Şükrî Efendi ve semâhatlü Zeki Efendi hazerâtının nâ'ibleri fazîletlü Şükrî Efendi'nin zamân-i niyâbetinde vukû' bulan i'lâmât sicilidir" kaydından defterin kayıtlı olduğu dönemde Anadolu Kazaskeri'nin değişmiş olduğunu ve defter sahibi kadı nâibinin Şükrî Efendi olduğunu öğrenmekteyiz.

Defter sayfaları, sahife numarasının hemen üst kısmında olacak şekilde, "Meclis-i Tedkîkât-ı Şer'iyye" yazılı olan mühürle mühürlenmiştir.

Defterde her varak yukarıdan aşağıya ikiye bölünmüştür. Varakların sağından ve solundan ikişer çizgi çizilmiştir. Bu sayede defterin yanında oluşan boşluğa, her i'lâm için önce kâtibinin ismi sonra altına i'lâmın nev'i ve en alta da numarası yazılmıştır. Kimi zaman i'lâmın künyesinden başka, sayfanın yanındaki boşluğa ihtiyaç halinde şerh düşülmüştür. Sicilde de dört hükümde sayfa kenarında derkenârlar bulunmaktadır. Bu derkenârlarda; hükmün asl kaydının yeri[145], hatalı yere yazılıp asıl yerinin neresi olduğu bilgisi[146], mevcut hükümle alakalı açıklayıcı bilgiler[147], hükmün deftere sonradan kaydedildiğine dair bilgi[148] yer almaktadır. Bu derkenârlardan biri neredeyse okunamayacak derecede küçük ve sıkışık yazılmıştır.[149]

Sicile kaydedilen hükümlerin uzunluğu veya kısalığına ya da yazı cinsine bağlı olarak bazı sayfalarda ortalama 3-4 i'lâm kaydedilirken, bazı sayfalara ise 1 i'lâm dahi sığmamıştır. Buda sicildeki davaların uzun olduğunu göstermektedir. Hükümler kaydedilirken iki hüküm arasında ortalama 1-2 cm. mesafe bırakılmıştır.

Sicilde bulunan belgelerin tam bir kronolojik sıra takip etmemesi, sicillerin sonradan ciltlendiği fikrini güçlendirmektedir. Defterde, son i'lâm numarasız, ondan bir önceki i'lâm ise 79 numaralıdır. Defterde iki tane numara verilmemiş i'lâm bulunduğu

[145] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[146] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 10/26.
[147] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38.
[148] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 37/79.
[149] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38.

için toplam i‘lâm sayısı 81’dir. Bu durumun kâtibin dikkat hatasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Hükümlerin sonunda mutlaka tarihlendirme bulunmaktadır. Kaydedilen i‘lâmlar Türkçe olmasına karşın tarihlendirmenin başında “fî” imlası bulunmakta ve tarihlerin Arapça kelimelerle “fi’l-yevmi’s-sâbi‘ ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse-mi’e ve elf”[150] şeklinde kaydedilmektedir. Buna karşın hüküm içerisinde verilen tarihlendirmeler genelde, “bin üç yüz on bir sene-i mâliyesi Eylül’ünün üçüncü günü”[151] veya “bin üç yüz on dört senesi şehr-i Rebî‘ulevvel’inin sekizinci günü”[152] şeklinde yıl, ay, gün olarak verilmiştir.

Defter “tâlik” yazı ile tutulmuş olup sayfalardan azamî derecede istifâde edildiği görülmektedir. Kâtipleri değişse de hükümlerin tâlik yazı çeşidiyle yazılmış olduğu görülmektedir. Bu sûretle yazılar küçük ve sıkışık yazılarak deftere çok sayıda i‘lâm sığdırılmıştır. Genel olarak defter çok okunaklı değildir. Ancak son dönemlere ait olması sebebiyle, günümüze kadar fazla yıpranmadan temiz bir şekilde geldiğini söylemek mümkündür.

4. ÇALIŞMAMIZA KONU OLAN 750 NO’LU SİCİL’İN DÖNEMİNE AİT TARİHSEL ARKA PLAN

İncelenen defterin kayıtlı olduğu dönemde Osmanlı Devleti’nin başında Sultan II. Abdülhamid Han vardı. Sicilin kayıtlı olduğu dönemi anlamak adına dönem tarihine kısaca değinilecektir. II. Abdülhamid, Anayasaya dayanan meşrutî bir idare kurmak isteyen ve bu sebeplerle Sultan Abdülaziz ve V. Murad’ı tahttan indiren Midhad Paşa ve arkadaşlarıyla anlaşarak 31 Ağustos 1876 günü tahta çıkmıştır. Bu sırada Sultan Abdülaziz devrinde başlamış olan Bosna-Hersek ve Bulgar ayaklanmalarına Sultan V. Murad devrinde Sırbistan ve Karadağ savaşları da eklenmişti. Bu isyanları kışkırtan Rusya “Şark meselesi”ni halletmek için fırsat kollamaktaydı. Mali imkansızlıklar sebebiyle isyanlar bastırılamıyordu. Hal böyleyken II. Abdülhamid büyük iyi niyetlerle görevine başlamış, ordunun ve halkın gönlünü kazanmıştır. Bu sırada orduda moral

[150] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 1/1.
[151] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 9/25.
[152] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 13/34.

düzelmesi olmuş ve Sırplarla yapılan savaşlarda Türk ordusu önemli başarılar elde etmiştir. Ancak Rusya'nın derhal savaşın bitmesi yönündeki ültimatomu ile Sırbistan ile üç aylık bir ateşkes imzalanmıştır. İngiltere "Şark Meselesi"nin istanbul'da yapılacak Tersâne Konferansı'nda ele alınmasını istemiş, 19 Aralık 1876'da sadrazamlığa Midhat Paşa getirilerek, 23 Aralık 1876 günü İngiltere'nin teklifini kabul eden devletler İstanbul'da toplanmıştır. Aynı zamanda aynı gün Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kânu-ı Esâsi[153] ilan edilmiştir.[154] Osmanlı Devleti'nde 1808 yılında başlayan yenileşme ve demokratik düzene geçiş üç önemli olayla kendisini göstermiştir. İlki, 1808 yılında Sultan III. Mahmud'un saltanatının ilk yıllarında ortaya konan Sened-i İttifak, ikincisi 1839 yılında başlayan Tanzimat hareketleri ve üçüncüsü de 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet ve Kanun-ı Esasî ile başlayan meşrutiyet hareketleridir.[155]

Alelacele ilan edilen bu anayasa ile İstanbul Konferansı'nda Batılı devletlerin aşırı isteklerinin önüne geçilerek konferansın toplanma gayesinin ortadan kalktığı ilan edilmek istenmişti. Ancak Batılı devletler bunu ciddiye dahi almadılar ve Rus elçiliğinde hazırlamış oldukları teklifleri Bâbıâli'ye sundular. Teklifler Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını tehlikeye sokacak kadar ağır hükümler taşımaktaydı. İngiliz başdelegesi ve Türk dostu Lord Salisbury Rus-Osmanlı savaşına taraftar olmadıklarını ifade ederek tekliflerin kabulü için çaba sarfetti. Rus Çarı II. Aleksandr da, barıştan yana olmasına rağmen, Midhat Paşa padişahı da karşısına alarak Rusya'ya harp ilan edilmesini savunmuştur. Bu teklifler 18 Ocak 1877 günü toplanan Meclis-i Umûmî[156]'de görüşülerek oy birliği ile reddedilmiştir.[157]

İngiltere'nin teşebbüsüyle toplanan Londra Konferansı, Rusların tekliflerini kapsayan Londra Protokolü'nü 3 Nisan 1877'de Bâbıâli'ye sundu. Bu protokol Osmanlı Devleti'nin ıslahat yaparak Hristiyan halkı rahatlatması ve Avrupa barışının

[153] Taclı Meşrutiyet veya 93 Meşrûtiyeti de denilmektedir. Temel itibariyle 1960 yılına kadar yürürlükte kalacak olan ilk yazılı anayasadır. (Ahmed Akgündüz-Said Öztürk, Osmanlı Devleti'nin 700. Yılı Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, İstanbul 1999, s. 266.)

[154] Cevdet Küçük, "II. Abdülhamid", *DİA,* İstanbul 1988, I, s.217.

[155] Yılmaz Kızıltan, "I. Meşrutiyet'in İlânı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusanı", *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid,* Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, V, s. 306.

[156] 1876 Anayasası'nın kabul ettiği parlementonun ismi "Meclis-i Umumî"dir. Bu meclis iki ayrı meclisten meydana gelmektedir. Bunlardan birisi "Heyet-i Âyan", diğeri ise "Heyet-i Mebusan"dır. Heyet-i Âyan üyeleri doğrudan padişah tarafından seçilir ve bunların toplamı "Heyet-i Mebusan" üyelerinin toplam sayısının üçte birinden fazla olmaması gerekirdi. (Bkz. Kızıltan, s.311)

[157] Küçük, s.217; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 3. bs., Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, VIII., s. 32-33; Akgündüz, *Bilinmeyen Osmanlı*, s.266.

korunmasına yönelikti. Ağır hükümler taşıyan bu protokol de mecliste görüşülüp reddedildi ve durum Batılı devletlere bildirildi. Reddedilen bu protokol Rusya ile Osmanlı arasında gerçekleşecek olan 93 Harbi'ne giden yolu açmıştır. Rusya amacına ulaşmış ve 24 Nisan 1877'de Osmanlı Devleti'ne resmen savaş ilan etmiştir. İlk olarak Rusya, Balkanlara asker sokarak savaşı başlatmıştır. Balkanlar ve Plevne'de Gazi Osman Paşa'nın, Doğu Anadolu cephesinde ise Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın kazanmış olduğu başarılar savaşın kazanılması için yeterli olmamıştır.[158] Malî ve askerî durumu son derece kötü olan Osmanlı Devleti yenilgiye uğrayıp Türk orduları cephelerden çekilmeye başlamış ve onbinlerce Müslüman-Türk muhacir akın akın İstanbul'a gelmiştir. Bu sırada mecliste de anarşi hüküm sürmektedir ve ilk meclis, milliyet gruplarının mücadele sahnesi haline gelmiştir. Anayasanın sağlamış olduğu şahsi hürriyeti gayr-i müslim unsurlar adeta muhtariyet manasında algılayarak, her mebus kendi milletinin problemleri ile ilgilenmiştir. Anayasa gereğince seçilen ikinci meclis Ocak 1878 başlarında toplandı. Ruslar'ın İstanbul'a doğru ilerlediği sırada bazı mebuslar, başta sadrazam olmak üzere hükümetin azledilmesini ve savaşta yenilgiye sebep olan kumandanların dîvân-ı harbe verilmesini istemeye başladılar. Meclis, her nâzırın meclise gelip hesap vermesi ve kumandanların yargılanmaları hususunda ısrarcı oldu. Padişah, tamamen anayasanın uygulanmasından yana olduğunu, sadâret makamını kaldırarak kendi imtiyazlarından birini daha feda ettiğini, vekillerin istenildiği zaman meclise gelerek hesap vereceklerini ancak şu buhranlı günlerde yerlerine vekil göndermeleri halinde mazur görülmelerini istedi. Bütün bunlara rağmen meclisteki tartışmalar durmadı. Padişah, Rus ilerlemesi karşısında meclisten karar almasını istediği halde meclis bu konuda ciddi bir karar alamıyordu. Abdülhamid, Ruslar'la yapılacak barış konusunu görüşmesi için sarayda olağanüstü bir meclis topladı. Mecliste çıkan tartışmalar neticesinde Abdülhamid 13 Şubat 1878'de meclisi süresiz olarak tatil etti ve bundan sonra meşrutî devlet, şeklî olarak kullanılmakla birlikte, devlet idaresi yavaş yavaş II. Abdülhamid'in elinde toplandı.[159] Bu Abdülhamid'in tahta çıkmasından Meclis-i Mebusan'ın kapatıldığı tarihe kadar geçen bir buçuk yıllık zaman dilimi Midhat Paşa ve ekibinin idareyi elinde tuttuğu, Osmanlı Devleti'nin çöküş hatta yıkılış

[158] Cezmi Eraslan, "II. Abdülhamid", *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1993, VI, s. 248.
[159] Küçük, s. 218.

yılları olmuştur. İç buhranlarla perişan olan Osmanlı Devleti, Yeşilköy'e kadar gelen Ruslarla, İntihar Antlaşması denilebilecek 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşmasını imzalamıştır.[160]

Ayastefanos Antlaşması'nın Rusya, İngiltere ve Avusturya arasında milletler arası bir konferansta yeniden gözden geçirilmesi konusu gündeme geldi. Almanya İmparatorluk Şansölyesi Prens Bismark başkanlığında Berlin'de toplanan bu kongrede, Bismark açık açık Osmanlı üyelerine kongrenin Osmanlı Devleti için toplanmadığını, Ayastefanos antlaşması'nın Avrupa devletlerinin menfaatlerine ters maddeler ihtivası gerekçesiyle toplandığını ifade etmiştir. Kıbrıs'ın yönetimini geçici olarak İngiltere'ye bırakan antlaşma 13 Temmuz 1878'de imzalandı.[161] Bu Antlaşma 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan tasfiye eden ikinci antlaşma olmasına rağmen Ayastefanos'a göre daha iyi bir antlaşmadır. Zira bundan sonra Osmanlı Balkanlar'daki ömrünü 1913 yılına kadar muhafaza etmiştir.[162] II. Abdülhamid bu antlaşmayı imzalamamak için çok direndi. İngilizler askerî tehditte bulununca Kıbrıs'ta hükümranlık haklarına asla zarar verilmeyeceği konusunda İngilizler'den bir belge almak suretiyle antlaşmayı onayladı. İmzalanan bu Antlaşma ile pek çok toprak kaybedildiği gibi, Rusya'ya karşı ağır bir harp tazminatı ödenmesi kabul edildi. Ayrıca Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılmış olması, diğer devletlerin bu konudaki faaliyetlerini artırmasına sebebiyet verdi. Bosna-Hersek'in yönetimi Avusturya'ya bırakıldı. 1881'de Fransa Tunus'a, ertesi yıl İngiltere Mısır'a el koydu. 1885'de Bulgarlar, Doğu Rumeli eyaletini işgal ettiler. Devletin İstanbul ve Berlin Kongrelerinde hakaret derecesine varan bu muameleye maruz kalmasında, II. Abdülhamid'in sorumluluğu yok denecek kadar azdı. Padişaha göre devletin belirli bir dış politikası yoktu ve Türk hariciyesi Avrupa'da oluşmakta olan yeni dengeleri yakından takip etmemiş, birbirleriyle çekişmekten yerinde kararlar alamamış ve yabancı devletlerin çıkarlarına alet olmuşlardı. Padişah milletlerarası politikada devletin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü savunmayı önceliyordu. Bu sebeple de hedefleri belli bir dış politika oluşturması için hükümetinden raporlar istedi. Ancak yaşadığı tüm olaylar, II. Abdülhamid'in zaten karakterinde var olan şüpheciliğinin daha da artmasına sebebiyet verdi. Özellikle de

[160] Akgündüz-Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s. 266.
[161] Karal, s. 74-75.
[162] Akgündüz- Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s.274.

büyük devletlerin Osmanlı devlet adamlarını çeşitli şekillerde elde etme siyaseti gütmeleri II. Abdülhamid'i tedbirli olmaya sevketti. Bâbıâli'ye güvenmediği için devlet idaresini yavaş yavaş tekeline almak suretiyle Yıldız Sarayı'nda topladı. Kendisinden önceki iki padişahın tahttan indirilmiş olması kendisi içinde aynı kaygıyı taşımasına sebep oluyordu. II. Abdülhamid bu yüzden ülke yönetiminde sert bir politika takip etti.[163]

Sultan II. Abdülhamid'in milleti baskı altına alan tedbirler almasında, Avrupa hayranı münevver gençler ile hızla artarak teşkilatlanan hafiyelerin faaliyetleri etkili olmuştur. Yeni Osmanlılar adı altında bu Avrupa hayranlarına Fransızlar "Jeunes Turcs *(Genç Türkler)*" diyorlardı. Bu gençler için Meşrutiyet Cumhuriyet'e giden yolda bir basamaktı.[164]

Sultan Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tuttuğu Midhat Paşa ve arkadaşları Yıldız Sarayı'nda kurulan mahkemede yargılanarak idam cezasına çarptırıldılar. Ancak padişah bu cezaları müebbet hapse çevirdi. Padişahın dış politikada karşılaştığı güçlükler ve yabancı devletlerin içeride birtakım problemler çıkartmaları kendisini sıkı bir rejim uygulamaya sevketmiştir. Avrupa'da yapılan bölücü yayın faaliyetlerine karşı sıkı bir sansür uygulamıştır. Devletin toparlanabilmesi için zamana ihtiyacı olduğunu düşünen padişah, savaşlardan kaçınmayı tercih etmiştir. Sarayın masraflarını azami ölçüde kısarak gerektiğinde kendi kesesinden harcadı. Ekonomik alanda kendisinden önceki dönemlerde oluşan dış borçları kapatmaya öncelik verdi. Bunun için Avrupalı alacaklıların temsilcileriyle 20 Aralık 1881'de bir anlaşma imzalandı. Muharrem Kararnamesi adı verilen bu anlaşma ile alacaklı ülkelere belli devlet gelirlerini toplamaları için Düyûn-ı Umûmiyye'yi kurma yetkisi verildi. Ancak devlet gelirlerinin yüzde otuzu borç ve faizlerinin ödenmesine ayrıldığı halde, eski borçlar temizlenemedi. Yine de borçlar büyük ölçüde hafifletildi. Yabancı bir kuruluş olan Osmanlı Bankası'na *(Bank-i Osmânî-i Şâhâne)* geniş yetkiler verildi ve devlet maliyesinin yabancı uzmanlar tarafından denetlenmesine izin verildi. Dünyadaki genel ekonomik bunalım ve kapitülasyonların etkisiyle ziraî üretim düştü, yatırımlar durdu.[165]

[163] Küçük, s. 218-219.
[164] Reşad Ekrem Koçu, Osmanlı Padişahları, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 563.
[165] Küçük, s. 218.

Abdülhamid'in en başarılı yönü olan dış politikasının temel unsurunu, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün muhafazası oluşturmaktadır. Bu sebeple de II. Abdülhamid barışçı bir dış politika benimsemiştir. Çünkü devletin mevcut durumu ancak böyle bir siyasete müsaade etmektedir. Bu sebeple meseleleri daha çok barışçı ve diplomatik yollarla çözmeye çalışmıştır. Uluslar arası politikada istihbaratın önemini bildiği için, Dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilmek adına sarayda bilgi merkezi kurdu. Türkiye ile alakalı olan bütün dünyada çıkan yazılar ve dış temsilciliklerden padişaha gelen raporlar burada toplanır, değerlendirilir ve buna göre önlemler alınırdı. Dış politikasındaki prensip barışdan yana ve zaman zaman tavizkâr olsa da devletler arası rekabetin Türkiye üzerinde yoğunlaştığı bir dönemde bu prensibin hayata geçirilmesi çok zordu. Abdülhamid dış politikada dış devletlerin Türkiye konusunda birbiriyle çelişen çıkarlarından faydalanma yoluna gitmiştir. Bu sebeple de dış politikası milletler arası ilişkilerdeki şartlar doğrultusunda değişime uğramıştır. 1878'den XX. yy. başlarına kadar ki dönemde bağımsız bir politika takip etmiştir. Hiçbir devletle devamlı anlaşmaya girmeyerek, büyük devletleri mümkün olduğu kadar birbirinden ayırmaya çalışan diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur. Büyük güçleri birbirine düşürmeye çalışmayı dış politikasının temel unsuru haline getirmiştir.[166]

Abdülhamid, dış tehditler karşısında devletin asli dayanağı olan Müslüman tebaaya öncelik vermiştir. İngiltere'nin Mısır ve Arabistan'da ilmi araştırmalar adı altında başlattığı Osmanlı aleyhtarı faaliyetleri yakından takip etmiştir. İngilizlerin propagandaları neticesinde, hilâfetin Kureyş soyunda olmasına yönelik tartışmalar yeniden gündeme geldi. Osmanlı padişahının Kureyş soyundan gelmemesi sebebiyle, halifenin meşruiyeti sorgulanmaya başlandı. Abdülhamid İngiliz ajanlarının Arap milliyetçiliğini yayma ve hilafetin Araplar'ın hakkı olduğu iddiasıyla Mısır hidivini halife yapma emellerine karşı panislâmizm politikasını benimsedi. Müslümanlar arasında birlik sağlamak amacıyla dinî propagandaya başladı. Halifelik makamının getirdiği avantajlarla panislâmist ideolojiyi yaymaya çalıştı. Araplar arasında başlatmış olduğu yoğun propaganda ile ortak düşmanın, İslamiyetin düşmanı olan Batı emperyalizmi olduğunu savundu. Abdülhamid'in bu propagandalarına mukabil Batılı

[166] Vahdettin Engin, *II. Abdülhamid ve Dış Politika*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 28.

devletler, gayr-i müslimlere eşit muamele yapılmadığı iddiasıyla Osmanlı Devleti üzerindeki baskılarını artırdılar. Devletin iç işlerine yapmış oldukları müdahaleler gerginliklere sebep oldu.[167]

Abdülhamid bazı konularda Batılı devletlere karşı büyük bir direnç göstermiştir. Bunların başında Ermeni meselesi gelmektedir. Berlin Anlaşması'nın 61. maddesi uyarınca, Anadolu'da Erzurum, Diyarbakır, Sivas, Harput, Van ve Bitlis'te *(Vilâyât-ı Sitte)* bulunan Ermeniler'in yaşadığı vilayetlere ıslahat yapılması söz konusuydu. Ancak Abdülhamid bununla Ermeni muhtariyetinin doğacağını ileri sürerek tüm baskılara rağmen bu konuda asla taviz vermedi. Ancak Berlin Anlaşması'ndan cesaret alan Ermeniler, 1895-1896 yıllarında Doğu Anadolu'da katliamlara ve bağımsız bir Ermenistan kurma teşebbüslerine giriştiler. II.Abdülhamid oluşturduğu Hamidiye Alayları ve mükemmel dış politikasıyla bu tehlikeyi bertaraf etti. Ermeni isyanlarına karşı sert tedbirler alan II. Abdülhamid, Ermeniler tarafından Kızıl Sultan diye anılmaya başlandı. [168]

Abdülhamid, büyük güçler arasındaki rekabet üzerine kurulan dış politikanın ülke bağımsızlığını uzun süre koruyamayacağını biliyordu. Ancak bununla devletin iktisadi anlamda kalkınmasını sağlayacak reformlarla zaman kazanmayı amaçlıyordu. Düyûn-ı Umûmiyye idaresi devletin bütün iktisadî hayatına hâkimdi. Padişahın istediği bütün reformlar yapılamamakla beraber oldukça önemli adımların atıldığı bir dönem olmuştur.[169]

4. ÜSKÜDAR'IN KISA TARİHÇESİ

Üsküdar, tarih içinde muhtelif dönemlerde farklı isimlerle anılmıştır. Bu isimlerden en eskisi "Krizepolis" olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynaklardaki bilgilere göre; şehri İranlılar'ın işgali zamanında Anadolu yarımadasındaki kavimlerden ve halktan vergi alarak kendilerine gelen altınları buradaki hazinelerde sakladıkları için, burası altın şehir anlamına gelen "Krizepolis" adını almıştır.[170] Yine bu konudaki diğer bir görüşe göre, Üsküdar'daki evlerin günbatımı görüntüsünün Avrupa yakasından

[167] Küçük, s. 220.
[168] Akgündüz-Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s. 267.
[169] Küçük, s.221.
[170] İ. Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi,* Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yay., İstanbul 1976, I, s. 3; P. Ğ. İnciciyan, *XVIII. Asırda İstanbul*, çev. Hrand D. Andreasyan, İstanbul Matbaası, İstanbul 1956, s. 108.

yaldızlı altına benzer görünmesi sebebiyle burası, "Altın Şehir" anlamına gelen "Krizepolis" adıyla anılmıştır.[171]

Antikçağ'da Krizepolis'in yerine "Scutari" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu adın ise; Romalılar döneminde "Scutari" denilen, deri kalkan kullanan imparatorluk muhafızlarının yerleştiği kışlayı ifâde eden "scutarion" kelimesinden geldiği ifâde edilmektedir.[172]

Bazı kaynaklara göre ise, "Üsküdar" kelimesi Farsça kökenlidir. "Menzilhane, menzil atı, ulak, ulakların mektup koydukları kese" anlamlarına gelen Farsça "esküdar" kelimesi ile de ilişkilendirilir.[173]

Evliya Çelebi (ö. 1093/1682) ise Üsküdar'ın Türkçe'deki "Eskidar" kelimesinden türediğini belirtmektedir.[174] Ancak bazı kaynaklarda "Eskidar" kelimesinin telaffuzda yanlışlık yapıldığından bu şekilde ifâde edildiği belirtilmektedir. Kadıköy kurulduktan sonra Üsküdar evleri Kadıköy'ün yeni yapı olan evleri karşısında eski ve dar kaldığından bu yer "Eskidar" olarak ifâde edilmiştir. Sonraları Üsküdar'a dönüşmüştür.[175]

Üsküdar adının nereden geldiği konusundaki farklı görüşlerden hareketle buranın tarihî bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Tarih öncesi çağda Üsküdar'daki yerleşime dair kesin bilgi mevcut değildir. MÖ. 675'te Traklar'ın bir kolu olan Bthynialılar tarafından iskân edildiği söylenir. Ardından Makedonyalılar, Persler, Romalılar ve Bizanslılar'ın hâkimiyetine girmiştir. Bizans döneminde Üsküdar, Kadıköy'ün gölgesinde önemsiz bir kasaba olarak görülmektedir.[176]

Üsküdar müslümanların ve Bizanslılar'ın arasında defalarca el değiştirmiştir.[177] Emevîler ve diğer İslam halîfeleri tarafından İstanbul kuşatıldığında Üsküdar müslüman ordularının karargâhı haline gelmiştir. Üsküdar, Abbasî Halîfesi Mehdî-Billâh'ın

[171] Konyalı, I, s. 3.
[172] Konyalı, I, s. 3; Bostan, XXXXII, s. 364; Tahsin Yazıcı, "Üsküdar", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, XIII, s. 127.
[173] Bostan, XXXXII, s. 364.
[174] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 202.
[175] Niyazi Ahmet Banoğlu, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Kitaplar, İstanbul 2007, s. 56.
[176] Bostan, XXXXII, s. 364.
[177] Konyalı, I, s. 15.

döneminde İstanbul'u kuşatmak için gelen İslam ordularına önemli bir üs vazifesi görmüştür (781-82). Malazgirt zaferinin ardından Selçuklular, Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın kumandasında 1078 ve 1080 yıllarında Üsküdar'a ulaşmışlardır.[178]

Osmanlı İmparatorluğu'nun Üsküdar ile münasebetleri Orhan Gazi (ö. 760/1359) dönemine rastlamaktadır. Şöyle ki İzmit Körfezi kıyısındaki pek çok kaleyi fetheden Orhan Gazi, bundan sonra Boğaziçi sahillerine, Üsküdar kapılarına kadar ilerlemiştir.[179] 1352 yılında ise Venedikliler'e karşı savaşta yenilen Ceneviz donanması Orhan Gazi'den yardım istemiştir. Bu talep üzerine Orhan Gazi derhal Kadıköy'e ve Üsküdar'a gönderdiği süvari kuvvetlerini Boğaz'ın kilit noktalarına yerleştirmiştir. İ. Hakkı Konyalı (ö. 1404/1984) İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi'ni kaynak göstererek; "En kuvvetli rivayetlere göre Üsküdar ve Kadıköy 753/1352 yılında Orhan Gazi tarafından fethedilmiştir" demektedir. Dolayısıyla Üsküdar İstanbul'dan 101 sene önce fethedilmiştir.[180]

Üsküdar, İstanbul'un fethinden sonra bir süre İstanbul Kadılığı'na bağlı olarak yönetilmiştir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Gebze Kadılığı'na bağlı olup, Gebze kadısının tayin ettiği bir nâib tarafından idare edilmiştir. Üsküdar'ın niyâbet şeklinde idaresi, XVI. yüzyılın ortalarında son bulmuş olmalıdır. Çünkü Nevizâde "Hadâiku'l-Hakâ'ik" adlı eserinde, Abdülbaki Efendi'yi Üsküdar kadısı olarak zikretmektedir. Abdülbaki Efendi seksen akçe ile Şile ve Üsküdar hâkimliğine tayin edilmiştir. Fakat Üsküdar kadılığına tayin tarihi bulunmaz. Ancak bu bilgilerden hareketle Üsküdar kadılığının kuruluş tarihini 1550'li yıllara kadar götürmek mümkündür.[181] XVI. yüzyılın ortalarında niyâbet şeklindeki idaresi son bulan Üsküdar, ayrı bir kadılık olmuştur. İstanbul idarî açıdan, İstanbul Kadılığı esas olmak üzere buraya bağlı Eyüp (Havass-ı Refi'a), Galata ve Üsküdar kadılıkları olarak ayrılmış ve dört kadı tarafından yönetilmiştir.[182]

Üsküdar, "nefsi İstanbul" denilen sur içi İstanbul'unun dışında Galata ve Eyüp ile birlikte "Bilâd-ı Selâse"yi oluşturmaktadır. Diğer bilâd-ı selâse beldeleri gibi Üsküdar için de medine ve kazâ ünvanları kullanılmıştır. Üsküdar kazâ merkezi olup bu

[178] Bostan, XXXXII, s. 364-365; Haskan, I, s. 24-26.
[179] Konyalı, I, s. 17.
[180] Konyalı, I, s. 21; Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 17.
[181] Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 17; Atâyi, II, s. 35.
[182] İpşirli, "Üsküdar Mahkemesi", s. 32.

merkeze bağlı olan nahiyeler, kasabalar, karye ve mezralar bulunmaktadır.[183] Defterdeki kayıtlarda da Üsküdar için "Medine-i Üsküdar" ibaresi kullanılmakta ve buraya bağlı kasabalar, karye ve mahalleler zikredilmektedir.

Osmanlı devrinde bir liman ve yerleşim yeri olan Üsküdar, özellikle Anadolu'ya yapılacak seferlerde orduların ilk konak yeri olması sebebiyle her zaman önemini muhafaza etmiştir.[184]

1453 tarihinde İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilmesinden sonra Üsküdar hızla gelişmeye başlamış, burada insanların yararlanacağı sosyal alanda hizmet veren birçok tesis yapılmıştır. Bu dönemde yapılanlar arasında 91 cami, 51 tekke, 12 hamam, 11 kervansaray, 2 imaret, 7 medrese, 260 çeşme, 5 iskele, 2 darüşşifa, 2 menzilhane, tabhane, sıbyan mektebi, kütüphane, darülhadis, sebil ve posta teşkilâtı ile padişah, sultan ve devlet erkânının saray, yalı ve köşkleri sayılabilir.[185]

Ayrıca Kanunî Sultan Süleyman'ın zevcesi Haseki Sultan, kızı Rüstem Paşa'nın zevcesi Mihrimah Sultan, II. Selim'in zevcesi ve Sultan III. Murad'ın annesi Nurbânu Sultan gibi bazı önemli şahsiyetlerin Üsküdar'ın çeşitli yerlerinde yaptırdıkları cami, medrese, hamam, imaret vb. yapılar da yine buradaki imar faaliyetlerinin birer göstergesidir.[186]

Evliya Çelebi'nin beyanına göre; XVII. asır Üsküdar'ında 70 Müslüman mahallesi, 11 Rum ve Ermeni mahallesi ve 1 Yahudi mahallesi bulunmaktadır.[187]

XVIII. yüzyıla ait sicil kayıtlarında Üsküdar'ın gelişerek Bağlarbaşı ve Selimiye'ye doğru büyüdüğü Debbağlar, Arakiyyeci Câfer Ağa, Kazasker, Nakkaş Baba, Hace Hatun, Pazarbaşı, Ayazma, Şeyh Selâmi Efendi, İhsâniye, Aşçıbaşı, Reis, Atik Vâlide, Sinan Paşa, Kefere ve Kasım Ağa gibi yeni mahallelerin varlığından ortaya

[183] Ahmet Tabakoğlu, "Osmanlı Döneminde Üsküdar Köyleri", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* I, İstanbul 2008, s. 143-145.
[184] Yazıcı, s. 128; Haskan, I, s. 32.
[185] Haskan, I, s. 32.
[186] İnciciyan, s. 109.
[187] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 202.

çıkmaktadır. Bu dönemde padişahların yeni mahallelerin teşekkülüne ön ayak olduğu bilinmektedir.[188]

Sicilin kayıtlı olduğu XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Üsküdar'da 39 mahalle ve 7 köy bulunmaktadır. Mahalle kayıtları XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Üsküdar'ın Bağlarbaşı, Altunizade, Acıbadem ve Haydarpaşa istikametine doğru büyüdüğünü göstermektedir. Doksan üç harbi olarak bilinen 1879 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Üsküdar'ın nüfusu dışarıdan gelen göçlerle ciddi oranda artış göstermiştir.[189]

XVI. ve XVII. yüzyıllarda bugünkü Üsküdar ilçesi sınırlarında yaşayan halkın yarıdan fazlası tarımla, geriye kalanı ticâretle, kayıkçılıkla ve diğer zanaatlarla geçimini sağlıyordu. XVIII. yüzyılda Üsküdar halkının gıda, inşaat, ziraat, hizmet, sağlık, nakliye, konaklama, eğlence, dini hizmetler, ticâret ve giyim sektörlerinde çalışarak geçimini sağladığı sicil kayıtlarından tesbit edilir. XIX. yüzyılda ise halkın geçimini sağlamak için yine ticâretle uğraştığı, bir kısmının kayıkçılıkta ve tekstil sanayiinde çalıştığı, çok az bir kısmının da tarım ve hayvancılıkla meşgul olduğu, nüfus kayıtlarıyla ilgili bilgilerden anlaşılmaktadır.[190]

Üsküdar 1871'de mutasarrıflık statüsü kazanmış ve Beykoz, Gebze, Kartal ve Şile kazâları buraya bağlanmıştır.[191] Sicilin kayıtlarını içeren tarihe çok yakın olması sebebiyle, incelenen döneme ışık tutan 1885 yılı Osmanlı nüfus sayımı verileri esas alınarak ortaya çıkan rakamlara göre İstanbul'un nüfusu 1.115.946'dır. 9. Daire olan Üsküdar'da ise toplam nüfus 95.667'dir.[192] Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Üsküdar'da 1935'de 57.000 kişi yaşarken 2010 yılında bu sayı 527.000'e ulaşmış bulunmaktadır.[193]

[188] Bostan, XXXXII, s. 366.
[189] Bostan, XXXXII, s. 366-367.
[190] Bostan, XXXXII, s. 367.
[191] Bostan, XXXXII, s. 367-368.
[192] Cem Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, Başbakanlık D. İ. E, Ankara 1996, II, s. 71, 73.
[193] Bostan, XXXXII, s. 367-368.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜSKÜDAR MAHKEMESİ 750 NO'LU ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'IN İDARÎ YAPISI

1.1. ÜSKÜDAR'IN İDARÎ YAPISI

Üsküdar Mahkemesi 750 numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili adlı çalışma, Üsküdar'ın 08 Muharrem 1314 (19 Haziran 1896) - 12 Şevvâl 1314 (16 Mart 1897) tarihindeki davalarını içermektedir. Defterin kaydedildiği bu zaman diliminde Üsküdar'ın idâri durumuna kısaca değinilecektir.

Üsküdar ve çevresinin 1352 yılında Orhan Gazi tarafından ele geçirildiğini, fetihten Tanzimat'a değin İstanbul'un idarî açıdan, başta İstanbul Kadılığı olmak üzere Bilâd-ı Selâse (Eyüp, Galata ve Üsküdar) adıyla dört kazâya ayrılmış olduğunu daha önce zikretmiştik.

Klasik dönemde Osmanlı şehrinin idaresi ve yargı görevi, ilmiyye sınıfından olan kadılara bırakılmıştı. Kadı sadece şehrin değil civarındaki köy ve nâhiyelerin de mülkî âmiri ve yargıcı idi; sözü edilen alan onun kazâ dairesiydi.[194] Ancak II. Mahmud döneminde 1827 yılında İhtisâb Nezâreti'nin kurulmasıyla bu durum değişti. Kadı ve mahalle imamlarının yetkileri giderek azalmaya başladı.[195]

1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan modernleşme süreci idarî alanda da kendini göstermiştir. Başlayan reformların neticelerinden biri olarak, 1855 yılında İhtisâb Nezâreti kaldırılarak İstanbul'un belediye işleriyle daha etkin bir şekilde ilgilenilmesi için İstanbul Şehremaneti kurulmuştur. Ayrıca bu memuriyete "şehremini" namıyla

[194] İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880),* TTK Basımevi, Ankara 2000, s. 12.
[195] Erdoğan Öner, *İstanbul Şehremâneti (Belediyesi)'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı bütçesi*, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2008, s. 10.

atanacak kişiye bağlı bir şehir meclisi kurulmuştur. Şehir meclisi, İstanbul'un halkı ve muteber esnafı arasından seçilen kişilerden oluşmuştur.[196]

Şehremanetinin belediye işlerindeki yetersizliği üzerine 1857'de modern beledî hizmetlerin görülmesi amacıyla belediyeler kurulmaya başlanmıştır. Bunun ilk pilot uygulaması, Galata ve Beyoğlu'nda kurulan Altıncı Daire-i Belediyye'dir. 1864 tarihli Vilâyet Nizamnâmesi'yle birlikte taşradaki önemli merkezlerde de belediyeler kurulmaya ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.[197] Altıncı Daire-i Belediyye'nin başarılı olması neticesi, 1868 yılında hazırlanan bir nizamnâme ile İstanbul'da 14 belediye dairesinin kurulması öngörülmüştür. Bu belediye dairelerinden On İkinci Daire-i Belediye, Üsküdar olarak belirlenmiş ve daire riyâsetine Eski Amasya hâkimi Remzi Efendi getirilmiştir.[198]

1871 yılında İdare-i Umûmiye-i Vilâyât Nizamnâmesi ile Üsküdar; Beykoz, Gebze, Kartal ve Şile kazâlarını içine alan bir mutasarrıflık merkezi haline gelmiş ve ayrıca kurulan belediye dairelerinin bir kısmı gelir yetersizliğinden kapandığından Dokuzuncu Daire-i Belediye'nin faaliyet alanında yer almıştır.[199] Merkezi, Üsküdar İskelesi olan Dokuzuncu Daire-i Belediye'nin ilk müdürü meclis-i Emânet a'zâsından Ahmed Paşa'dır.[200] Sicilin kaydedildiği dönemde de Üsküdar, bu dairenin faaliyet alanındadır.

Üzerinde çalıştığımız Sicil'in kayda alındığı 1314/1896 tarihinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun başında II. Abdülhamid (1876-1909)[201] bulunmaktadır. Dönemin sadrazamı, Halil Rıfat Paşa (1895-1901)[202], Şeyhülislamı ise Hâlid Efendizâde Mehmed Cemâlüddin Efendi'dir (1891-1909)[203]. Dönemin İstanbul Şehremini, İsmail Rıdvan

[196] Tarkan Oktay, *Osmanlı'da Büyükşehir Belediye Yönetimi: İstanbul Şehremaneti*, Yeditepe Yay., İstanbul 2011, s. 17; Öner, s. 11; Ali Akyıldız, "Şehremini", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXVIII, s. 461.
[197] Akyıldız, "Şehremini", s. 461; Oktay, s. 23; Öner, s. 11-12.
[198] Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 1995, III, s. 1379; Oktay, s. 35.
[199] Davut Hut, "Üsküdar'da Tarihi Yer Adları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu II: Bildiriler (12-13 Mart 2004)*, I, İstanbul 2005, s. 162; Öner, s. 12.
[200] Ergin, III, s. 1425.
[201] Ayrıntılı bilgi için bkz. Küçük, I, s. 216.
[202] Ayrıntılı bilgi için bkz. Atilla Çetin, "Halil Rifat Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, XV, s. 327.
[203] Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1972, s. 218-221.

Paşa'dır (1890-1906).[204] Yine defterin kapak sayfasından sicilin kayıtlı olduğu dönemde Osmanlı topraklarından iki Anadolu Kazaskeri'nin görevden geçtiğini anlamaktayız. Bu kazaskerler Şükrü Efendi ve Zeki Efendi'dir. Üsküdar Kadısının ise Şükrü Efendi olduğunu anlamaktayız.

1.2. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR'A BAĞLI KAZÂ VE KARYELER (KÖYLER)

***Aydınlı Karyesi*:** Defterde, Üsküdar'a bağlı "Gegbûze kazâsında" olduğu ifâde edilmektedir.[205]

Beylerbeyi(İstavros) [206]: Beylerbeyi, adını III. Murad devrinin öldürücü lâkabıyla bilinen Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın bu sahilde bulunan yalısından almıştır.[207] Kayıtlarda Beylerbeyi için "İstavros" kelimesinin de kullanıldığını görmekteyiz. İstavros kelimesi gerek Evliya Çelebi ve gerekse çağdaşı Eremya Çelebi Kömürciyan (1637-1695) tarafından farklı şekilde manalandırılmıştır. Evliya Çelebi'ye göre İstavros, buralarda çok bulunan ve Rumlar'ın İstavriz dedikleri balığın adından gelen bir kelimedir.[208] Eremya Çelebi Kömürciyan'a göre ise burası, Büyük Kostantin'in diktirdiği büyük bir haçtan dolayı İstavros adını almıştır.[209]

Eremya Çelebi Kömürciyan, "İstavros, köşkü, konağı, bahçesi ve mescidi ile bir Türk köyüdür" demiştir.[210] Evliya Çelebi'ye göre, "burada padişaha mahsus bağ ve bahçeler, cennet bağı gibi tumturaklı bahçelerdir ki anlatılmasında dil yetersiz kalır, kalemler kırılır. Gezinti ve eğlence yerleri hiçbir hasbahçede yoktur".[211]

Semtte yer alan, II. Abdülhamid'in de sürgün yıllarını geçirdiği ve içinde öldüğü "Beylerbeyi Sarayı", XIX. yüzyılın önemli yapıları arasında yer almaktadır.[212] Ayrıca

---

[204] Oktay, s. 410; Rakım Ziyaoğlu, *İstanbul Kadıları Şehreminleri Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdarî-Siyasî*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1971, s. 140.
[205] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/53.
[206] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/12, 31/69, 37/79.
[207] Hut, s. 165; Haldun Hürel, *Semtleri, Mahalleleri, Caddeleri ve Sokaklarıyla İstanbul'un Ansiklopedik Öyküsü,* Kapı Yay., İstanbul 2010, s. 142.
[208] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 201.
[209] Eremya Çelebi Kömürciyan, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul,* hzl. Kevork Pamukciyan, trc. Hrand D. Andreasyan, Eren Yay., İstanbul 1988, s. 276.
[210] Kömürciyan, s. 47.
[211] Evliya Çelebi, 1. Kitap, s. 200.
[212] Hürel, s. 142.

geç dönem Osmanlı camilerinde görülen özellikleri bünyesinde barındıran önemli örneklerden biri olan ve I. Abdülhamid'in annesi adına yaptırdığı "Beylerbeyi Camii" öne çıkan mimarî eserlerdendir.[213] İncelenen sicilde hem Beylerbeyi hem de İstavros ismi geçmektedir.

Bulgurlu Karyesi[214]: Üsküdar'ın iç kısımlarında ve doğusunda yer alan bu yerin sakinlerinin bulgur yaparak geçimlerini sağladıkları ve bu nedenle de köyün adının Bulgurlu olarak bilindiği belirtilir.[215]

Üsküdar'ın doğusunda, Küçük Çamlıca'nın arkasındadır. Havadar bir mekân olan Bulgurlu tepesi birçok seyyahın ilgisini çekmiş ve seyahatnamelerine konu olmuştur. Georgi William Fredrick Howard ve Baron Durant de Fontmonge Bulgurlu tepesi hakkında:

"Saat beş buçukta yardımcım Dimitri ile birlikte karşı yakaya, Üsküdar'a gittik. Atlara binerek Bulgurlu tepesine vardık. Bu tepenin manzarası, bu seçkin yakanın en mükemmel manzaralarından biridir"[216] diyerek Bulgurlu'nun kendilerinde bıraktığı etkiyi dile getirmişlerdir.

Dudullu Karyesi[217]: Adını Fatih zamanında İstanbul'a gelip, fetih ordularına yardım eden ve savaşmak için saflara katılan Duduoğlu aşiretinden almıştır. Bu aşirete verilmiş olan araziler günümüzde Ümraniye yakınlarındaki Dudullu köyünü oluşturmuştur.[218]

Gegbûze (Gebze)[219]: Üsküdar sicillerinde hem nahiye olarak hem de kasaba olarak ifâde edilmiştir.[220] İncelenen sicilde ise kazâ olarak zikredilmektedir. Evliya Çelebi Gegbûze'yi, Gekbiziyye şeklinde kaleme almıştır.[221]

---

[213] Selçuk Mülâyim, "Beylerbeyi Camii ve Külliyesi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI, s. 75; M. Orhan Bayrak, *İzahlı İstanbul Sözlüğü*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004, s. 48.
[214] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/36, 27/63.
[215] Hürel, s. 155.
[216] Sibel Özer, "Seyyahların Kalemiyle 17. yüzyıldan 19. yüzyıla Bir Pitoresk Şehir: Üsküdar", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* İstanbul 2008, II, s. 580.
[217] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/6.
[218] Hürel, s. 242.
[219] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/53.
[220] Mustafa Akkaya, *XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar*, Doktora Tezi, SBE, Ankara 2010, s. 44.
[221] Evliya Çelebi, II. Kitap, s. 88.

Kadı Karyesi(Kadıköy)[222]: Eski adı "Khalkedon" dur. "Kalki" bakır, "donya" ise memleket demektir. Kadıköy'ün, Fatih'in kadı olarak görevlendirdiği Hızır Bey Çelebi'ye arpalık olarak verilmesinden dolayı bu adı aldığı belirtilmektedir.[223]

İngiliz elçisi Montagu'nun eşi mektuplarında Kadıköy için şunları söylemiştir: "İstanbul ile Kadıköy arasındaki denizi kayıkla geçtim. Kadıköy elân pek büyük. Birkaç camisi var. Hristiyanlar eski ismini muhafaza ediyorlar. Türklerde başka bir isim söylüyorlar. Ama unuttum. Fakat bu da aynı ismin bozulmuşu."[224]

Kadıköy'ün tarihi geçmişi İstanbul'dan bile eskidir ve MÖ. 680'lere dek iner.[225] Roma'nın kuruluşundan 148 sene sonra, Megaralılar tarafından Bizantion'un karşısında yapılmış büyük bir şehirdir.[226] İncelemesini yaptığımız 750 No'lu Defter'de Kadı Karyesi çokça geçmektedir.

Kartal Kazâsı[227]: İstanbul'un Anadolu yakasında Marmara Denizi kıyısında olan yerin adının, antik çağlarda Helen dilinde "karta limanı" anlamına gelen "Kartalimen" kelimesinden geldiği rivayet edilmiştir. Günümüzdeki Kartal kelimesi, bu ismin değişime uğramış şeklidir.[228] Evliya Çelebi'ye göre "Karye-i Kartal" ismi, bu yeri fetheden Kartal Koca'nın adından gelmektedir.[229]

Nerdiban Karyesi[230]: Kadıköy'ün Göztepe yakınında bulunan Merdivenköy'ün tarihi Osmanlılar'dan önceki yıllara denk iner. Merdivenköy adının merdiven sözcüğü ile yakın ilgisi olduğu ve hafif rampada bulunmasından dolayı bu ismi almış olabileceği düşünülmektedir. O zamanlar bu yere "Nerdüban Köy" derlerdi. Başka bir rivayete göre ise bu isim, buradaki eski dergâha yerleşen Bektaşî dervişleri için söylenmiş "merd-i iman" ifâdesinin dönüşüme uğramış şeklidir. Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah

[222] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/10, 6/20, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/28, 11/29, 12/30, 13/33, 14/35, 15/36, 15/37, 16/39, 17/41, 17-18/43, 18/45, 19/47, 20/49, 23/54, 28/65, 28/66, 29/67, 31/69, 32/70, 33/72, 34/73, 34/74, 35/75, 37/78.
[223] Bayrak, s. 137.
[224] Ahmet Refik, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, Kitabevi, İstanbul 1998, s. 54.
[225] Hürel, s. 416.
[226] İnciciyan, s. 112.
[227] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/6.
[228] Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993, s. 397.
[229] Evliya Çelebi, IX. Kitap, s. 8.
[230] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15.

Sultan'ın burada küçük bir camisi bulunmaktadır. Bu bölgede Bizans dönemine ait birtakım kalıntılar da çıkarılmıştır.[231]

1.3. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DAKİ MAHALLE, CADDE VE SOKAKLAR

1.3.1. Mahalle

Sözlükte "bir yere inmek, konmak, yerleşmek" anlamına gelen hall kökünden türetilmiş bir mekân ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikâmet etmek amacıyla kurulan küçük yerleşim birimlerini ifâde etmek için kullanılır.[232]

Genelde bir cami veya mescit etrafında şekillenen Osmanlı mahalle yapısı bina, yol planı ve çıkmaz sokaklarıyla İslam şehrinin bir prototipini oluşturmaktadır.[233] Mahallelerin ibadethanelerin etrafında şekillenmesi ve pekçok mahallenin, sınırları içinde bulunan camiden adını alması Osmanlı halkının hayatlarının şekillenmesinde dînî önemli bir referans olarak kullandıklarının bir göstergesidir.[234]

Geleneksel Osmanlı şehirlerindeki mahallelerde sınıf ve statü farkları görülmemektedir. Bir paşa konağının karşısında bir evkaf kâtibinin küçük bir evi, bir ilmiye ricalinin konağının yanında mahalle su yolcusunun kulübesi bulunabilmektedir. Bu insanların statü farklılıklarına rağmen birbirleriyle konuşup görüştükleri görülmektedir.[235]

Osmanlı'da 1829 yılında muhtarlık teşkilatı kuruluncaya değin mahalle yöneticisi padişahın beratı ile göreve gelen imamlar olmuştur. Beratla göreve geldikleri için askerî zümreden sayılmaktadırlar.[236]

Mahallenin yegâne sorumlusu olan mahalle imamı, dînî ve resmî bir otorite olarak, mahallenin devletle irtibatını sağlamaktadır.[237]

---

[231] Hürel, s. 524-525.
[232] Ali Murat Yel-Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mahalle", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2003, XXVII, s. 323.
[233] Doğan Kuban, "Mahalleler: Osmanlı Dönemi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak yay., İstanbul 1994, V, s. 242.
[234] Mahallenin içerisinde bulunan camiden adını alması konusunda bkz. Haldun Hürel; Haskan, I, s. 55-391.
[235] Yel-Küçükaşçı, s. 325.
[236] Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, sy. 3, İstanbul h. 1402, V, s. 30-31.

Mahallenin düzeni, asayiş ve inzibatı, içki içilen yerlerin tespiti, fuhuş yapan kadınların belirlenip mahalleden sürülmesi, mahallelinin gerekli İslâmî âdap içerisinde yaşamını sürdürmesi, mahallede oturanların kimliklerinin belirlenmesi, yeni taşınanların tespiti ve kayıt altına alınarak kefâlete bağlanması vb. görevler imamlar tarafından îfâ edilmektedir. Maaşları da görev yaptıkları cami veya mescidin vakfı tarafından verilmektedir.[238]

İncelenen sicilde; mahalle imamlarının resmî belgelerin imza ve mühür sahipleri arasında olduklarını[239], çeşitli davalardaki şâhitlerin güvenlik soruşturmalarında gizli tezkiyede[240] bulunduklarını[241] ve davada vekil olduklarını[242] görmekteyiz. Ancak buradaki vekilliğin imamlıktan değil, müvekkilin imamın kızı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Defterimizde zikri geçen imamların isimleri ile görevli oldukları mahalleler ise şunlardır:

Üsküdar'da Arakiyyeci Elhâc Ca'fer Ağa Mahallesi İmâmı[243]

Üsküdar'da Ca'fer Ağa Mahallesi İmâmı Mehmed İzzet Efendi ibn Abdullâh[244]

Üsküdar'da İhsâniye Mahallesi İmâmı Abdülfettâh Efendi ibn Halîl İbrâhîm[245]

Üsküdar'da Pazarbaşı Mahallesi İmâmı[246]

Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi İmâmı Hâfız Mehmed Ârif Efendi ibn İbrâhîm[247]

İmâm Hâfız Tahsîn Efendi[248]

---

[237] Ziya Kazıcı "Osmanlılarda Mahalle İmamları ve Yerel Yönetim İlişkisi", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler,* ed. Vecdi Akyüz, Seyfettin Ünlü, İlke Yay., İstanbul 1996, s. 435.
[238] Kemal Beydilli, "İmam", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXII, s. 181.
[239] Üsküdar 750 No'lu ŞS,5/…, 20/49, 27/64.
[240] Sözlükte; *"temizlemek, arıtmak, temize çıkartmak"* anlamlarına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak şahidin adalet vasfı taşıyıp taşımadığının hâkim tarafından soruşturulmasıdır. (Bkz. Tuncay Başoğlu, "Tezkiye", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2012, XXXXI, s. 77.)
[241] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 9/25, 11/29, 20/48, 23/53, 29/67, 32/71, 35/76.
[242] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 33/72.
[243] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 26/60.
[244] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 9/25, 11/29.
[245] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 20/48, 20/53, 35/76.
[246] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/64.
[247] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.

İstanbul'da Câmcı Alî Mahallesi İmâmı Hâfız Mehmed Efendi ibn Hasan ibn İbrâhîm[249]

Tanzimat öncesinde II. Mahmud döneminde yapılan reformlarla kadının idarî fonksiyonu azalıp, elinden güvenlik ve beledî hizmetler alınınca, mahalle imamları da yönetici olmaktan çıkmışlardır. Kadı Tanzimat'ın ilan edildiği sıralarda yalnızca bir şer'î hâkim derecesine düşmüşken, mahallelerdeki değişim aynı yoğunlukta vukû bulmamış, imamlar mahalle yönetiminde tek söz sahibi olmasalar da belirli bir görev ve yetkiye sahip olmuşlardır.[250] XIX. yüzyılın ilk yarısında özellikle İstanbul'da halkın istişare ile iş görmeye alışık olmayan mahalle imamlarından ve onların zulüm ve istibdadından şikayetçi oldukları da görülmektedir. Bu konudaki şikayetlerin, özellikle İstanbul'da seçimle işbaşına gelen mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin kurulmasında en önemli etken olduğu ileri sürülmektedir.[251] Tüm bunların bir neticesi olarak; imamların yetkileri daraltılmış, mülkî ve beledî alandaki görevleri alınmıştır.

Şehir, mahalle ve köylerde güvenliği sağlamak amacıyla kurulan muhtarlık teşkilatı, ilk defa 1829 yılında İstanbul'da ve Bilâd-ı Selâse'de *(Üsküdar, Galata, Eyüp)* uygulamaya konulmuştur. İmamlara göre daha yetkili bir yönetici olmuşlardır ve görevleri bulundukları mahallin güvenliğini temin, halkla devlet arasındaki ilişkileri sağlama ve vergileri tahsil etme şeklinde belirlenmiştir.[252] Muhtarların tek başlarına keyfî yönetimlerine engel olmak için, üç-beş kişilik ihtiyar heyetinin yanı sıra her mahallenin başına bir değil, "muhtâr-ı evvel" ve "muhtâr-ı sânî" adıyla iki muhtar tayin edilmesi uygun görülmüştür.[253] İncelenen sicilde de muhtarların, tıpkı imamlar gibi mahallenin ahvaline olan hâkimiyetleri dolayısıyla davalarda şâhitlerin güvenlik soruşturmasında gizli tezkiyelerine başvurulduğunu[254] ve resmi belgelerin imza ve

[248] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/41.
[249] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[250] İlber Ortaylı, *Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yay., İstanbul 1985, s. 101.
[251] Cem Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi,* Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014, s. 132.
[252] Ali Akyıldız, "Muhtar", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, XXXI, s. 51-52.
[253] Yel-Küçükaşcı, s. 325-326; Behar, *Kasap İlyas Mahallesi*, s. 132.
[254] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 9/25, 11/29, 20/48, 23/53, 29/67, 32/71, 35/76.

mühür sahipleri arasında olduklarını[255] görmekteyiz. Defterde zikri geçen muhtarların isimleri ile görevli oldukları mahalleler ise şunlardır:

Üsküdar'da Arakiyyeci Elhâc Ca'fer Ağa Mahallesi muhtârânı[256]

Üsküdar'da Ca'fer Ağa Mahallesi muhtâr-i evveli Mahmûd Ağa ibn Mustafâ ibn Abdullâh[257]

Üsküdar'da İhsâniye Mahallesi muhtâr-i evveli Elhâc Edhem Efendi ibn Hüseyin[258] ve muhtâr-i sânîsi Elhâc Hâfız Mehmed Efendi ibn Ahmed[259]

Üsküdar'da Pazarbaşı Mahallesi muhtârânı[260]

Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi muhtâr-i sânîsi Elhâc Şevkî Efendi ibn Hasan[261]

İstanbul'da Câmcı Alî Mahallesi muhtâr-i evveli Alî Rızâ Efendi ibn Ömer Tâhir ibn Abdullâh ve muhtâr-i sânîsi Mehmed Makbûl Efendi ibn Abdullâh[262]

1.3.2. Mahalleler

Âcıbâdem[263]***:*** İncelenen deftere göre Üsküdar'a tâbî Altunizâde Mahallesi hudûdu dâhilinde bulunmaktadır. Buranın gelişimi XIX. yüzyıldan sonradır. O tarihlerde bağ evleri, konaklar ve konutlar yapılmaya başlanmıştır.[264]

Ahmed Çelebi Mahallesi[265]***:*** Ahmed Çelebi adında bir hayır sahibi kişi tarafından 1567/1568 yılında yaptırılan mescid etrafında oluşmuştur.[266] Günümüzde Aziz Mahmud Hüdayi Mahallesi'nin içinde bulunmaktadır. Bu mahallede ayrıca bir

[255] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/…, 26/60, 27/64.
[256] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 26/60.
[257] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 9/25, 11/29.
[258] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48, 23/53, 35/76.
[259] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 20/48, 23/53, 35/76.
[260] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/64.
[261] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.
[262] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[263] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/34.
[264] Hürel, s. 12.
[265] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18, 7/21.
[266] Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtı' Efendi, Süleyman Besîm Efendi, *Hadîkatü'l-Cevâmi' (İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-sivil Mi'mârî Yapılar),*hzr. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yay., İstanbul 2001, s. 625.

Ahmet Çelebi Çıkmazı mevcuttur.[267] Eski bir muallim ve İttihatçı olan caminin 40 senelik imamı Ahmet Çitli Efendi bu caminin Milli Mücadele döneminde vatansever Üsküdarlıların gizli merkezlerinden biri olduğunu ifâde etmiştir.[268]

Altûnîzâde Mahallesi[269]***:*** İsmini merkezde yer alan ve 1865 yılında Altunizâde İsmail Zühtü Paşa tarafından yaptırılan camiden alır.[270]

Arakiyyeci Elhâc Ca'fer Ağa Mahallesi[271]***:*** Arakiyyeci Hacı Cafer Çelebi tarafından 1603 yılında yaptırılan ve Takkeci Mescidi diye bilinen mescid etrafında teşekkül etmiş olan mahalledir. Arakiyye, sarıkların kirlenmemesi için başa konulan başka bir başlığın adıdır. Büyük ihtimalle bu şahıs bu işlerle meşguldü.[272]

Arâkiyyeci Elhâc Mehmed Mahallesi[273]: İsmini XVI. yüzyılda sarayın kapı ağalarından olan Mehmed Ağa tarafından bugünkü Toptaşı Caddesi ile Harmanlık Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol köşesinde bulunan camiden almaktadır. Cami çok harap durumda iken 1930 tarihlerinde yıkılmıştır.[274]

Ayazma Mahallesi[275]: Burada bulunan eski Bizans su kaynağından dolayı Osmanlı halkı tarafından "Ayazma" adı verilmiştir. Sultan III. Mustafa tarafından 1760 yılında mimar Tahir Ağa'ya yaptırılan yanındaki cami de "Ayazma Camii" olarak anılmıştır.[276]

Bulgurlu Mescidi Mahallesi[277]: Hayır sahibi Mehmed Ağa tarafından yaptırılan mescid etrafında teşekkül eden mahalledir.[278]

---

[267] Bekir Bilgili, *Üsküdar Sokak İsimleri* Tarihçesi, ed. Halil Ekiz, 1. Baskı, Üsküdar Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları: 24, İstanbul 2013, s. 78.
[268] Haskan, I, s.69.
[269] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/34, 27/63.
[270] Hürel, s. 56.
[271] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/11, 4/14, 17/42, 24/56, 26/59, 26/60, 26/61.
[272] Konyalı, I, s. 300-301.
[273] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/19, 14/34, 22/51.
[274] Hürel, s. 60; Haskan, I, s. 74-75.
[275] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/31.
[276] Hürel, s. 86.
[277] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15, 5/16.
[278] Ayvansarâyî, s. 662.

Ca'fer Ağa Mahallesi[279]: İncelenen deftere göre Kadı Karyesi'nde bulunmaktadır. Mahalle adını içerisinde bulunan ve XVI. yy'da sarayın kapı ağalarından olan Cafer Ağa'nın yaptırmış olduğu camiden almaktadır.[280]

Çakırcı Hasan Paşa Mahallesi[281]: Bânisi Çakırcıbaşı Hasan Paşa'nın yaptırmış olduğu caminin etrafında teşekkül eden mahalledir. Camii çakırcıbaşılığı zamanında yaptırdığı için bu isimle meşhur olmuştur. Cami, ismini verdiği Doğancılar Meydanı'nda ve bu isimle anılan parkın karşısındadır. Mahalle adını bu camiden almaktadır.[282]

Çarıkçı Mahallesi[283]: İncelenen deftere göre Kadı Karyesi'nde bulunmaktadır.

Debbâğlar Mahallesi[284]: Diğer adıyla Tabaklar Mahallesi olup, ismini burada yapılan Tabaklar Mescidi'nden almaktadır. Konyalı Kardeşler Mescidi diye meşhur olan bu mescid, Konyalı Ferhad ve Hacı Mehmed adlı iki hayırsever tarafından 1548 yılında yaptırılmış, çevresinde oluşan mahalle Tabaklar ismiyle anılmıştır.[285] Günümüzde Zeynep Kamil Mahallesi'nde yer almakla beraber bu mahallede Tabaklar Camii Sokağı mevcuttur.[286]

Torbalı Mahallesi[287]: Fatih devrinde yapılmış aynı isimli küçük bir mahalle mescidinden adını almıştır. İsminin kökeni ile ilgili farklı rivâyetler vardır; bunlardan ilki, burayı yaptıran kişinin fetih dönemi askerlerinden olup aceleciliğinden dolayı kendisine "Dur be Ali" lakabı takıldığı ve ismin de buradan geldiğidir. Diğer görüş ise yaptıranın asıl adının "Ali Bali Ağa" adlı bir asker olup kendisine "Torbalı Ali" lakabının takıldığı ve sözcüğün dönüşerek "Durbali" olarak zikredildiği yönündedir.[288]

[279] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 9/25, 11/29, 32/70, 33/72.
[280] Hürel, s. 163.
[281] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/21.
[282] Haskan, I, 136.
[283] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/20.
[284] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 18/44.
[285] Konyalı, I, s. 297.
[286] Bekir Bilgili, s. 375.
[287] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/13, 16/38, 27/64.
[288] Hürel, s. 243.

Evliyâ Hoca Mahallesi[289]: Mahallenin adı, muhtemelen Evliyâ Hoca Mehmed Efendi tarafından yaptırılan Evliyâ Mescidi'nden gelmektedir.[290] Mahalle, "mahalle-i Evliyâ", "mahalle-i Evliyâ Hoca" veya "Evliyâ Hoca Mahallesi" ibareleriyle kayıtlıdır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında 23 hane olan mahalle XVII. yüzyılın başlarında 16 hane idi.[291]

Gülfem Hatun Mahallesi[292]: İsmini Kânûnî'nin cariyelerinden olan Gülfem Hatun tarafından yaptırılan camiden almaktadır.[293] Günümüzde Aziz Mahmud Hüdayi Mahallesi'nde yer almakta olup mahalle olarak kaldırılmasına karşın bugün bir Gülfem Sokak mevcuttur.[294]

Hâce Hesnâ Hatun Mahallesi[295]**:** Buranın adı, XVI. yüzyılda Topkapı Sarayı'nda Kânûnî'nin kızı Mihrimah'ı bakıp büyüten Hesnâ Hatun'dan gelmektedir.[296] İmam Hüsnü Sokağı'nı Şekip Ayhan Özışık Caddesi'ne bağlayan sokaktır. Günümüzde Sultantepe Mahallesi'nde bulunmaktadır.[297]

Hamza Fakîh Mahallesi[298]: İsmi Fatih devri fıkıhçılarından olan Hamza Fakih'ten gelmektedir. Kabri kendi adıyla anılan mescidin haziresinde bulunmaktadır. Kendisi fetihten sonra Üsküdar'da cami yaptıran ilk kişilerdendir. Bu caminin yerinde bugün, Kaptan Paşa Sokağı ile Aziz Mahmud Efendi Sokağı arasında, bulunduğu mahallenin adını taşıyan Kaptan Paşa Camii bulunmaktadır.[299]

Hayreddîn Çavuş Mahallesi[300]: İsmi Kânûnî devri ricâlinden ve çavuş zümresinden olan Hayreddin Çavuş'un burada yaptırdığı mescidden gelmektedir.[301]

---

[289] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 4/15, 27/62.
[290] Ayvansarâyî, s. 646.
[291] Ahmet Güneş, "16 ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar'ın Mahalleleri ve Nüfusu", *Üsküdar Sempozyumu I: Bildiriler (23-25 Mayıs)*, I, İstanbul 2004, s. 55.
[292] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/9.
[293] Hürel, s. 317.
[294] Bilgili, s. 89.
[295] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/13, 6/19, 36/77.
[296] Hürel, s. 329.
[297] Bilgili, s. 351.
[298] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[299] Hut, s. 163.
[300] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/8, 16/38.
[301] Ayvansarâyî, s. 624.

İhsâniye Mahallesi[302]*:* Karacaahmet'in güney yönünde, Çiçekci ve Selimiye Kışlası arasında kalan bölgedir. III. Osman'ın XVIII. yüzyılda burada çeşitli çarşılar, konutlar yaptırarak halka "ihsan" etmesiyle, o tarihlerden bu yana bu isimle anılmıştır.[303] Mahalle ismini hala korumaktadır.

Kazasker Ahmed Efendi Mahallesi[304]: Muallimzâde Ahmed Efendi tarafından yaptırılan Kazasker Mescidi etrafında teşekkül etmiş olan mahalledir.[305]

Kara Dâvûd Paşa Mahallesi[306]: Kara Nişancı adıyla bilinen Davud Paşa tarafından yaptırılan cami etrafında teşekkül etmiş olan mahalledir.[307]

Kefçe Dede Mahallesi[308]: Hayrat sahibi ve ermişlerden sayılan Kefçe Dede (ö. 1540), bir rivayete göre, yoksul kimselere kapı kapı dolaşarak kepçe ile aş dağıttığı için bu sıfatı almıştır. Diğer rivayete göre, Darphane'deki altınların korunmasında ve taşınmasında görev yaptığından bu adla anılmıştır.[309] Günümüzde Tavaşi Hasan Ağa Mahallesi ile birleştirilerek Ahmediye Mahallesi'ne dâhil olmuştur. Kefçe Dede Mahallesi yerine aynı isimde bugün "Kefçe Dede Sokak" mevcuttur.[310]

Kızıltoprak[311]: Üsküdar'da Kadı Karyesi'nde bulunmaktadır. Toprağının renginden dolayı bu isimle anılmaktadır. Merkezinde II. Abdülhamid devrinden, maarif nazırı Zühtü Paşa'nın camisi vardır.[312]

Mîrâhûr Mahallesi (İmrâhor)[313]: Üsküdar'da Salacak sırtlarında, Ayazma Mahallesi yakınındaki eski mahalledir. İsmini 1597 yılında devrin sadrazamı Ceğalzade Sinan Paşa'nın imrahoru, yani atlarının sorumlusu ve bakıcısı olan Mehmed Ağa tarafından yaptırılan camiden alır.[314]

---

[302] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3, 9/24, 20/48, 23/53, 24/57, 35/76, 38/…
[303] Hürel, s. 395.
[304] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 10/27, 37/78.
[305] Ayvansarâyî, s. 632.
[306] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[307] Ayvansarâyî, s. 616.
[308] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/9, 5/16.
[309] Hut, s. 164.
[310] Bilgili, s. 51.
[311]Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/54, 29/67.
[312] Hürel, s. 473.
[313]Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/68.
[314] Hürel, s. 401.

Nakkâş[315]: Üsküdar'a tâbî İstavros Mahallesi'nde bulunmaktadır. Buranın adı, Yavuz Selim zamanında burada yaşayan ve geniş arazileri bulunan "Nakkaş Baba"dan gelir.[316]

Osman Ağa Mahallesi[317]: Kadıköy'de, Söğütlü Çeşmesi Caddesi'nin iskele tarafında, çarşı önünde yer alan ve Babüssaâde Ağası Osman Ağa'nın yaptırdığı caminin etrafında teşekkül eden mahalledir. Kadıköy ilçesi içinde yer alan Osmanağa Mahallesi günümüzde de mevcuttur.[318]

Pazarbâşı Mahallesi[319]: Pazarbaşı Ahmed Ağa tarafından yaptırılan mescid etrafında teşekkül etmiştir.[320]

Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi[321]: İstanbul'un en eski Türk eserlerinden olan ve Fatih'in sadrazamı Rum Mehmed Paşa tarafından yaptırılan caminin etrafında kurulmuş mahalledir.[322]

Sahrâ-yı Cedîd Mahallesi[323]: İncelenen deftere göre Kadı Karyesi'nde bulunmaktadır. "Yeni boş yer, alan", "yeni sahra" anlamına gelen bu sözcük, Kadıköy yakasında, İçerenköy semtinin üst tarafında yer almaktadır. Buralar bomboş kırlık alanlardı ve sahraya benzediği için zaman zaman askerlerin talimlerini yaptıkları görülürdü.[324]

Salacak Mahallesi[325]: Adıyla ilgili net bir bilgi bulunmamakla beraber, kelime Türkçe'de "üstünde ölü yıkanan kerevet, teneşir" ile ayrıca "savacak, kovalayacak şey"

[315]Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69, 37/79.
[316] Hürel, s. 570.
[317] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/10, 8/24, 10/26, 12/30, 13/33, 15/37, 16/39, 17/43, 18/45, 28/65, 28/66, 33/72, 35/75, 37/78.
[318] Bayrak, s. 199.
[319] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/34, 27/63.
[320] Ayvansarâyî, s. 628.
[321] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/4, 2/5, 7/22, 19/46.
[322] Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958, s. 56; Hürel, s. 647; Bayrak, s. 213.
[323] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/28, 15/36.
[324] Hürel, s. 654-655.
[325] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3.

anlamlarına gelmektedir. İsmi önceleri "Salacaköy" şeklindeyken zamanla değişime uğrayarak "Salacak" şeklini almıştır.[326]

"Sala" köy demek olup "Salacak" kelimesinin "köycük" anlamına geldiğine dair görüş de mevcuttur.[327] Konumu, Marmara Denizi'nin Anadolu sahil şeridinde Kız Kulesi karşısında, Ayazma-İhsaniye semtleri arasındadır.[328] Bu mahallenin bir adı da Hergele Mahallesi idi.[329]

Selâmî Ali Efendi Mahallesi[330]: Üsküdar ilçesinin kuzey kesiminde, Çamlıca yoluna çıkan Selamsız Tepesi çevresindedir. İsmi Celvetiye Tarikatı'nın Selâmiye kolunun kurucusu olan Selâmi Ali Efendi'den gelmektedir. Mahallenin adı zamanla Selamsız'a dönüşmüş ve bir semt adı olarak günümüze kadar gelmiştir.[331]

Selîmiye Mahallesi[332]: Adını III. Selim'in 1805 yılında burada yaptırdığı iki minareli barok camiinden almıştır. Cami dışında başka yapılarda inşa edilmiş olup bu bölge *Selimiye* adıyla tanınmaktadır.[333]

Selmân Ağa Mahallesi[334]: Adını II. Bayezid'in kapı ağalarından Selman Ağa tarafından yaptırılan câmiden alan mahalle Üsküdar'ın merkezinde, Mihrimâh Sultân Külliyesi'nin arka tarafındadır. Ön tarafında da üçlü bir çeşme grubu olan "Horhor Çeşmesi" bulunur.[335]

Sinan Paşa Mahallesi[336]: Salacak Mahallesi'nin güneyinde yer alan bu mahallede Sadrazam Sinan Paşa'nın kendi parası ile yaptırmış olduğu bir cami bulunmaktadır.[337]

---

[326] Hut, s. 168.
[327] Bayrak, s. 220.
[328] Bayrak, s. 220.
[329] Güneş, s. 55.
[330] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/52.
[331] Hut, s. 162.
[332] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/20, 24/56, 26/59, 26/60, 26/61, 32/71.
[333] Hürel, s. 677.
[334] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22, 33/71.
[335] Hürel, s. 678-679.
[336] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[337] Haskan, I, s. 336.

Solak Sinan Mahallesi[338]: Üsküdar'da Selamsız Caddesi'nin üst taraflarında yer almaktadır. Adını Solakbâşı Sinan Ağa tarafından 1547'de yaptırılan camiden almaktadır.[339]

Tavâşî Hasan Ağa Mahallesi[340]: İsmi XVI. yüzyılın ünlü Osmanlı sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'nın hazinedarı Tavâşî yani Hadım Hasan Ağa'nın 1587'de yaptırdığı camiden gelmektedir.[341]

Tenbel Elhâc Mehmed Mahallesi[342]: Mahalleye adını veren "Tembel" lakablı Halimi Hacı Mehmed, muhtemelen XVII. yüzyılda burada yaşamış ve Aziz Mahmud Hüdaî dergâhında yetişmiş bir şeyhti. Bu lakabın kendisine tombul olduğu için verildiği de rivayet edilmektedir.[343]

Toygar Hamza Mahallesi[344]: Bu eski mahalle Üsküdar'da Selami Ali Yokuşu'nun üstlerinde bulunmaktadır. Mahalle ismini Fatih veya Bayezid devrinde yaşamış ünlü bir okçu (*kemankeş)* olan Toygar Hamza'nın burada yaptırdığı camiden almaktadır. Caminin yaptırılış tarihi 1453 gösterildiğinden İstanbul'un en eski Osmanlı eserleri arasında bulunmaktadır.[345]

Mahallenin adı mescidin kurulmasıyla birlikte "Toygar Hamza Mescidi Mahallesi" ve mahallenin gelişimiyle "Toygar Hamza" veya "Toygar Mahallesi" olarak belirtilmiştir. Mescidi yıkılmıştır. XVII. yüzyılın başlarına kadar Toygar Mahallesi'nin hâne sayısı 25 idi.[346]

Tuğlacı Elhâc Mustafa Efendi Mahallesi[347]: Kızıltoprak Kadı Karyesi'nde; Kadıköy ilçesinde Feneryolu Mahallesi'nde bulunmaktadır.

---

[338] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/9, 7/21, 27/62.
[339] Hürel, s. 700.
[340] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 24/55.
[341] Hürel, s. 767-768.
[342] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/31.
[343] Hürel, s. 775.
[344] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/7.
[345] Hut, s. 163; Hürel, s. 790.
[346] E. Hakkı Ayverdi, s.56; Güneş, s. 55.
[347] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69, 37/79.

Vâlide-i 'Atîk Mahallesi[348]: Üsküdar sırtlarında, Toptaşı Caddesi üstlerinde yer alır. İsmini de burada bulunan ve İstanbul'un ve Üsküdar'ın en büyük külliyelerinden biri olan "Atik Valide" (eski Valide)' den almıştır. Bu validenin adı Nurbanu Sultan idi ve Sultan II. Selim'in karısı, Sultan III. Murad'ın da annesiydi.[349]

Zühdü Paşa Mahallesi[350]: Kadı Karyesi'nde, Kadıköy semtlerinden Kızıltoprak'a bağlı kalabalık bir mahallenin adıdır. Şimdiki Fenerbahçe Stadyumu'nun çevresinde yer alır. Bağdat Caddesi'ni Boğaz Köprüsüne bağlayan çevre yolunun başlangıcında görülebilen taş minareli ve kubbeli camiyi Zühtü Paşa XIX. yüzyıl sonlarında yaptırmıştır.[351]

1.3.3. Cadde ve Sokaklar

Boyacı Sokağı[352]: İncelenen deftere göre Üsküdar'a tâbî Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde Yeldeğirmeni mevkiinde bulunmaktadır. İki dava kaydında geçen bu yerle alakalı kişiler aynıdır. Aynı zamanda sokağın yeri ile alakalı konum yukarıda zikrettiğimiz şekilde geçmiştir. Ancak kayıtların birinde sokak ismi net olarak okunurken[353], diğerinde aynı netlik sözkonusu değildir.[354] Yaptığımız araştırmada Kadı Karyesi Osman Ağa Mahallesi'nde Boyacı Sokağı'na rastlayamadık. Mevcut bilgilere göre bu mahallede Bayram Yeri Sokak mevcuttur. Sokak adını burada bulunan ve bayram yeri olarak kullanılan meydandan almaktadır.[355] Okunaklı olmayan kısmın ancak "bâyer" olarak telaffuz edilebilmesi mümkün olmaktadır.

Boyacı Sokağı[356]: İncelenen deftere göre Kara Nişancı adıyla bilinen Davud Paşa tarafından yaptırılan cami etrafında teşekkül etmiş olan Kara Davud Paşa Mahallesi'nin[357] sokağıdır. Aziz Mahmud Efendi ve Eski Mahkeme Sokakları arasında bulunur. Hâkimiyet-i Milliye Caddesi'ne paralel uzanmaktadır. Bu isim eski adı

[348] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/33, 15/37.
[349] Hürel, s. 817.
[350] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/49, 23/54, 28/65, 37/78.
[351] Hürel, s. 872.
[352] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/33, 15/37.
[353] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37'de:
[354] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/33'de:
[355] Ahmet Uçar, *İstanbul'un Sokak İsimleri Tarihi*, Us Medya Kültür Yay., İstanbul 2010, s.501.
[356] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[357] Ayvansarâyî, s. 616.

olmakla birlikte 1934 yılında sokağa Gülfem Hatun Sokağı adı verilmiştir. Sokak adını Kanuni Sultan Süleyman'ın eşi Gülfem Hatun'dan almaktadır.[358]

Moda Câddesi[359]: İncelenen defterde Üsküdar Kadı Karyesi'nin caddesi olarak geçmektedir. Bu yer adını, batı modeli bir yaşam tarzını ve onların modasını izleyen bir zümreden almaktadır. Aynı zamanda "surlar içinde kara" anlamına gelen "motta"dan geldiği de varsayımlar arasındadır. Daha çok aristokrat gayrimüslimlerin, Levantenler'in, İngiliz ailelerin tercih ettikleri ve çeşitli güzel köşkler inşa ettikleri deniz manzaralı çok güzel bir semttir.[360]

Uncular Sokağı[361]: Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Burası adını eskiden buradaki uncu esnafından, yahut un satan bir fırından almaktadır.[362]

Yel Değirmeni[363]: İncelenen deftere göre Üsküdar'a tâbî Kadı karyesinde Osmân Ağa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Semtin adı, 1780'de Sultan I. Abdülhamid'in burada yaptırmış olduğu ünlü "yel değirmenleri"nden gelir.[364]

1.4. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR'DA ADI GEÇEN DİĞER MEKÂNLAR

Balaban İskelesi[365]: Üsküdar'da, eskiden Şemsipaşa kıyısında getirilen odun ve kömürün boşaltıldığı iskeledir. Şimdi yerinde bulunmamaktadır.[366] Balaban İskelesi için Eremya Çelebi Kömürciyan şunları söylemiştir. "Burası Tophane kadar olmamakla beraber büyük bir iskeledir ve Anadolu'nun heryerinden gelen gidenlerle doludur. Eskiden Balaban tesmiye edilen bu semtte müteaddid iskeleler mevcuttur."[367]

[358] Bekir Bilgili, s. 89.
[359] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 14/35, 19/47, 28/66, 34/73, 34/74.
[360] Hürel, s. 540.
[361] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[362] Hürel, s. 803.
[363] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/33, 15/37.
[364] Hürel, s. 840.
[365] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/21.
[366] Bayrak, s. 40.
[367] Kömürciyan, s. 49.

Harem İskelesi[368]: Üsküdar'ın en eski iskelelerinden biridir. Tarihi, Bizans dönemine dayanan Haremyun Sarayı'nın iskelesiydi. Osmanlı zamanında da bu isimle anılmış olup Kavak Sarayı'nın iskelesiydi. Eskiden iskele şimdiki yerinde olmayıp, Defterdar Camii'nin önündeydi.

İskele-i Kebîr[369]: Tarihin her devrinde büyük bir iskele olup, şimdiki vapur iskelesinin bulunduğu mekândaydı. Padişahlar, sadrazamlar, sefere gidenler, serdarlar ve surre alayları hep bu iskeleye çıkmışlardır. İskele 1710 tarihine kadar, bir koy olan bugünkü İskele Meydanı'nın yanında idi. Bu tarihlerde yapımına başlanan Yeni Cami'nin temel hafriyatı sırasında çıkan toprakların bu koya dökülmesi sonucunda bir meydan elde edilmiş ve iskele şimdiki yerine nakledilmiştir.[370]

Kavak İskelesi[371]: Bu iskele bir müddet kum iskelesi olarak kullanılmıştır. Deniz yolu ile gelen mallar burada depolanır ve gümrüğü alınırdı. Eskiden gümrük, kavak diye dillendirilirdi. O sebeple Gümrük İskelesi olarak da bilinir. Hatta gümrük binasından kalan bir duvar bâkiyesi hala mevcuttur.[372]

Kavhânı[373]: İncelenen deftere göre Üsküdar'da İskele-i Kebîr civârında bulunmaktadır.

Dağhammâmı[374]: Bülbüldere Mezarlığı arkasındaki yüksek sırtta bulunduğu için bu isimle anılmıştır. Hamam, Kuşakçı Sokağı ile Yüksel Sokağı'nın birleştiği yerde ve ikinci sokağın sağ köşesindeydi. Bugün yeri arsadır. Hamamdan geriye küçük kubbeli bir yapı ile buna bitişik yüksek, tonoz çatılı su haznesi kalmış ve bunlar birleştirilerek ev haline getirilmiştir. Hamamın yapıldığı tarih belli değildir. 1840-50 senelerinde yapıldığı ve bir Ermeni vakfı olduğu sanılmaktadır.[375]

[368] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/17.
[369] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/1.
[370] Haskan, III, s. 1490.
[371] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2.
[372] Haskan, III, s. 1492.
[373] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/1.
[374] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/12, 17/42, 22/50.
[375] Haskan, II, s. 968.

Yeniçeşme[376]: Bu çeşme Ahmediye Meydanı'nın ortasında bulunan Darü's-Saâde Ağası Mehmed Ağa Camii'nin önündeydi.[377]

Çilingirler İçi[378]: İncelenen deftere göre Üsküdar'da Selmân Ağa Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Çinili Camii Şerifi[379]: Cami, Çinili mevkiinde, Allame Caddesi ile Çinçin Hamam Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Cami 1050/1640 tarihinde, Sultan I. Ahmed'in eşi, Sultan IV. Murad ve Sultan İbrahim'in annesi Mahpeyker Kösem Sultan tarafından yaptırılmıştır. Caminin mimarı Kasım Ağa'dır.[380]

Selimiye Kışlası[381]: Üsküdar'da Selimiye Mahallesi'nde ve bu mahallenin yollarından olan Bükücüler Hanı Sokağı, Çeşme-i Kebir Sokağı ve Kavak İskelesi Caddesi ile çevrili büyük bir alanı kaplamaktadır. Kışla, Kavakderesi vadisi ile Harem İskelesi'ne inen vadinin arasında yükselen bir tepe üzerine yapılmışır. Banisi Sultan III. Selim'dir. 1793 tarihinde kurulmasına karar verilen Nizâm-ı Cedîd askerleri için ahşap olarak yaptırılmıştır.[382]

Çiftecevizler[383]: İncelenen deftere göre; Medîne-i Üsküdar'da Altunizâde Mahallesi'nde olduğu ifâde edilmiştir. Günümüzde Acıbadem ile Koşuyolu Caddesi arasında, Faik Bey Camisi'nin kıble tarafında Çiftecevizler Mesiresi bulunmaktadır.[384]

Papazlar Bağçesi[385]: İncelenen deftere göre, Kadı Karyesi'nde bulunmaktadır.

EsbPazarı[386]**:** At pazarı demektir. İstanbul'da iki adet at pazarı bulunuyordu. İncelenen defterde geçen Üsküdar sahildeki meydandan biraz içeride, Toptaşı caddesi başlangıcındadır.[387] Üsküdar Atpazarı'nın hangi tarihte kurulduğu belli değildir.

---

[376] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.*
[377] Haskan, III, s. 1189.
[378] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.*
[379] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/6.*
[380] Haskan, I, s. 162, 164.
[381] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/40.*
[382] Haskan, III, s. 1259.
[383] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/63.*
[384] Haskan, I, s.178.
[385] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/67.*
[386] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 18/44.*
[387] Hürel, s. 78.

Üsküdar Atpazarı Cuma günleri faaliyet gösterir ve atlar meydanlarda dolaştırılırdı. Diğer günlerde ise ahır içlerinde satış yapılırdı. Atpazarı civarındaki dükkanlarda ata ve süvariliğe dair nekadar sanat varsa hepsi icra edilirdi.[388]

1.5. 750 NUMARALI ŞER'İYYE SİCİLİNE YANSIYAN ÜSKÜDAR HÂRİCİNDE İSMİ GEÇEN YERLER

Çâl Kazâsı[389]: İncelenen deftere göre esbak[390] Çâl Kazâsı olarak geçmektedir. Osmanlı Devleti'nde bu adla isimlenen iki adet yer bulunmaktadır. Bunlardan biri Kütahya-Denizli-Aydın *(Demircikara)* bölgesinde,[391] diğeri ise Hakkari-Van *(Çukurca)* bölgesindedir.[392]

Beşiktaş Kasabası[393]: Beşiktaş'ın isimlenmesiyle ilgili birkaç rivayet vardır. Bunlardan birine göre, Barbaros Hayreddin Paşa'nın gemileri bağlatmak için beş taş direk koydurması sebebiyle semt bu adı almıştır. Bir diğerine göre burada, içi insan şeklinde oyulmuş bir taş beşik bulunmaktaydı. Bir başka rivayette ise; Barbaros'un türbesine konan Bizanslılar zamanına ait Diplokionion sütunlarından dolayı bu isimle anıldığı söylenmektedir.[394]

Evliya Çelebi, fetihten önce buraya "Taş Beşik" manasında "Kona Petro" denildiğini zikreder. Kudüs'te, Hz. Îsâ'nın bebekliğinde ilk defa yıkandığı taş teknenin bir rahib tarafından buraya getirilip kiliseye konması sebebiyle bu isimle anıldığını da ekler. Ayrıca Evliya Çelebi Beşiktaş'ta Müslüman, Rum, Ermeni veYahudi mahalleleri olduğundan bahsediyor.[395] Fakat 1759'da Surp Asduadzadzin kiliseleri yıktırıldıktan sonra Ermeniler gündengüne buradan dağılmışlardır.[396]

---

[388] Haskan, III, s. 1462.
[389] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/ 34.
[390] Sözlükte; *"öncekinden önce olan, daha eski, bir makamda bir evvelkinden önce bulunmuş olan"* demektir. Burada muhtemelen "Eski Çal Kazası" anlamında kullanılmıştır. (Bkz. İlhan Ayverdi, I, s.873.)
[391] Nuri Akbayar, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, 2.bs., Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003, s. 35; Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006, s. 116.
[392] Sezen, s.116.
[393] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/16.
[394] M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI, s. 252-253.
[395] Evliya Çelebi, I. Kitap, 191.
[396] İnciciyan, s. 96.

Kâsım Paşa Kasabası[397]: Galata Suru'ndan başlayarak Hasköy'e, Aynalıkavak Kasrı'na kadar uzanan bu kasaba, ismini Kanuni'nin vezirlerinden Güzelce Kâsım Paşa'nın yaptırdığı cami ve külliyeden almıştır.[398]

Tophâne Kasabası[399]: Bu kasaba ismini Fatih devrinde yapılan Tophâne-i Âmire binasından almıştır. Sultan Süleyman devrinde Tophâne binası tekrar yapılarak genişletilmiştir.[400] Evliya Çelebi, bayramlarda, şenliklerde, Padişah'ın geçtiği zamanlarda buradan denize sektirme gülleler atıldığını söylemektedir.[401] Tophâne'de Evliya Çelebi'nin anlattığına göre 170 Müslüman, 20 Rum, 7 Ermeni ve 2 Yahudi mahallesi vardır.[402] İnciciyan Tophâne'nin tamamıyla Müslümanlar'dan oluştuğunu bildirdiğine göre zamanla Türk nüfusun çoğaldığını anlıyoruz.[403] Yine Evliya Çelebi'nin anlatımına göre, Tophâne halkının çoğunluğu Karadenizli'dir ve tüccar, manav, gemici ve topçulardan oluşur. Ayrıca Gürcü ve Abazalar da bulunmaktadır. Halkı namaza çok düşkün ve ümmetin salihlerinden olduğundan mescidleri birbirine pek yakındır.[404]

Yeniköy Kasabası[405]: İncelenen deftere göre Mahrûse-i Galata'ya bağlı olduğu ifâde edilmektedir.[406] Boğaziçi kıyısında, Tarabya ile İstinye arasında bulunan Yeniköy çok eski bir Bizans köyüdür. Yeniköy'ün adı, aynı anlama gelen "Nea Khori" den gelir. XIX. yüzyılda burada çoğunlukla Rum cemaati otururdu. Bu eski Rum köyü, Galata kadılığına bağlıydı ve oldukça yüksek vergi öderdi.

Fındıklı Karyesi[407]: Fındıklı ismini bolca görülen fındık bahçelerinden ya da burada daha önce bulunan bir tüccar misafirhanesinden *(fondaco)* alır. Şehre yakın

[397] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48, 23/52, 23/53.
[398] İnciciyan, s. 79.
[399] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38, 20/49.
[400] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 185-186.
[401] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 187.
[402] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 190.
[403] İnciciyan, s. 95.
[404] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 190.
[405] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/40.
[406] Hürel, 843-844.
[407] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/49.

olmasından dolayı padişahların ve vezirlerin rağbet ettiği bir yer olup cami, mektep, çeşme, hamam gibi çeşitli eserlerle donatılmıştır.[408]

Makri Karyesi[409]: İncelenen deftere göre bu yer hakkında "Şehr Emânet-i Celîlesine mülhak" ifâdesi geçmektedir. Kaynaklarda Makriköy olarak geçmektedir. Günümüzdeki Bakırköy ilçesi taraflarıdır.[410]

Çarşamba[411]: Fatih'te Yavuz Selim-Nişanca semtleri arasında uzanmaktadır. Adını İstanbul'un fethinden sonra Samsun Çarşamba'dan getirilen halkın buraya yerleştirilmesi üzerine almıştır.[412]

Çenberlitaş[413]: İncelenen deftere göre Eminönü'nde, Sultanahmet ile Beyazıt Meydanı arasında kalan bölgenin adıdır. Adı Atik Ali Paşa Camii yanında bulunan ve Roma İmparatoru I. Constantinus'in(274-337) diktirdiği 6 büyük kırmızı porfir blok taşlı sütundan gelmektedir. Bu sütun "Yanık Sütun" olarak da bilinmektedir.[414] Ancak sütunun o devirlerde etrafında bu şekilde çemberler yoktu. Anıta "Çemberlitaş" denmesi, XVIII. yy'da yangında çok zarar gören sütun taşlarının parçalanmaması için, Sultan II. Mustafa tarafından etrafına demir çemberlerin geçirilmesinden sonradır. Semtle adı özdeşleşen "Çemberlitaş Hamamı" III. Murad'ın annesi olan Nurbanu Sultan tarafından yaptırılmıştır.[415]

Direklerarası[416]: Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın şimdiki Şehzâdebaşı Caddesi'nin her iki yanında ve bu külliye yapılarına ek olarak inşa ettirdiği, "direkler üzerinde kemerleri bulunan sundurmalı çarşı"nın adıydı. Şimdiki Belediye Sarayı'nın olduğu yerin karşısında bulunan Direklerarası semtinin çevresi anıtsal öneme sahip eserlerle doludur.[417]

---

[408] Gökbilgin, s. 252.
[409] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48.
[410] Akbayar, s. 112; Sezen, s. 355.
[411] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 25/58.
[412] Bayrak, s. 64; Hürel, s. 190.
[413] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18, 6/19.
[414] Bayrak, s. 65.
[415] Hürel, s. 196-197.
[416] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[417] Hürel, s. 228-229.

Kapan-ı Dakîk[418]: Sözlükte "büyük terazi", "kantar" anlamına gelen kelime Latince'den Farsça'ya, oradan kaban şeklinde Arapça'ya ve kapan şeklinde Türkçe'ye geçmiştir. Arap ve Türk-İslam devletlerinde kullanılan kapan tâbiri Osmanlılar'da daha ziyade un kapanı *(kapan-ı dakîk),* bal kapanı, yağ kapanı vb. satılan malın adıyla birlikte kullanılmış, böylece büyük tartı aletinin adı olmaktan çıkıp günümüz toptancı hallerine veya zahire borsalarına benzeyen yerlerin adı olmuştur.[419] Şuan İstanbul'da Unkapanı olarak bilinen yerde XIX. yy sonlarına kadar "un kapanı**"** vardı. Bölgeye bu un işleri sebebiyle asırlar boyunca "Kapan-ı Dakîk" denmiştir.[420]

Mahmutpaşa[421]: Fatih Sultan Mehmed döneminde oluşmuş en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Günümüz İstanbul'unun da en canlı ticâret, alış-veriş merkezlerinden birisidir. Aynı ticârî canlılık Bizans döneminde de bu bölgede mevcuttu.[422]

Okmeydanı[423]: İncelenen deftere göre "Kâsım Paşa'da, Pîr Alî Mahallesi'nde Okmeydânı nâm mahalde" şeklinde ifâde edilmiştir. Buranın tarihi fetih günlerine kadar uzanmaktadır. Fatih Sultan Mehmed ilk ok sporu tesislerini bu boş arazide kurmuştu. Sultanlar bu araziye gelir ve ok atış talimleri yaparlardı. Bölgenin daha eski zamanlardaki adı yine "ok meydanı" anlamına gelen "meydan-ı tir" idi.[424]

Ortaçeşme[425]: İncelenen deftere göre İstanbul'da bulunmaktadır.

Rif'at Paşa[426]: İncelenen deftere göre; Vezneciler'de bulunmaktadır.

Rumeli Kavağı[427]: İncelenen deftere göre Galata'ya bağlı Yeniköy Kasabası'nda bulunduğu anlaşılmaktadır. Gümrük noktalarına "kavak" dendiği gibi, o zamanlar burası da bir gümrük noktasıydı.[428]

---

[418] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69.
[419] Salih Aynural, "Kapan", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 2001, XXIV, s. 338.
[420] Hürel, s. 803.
[421] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/ 48.
[422] Hürel, s. 509.
[423] *Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48, 23/53.*
[424] Hürel, s. 593.
[425] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 24/57.
[426] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[427] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/40.
[428] Hürel, s. 646.

Samatya[429]: Fatih'te Yedikule-Yenikapı arasında bir semttir. Bu ismin aslı Bizans döneminde kullanıldığı şekliyle kumluk anlamına gelen "Psamatia"dır.[430]

Sultanahmed[431]: Eminönü'nde Sultanahmed Camii'nin bulunduğu semttir. Bizans döneminde adı "Hipodrom", Osmanlı döneminde ise "At Meydanı" idi. Cami, Osmanlı Sultanı I. Ahmed (1590-1617) tarafından yaptırılmıştır. Minberi sedef kakmalı, iç duvarları çini süslemeli, kapıları tunç, toplam 6 minareli bir selâtin camisidir.[432] Diğer selâtin camilerinin dörtten fazla minaresi yoktur. Bir zamanlar "Yeni Cami" diye isimlendirilmiş, azameti ve teferruatı ile eski camilerden ayrılmaktadır. İçi, pencerelerin çokluğundan dolayı diğer camilere kıyasla daha aydınlıktır. İstanbul'a gelen seyyahların hemen hepsi, Sultanahmed Camii'nin güzelliğine hayran kalmış ve onu ehemmiyetle tasvir etmişlerdir.[433]

Tahtelkal'a[434]: Eminönü'nde, Mısır Çarşısı-Cemil Bilsel Caddesi ve Mercan-Rüstem Paşa semtleri arasında bulunan bir semttir. Kale altı, surun altı anlamına gelmektedir.[435] Daha yukarı mahallelerde bulunan çok eski bir Bizans burcunun alt sokaklarında yer aldığı için tüm bölgeye, o "kalenin altı" denilmiştir.[436]

Tepebaşı[437]: İncelenen defterdeki kayıtlardan İstanbul'da bulunan bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Şişhane'nin üst bölümünde ve İstiklal Caddesi'nin batısında yer alan bu semt, bir yükseltinin tepe noktasında yer aldığı için bu isimle anılmıştır. Bölgede bulunan "Küçük Mezarlık" önem arz eder. Evliya Çelebi'nin de buralarda biryerde gömülü olduğu söylenir; ancak mezarı bilinmemektedir. Bu sebeple buraya "Evliya Çelebi Mezarlığı" da denilir.[438]

Vezneci[439]: Eminönü'nde Şehzâdebaşı-Koska arasında bulunan semttir.[440]

---

[429] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/67.
[430] Hürel, s. 661.
[431] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/19.
[432] Bayrak, s. 232.
[433] Kömürciyan, s. 94.
[434] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/17.
[435] Bayrak, s. 247.
[436] Hürel, s. 750-751.
[437] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/41.
[438] Hürel, s. 775-776.
[439] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[440] Bayrak, s. 266.

Zincirlikuyu[441]: İstanbul'da Kasımpaşa'da bulunmaktadır. Kasımpaşa'ya kuzeyden inen Piyalepaşa Bulvarı'nın batı tarafı "Zincirlikuyu Yolu" adıyla tanınır.[442]

Câmcı Alî Mahallesi[443]: Pîrizâde Mehmed Sâhib Efendi, şeyhülislamlığı sırasında Camcı Ali Çelebi Mescidi'ne minber koyarak cami haline getirmiştir. Bu cami, Şehzâdebaşı civarında ve Kuyucu Murad Paşa Türbesi ve Medresesi'nin karşısında idi. Mahalle de bu caminin etrafında teşekkül etmiş olmalıdır.[444]

Firûz Ağa Mahallesi[445]: Tophâne-i Âmire yakınında saray ağalarından Firûz Ağa'nın yaptırdığı cami etrafındaki mahalledir.[446]

Hâce Halîl Attâr Mahallesi[447]: İncelenen deftere göre İstanbul'da Kapan-ı Dakîk yakınlarında bulunmaktadır. Unkapanı'nda Atlama Taşı civarında bulunmaktadır. Mahalle adını içerisinde bulunan Hâce Halîl Mescidi'nden almaktadır. Bu cami Unkapanı Arabacılar denilen mahalde bulunmaktadır ve bugün namaza açıktır.[448]

Kâsım Çavuş Mahallesi[449]: İncelenen deftere göre; İstanbul'da Ebû Eyyûbü'l-Ensârî Türbesi civârında bulunmaktadır. Eyüp'te Eski Yeni Hamam Semti'nde bulunmaktadır. Bânîsi olan Kasım Çavuş'un fetih zamanı gelenlerden olduğu ve caminin etrafında mahallesinin bulunduğu bilinmektedir.[450]

Mi'mâr Ayas Mahallesi[451]: İncelenen defterdeki kayıtlardan İstanbul'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Saraçhane Baş'ında Horhor Yokuşu'nun üst taraflarında Mi'mar Ayas Camii bulunmaktadır. [452]

---

[441] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/52.
[442] Hürel, s.869-870.
[443] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[444] Haskan, III, s.1138.
[445] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38.
[446] Ayvansarâyî, s. 470.
[447] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69.
[448] E. Hakkı Ayverdi, s.22.
[449] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/11, 4/14.
[450] E. Hakkı Ayverdi, s. 53.
[451] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/41.
[452] E. Hakkı Ayverdi, s.36.

Mollâ Gürânî Mahallesi[453]: Fatih İlçesinde ve Millet Caddesi'yle Vatan Caddesi arasında dikine uzanarak bu caddelerle birleşen, Fındıkzade dolaylarında eski bir yerdir.[454]

Pîr Alî Mahallesi[455]: İncelenen deftere göre kasaba-i Kâsım Paşa'da bulunmaktadır.

Sirkeci Muslihuddîn Mahallesi[456]: İncelenen defterde bu yer "Mahmiyye-i İstanbul'da Kâsımpaşa'da Zincirlikuyu'da" şeklinde tarif edilmektedir.

Teşvîkiye Mahallesi[457]: İncelenen deftere göre Galata'ya bağlı Beşiktaş'ta bulunmaktadır. İsmini Sultan Abdülmecid'in, halkı bu arazilerde yerleşip oturmaya "teşvik etmek" için yaptırdığı aynı isimli camiden almaktadır.[458]

Yazıcı Mahallesi[459]: İncelenen deftere göre İstanbul'da bulunmaktadır. Kâtib Muslihuddin veya Yazıcı Camii olarak bilinen caminin etafında teşekkül etmiştir.[460]

Zal oğlu Mahmûd Paşa Mahallesi[461]: Eyüp ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Zal Mahmûd Paşa Camii'nden adını almıştır.[462]

Hâcı Kadın Caddesi[463]: İncelenen deftere göre, İstanbul'da Samatya civârında bulunmaktadır. Hacı Kadın veya Hızır Bey Camii olarak bilinen caminin etrafında teşekkül etmiştir. İstanbul'un ilk kadısı olan Hızır Bey'in bu camiyi, vefat tarihi olan h.863/m.1459'dan önce yaptırdığı ve mahallenin de o zaman teşekkül ettiği bilinmektedir. Hacı Kadın namı ile bilinmesi yanlış bir nisbetten kaynaklanmaktadır. Çünkü Hacı Kadın, Hızır Bey'in kızıdır.[464]

---

[453] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 25/58.
[454] Hürel, s. 542.
[455] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48, 23/53.
[456] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/52.
[457] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/16.
[458] Hürel, s. 777.
[459] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 36/77.
[460] E. Hakkı Ayverdi, s. 30.
[461] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 22/ 51.
[462] Hürel, s. 861; Bayrak, s. 279.
[463] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/67.
[464] E. Hakkı Ayverdi, s. 24.

Ayasofya Camii[465]: Sultanahmed'de Sultanahmed Camii ile Topkapı Sarayı arasında Bizans İmparatoru I.Justinianus (492-565) tarafından adını kendisi vererek yaptırdığı Bizans'ın en büyük, güzel, ünlü ve zengin eseridir. "Hagia Sophia" yani "Kutsal Hikmet" manasına gelmektedir. Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed, fetihten sonra bu kiliseyi 4 minareli büyük bir camiye çevirtmiştir. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettiğinde ilk cuma namazını burada kılmıştır. 482 yıl kilise,916 yıl camiolarak kullanılmıştır. [466]

Ebû Eyyûbü'l-Ensârî radıyallâhü anhi'l-Bârî hazretleri Camii Civarı[467]: Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul fethedildiğinde yapılan İstanbul'un en eski camilerinden Eyüp Camii'nin bulunduğu yerdir. Eyüb türbesinin ve camiinin bulunduğu bu yer, fetihten sonra tamamıyla bir Türk Mahallesi ve meşhur türbe ve mezarlarından dolayı da bir Müslüman ziyaretgâhı olmuştur. Bizans binalarından ise geriye bir şey kalmamıştır. Aslında fetihden önce de, Haçlılar, Avarlar ve Bulgarlar buralarda büyük tahribatta bulunmuşlardır. Evliya Çelebi'nin anlatımından 863/1458 senesinde inşa edilen caminin sade bir bina olduğunu anlamaktayız. Ancak cami çok defa tamir görmüştür. 1798 yılında cami III. Selim tarafından temelden yıktırılıp bugünkü şekliyle inşa edilmiştir. Bu kutsal mekânda Hz. Eyüb Sultan türbesinden başka pek çok türbe ve Türk meşhurlarının kabirleri vardır.[468]

Süleymaniye Camii[469]: Eminönü'nün Süleymaniye semtinde bulunup, Osmanlı Sultanı Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın kalfalık eseridir. İstanbul camilerinin en büyüğü ve en gösterişli olanıdır.[470]

Kamanto Hânı[471]: İncelenen defterde bu yer hakkında "Şehr Emânet-i Celîlesine mülhak Makri Karyesinde, Mahmiyye-i İstanbul'da Mahmûd Paşa'da" ifâdesi

[465] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69.
[466] Bayrak, s. 32.
[467] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/11, 4/14, 22/51.
[468] Kömürciyan, s. 196.
[469] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/49.
[470] Bayrak, s. 234.
[471] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48.

geçmektedir. Galata bankeri Avram Kamando'nun neo-klasik üslûpta yaptırdığı handır.[472]

Sâlim Paşa Hânı[473]: İncelenen deftere göre İstanbul'da Ortaçeşme'de bulunmaktadır.

Tahtahân[474]: İncelenen deftere göre İstanbul'da Tahtelkal'a yakınında bulunmaktadır.

[472] Bayrak; s. 140.
[473] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 24/57.
[474] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/17.

İKİNCİ BÖLÜM

750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DA SOSYAL HAYAT

2.1. ÜSKÜDAR'DA GAYR-İ MÜSLİMLER

Şer'iyye sicilleri belli bir bölgede yaşayan insanların birbirleriyle hukukî, ticârî, iktisadî, sosyal ve dinî münasebetlerini yansıtan belgelerdir. Bu bağlamda Üsküdar şer'iyye sicilleri, Üsküdar'da Müslümanlar yanında kendilerine zimmî statüsü verilen gayr-i müslimler ile ilgili pek çok kaydı da içinde barındırmaktadır. Buradan hareketle sicillerde, Müslim-gayr-i müslim ilişkilerini, toplum içindeki yerlerini, sosyal statülerini, ekonomik durumlarını, devletle olan ilişkilerini ve kendi aralarındaki meselelerinden sicillere yansıyanları görmemiz mümkün olmaktadır.[475] Araştırmaya konu olan 750 numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili'nde bulunan gayr-i müslimlerle alakalı dava kayıtları da bize bu başlığı açma gereğini oluşturmuştur.

İstanbul'da fetihten önce gayr-i müslimler bulunmakla beraber fetihten sonra sayıları daha da artmıştır. Eseriyle XVII. yüzyıl Osmanlı coğrafyasına ışık tutan Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre; Üsküdar'da 70 Müslüman mahallesi, 11 Rum ve Ermeni mahallesi ve 1 tane de Yahudi mahallesi bulunduğunu daha önce zikretmiştik.[476]

Osmanlı Devleti'nde ilk dönemden beri var olan gayr-i müslimlerin sayısı yıldan yıla değişim göstermiştir. Bilal Eryılmaz'ın, Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin 1313/1895-1896 senesine mahsus İstatistik-i Umumîsi'nden hareketle verdiği rakamlara göre; Osmanlı ülkesinde toplam nüfus 19.050.307'dir.[477] Bunun 14.111.945'i

[475] Nevzat Erkan, "XVIII. Yüzyılda Şer'iye Sicillerine Göre Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri (1700-1712)", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V:Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* I, İstanbul 2008, s. 121.
[476] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 202.
[477] 93 Harbi felaketinin sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması (1878) ile Osmanlı Devleti büyük oranda toprak kaybına uğramıştı. Aynı yıl Osmanlı'dan kopan topraklardan büyük bir müslüman göçünün yaşanması demografik yapıyı altüst etti. Bundan sonra Sultan II. Abdülhamit, artık önemli bir ihtiyaç haline gelen nüfus sayımı konusuna eğildi. Sayıma 1882 senesinde başlandı ve sayım sonuçları 1893 tarihinde padişaha sunuldu. 1893 yılında yayınlanan bu sonuçların, uzmanlar tarafından 19. yüzyıl boyunca İmparatorluğun nüfusu ile alakalı olarak en güvenilir

Müslüman, 4.938.362'si de gayr-i müslim nüfustur.[478] Bu tarihlerde (1896/1897) İstanbul'a bakıldığında ise nüfus 1.115.946'ya ulaşıp, Üsküdarlılar'ın sayısı 105.690 olarak belirtilmiştir. İstanbul'daki gayr-i müslim nüfustan; 47.000'ini Yahudiler oluştururken 162.000'ini Ermeniler ve 236.000'ini Rumlar oluşturmaktadır.[479] Verilen tarihlerin sicilin kayıtlı olduğu dönemle aynı olması, dönemin bu konudaki sayısal verilerini daha iyi anlamamız açısından önem arzetmektedir.

Dünya tarihinde kendi din ve milletinden olmayan insanların yaşama hakkına, can ve mal güvenliğine en fazla değer veren dînin İslâmiyet olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İslâm öncesi medeniyetler ve Batı toplumunda XIX. yüzyıla kadar "yabancı olanlar" için herhangi bir hukukî himaye durumu söz konusu olmamıştır.[480]

Osmanlı Devleti de hem örfî hem de hukukî anlamda İslâmî anlayışın hâkim olduğu bir yapıdaydı. Kur'ân-ı Kerîm insanları ırk, renk, dil gibi hususlarda fark gözetmeksizin sadece inanç bakımından inananlar ve inanmayanlar olarak iki kısma ayırmaktadır. Gayr-i müslim kelimesi; inanmayan bütün grupları kapsamakta; müslüman olmayanları, kâfirleri ifâde etmektedir.[481]

Osmanlı Devleti'nde Müslüman halk "Ümmet-i Muhammed", Müslüman olmayan halk ise "taife" veya "millet" kelimeleri ile ifâde edilmiştir.[482] Bu ifâdelere göre, halk arasındaki sınıflandırmanın dînî zümreye göre olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devleti birbirinden farklı çok sayıda etnik ve dînî topluluğu uzun seneler başarılı şekilde bir arada tutmuş ve yönetmiştir.[483] Nitekim İslâm devletinin egemenliği altında yaşayan, ehl-i kitap olan gayr-i müslimlere "zimmî" denilmektedir. Lügatte bu kelime; ahd, eman verilmiş, kendileri ile sözleşilmiş ve yemin edilmiş kavim ve topluluk manalarına gelmektedir. Istılâhta ise; Müslüman bir toplumun başka semâvî

---

rakamları içerdiği düşünülmektedir. İncelemiş olduğumuz sicilin de 1896-1897 yıllarına ait olması, zamanın demografik yapısı hakkında sağlam bilgilere ulaşmamıza olanak sağlamıştır. (Bkz. Orhan Sakin, *Osmanlı'da Etnik Yapı*, Bizim Kitaplar, İstanbul 2008, s. 181-184)

[478] Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın Yönetimi*, Risale Yay., İstanbul 1990, s. 84.

[479] Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*,Timaş Yay., İstanbul 2010, s. 218, 219.

[480] Ahmet Özel, "Gayrimüslim'', *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, XIII, s. 419-420.

[481] Abdulkerim Zeydan, *Ahkâmu'z-Zimmiyyîn ve'l-Müste'menîn fî Dâri'l-İslâm*, Mektebetü'l-Kudüs, Bağdat 1982/ 1402., s. 10; Özel, s. 418; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 1.bs., Rağbet Yay., İstanbul 1998, s. 121.

[482] Karal, s. 197.

[483] Sakin, s. 167.

din mensupları ile İslâm hâkimiyetini tanımaları şartı ile yaptıkları sözleşmeyi ifâde etmektedir. Dâru'l-İslâm'da kendileri ile sözleşme yapılarak bir takım haklara sahip olan, yani Müslüman olmayan fakat kendilerine eman verilen bu topluluklara "zimmî", "ehl-i zimme" veya sadece "zimme" denir.[484]

İslâm devleti nasıl ki bir Müslüman'ın can, namus ve malını korumaktan sorumlu ise aynı şekilde zimmeti kabul eden bir gayr-i müslimi de aynı şekilde korumaktan sorumludur.[485] Bu anlamda İslâm ülkesinde ehl-i zimmetten birini haksız yere katleden ister müslim ister ehl-i zimmeden olsun hakettiği ceza ile karşılaşır.[486]

Osmanlı Devleti içinde gayr-i müslim zümrelerin Müslümanlar'dan farklı olarak zimmî statüsünde hakları ve yükümlülükleri vardır. Gayr-i müslimler, devletin istediği askerlik karşılığı cizye ve bazı farklı vergiler ödeme, belirlenen renkteki kıyafetleri giyme, kendi mahallelerinde oturma vb. hususlar yerine getirildiği takdirde himaye edilmişlerdir. Bu durum gayr-i müslim gruplar tarafından da benimsenmiş ve Müslümanlar'la karışmayarak, din ve geleneklerini devam ettirebilme sonucunu doğurmuştur.[487] Zimmîlerin dînî hayatlarını yaşamaları bakımından uygulamaya bakarsak; İslâm dînine hakaret etmeyip, bir Müslüman'ı dîninden çıkarmaya çalışmadıkça zimmîlerin dinlerini yaşamalarına müsamaha gösterilmiştir.[488] Bunun yanında zimmîlerin önceden beri var olan ibâdethânelerine dokunulmazken, yeni mabed ihdas etmelerine izin verilmemiştir.[489]

Kıyafet konusunda bir ayrıma gidilmiş olması sanılanın aksine; Müslüman vatandaşla gayr-i müslim vatandaşı ayrıştırarak, azınlıkları aşağılama amacı taşımamaktadır. Bu uygulamaların temel sebebi, Müslümanlar'la gayr-i müslimlerin kolayca ayrılmalarını sağlamaya yöneliktir. Bu suretle, gayr-i müslimlerin dinleri ve âdetleri gereği yasak olmayan, ancak İslâm'ın yasak ettiği fiilleri yapmaları durumunda onların rencide edilmelerini önlemek amaçlanmıştır. Bunun sonucu olarak; gayr-i müslimler giyim konusunda kurallara uymadıkları ve Müslümanlar'la benzer şekilde

[484] Zeydan, s. 19; Cl. Cahen, "Zimme", *İA*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, XIII, s. 566.
[485] Bilmen, III, s. 426.
[486] Bilmen, III, s. 427.
[487] Recep Şentürk - İlber Ortaylı, "Millet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2005, XXX, s. 67.
[488] Cahen, XIII, s. 568.
[489] Bilmen, III, s. 427; Özel, s. 421.

giyinerek dolaştıkları için, zaman zaman kadılara ve subaşılara gönderilen hükümlerle uyarılmışlardır.[490]

Kaldı ki pekçok kayıttan hareketle; Müslümanlar'la gayr-i müslimler arasında bir ayrıştırmadan değil, ancak eşitlikten sözedilebilir. Çünkü hem Müslümanlar'ın zimmî kıyafeti giymeleri hem de zimmîlerin Müslüman kıyafeti giymeleri yasaklanmıştır. Örnek olarak; 26 Şubat 1556 tarihli bir mühimme defteri kaydına göre, üç Müslüman bir gece "kâfir suretine girip şapka ve kâfir libasıyla" hırsızlık yaparken kol gezen ağa bölükbaşısı tarafından yakalanmış ve neticede suçlular, idam cezasıyla cezalandırılmışlardır.[491]

Osmanlı Devleti'nde "millet sistemi" İslâm Hukuku'na dayanmaktadır. İslâm'da millet kavramı, din, mezhep; bir din ve mezhebe bağlı topluluk anlamlarına gelmektedir. Bu kavram Kur'ân'da da "din" manasında kullanılmaktadır. [492]

Millet sistemi, bir bölgenin dârü'l-İslâm'a katılmasından sonra buradaki gayr-i müslimlerin hukuk ve himaye bahşeden bir ahidle İslâm devletinin idaresi altına girmesinden doğan hukukî bir varlıktır. Belli bir dînin mensuplarını ifâde eden millet kelimesi, Osmanlı Devleti'nde klasik dönemden itibaren dînî zümreleri ifâde etmek için "cemaat" anlamında kullanılmıştır.[493] XIX. yüzyıla gelindiğinde ise Batı kültürünün etkisiyle millet sözcüğünün ifâde ettiği anlam değişerek müstakil olarak her gayr-i müslim topluluk için kullanılmaya ve dinî bir aidiyeti ifâde etmeye başlamıştır. [494] İncelenen defterde hangi gruptan olursa olsun Osmanlı ülkesinde yaşayan gayr-i müslimler yani zimmîler için "millet" kelimesinin kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Müslümanlar ile gayr-i müslimlerin ilişkilerinin sosyal çatışma mı yoksa farklılıklarla birlikte bir arada yaşama kültürü mü oluşturduğu sorusu araştırmacılar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Ancak çoğunluğa göre; birtakım dînî farklılıklarla beraber bir arada yaşama kültürünün oluştuğu

[490] Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler (XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar),* Berikan Yay., Ankara 2013, s. 21-22.
[491] Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 180.
[492] Eryılmaz, s. 17.
[493] Şentürk - Ortaylı, s. 66.
[494] Şentürk - Ortaylı, s. 66.

yönündedir. Bir arada yaşama kültürüyle ilgili kimi yazarlar millet sisteminin getirdiği bir netice olarak farklı kompartmanlarda yaşayan insanların kendi cemaati için çalıştıklarını, farklı gruplar arasında ilişkinin yokluğu veya çok az olduğu için çatışmanın olmadığı kanaatindedirler. Bazı araştırmacılar ise var olduğu düşünülen millet sisteminin ayrışmaya sebep olduğunu, ancak coğrafî şartlar ve hayat şartları sebebiyle Müslümanlar'la gayr-i müslimlerin münasebet kurduğunu, bazıları ise Müslümanlar'ın gayr-i müslimlerle ilişkilerinin zaman zaman dostça olmadığını; ancak Müslüman halkın İslâm hukukunun çizdiği sınırların dışına çıkarak gayr-i müslimlerle dostça ve eşit koşullarda ilişkiler kurduklarını iddia etmişlerdir.[495] Nevar ki biz; Hz. Peygamber'in ölüm döşeğinde *"Benim gayr-i müslimlere verdiğim emana (himayeye) ihtimamla riayet edin"*[496] mealindeki uyarısını da dikkate alarak, İslâm hukukunun çizgisinin eman verilmiş bir topluma karşı müşfik tutum sergilemek olduğunu anlamaktayız ve Osmanlı'nın da bu hukukun titiz bir uygulayıcısı olduğu hususunu kabul etmekteyiz.

Müslümanlar'la gayr-i müslimlerin ikâmet ettikleri yerlerle alakalı genel yaklaşım, ayrı mahallelerde oturdukları yönündedir. Bu durum taraflarca benimsenmiş ve gayr-i müslimlerce de Müslümanlar'la karışmayarak dinlerini ve geleneklerini rahatça sürdürme sonucunu beraberinde getirmiştir. Ancak elbette ticârî faaliyetlerden dolayı aynı çarşıyı, aynı pazarı kullanmışlar ve aynı meslek örgütünde yer almışlardır.[497] Bununla birlikte araştırmalar bu gibi mahallelerin farklı dinden olan kişilere kapalı olmadığını, zaman içerisinde mülk alım-satım vb. yollarla çok sayıda köy ve mahallenin karışık bir terkibe ulaştığını ortaya koymaktadır.[498]

Mahkeme kayıtları detaylı incelediğinde; kullanılan bazı ifâdeler Müslim-gayr-i müslim ilişkilerinin sosyal boyutunu açıklamada yardımcı olmaktadır. Yenimahalle'de Süleyman ibn Osman'ı darp eden Ahmed ibn Mustafa ve Süleyman ibn Abdullah'ın yanında yer alan Veli Uncuoğulları'ndan Aleksi ve Tatos için kullanılan "refik" kelimesi yan mahallede yaşayan Müslümanlar'ın gayr-i müslimlerle komşuluk

[495] Nevzat Erkan, *18. yy.'ın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri-Şeriyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında-*, Doktora Tezi, SBE, İstanbul 2012, s. 229.
[496] Eryılmaz, s. 21.
[497] Şentürk -Ortaylı, s. 67.
[498] Mehmet Öz, "Osmanlılar: Sosyal Hayat 1. Osmanlı Toplumu", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII, s. 534.

ilişkilerinin sonucu olarak arkadaşlıklarının gelmiş olduğu boyutu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.[499] Aynı zamanda yine kayıtlara göre; birtakım gayr-i müslim terekelerinden abdest ibriği ve seccade çıkmış olması da hayli ilginçttir[500] ve toplumda bu iki kesimin sıkı komşuluk ilişkileri yaşadığı ihtimalini akla getirmektedir.

Zimmîler genelde kendi ruhânî reislerine müracaat ederlerken[501], h. 77-78 yılları gibi çok erken dönemlerden itibaren İslâm mahkemelerine başvurdukları da olmuştur.[502] Taraflardan birinin Müslüman olması halinde ise davaya bakmaya yetkili tek merci İslâm mahkemesidir. İslâm mahkemesinin gayr-i müslimlerin davasına bakması halinde onların hukukları değil İslâm hukuku uygulanırdı. Genel kural olarak gayr-i müslimlere uygulanacak kanun hükmü, Müslümanlar'a uygulanacak hükümle aynıydı.[503] Nitekim sicildeki kayıtlarda, verilen kararların Müslümanlar'la ilgili verilen kararlarla aynı olduğu, herhangi bir ayrımın söz konusu olmadığı görülmektedir.

Osmanlı mahkemelerinde statü gereği Müslüman ve gayr-i müslim yargılanmasında bir takım farklılıklar olduğu gibi, kayda geçirilirken de kişinin durumuna göre bazı farklı terimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Sicildeki herhangi bir dava kaydının gayr-i müslimlerle ilgili olup olmadığını sicildeki sakk-ı şer'-î usulünden anlamak mümkündür. Bu usule göre, Müslümanlar ve gayr-i müslimlerden bahseden kayıtlarda hitap şekilleri, kullanılan belli ifâdeler farklılaşmaktadır. Şöyle ki:

1. Kayıt başlarında gayr-i müslimler için "teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin/Devlet-i Aliyye'nin Rum/Ermeni/Yahudi milletinden" ifâdesi kullanılmıştır. "Millet" ifâdesinin sadece gayr-i müslimlerle ilgili kayıtlarda geçtiği görülür.[504]

2. Mahkeme kayıtlarında Müslüman erkekler için Mustafâ Ağa ibn Bekir Müslüman kadınlar için Emîne Hanım ibnet-i Hasan şeklinde ifâdeler yer alırken, gayr-i

[499] Erkan, *18. yy.'ın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri-Şeriyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında*, s. 235.
[500] Betül İpşirli Argıt, XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'da Yaşayan Kadınların Maddi Durumları ve Gündelik Hayatları, *VI. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu: Bildiriler (6-9 Kasım 2008),* Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2008, II, s. 424.
[501] Cahen, XIII, s. 567.
[502] Fahreddin Atar, *İslam Adliye Teşkilâtı Ortaya Çıkışı ve İşleyişi*, DİB Yay., Ankara 1979, s. 224.
[503] Özel, s. 423.
[504] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 3/12, 8/23, 14/35.

müslim erkekler için Antuvan Ebdal veled-i Ohannes gayr-i müslim kadınlar için Gabriyel bint-i Levi şeklinde ifâdeler yer almıştır.[505]

3. Müslümanlar'la ilgili kayıtlarda şer'iyye mahkemesi "meclis-i şer'-i şerîf-i enver[506]/meclis-i şer'-i münîr"[507], gayr-i müslimlerle ilgili kayıtlarda ise "meclis-i şer'-i hatîr"[508] şeklinde ifâde edilmiştir.

4. Müslümanlar'ın ikâmet ettikleri yer bildirilirken genellikle "sâkin/sâkine"[509], gayr-i müslimler için ise genellikle "mütemekkin/mütemekkine"[510] tâbirleri kullanılmıştır.

5. Müslüman kişilerin ölenlerine "vefât eden[511] ve "müteveffâ"[512] ifâdesi kullanılırken, gayr-i müslimlerin ölüleri için "fevt olan"[513] ifâdesine yer verilmiştir.

6. Müslümanlar'ın zikredildiği veya onlara atıfta bulunulduğu kayıtlarda genellikle "mezkûr/mezkûre"[514] tâbirleri tercih edilirken, gayr-i müslimlerin zikredildiği kayıtlarda ise bu tâbirlerin yerini "merkum/merkume"[515] tâbirlerinin aldığı görülmektedir.

Bütün bu belirtiler doğrultusunda, tutulan bir kayıtta isim bulunmasa veya metni okumada karşılaşılan zorluk neticesi isimler okunamasa da hükmün Müslüman veya gayr-i müslim ile ilgili olup olmadığı anlaşılabilmektedir. Bununla birlikte aynı kayıt içinde farklı milletler zikredilirken de isimlerin okunamaması durumunda kaldığımızda kullanılan bu farklı ifâdeler, kaydın doğru okunup anlaşılmasında bize yardımcı olmuştur.

Sicildeki toplam 81 i'lâmdan bazıları müstakil olarak aynı millet insanlarının münasebetleriyle alakalıyken bazıları da birden fazla milletten insanın münasebetlerinin

[505] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 28/66, 34/73.
[506] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 1/1, 15/36, 16/39.
[507] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 1/2, 1/3, 1/4.
[508] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 8/23, 9/25, 10/26.
[509] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 16/39, 17/41, 18/44.
[510] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 17/42, 17/43, 19/47.
[511] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 7/22.
[512] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 7/22.
[513] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 8/23, 8/24, 9/25.
[514] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 26/61, 27/62, 27/64.
[515] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 28/66, 32/70, 34/73.

yer aldığı kayıtlardır. Buna göre, 63 kayıt müstakil olarak Müslümanlar'la ilgiliyken, 13 kayıt gayr-i müslimlerle ilgilidir. Bu 13 kayıt dışında 5 kayıt da gayr-i müslimlerin Müslümanlar'la münasebetiyle alakalıdır. Bu kayıtlar bize, gayr-i müslimlerin hangi konular için mahkemeye müracaat ettikleri, nerelerde ikâmet ettikleri, hangi işle meşgul oldukları bilgilerini sağlaması açısından önemlidir.

2.1.1. Ermeniler

Osmanlı devletinin tebaası içinde yer alan gayr-i müslim topluluklardan biri Ermeniler'dir. Çeşitli sebeplerle Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermeniler İstanbul'da Marmara kıyısında Samatya, Sulumanastır, Yenikapı, Kumkapı, Balat, Topkapı; Haliç'in kuzey kıyısında Hasköy, Kasımpaşa, Galata; Boğaziçi'nde Beşiktaş, Ortaköy, Kuruçeşme ve Üsküdar'a yerleşmişlerdir.[516]

İncelenen defterin kayıtlı olduğu döneme ait veriler göstermektedir ki; Osmanlı ülkesindeki Ermeniler'in genel nüfus içerisindeki payı, % 5.47'dir. Genel nüfus 19.050.307 iken, bu rakamın içerisindeki Ermeni nüfusu 1.042.374'tür.[517] İstanbul genelinde ise Ermeniler yine %17.10 payla gayr-i müslimler içerisinde ikinci sırada gelmektedir. İstanbul genelinde 149.590 Ermeni bulunmaktadır.[518]

Ermeniler'in Üsküdar'a yerleşmelerinin ise yaklaşık olarak XVI. yüzyılda gerçekleştiği söylenebilir.[519] Nitekim Üsküdar mahkeme kayıtlarının ilk sicillerinde Ermeni kaydına rastlanmazken, ilk defa 941/1535 senesinde Üsküdar'da Ermeniler'in ikâmet etmeye başladıkları anlaşılmaktadır.[520]

Üsküdar'a ilk defa yerleşen Ermeni grubunu, 954/1547 tarihinde yaptırılan Mihrimah Sultan Camii inşaatında çalışmak amacıyla gelen Ermeniler oluşturmuştur.

---

[516] Robert Mantran, *XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yay., İstanbul 1991, s. 53.

[517] Bilal Eryılmaz'ın Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin 1313/1895-1896 senesine mahsus İstatistik-i Umumisi'nden hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 84.)

[518] Bilal Eryılmaz'ın "Sicilli-i Nüfus İdare-i Umumiyesi-Dersaadet ve Bilâd-i Selâse Nüfus-u Umumiyesine Mahsus İstatistik"ten hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 85.); Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, II, s. 73.

[519] Kevork Pamukciyan, Bağlarbaşı'ndaki Ermeni mezarlığındaki kayıttan hareketle mezarlığın 1555 tarihinde tesis edildiğini söylemiştir. Bu nedenle Ermenilerin bu tarihlerde Üsküdar'a yerleşmeye başladıklarını ifâde etmektedir. (Bkz. Kevork Pamukciyan, *İstanbul Yazıları,* hzl. Osman Köker, ArasYay., İstanbul 2002, I, s. 159.

[520] Erkan, *18. yy. 'ın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri- Şeriyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında*, s. 17.

Aileleri ile beraber Van'dan ve Muş'tan gelen bu Ermeniler, bugünkü Yenimahalle'ye yerleştirilmiş ve bir süre sonra, gelenlerle beraber yeni bir mahalle oluşturmuşlardır. İlk ahşap ve küçük kiliseyi de bunların yaptığı düşünülmektedir.[521]

Üsküdar sicillerine göre, XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde Üsküdar ve çevresinde Ermeniler; karye yerleşim yeri olarak sadece Kuzguncuk'ta ikâmet etmektedirler. Mahalle olarak ise genellikle Mahalle-i Ma'mure'ye bağlı Ermeni Mahallesi'nde hayatlarını devam ettirmekle beraber, Mahalle-i Cedîde'de Kefere Mahallesi'nde, Mahalle-i Ma'mure'ye bağlı Kefçe Mahallesi'nde ve Sultantepe Mahallesi'nde ikâmet etmişlerdir.[522]

Kaynaklarda XVIII. yüzyılda Ermeniler'in Selamiye/Selamsız ve Yenimahalle'de ikâmet ettikleri, bir kısmının ise Kuzguncuk ve Kandilli'ye yerleştiği belirtilir.[523]

İncelenen defterde bulunan Ermeniler'e dair hüccetlerden, Ermeniler'in nerelerde ikâmet ettiklerini öğrenmekteyiz. Buna göre; defterdeki kayıtlarda Ermeniler'in yaşadıkları yerlerin; Üsküdar'a tâbî Kadı Karyesi'nde Moda câddesi[524], Osmân Ağa mahallesi[525], Ca'fer Ağa Mahallesi'nde Ceviz Sokağı[526] olduğunu görmekteyiz. Üsküdar dışında Ermeniler'in yaşadıkları yerler; İstanbul'da Mahmûd Paşa[527] kaydı ile defterde geçmektedir.

Ancak incelenen defterde Ermeniler'e yönelik kayıtların kısıtlı olması sebebiyle, buradan hareketle Ermeniler'in yaşadıkları yerlerle alakalı genellemeler yapmamız mümkün görünmemektedir.

Osmanlı Devleti'ndeki Ermeniler daha çok toptancılık, kambiyo ve bankacılık yapmışlardır. XVIII. ve özellikle de XIX. yüzyılda transit ticârette ve uluslararası ticârette önemli bir yere sahiptirler. Ayrıca merkepçilik, pastırmacılık, bakkallık gibi meslekleri de ifâ etmişlerdir. XVIII. yüzyılda Ermeniler, İstanbul'da Rumlar ve

[521] Haskan, III, s. 1495.
[522] Akkaya, s. 159.
[523] Bostan, XXXXII, s. 366.
[524] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66, 34/73, 34/74.
[525] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 8/24, 17/43.
[526] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 32/70.
[527] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 20/48.

Yahudiler'le rekabet edecek hale gelmişlerdir. Ayrıca kendi aralarında çok ciddi bir birlik ve dayanışma içinde bulunmaları, onları Rumlar'dan hatta Yahudiler'den ayırmaktadır.[528]

İncelenen defterdeki kayıtlardan hareketle Ermeniler'in meslek olarak; nalbûr[529], ebniye kalfası[530], mâl kotracı esnâfı[531], demir tüccârı[532] olduklarını görmekteyiz.

Hristiyanlık Ermeniler arasında IV. yy.'dan itibaren yayılmaya başlamıştır. 506 yılında Dvin'de toplanan konsilde Ermeniler Roma'dan resmen ayrılarak Gregoryen kilisesini kurmuşlardır. Diğer grup ise Roma'dan ayrılmayarak Katolik kilisesine bağlılıklarını sürdürmüşlerdir.[533] Ancak Gregoryen mezhebi Ermeniler'in arasında hızla yayılmıştır ve Ermeniler'in çoğunluğu bu mezhebe mensup olup kendilerine ait bir patriklikleri de bulunmaktadır.[534] İncelenen defterdeki i'lâm kayıtlarında, adı pek çok davada geçen Antuvan hakkında "*...Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes...*" ifâdesini görmekteyiz. Sicilde Antuvan'ın hanımı ve çocukları için de aynı ifâde bulunmaktadır.[535] Ancak Antuvan Ebdal veled-i Ohannes ile alakalı davalarda vekil olan Kigork için "*...Ermeni milletinden ve da'vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik...*"[536] ifâdesi geçmektedir. Aynı zamanda sicildeki davalarda; "*...Ermeni milletinden ve na'lbûr esnâfından Pedros veled-i Evakim veled-i Atabek...*"[537], "*...Ermeni milletinden Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar...*"[538], "*...Ermeni milletinden timür tüccârânından Agop Efendi İnâyetyan veled-i Oseb…*"[539], "*…Ermeni milletinden Melikman Efendi veled-i Serdit...*"[540] ifâdeleri de bulunmaktadır. Buradan hareketle sicilde geçen davalarda Antuvan Ebdal ve ailesinin Ermeniler'in Katolik mezhebine, diğerlerinin ise Gregoryen mezhebine mensup olduklarını düşünmekteyiz.

[528] Mantran, *XVI. ve XVII. yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*, s. 53.
[529] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 17/43.
[530] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 17/43.
[531] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 20/48.
[532] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 32/70.
[533] Ercan, s. 57.
[534] M. Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yay., İstanbul 2012, s. 59.
[535] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23, 8/24, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66, 34/73, 34/74.
[536] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66.
[537] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,17/43.
[538] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,20/48.
[539] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,32/70.
[540] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,35/75.

750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'nde Ermeniler'le ilgili müstakil olarak 3 adet i'lâm kaydı bulunmaktadır. 10 adet i'lâm sicil kaydında ise Ermeniler'le diğer gayr-i müslimlerin ilişkileri söz konusudur. Ancak bu 10 adet i'lâmdan bir tanesi sehven kaydolmuştur ve aynı i'lâmdan 2 adet bulunmaktadır. Defterdeki kayıtlarda Ermeniler'in kendileri dışında başka bir gayr-i müslimle ilişki kurmuş olduğu millet Rumlar'dır. 2 adet kayıt ise Ermeniler'le Müslümanlar arasındaki davalardır. Defterde, gayr-i müslimlerle alakalı dava kayıtlarında en çok Ermeni milletinin geçtiğini görmekteyiz.

11 adet i'lâm kaydının ortak özelliği ise Kadı Karyesi Moda Caddesi 10 numaralı hanede oturan; ancak vefat eden Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârisleri olan eşi Gabriyel bint-i Levi ile oğlu Levi ve kızları Maryem, Lui, Roza ve Takohi'ye açılmış davalar olmasıdır.[541] Bu i'lâmlarda dava konusu edilen husus; Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in sağlığında, Üsküdar'da Kadı Karyesi'nde Rum milletinden olan bakkâl esnâfı Kostaki Payatnaş veled-i Yani'den çeşitli erzaklar alması[542]; bakkâl esnâfı Zeharya veled-i İstrati'den, bakkal malları alması[543]; bakkâl esnâfı Eftem veled-i Nikoli'den, kil, arpa, geyik, bir baş sığır ineği, ve çeşitli erzaklar alması[544]; yorgancı esnâfı Hristo veled-i Diyonisi'den, penbe ve yün alması[545]; kunduracı esnâfı Sokrat veled-i Aristidis'ten, kundura, fotin ve iskarpin alması[546]; kassâb esnâfı Kosti veled-i İstrati'den, lahm-i ganem alması[547], manifaturacı esnâfı İstavri veled-i Ver'ûmid'den, manifatura malzemesi alması[548];kassâb esnâfı Panayot veled-i İstifan'dan, et alması[549] sebepleriyle borçlanmış olmasıdır. Rum milleti kadınlarından Vasiliki bint-i Suva da, sağlığında Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'e bir yıl müddetince hizmet etmiş; ücretinin bir kısmını almış, ancak büyük kısmını alamamıştır.[550] Rum milletinden olan bu şahıslar alacaklarını vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in veresesinden istemekte ve bu

[541] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66, 34/73, 34/74.
[542] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23.
[543] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,9/25.
[544] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,10/26, 28/66.
[545] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,11/29.
[546] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,12/30.
[547] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,14/35.
[548] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,34/73.
[549] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,34/74.
[550] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,19/47.

durum dava vekili Kigork Bülbülyan veled-i Hamik'e tenbih olunmakta vekil ise bunu inkâr etmektedir. Netice olarak mahkeme, şâhitlerin de şehâdetleriyle ve şâhitlerin mahkeme tarafından birtakım kimselerce gizli ve açık bir şekilde tezkiye edilmeleriyle borcun müteveffanın terekesinden ödenmesine hükmetmiştir.

İncelenen defterde geçen Antuvan Ebdal ailesinin durumundan hareketle, Osmanlı Devleti'nde gayr-i müslimlerin miras hukukuna değinmek istiyoruz. Osmanlı devleti miras konusunda Müslüman olmayan halkı serbest bırakmıştır. Gayr-i müslimlerde de tereke ve baştinenin[551] akrabaya kaldığı belirtilmektedir. Ölen zimmînin alacak ve borçları da mirasa katılmıştır. Nitekim; defterdeki davalarda gerek Antuvan Ebdal ailesi hakkındaki gerekse başka kayıtlarda bu durumun örneklerini görmekteyiz.[552]

Bir diğer i'lâma göre ise Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes Üsküdar'da Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkin arpacı esnâfından Hüseyin Efendi ibn Edhem'e, sağlığında arpa alması sebebiyle borçlanmıştır. Hüseyin Efendi ibn Edhem borcunu müteveffanın veresesinden istemekte ve bu durum dava vekili Kigork Bülbülyan veled-i Hamik'e tenbih olunmakta vekil ise bunu inkâr etmektedir. Netice olarak mahkeme, şâhitlerin de şehâdetleriyle borcun müteveffanın terekesinden ödenmesine hükmetmiştir.[553]

Yukarıda zikrettiğimiz dava kayıtlarından, Ermeni milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes isimli şahsın etrafında bulunan esnafa büyük oranda borçlandığını, borçlarını ödeyemeden vefat ettiğini ve bu borçların vârislerine intikal ettiğini görmekteyiz. Ermeni Antuvan Ebdal, genellikle Rum esnaf ile ilişki içerisine girmiş olup sadece bir kayıtta Müslüman esnafla alış-verişini görmekteyiz. Ancak mahkemede, Antuvan'ın borçlarının ikrârı konusunda Müslüman ve gayr-i müslim esnafın şâhitlikleri aracılığıyla dayanışma içerisinde olduklarını görmekteyiz. Bu dayanışma bize Müslümanlar'la gayr-i müslimlerin toplum içerisinde ilişki halinde olduklarını göstermesi açısından önem arzetmektedir. Aynı zamanda Ermeni Antuvan Ebdal'in,

[551] Baştine, Sırp-Hırvatça ve Bulgarca bir kelime olup, gayr-i müslim halka baba veya akrabasından miras kalan arazi demektir. Mirî topraktan farklı olarak bunun mülkiyeti sahibine aittir. (bkz. Ercan, s. 207 187 numaralı dipnotu)
[552] Ercan, s. 206, 211.
[553] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/24.

birden fazla kasap ve bakkala borçlanması sözkonusudur. Bu bize borcunu ödeyememesinden dolayı farklı esnaflardan alış-veriş yapma yoluna gittiğini düşündürmektedir. Ancak ifâde etmemiz gerekir ki; defterde Ermeniler'le ilgili 14 kayıttan 10 tanesinin bu aile ile ilgili olması bizim Ermeniler'le ilgili genellemelere gitmemize engeldir.

Bu aile dışında kalan Ermeniler'le ilgili kayıtları inceleyecek olursak; bunlardan biri edâya tenbîh kaydıdır. Davacının borçlusu vefat ettiği için borcunu müteveffânın veresesinden istemesine ve borcun edasına karar verilmesine dair i'lâm'dır. Bu sefer davacı, fevt olan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden ve na'lbûr esnâfından Pedros veled-i Evakim'in vârisleridir. Vârisler, yine Ermeni milleti ebniye kalfalarından Karabet veled-i Mıgırdıç'ın sağlığında Pedros'dan almış olduğu nalburiye malları sebebiyle ilgili alacaklarını istemişler, Karabet bu borcun bir kısmını inkâr etmiş, durum Fetvâhâne-i Âlî'ye[554] kadar gitmiştir. Netice olarak mahkeme, borcun Karabet tarafından müteveffânın vârislerine ödenmesine hükmetmiştir. [555]

Bir diğer i'lâm ise tahlîf ile mu'ârazadan men kaydıdır. Teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar, Kâsım Paşa Kasabası'nda Pîr Alî Mahallesi'nde Okmeydânı mevkiinde bulunan tarlasını, 100 aded Osmânlı lirası karşılığında İhsaniye Mahallesi sakinlerinden İsmail Bey ibn Yusuf bin Âbdullâh'a satmıştır. Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar, İsmail Bey ibn Yusuf bin Âbdullâh'ın hayatta iken borcunun 60 adet Osmanlı lirasını verdiğini ve geriye 40 adet Osmanlı lirası borcu kaldığını söylemekte ve alacağını müteveffânın vârislerinden istemektedir. Mütevvefânın vârisi olan hanımı Memdûha Hanım bu borcu inkâr etmiştir.[556] Akraba kayırıcılık *(Nepotizm)* her geleneksel toplumda olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da her sınıf ve millet insanın kaçınılmaz bir şekilde içinde doğup büyüdüğü ilişkiler bütünüdür.[557] Buna rağmen bu kayıtta; Kirkor Kululyan'ın alacağına mahkemede şâhitlik edenlerden birinin Memdûha Hanım'ın babası, bir diğer şahidin de

[554] Fetvâhâne: Şeyhülislâm dairesinde müftülerle şer'iyye mahkemelerinin mercii olmak üzere ayrı bir daire halinde tesis olunan fetvâ müessesesinin adı idi. "Fetvâhâne-i âli" de denilirdi. (Bkz. Pakalın, I, 621.)
[555] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,17/43.
[556] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,20/48.
[557] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 70.

Memdûha Hanım'ın amcası olması Osmanlı halkındaki adalet anlayışının nepotizmin önüne geçen örneklerindendir.

Bir diğer i'lâm, ikrâr kaydıdır. Üsküdar'a tâbî Kadı karyesinde Ca'fer Ağa Mahallesi'nde Ceviz Sokağı 16 numaralı evde misafir olarak bulunan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden Agop Efendi İnâyetyan veled-i Oseb, bu hanede oturan ve yine Ermeni olan Martuk veled-i Kabol'de 30 adet tam yüzlük mecidi altını bulunduğunu ve bunun emsallerinin kendisine teslim edilmesini istemiştir. Martuk veled-i Kabol bu borcu kabul etmiştir.[558]

Bir diğer ikrâr i'lâmında tarafların her ikisi de Ermeni ve konu hızânedir. Ermeni milletinden olan Melikman Efendi, vefat eden eşinden olan 11 yaşındaki oğlu ve 13 yaşındaki kızını hakkı olmayarak hanesinde tutan teyzelerinden istemekte ve mahkeme çocukların babasına verilmesine hükmetmektedir.[559] Gayr-i müslimlerin ailevî meseleleri dahi şer'iyye mahkemelerine getirmiş olmaları Osmanlı'nın adalet anlayışına güvendiklerini göstermektedir.

2.1.2. Rumlar

Müslümanlar'dan sonra Osmanlı topraklarında yaşayan en büyük dînî grubu Hristiyanlar oluşturmaktadır. Rumlar; Katolik, Ortodoks ve Protestan gibi mezheplere ayrılıp, Bizans'ın Ortodoksluğun merkezi olması sebebiyle Osmanlı Devleti'nde Ortodoks mezhebine mensup olanların sayısı fazladır.[560] Osmanlı yönetiminde bazen ırklar, Rum ve Ortodoksluk'ta olduğu gibi adeta bütünleşmiştir.[561]

Ortodokslar yani Rumlar, devlet içerisindeki hiyerarşide diğer topluluklardan önce gelmektedir. Fetihten itibaren protokolde önce Rumlar'ın, sonra Yahudiler'in gelmesi söz konusudur. İstanbul'da bulunan Fener Patrikhanesi, Ortodokslar'ın dînî ve idarî merkezi konumunda idi. Ortodokslar'ın çoğunluğunun Rum olmasından ötürü, Fener Patrikhanesi'ne Rum Patrikhanesi de denilmiştir.[562]

[558] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,32/70.
[559] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/75.
[560] Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, s. 58.
[561] Eryılmaz, s. 51.
[562] Eryılmaz, s. 51-52.

İstanbul ve Üsküdar Rumlarının büyük çoğunluğu İstanbul'un yerlisi değildirler. 1453'te Fatih'in İstanbul'u fethini izleyen yıllarda, fetihten önce Bizans'ta yaşayan Bizanslılar, Osmanlı'nın Rum iskânı politikası sonucunda Edirne, Bursa, Gelibolu, Filibe gibi yerleşim yerlerine sürülmüşlerdir. Sürülen Bizanslı Rumların yerine, Mora ve Ege adalarından (Tasos, Semadirek, Midilli gibi), İzmir, Sinop, Samsun ve Trabzon'dan Rumlar yerleştirilmişlerdir. Bu iskân politikasının sebebi, Osmanlı merkezinde ve çevresinde fetihten dolayı, Osmanlı Devleti'ne karşı intikam duyan, kin besleyen ya da öç almak isteyen gayr-i müslimlerin ortaya çıkma ihtimalinin önüne geçmektir. Ayrıca fetihle beraber, Bizans'ın surları içinde ve çevresinde yaşayan Bizanslı Rumlar'ın kırılan, ezilen gururlarını tamir etme düşüncesi de bunların göç ettirilmesinde, psikolojik ve sosyolojik sebepler arasında sayılabilir.[563]

Evliya Çelebi'ye göre XVII. yüzyıl İstanbul'unda 9973 Müslüman mahallesi, 27 Ermeni mahallesi, 354 Rum mahallesi, 257 Yahudi mahallesi ve 17 Frenk mahallesi vardır.[564] Mantran, Evliya Çelebi'de verilen bu rakamları 9990 Müslüman mahallesi, 304 Rum mahallesi, 657 Yahudi mahallesi, 17 Frenk mahallesi, 27 Ermeni mahallesi şeklinde hatalı aktararak gayr-i müslim mahallesi ile Müslüman mahallesi arasında bukadar fark olamayacağını savunmuştur. Halbuki Mantran'ın vermiş olduğu bilgilere göre gayr-i müslim ve Müslüman mahalleleri arasındaki fark daha da azaldığı halde verilen bu bilgiye şüpheyle yaklaşılması gerektiğini, elbette kentte Müslümanlar'ın sayısının fazla olduğunu; ancak azınlıklarla aralarında bu kadar uçurum olması söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Mantran'a göre; seyyahın bu mahallelerin topografik konumları hakkında bilgi vermemiş olması, mahalle olarak adlandırdığı yapıların tanımlamasının farklı olduğunu düşündürmektedir.[565]

Üsküdar'a bakıldığında ise Rum nüfusunun Ermeni ve Yahudiler'den daha fazla olduğu söylenebilir. Yine Evliya Çelebi'nin verdiği bilgilere göre Üsküdar'da 70

[563] Mantran, *XVI. ve XVII. yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*, s. 49; Akkaya, s. 152.
[564] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 219.
[565] Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul,* çev. Mehmet Ali Kılıçbay -Enver Özcan, V Yay., Ankara 1990, I, s. 44-45.

Müslüman mahallesi, 11 Rum ve Ermeni mahallesi ile 1 de Yahudi mahallesi bulunmaktadır. Ancak Frenk mahallesine Üsküdar'da rastlanmamaktadır.[566]

XVII. yy'da durum böyleyken, defterin kayıtlı olduğu döneme ait veriler göstermektedir ki; yine Osmanlı ülkesinde Müslümanlar'dan sonra ikinci sırayı Rumlar almaktadır. Rumlar'ın genel nüfus içerisindeki payı, % 13.49'dur. Genel nüfus 19.050.307 iken, bu rakamın içerisindeki Rum nüfusu 2.569.912'dir.[567] İstanbul genelinde ise durum farklıdır ve Müslümanlar, genel nüfus içerisinde azınlıkta bulunmaktadır. Gayr-i müslimler %55.94'lük payla İstanbul'da hâkim nüfus durumundadırlar. Rumlar yine %17.59 payla gayr-i müslimler içerisinde ilk sırada gelmektedir. İstanbul genelinde 152.741 Rum bulunmaktadır.[568]

İstanbul'daki Rumlar'ın kent içerisine dağılmış pek çok merkezleri vardır. Fener, Samatya, Galata, Kadıköy, Boğaz'daki çeşitli köyler, Adalar ve Marmara kıyıları ikâmet ettikleri bazı yerlerdir.[569] İncelenen defterdeki kayıtlarda Rumlar'ın oturduğu yerler; Üsküdar'da Kadı Karyesi[570], Üsküdar'da Kadı Karyesinde Moda[571] olarak geçmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Kadıköy'de 1 Müslüman, 7 Rum mahallesinin bulunduğu ifâde edilmektedir.[572] Buradan hareketle deftere göre Rumlar'ın ikâmet ettiği yerler, Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgi ile örtüşür niteliktedir denilebilir.

750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'nde Rumlar'la ilgili müstakil kayıt bulunmamaktadır; sadece Ermeniler'le münasebetlerini içeren 10 adet kayıt bulunmaktadır. Bu i'lâmlarda görülen ortak özellik, detaylarını Ermeniler başlığında incelediğimiz Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in Yunan teb'asından Kostaki Payatnaş veled-i Yani[573] ve Sokrat veled-i Aristidis[574], Rum milletinden Zeharya veled-i İstrati[575],

[566] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 202.
[567] Bilal Eryılmaz'ın Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin 1313/1895-1896 senesine mahsus İstatistik-i Umumisi'nden hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 84)
[568] Bilal Eryılmaz'ın "Sicilli-i Nüfus İdare-i Umumiyesi- Dersaadet ve Bilâd-i Selâse Nüfus-u Umumiyesine Mahsus İstatistik"ten hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 85); Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, II, s. 73.
[569] Bertrand Bareilles, İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri Pera-Galata-Banliyöler, Güncel yay., İstanbul 2003, s. 221.
[570] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 9/25, 10/26, 11/29, 28/66, 34/73, 34/74.
[571] Üsküdar 750 No'lu ŞS. 14/35.
[572] Evliya Çelebi, I. Kitap, s. 205.
[573] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23.

Eftem veled-i Nikoli[576], Hristo veled-i Diyonisi[577], Kosti veled-i İstrati[578], Vasiliki bint-i Suva[579], İstavri veled-i Ver'ûmid[580], Panayot veled-i İstifan[581] adlı şahıslara olan borcunun vârislerine intikali ve alacaklılarının da terekeden paylarını istemeleri durumudur.

Rumlar çeşitli mesleklerle uğraşıp, çalışma hayatında aktif bir unsuru temsil etmektedir. Denizcilikte başarı göstererek, bu alanla ilgili gemicilik, taşıyıcılık, balıkçılık, tekne imalatı gibi mesleklerde mahir olmuşlardır. Ayrıca marangozluk, meyhanecilik, içki üreticiliği gibi meslekler de yine onların uğraştıkları diğer alanlardır. Osmanlı yönetim kadrosunda da Rumlar'ın yer aldığı görülmektedir. XVII. yüzyılda Koca Penayotis'in Sultan'a tercümanlık yaptığı, Aleksandros Mavrokordatos'un da Reisü'l-Küttab danışmanlığı ve tercümanlık görevinde bulunduğu bilinmektedir.[582] Yine; fırıncılık, odunculuk, marangozluk, kasaplık, bozacılık, arakiyecilik ve terzilik gibi mesleklerde de Rumlar'dan söz etmek mümkündür.[583]

XIX. yüzyıla ait birkaç şer'iyye siciline bakıldığında bu mesleklere ilaveten yeni meslek gruplarında da Rumlar'ın varlığı belirtilmektedir. Bu meslekler arasında; 'attâr, bahçıvan *(bağçevân),* bakkal, berber, çamaşırcı *(câmeşuycu),* un tüccarı *(dakîk tüccârı),* emlâk tellâlı, fabrikacı, hancı, kahveci, limoncu, müşemma'cı, zerzevatçı *(sebzevâtçı),* sütçü, şerbethâneci, tahsîldâr, zahîreci, gazinocu, kahya, yorgancı, tavukçu, tuhafiyeci, derici, kasap, arabacı, kunduracı, tellâl, etmekçi, kepekçi, manifaturacı, tüccar, tüccar hademesi, sandalcı, komisyoncu yazıcısı, eczacı, sarraf, tütüncü, dülger, dülger kalfası, ekmek dağıtıcısı *(nân-ı aziz müvezzi'i),* fırın destegâhdârı, etmekçi tablakârı, aşçı, fıstıkçı, taşçı, uncu, gar tüccarını sayabiliriz. Bu meslekler yanında Rumlar'ın da'vâ vekîli, muhtâr, polis memuru, şemendüfer memuru, kilise yazıcısı, belediye emlak

[574] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,12/30.
[575] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,9/25.
[576] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,10/26, 28/66.
[577] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,11/29.
[578] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,14/35.
[579] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,19/47.
[580] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,34/73.
[581] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,34/74.
[582] Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul,* I, s. 57-58.
[583] Akkaya, s. 154-155.

tahsildârı, patrikhane kapı memuru, kilise kahyâsı gibi görevlerde bulunmalarından da anlaşılacağı üzere onları devlet kademelerinde de görmek mümkündür.[584]

İncelenen defterde Rumlar'ın meşgul oldukları meslekler; bakkal[585], aşçı[586], yorgancı esnâfı[587], berber[588], kasap *(kassâb)*[589], hizmetçi[590], manifaturacı esnâfı[591] ve muhtâr[592]'dır.

Buradan hareketle; Rumlar'ın devlet kademelerinde ve resmî işlerde yer almakla birlikte ticaretle de yoğun olarak ilgilendiklerini söyleyebiliriz.

2.1.3. Yahudiler

Yahudiler de Osmanlı Millet Sistemi içinde önemli bir zümreyi teşkil etmektedir. "Millet-i Yehûd", "Yehûd Taifesi", "Mûsevî Milleti" gibi terimler ile ifâde edilen Yahudiler, Osmanlı toplumunda Rum ve Ermeniler'in yanında, üçüncü milleti teşkil etmişlerdir.[593]

İncelenen defterde Yahudiler'le ilgili 3 adet kayıda rastlamaktayız. Bu kayıtlarda "Teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Yahûdî milletinden"[594] ve "Teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Mûsevî milletinden"[595] şeklinde iki ayrı ifâdeye rastlamış olsak da bu iki ayrı ifâdenin tek bir millet için kullanıldığı düşünmekteyiz.[596]

Yahudiler'in Osmanlılar'la ilişkisi Orhan Gazi dönemine kadar gider. Orhan Gazi Bursa'yı aldığında burada Yahudiler'le karşılaşmıştır. Aynı şekilde Orhan

---

[584] Ayşe Uygun, *"761 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*", Yüksek Lisans Tezi, SBE, İstanbul 2014, s. 64, 65; Şükran Çeker Çetin, *"762 No'lu Üsküdar Şer'iyye Siciline göre h. 1317-1318/ m. 1899-1900 Yılları Arasında Üsküdar Kazasında Sosyal Hayat"*, Yüksek Lisans Tezi, SBE, İstanbul 2008, s. 129.
[585] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 8/23, 9/25, 10/26, 28/66.
[586] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 9/25, 14/35, 34/73.
[587] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 11/29.
[588] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 12/30.
[589] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 14/35, 34/74.
[590] Üsküdar 750 No'lu ŞS. 19/47.
[591] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 34/73.
[592] Üsküdar 750 No'lu ŞS.,8/23, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 28/66.
[593] Ahmet Yaman, "Yahudilerin Osmanlı Millet sistemi İçindeki Yeri ve Hukuki Konumları*", Diyanet İlmî Dergi*, c. 51, sy. 2, 2015, s. 17.
[594] Üsküdar 750 No'lu ŞS. 3/12.
[595] Üsküdar 750 No'lu ŞS. 17/42, 22/50.
[596] Osmanlı Belgelerinde, 19. yy. başlarına kadar "Yahudi" kelimesi kullanılırken, bu tarihten itibaren "Musevi" kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de, Türkiye Yahudileri kendilerini Musevi olarak adlandırmaktadır. A. Hikmet Eroğlu bu farklılığın sebebine dair bir belge bulunmadığını ifâde etmiştir. Ancak Osmanlı Yahudilerinin Sabatay Sevi hareketinin neden olduğu itibar kayıplarına yeni bir imaj getirme kaygısı ile böyle bir değişime gidilmiş olabileceği kanaatindedir. (Bkz. Eroğlu, s. 86.)

Gazi'den sonraki padişahlar da fethettikleri yerlerde sayıları az ve örgütlenmemiş de olsa Yahudiler'le karşılaşmışlardır. Ancak daha sonra bu millet, sayıları arttıkça örgütlenmeye başlamışlardır. Yahudiler ticâret ve sanayi bakımından önemli bölgelerde toplanmaya başladıkları gibi bir kısmı İstanbul'a gönderilmiştir. Zaten fetihten önce de burada Yahudiler vardı. Böylelikle İstanbul'da hatırı sayılır bir Yahudi topluluk ortaya çıkmıştır. Fatih İstanbul'u fethettiği vakit Rumlar'a ve Ermeniler'e tanıdığı hakları Yahudiler için de tanımıştır. III. Mehmed döneminde ise Yahudiler'e verilen ayrıcalıklara yenileri eklenmiştir.[597]

Osmanlı Devleti tarih boyunca Yahudiler'i himaye eden bir tavır sergilemiştir. 1376'da Macaristan'dan, 1394'te Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan ve 1882'de Ruslar'ın zulmünden kaçan Yahudiler Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardır. Osmanlı Devleti onları Hristiyanlar'ın baskılarından koruyarak muhtelif bölgelere yerleştirmiştir.[598]

İncelenen defterin kayıtlı olduğu döneme ait veriler göstermektedir ki; Osmanlı ülkesindeki Yahudiler'in genel nüfus içerisindeki payı, % 1.13'tür. Genel nüfus 19.050.307 iken, bu rakam içerisindeki Yahudi nüfusu 215.425'tir.[599] İstanbul genelinde ise Yahudiler %5.05 paya sahiptirler ve İstanbul'da 44.361 Yahudi bulunmaktadır.[600]

Gayr-i müslim nüfusun en azını oluşturan Yahudiler'in esas yerleşim yeri Kuzguncuk olmuştur. İlk dönem sicillerinde 922/1516 tarihli bir mahkeme kaydında da Yahudiler'in Kuzguncuk'ta ikamet ettiklerini görmekteyiz.[601] Buraya geliş tarihleri bilinmemekle birlikte XVII. yüzyılda burasının bir Yahudi köyü olarak anıldığı bilinmektedir. Daha sonraları diğer gayr-i müslimler de burayı tercih etmişlerdi.

[597] Ercan, s. 68.
[598] Eryılmaz, s. 68.
[599] Bilal Eryılmaz'ın "Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin 1313/1895-1896 senesine mahsus İstatistik-i Umumisi"nden hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 84.)
[600] Bilal Eryılmaz'ın "Sicilli-i Nüfus İdare-i Umumiyesi-Dersaadet ve Bilâd-i Selâse Nüfus-u Umumiyesine Mahsus İstatistik"ten hareketle verdiği rakamlara göre (Bkz. Eryılmaz, s. 85.); Behar, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, II, s. 74.
[601] Bkz. Bilgin Aydın-Ekrem Tak, s. 244 (hüküm no. 388).

Kuzguncuk'ta 1914 yılında İcadiye tepesindekiler dâhil 1.600 Ermeni, 400 Yahudi, 250 Rum, 70 Müslüman ve 4 yabancı hanesi mevcuttu.[602]

İncelenen defterde geçen kayıtlarda Yahudiler'in iskân yeri olarak Üsküdar'da Dağhammâmı zikredilmektedir. Kayıtlarda bu mekân Fatih döneminde Yahudiler'in yoğun olduğu yerler arasında sayılmaktadır.[603]

Yahudiler, Divan tercümanlığı, Hassa tabipliği, darphâne eminliği gibi hükümdarın ve halkın mevcudiyeti ile alâkalı olarak en mühim vazifelerde görev almışlardır. Hatta "Etıbba-i Hassa" olarak adlandırılan hizmet âdeta Yahudilere mahsus olmuş gibidir. Ayrıca Yahudiler bu vazifelerinden dolayı cizye ve bazı vergiler gibi birçok sorumluluktan muaf tutulmuşlardır.[604]

Ayrıca kuyumculuk, bankerlik ve ticâretle de uğraşmışlardır ve Mûsevîler'in hahambaşı denilen dînî liderleri vardır.[605] İncelenen defterde yer alan kayıtlarda da Yahudiler'in meşgul oldukları meslek sarraflıktır.[606]

İncelenen defterde Yahudiler'le ilgili müstakil olarak herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Müslümanlar'la münâsebetlerine ilişkin ise üç adet i'lâm mevcuttur.

Bunlardan biri; Üsküdar'da Dağhammâmı Mahallesi'nde Yahudi Milletinden Kemal'in oğlu sarraf Nesim'in, Beylerbeyi'nde müstahdem Polis On Dördüncü Bölüğü Elli Birinci Neferi Ca'fer'in oğlu Emîn Hakkî Efendi'den 550 kuruş alacak hakkı olduğuna ve Emin Hakkı Efendi'nin bunu itiraf ettiğine ve bu borcun Nesim'e verilmesi gerektiğine dair ikrar i'lâmıdır.[607]

Üsküdar'da Arakiyyeci Hâcı Ca'fer Ağa Mahallesi'nde ikâmet eden Üsküdar Mutasarrıflığı polisleri neferâtından Ali Haydar Efendi ibn Ali, yine Üsküdar'da Dağhammâmı'nda oturan Mûsevî milletinden, sarrâf esnâfından Secur veled-i Abraham'dan borç almış ve kendisine 870 kuruş borcu kalmıştır. Ali Haydar Efendi ibn

[602] Nur Akın, "Kuzguncuk", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, V, s. 145-146.
[603] Eroğlu, s. 108.
[604] Ahmet Refik, *Eski İstanbul*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931, s. 127-128.
[605] Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, s. 61.
[606] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 3/12, 17/42, 22/50.
[607] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 3/12.

Alî'nin, borcunu tek defada ödemeye muktedir olmadığı için maaşının 1/4'ü ile borcunu taksitle ödeyeceğini taahhüt ettiğine ve sarraf Secur'un da bunu kabul ettiğine dair bir i'lâm bulunmaktadır.[608]

Polis Azmi Efendi ibn Zeynelabidin'in, Üsküdar Dağhammâmı'nda oturan Mûsevî milletinden Sarrâf Secur veled-i Abraham'a olan borcunu kolaylıkla ödemesine dair taahhüdünü içeren bir i'lam hükmü bulunmaktadır. Polis Azmi Efendi bu i'lâma yazılı olarak itiraz etmiştir. Durum Fetvâhâne-i Âlî'ye intikal etmiş ve davanın tekrar mahkemeye intikaline hükmedilmiştir. Ancak Polis Azmi Efendi beş ay geçtiği halde mahkemeye gelip davasını takip etmemiştir. Sarrâf Secur da bu i'lâmın kesinlik kazanarak icraya gitmesini talep etmektedir. Polis Azmi Efendi'ye gönderilen muhtırada, belirlenen günde mahkemeye gelerek davasını takip etmesi, aksi halde hükmün yürütülmesi gereğinden i'lâmın icrâya konulacağı ifâde edilmiştir. Polis Azmi Efendi de dört gün sonra geleceğini beyan etmiş, ancak ne kendisi gelmiş ne de vekil göndermiştir. Bu durumda da Sarrâf Secur'un dilekçesi gereği hükmün yürütülmesine ve i'lâmın icrâya konulmasına hükmedilmiştir.[609]

Bu i'lâmlarda bulunan ortak özellik Yahudi tarafın alacaklı olmasıdır. Bu durum da bize Yahudiler'in genel manada uğraştıkları meslekler dolayısıyla da zengin olduklarını düşündürmektedir. Burada aynı zamanda ayrıntılarını deyn başlığı altında incelediğimiz Müslümanlar'la gayr-i müslimler arasında borç-alacak ilişkilerinin varlığını görmekteyiz.

2.2. AİLE HAYATI

Toplumun temelini oluşturan aile, sosyal hayatın da vazgeçilmez unsurları arasındadır. Çünkü bir milletin en küçük ve en köklü nüvesi ailedir. Fertlerin ilişkilerini, hak ve vazifelerini düzenleyen hukuk dalına "aile hukuku" denmektedir. Fıkıh kitaplarında aile hukuku "zevâc, nikâh, münâkehât-müfârakât" başlıkları altında incelenmiş, son asırda ise bunların yerini "el-ahvâlu'ş-şahsıyye" terkibi almıştır. Bu

[608] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 17/42.
[609] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 22/50.

terkib dar manadaki aile hukuku yanında miras ve vasiyet hukukunu da içermektedir.[610] Osmanlı Aile Hukuku Kararnâmesi de aile, nikâh ve evlilik gibi konulardan önce; nişanlanmaya dair hükümlerle başlamaktadır.[611]

İslâm'ın ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'de aile ile alakalı yüz kadar âyet tahsis edilmiştir. Diğer bir kaynak olan sünnette ise aileye başlı başına bir bölüm olarak yer verilmesi İslâm'ın aileye verdiği önemi göstermektedir.[612]

Osmanlı Devleti'nde aile hukuku, devletin resmî mezhebi olan Hanefî mezhebinin ictihatları esas alınarak uygulanmıştır. İlk dönemlerde zaman zaman diğer mezheplerin ictihatlarından da yararlanıldığı görülmektedir.[613] Kadılar; aile hukukunun uygulanışı sırasında bugünkü anlamda kanunlara sahip olmayıp, fıkıh kitapları ve fetva mecmualarından faydalanmışlardır.[614]

Osmanlı aile yapısı incelenirken dikkat edilmesi gereken husus; bu yapının sadece dört mezhebin ictihatlarından hareket edilerek öğrenilemeyeceği, şer'iyye sicilleri gibi hayatı aksettiren kaynaklara müracaat edilmesi gerekliliğidir. Vak'alarda göstermektedir ki; aile ve evlilik, İslâm'ın hüküm, kural ve ictihatları dışında önemli bir ölçüde eski gelenekleri de takip etmektedir. Osmanlı kadısı ısrarla kanunun tatbiki için zorlamamakta, örf ve şeriat arasında bir zıtlık yoksa uzlaşmayı tercih etmektedir.[615]

Osmanlı'nın aile müessesesine vermiş olduğu önemle bağlantılı olarak, incelenen defterde, aynı eşler arasında birden fazla nikâhın kıyılmış olduğu kayıtlara rastlamaktayız.[616] Buradan hareketle eşlerin aile müessesesini korumak için birarada yaşamayı tekrar tekrar denediklerini görmekteyiz. Hatta bir i'lâmda da, eşler arasında üçüncü defa nikâhın kıyılmış olması evlilik müessesesinin devamı için tarafların çabasını göstermesi açısından anlamlıdır.[617]

---

[610] Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile,* Ensar Neşriyat, İstanbul 1993, s. 217-218; M. Âkif Aydın, "Aile*", DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, II, s. 200.
[611] Aile Hukuku Kararnâmesi (A. H. K) için bkz., *Osmanlı Aile Hukuku Kararnâmesi*, hzl. Orhan Çeker, Mehir Vakfı Yay. Konya, 1999.
[612] Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile,* s. 218.
[613] M. Âkif Aydın, *İslâm ve Aile Hukuku Araştırmaları,* İz Yay., İstanbul 1996, s. 158-159.
[614] M. Âkif Aydın, *İslâm ve Aile Hukuku Araştırmaları,* s. 161.
[615] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 62.
[616] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15, 18/44, 36/77.
[617] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/28.

Osmanlı ailesinde babanın durumuna baktığımızda; sanıldığının aksine baba otoritesinin sınırlı olduğunu görmekteyiz. İslam hukuku teoride de, Osmanlı toplumundaki gelenekler itibariyle de, babaya Roma hukukunun temel kurumu olan "patria potestas"ı[618] vermekten çok uzaktır. Bu çok ehemmiyetli bir farktır ve baba yetkisi ile mutlak "baba iktidarı" hukukî anlamda farklılıklar arzetmektedir. Gelenek olarak Türk-İslâm ailesinde babanın erkek evlatlar, eşler ve torunları üzerinde otoritesi vardır ve şayet baba hayatta değilse bu işleri yaşlı olan ağabey üstlenmektedir. Ancak bu hukukî bir yetki değil; ailenin ilişkilerini, mâlî işlerini düzenlemekten, etrafla olan sorunları çözüp aile bireyleri arasında hakemlik yapmaktan ibaret geleneksel bir görevdir.[619] İncelenen defterde de itaat i'lâmı başlığı altındaki kayıtlarda, erkeğin eşine elverişli yaşam koşullarını temin etmekle görevli olduğunu görmekteyiz. Hanım yaşadığı mekandaki olumsuzluk sebebiyle evini terk edebilmekte ve eşi galak ü merâfıkı[620] başka olan "mesken-i şer'" olduğunu ispatladığı vakit kadından evine dönmesini isteyebilmektedir.[621]

Ailede babanın yöneticilik, velilik gibi temel görevlerine bakarak Osmanlı ailesinin ataerkil bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Kadın başlığı altında detaylarını vereceğimiz haklara sahip olan kadınların bulunduğu bir toplumda, ataerkillikten bahsetmek çok da mümkün görünmemektedir. Ataerkil ailenin evin dışında erkek üzerinde hiçbir konrolü olmadığı ve cinsel ahlaka sedece kadınların uymasını beklediği halde, Osmanlı toplumunda erkek ve kadın, aile şerefinden eşit derecede sorumlu tutulmuştur. Zina ve fuhuş olaylarında, mahkemede kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın cezaî müeyyide uygulanmıştır.[622]

İncelenen defterin dönemini de içeren Tanzimat'la birlikte Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadarki süreçte aile hukuku ve hukukun diğer alanlarında bir takım değişim

---

[618] Kelime baba hukuku anlamına gelmektedir ve bu hukuka göre Çocuk justinian hukukunda da olduğu gibi babanın tasarrufuna bırakılmıştır. Buna göre baba çocuğunu cezalandırabilmekte; birtakım bedeni cezalar hatta ölüm cezası uygulayabilmektedir. (Bkz. Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 96.)

[619] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 89.

[620] Galak: Kapıyı kapatmaya yarayan mandal, sürgü ve kilide denilir. (Bkz. Hüseyin Remzi, Lugat-ı Remzi, Matbaa-i Hüseyin Remzi, İstanbul 1305, II, s. 20.) Merâfik: Bir şeyin tamamlayıcı kısımlarından ve müştemilâtından olup kendisine ihtiyaç görülen şeyler demektir. Bir evin su yolları, abdestlik, kuyu, mutfak, mahzen gibi yerler. (Bkz, Erdoğan, s. 289.)

[621] Üsküdar 750 No'lu ŞS., 1/3, 2/6, 5/16, 13/33, 18/45, 20/49, 26/60, 36/77, 37/79.

[622] Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) -Sosyo-Ekonomik Yapı Gelenek ve Görenekler-*, Sentez Yay., Ankara 2013, s. 126-129.

ve gelişmeler olmuştur. En önemli gelişmelerden biri, Ahmed Cevdet Paşa'nın başkanlığında Mecelle Cemiyeti tarafından hazırlanan "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye"nin kabul edilmesidir. Ancak burada aile hukuku düzenlenmemiştir. Aile hukuku şer'iyye mahkemelerinin görev alanı içerisine girmektedir. Sicil'deki davaların büyük bir yekûnunu "el-ahvâlu'ş-şahsıyye" terkibi kapsamına girebilecek konular oluşturmaktadır. Tanzimat döneminde müstakil bir aile hukuku hazırlanmamış olsa da hukukun her alanında olduğu gibi ufak tefek bazı düzenlemeler yapılarak 1917 yılında kabuledilen "Hukuk-ı Aile Kararnâmesi" için uygun zemin hazırlanmıştır.[623]

2.2.1. Kadın

Şer'iyye sicilleri, sosyal, mâlî, iktisadî ve ticârî hayata ışık tutan hükümler içermesi sebebiyle kadın çalışmalarında değerli bir kaynak niteliği taşımaktadır. 750 No'lu Defter'de de aile başlığı altında bahsetmiş olduğumuz davaların pek çoğunda dönemin kadınları hakkında bilgi vardır.

Osmanlı kadını üstüne özellikle yabancı dilde yapılmış çalışmaların çoğu, kadınlar hakkında iddia edilen önyargıları reddeder niteliktedir ve kadınların toplum içinde güç ve rol sahibi olduklarını vurgulamaktadır. Kadınların sosyal, ekonomik ve politik güçlerinin olduğu ve bunun sonucu olarak mahkemeleri sıkça kullandıkları belirtilmektedir. Bu çalışmalar genellikle Batılılar'ın geliştirdikleri erkek egemenliği altında ezilen, pasif, güçsüz, ikincil statüye sahip Müslüman kadın portresini inkara çalışan savunmacı bir üsluba sahiptir.[624] İncelenen sicilde de kadınların mahkeme kanalıyla haklarını cesurca aradıklarını görmekteyiz.

Osmanlı kadını genellikle başka türlü çözemedikleri meseleleri mahkemeye götürmüşlerdir. Mahkemeye başvurma sebepleri olan belli başlı konular, evlilik ve boşanma, maddî haklarını güvence altına alma, şahsî mülkleriyle ilgili meseleler, fiziksel şiddetle ilgili şikâyetlerdir.[625]

---

[623] M. Âkif Aydın, *İslam ve Aile Hukuku Araştırmaları*, s. 174-175.
[624] Betül İpşirli Argıt, "Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* BİSAV, III, sy. 5, İstanbul 2005, s. 577.
[625] Aslı Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek,* Kaynak Yay., İstanbul 2009, s. 140.

Kimi zaman Osmanlı kadınının adalet arayışı çok cesur boyutlara ulaşmış ve kadınlar, ailelerinin menfaatlerini korumak için yerel mahkemeyi aşıp meseleyi resmi bir yol ile İstanbul'a kadar taşımışlardır. Örnek olarak; XVIII. yy'da Kayseri'de oturan bir Hristiyan kadının damadı karısını öldürmüş ve bazı kıymetli eşyalar sebebiyle kaynana ile damadı arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Kaynana davasının peşinden İstanbul'a kadar gelmiştir. Yine Orta Anadolu eşraf ailesinden bir kadın, kocası belirsiz bir sebepten dolayı tutuklanınca, kocasının serbest bırakılması için yorulup usanmadan çalışmıştır.[626]

Osmanlı'da aile hukuku kapsamına giren meselelerde, şer'î hukuk ile birlikte örfî hukuk da yerel öğelerde mevcuttur.[627] Kaldı ki; örfî hukukun sadece Osmanlılar'a has olmadığı Osmanlılar'ın çağdaşı olan diğer İslâm devletlerinde de İslam hukukunun yanı sıra örfî hukuk, siyaset, siyaset-i sultanî gibi isimler altında benzer kurallar bütününün varolduğu bilinmektedir.[628]

İşte bu sebeple geleneğe hizmet eder şekilde, bir kızın velisi tarafından evlendirilmesi de adettendi. Bu kişi genellikle kızın babası olurdu. Babası olmadığı takdirde de, babanın yerini başka bir erkek akraba alırdı. Hiçbir akrabanın bulunmadığı kimi durumlarda kadı, kızın temsilcisi olur yahut reşit olmuş kızlar hiçbir vekilleri olmadan evlenebilirlerdi. Ancak evliliğin şer'an geçerli olması için, gelinin izni gerekliydi. Kız reşitse, kendi iznine aykırı olarak gerçekleştirilmiş bir evliliği şikâyet edebilir ve mahkeme bu gibi durumlarda evliliği geçersiz kılardı. Kız reşit yaşa gelmeden evlilik sözleşmesi gerçekleştirildiyse de; reşit yaşa gelinceye kadar ailesinin yanında kalır, daha sonra kocasıyla yaşamak üzere ailesinden ayrılırdı. Şayet kız reşit yaşa geldiğinde kendisi adına gerçekleştirilen bu evliliğe itiraz ederse, mahkemeye şikâyette bulunarak evliliği iptal ettirebilirdi. Şer'iyye sicillerinde bu tarz dava kayıtlarına da rastlanmaktadır.[629]

Osmanlı toplumunda "polygamie" denilen çok eşlilik, ne gayri ahlakî ne de gayri kanunî bir durumdur, ama hoş karşılanmaz. Kentlerde eşler arasında ekonomik ve

[626] Suraıya Faroqhı, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Orta Çağdan Yirminci Yüzyıla*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1997, s. 116-117.
[627] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 62.
[628] M. Âkif Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yay., İstanbul 2014, s. 113.
[629] Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 142.

sosyal eşitsizlik görülen durumlarda bu tür evliliklere rastlayabilmek mümkündür. Gelir grupları ve toplumsal konumları yakın eşlerin kurmuş olduğu evliliklerde kuma getirilmesi mümkün görünmemektedir. Cem Behar'ın araştırmalarına göre; defterimizinde dönemini içeren 1885-1906 arasında İstanbul'da çok eşli erkek oranı %2,51-%2,16 arasında değişmektedir. 1880'den sonraki evlilikler konusunda yapılan çalışmalar göstermektedir ki; bu dönemde çokeşliliğe neredeyse sadece saray çevresi ve üst düzey din görevlileri arasında rastlanmış, tüccar ve zanaatkârlarda ise görülmediği ortaya konmuştur.[630] Bu rakamın da azlığından anlamaktayız ki, Osmanlı'da teaddüd-ü zevcat kabul edilebilir bir yaşam biçimi değildir. Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde, evlilik akdi esnasında konan bir şart ile şayet kuma getirilirse zevcenin boşanma hakkının doğacağına dair madde konularak çokeşliliğe karşı önlem alınmıştır.[631] İncelenen defterde de çokeşlilik göstergesi olabilecek en ufak bir ipucuna rastlamadık.

Osmanlı'da kadınların kocalar tarafından dövülmesini mahkemeler hoş karşılamıyor; dövme devamlılık kazanmışsa tefrik yoluyla boşanmaya hükmediliyor, veya koca kefil göstererek tekerrür etmeyeceğine dair söz veriyordu. Bursa mahkemesi 1261/1844 tarihinde zevcesini haksız yere *(bigayri hak)* dövüp sövmekle *(darp ve şetm etmekle)* bilinen kocaya tazîr cezası uygulamıştır. Buradaki hanımın mahkemeye vekil göndermeden, bizzat kendisi gelerek hakkını araması dikkate değer bir durumdur.[632] Genellikle de kadı; kocanın karısını şeriata ters düşecek bir şekilde dövmeyi tekrarlaması durumunda, bunun kadın maddî haklarını kaybetmeksizin boşanmaya sebep olacağı şartını kocaya kabul ettirirdi. Şer'iyye sicillerinde bunun da örneklerini görmekteyiz.[633]

Kur'ân'da da açıkça belirtildiği üzere Müslüman kadın ancak Müslüman bir erkekle evlenebilir.[634] XX. asırda yapılan İslâm aile hukuku anlayışlarının hemen hepsi,

[630] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 87; Faroqhı, s. 118.
[631] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 88; Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 152.
[632] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 122; Kurt, s. 55.
[633] Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 158.
[634] Bakara 2/221.

Müslüman kadının gayr-i müslim erkekle evlenemeyeceğini tekrar etme ihtiyacı hissetmiştir.[635]

Bütün geleneksel toplumlarda olduğu gibi, Osmanlı toplumunda da evlilik dışı ilişkiler, neseb-i gayr-ı sahih çocuk doğurmak gibi olaylar tepki ile karşılanmıştır. İslâm hukukunda zinanın recm ve sopa cezası gibi karşılıkları vardır. Ancak zinanın isbâtı *(subutu)* için dört erkek şahide ihtiyaç vardır. Kocasının zina isnadına karşın kadın, yemin ve inkâr yoluna saparsa kurtulabilir. Bütün bu sebeplerden ötürü kadılar genellikle zinanın sübutuna hükmedememişlerdir. Mahalleli uygunsuz ilişki kuran insanların evine baskın yapıp onları teşhir ve alayla mahkemeye getirdiklerinde verilen hüküm "zina isnadı" şeklindedir ve kürek ve hapis cezaları verilmiştir. Recm, Osmanlı tarihinde sadece bir defa uygulanmış, ancak hoş karşılanmadığı için bir daha tekrarlanmamıştır. 1680 yılında, İstanbul'da Aksaray'da kocası seferde olan bir kadının, ipekçilikle uğraşan zımmî bir gençle zina halinde yakalandığı iddia edilmiş ve mahkeme kadının recm edilmesine, gencin de idamına hükmetmiştir. Rumeli kazaskeri hükmü istemeyerek tasdik etmiş, bu olay ve hüküm ulema arasında nefretle karşılanmıştır. Bir daha da böyle bir ceza verilmemiştir. Babasız çocuk doğuran ve nikâhsız yaşayan kadınlar, toplum tarafından hoş karşılanmamış ve şehrin asayiş amirinin gözetimine bırakılmışlardır.[636] İncelenen defterde bu kategoride yeralan davalara rastlanmaz.

Osmanlı'da eşler arasında mal ayrımı ilkesi söz konusu olduğundan; eşler, zaman zaman birbirlerine borçlanmışlardır. Mahkeme hanımlarına karşı gelen kocaları, borçlarını ödemeleri için ilzam etmiştir. Osmanlıda kadın kendi malı üzerinde hürdür ve dilediği gibi malını tasarruf etme yetkisine sahiptir.[637] Osmanlı kadınları kendi uygun gördükleri şekilde, kocaları dâhil hiçbir erkek akrabanın müdahalesi olmaksızın kendilerine mülk edinme, bu mülkü denetleme, ya da elden çıkarma hakkına sahiptir. Mülkleri de mülkten elde ettikleri gelir de tamamen kendilerine aittir. Kadının izni olmaksızın ona ait olan mülkü hiçkimse satamaz, kiralayamaz ve kullanamazdı. Böyle

[635] Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1988, s. 114; Ayrıca; A. H. K'nin 58. md' de *"Gayr-i müslimin bir müslimeyi tezevvücü bâtıldır."* ifâdesi yer almaktadır.
[636] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 77-79.
[637] Kurt, s. 54.

bir şey olduğu takdirde, kadın, ihlali yapan kişiyi mahkemeye verebilirdi. Nitekim pekçok kadın bu yönteme başvurmuştur.[638]

İncelenen dava kayıtlarında da kadınların mahkeme kanalıyla eşlerinden alacaklarını talep ettiklerini görmekteyiz. Üsküdar'da Arakiyyeci Elhâc Cafer Ağa Mahallesi'nde oturan bakkal Hüseyin Şükrü Efendi ile eşi Fitnat Hanım arasındaki mahkeme kayıtları hayli ilgi çekicidir. Fitnat Hanım eşinden bir defa mihr-i mu'accel alacağı için bir defa da çeşitli eşya alacakları için olmak üzere iki defa davacı olmuştur. Aynı zamanda Fitnat Hanım, eşi kendisine konforlu bir hayat sağlayamadığından olacak ki evini terketmiş ve mahkeme kayıtlarına, eşinin kendisine mesken-i şer'î olarak hazırladığı evine itaat ederek dönmesi şeklinde geçmiştir. Burada Fitnat Hanım'ın eşine karşı ciddî bir hak arayışı içerisine girmiş olduğunu görmekteyiz. Ancak aralarındaki sürtüşme burada bitmemiş ve bu sefer de eşi Hüseyin Şükrü Efendi, Fitnat Hanım'a çeşitli eşya alacakları ve beşi bir yerde altın alacağı için dava açmıştır. Fitnat Hanım eşya borçlarını kabul etmiş ancak beşi bir yerde altının kendisine yüz görümlüğü olarak takıldığını iddia etmiştir. Ancak bu konuda delil getirmekten aciz kaldığı için mahkeme tarafından borçlarını ödemesine hükmedilmiştir.[639] Yine incelenen defterde başka kayıtlarda da evlilikleri devam eden kadınların çeşitli eşya alacakları ve mihr-i mu'accel alacakları için kocalarına dava açtıklarını görmekteyiz.[640]

2.2.2. Nikâh

Aile hukuku esas olarak evlenme müessesesine dayanır. İslâm hukukunda evlenmeyi ifâde etmek için kullanılan terim "nikâh"tır. Nikâh kelimesi lügatta; iki şey arasındaki birleşme, iki şeyden birinin diğerine bağlanması[641], eklemek, toplamak veya akit yapmak ve cinsî ilişkide bulunmak manalarına gelmektedir.[642] Nikâh; şer'an aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akit ve bu yolla eşler arasında meydana gelen

[638] Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 162.
[639] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 24/56, 26/59, 26/60, 26/61.
[640] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37, 31/ 69, 33/72.
[641] Zekiyyüddin Şa'bân, *el-Ahkâmü'ş-Şer'iyye li'l-Ahvâli'ş-Şahsiyye,* Câmiatu Karyunus, Bingazi 1989, s. 56.
[642] Vehbe Zuhayli, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi,* Risale Yay., İstanbul 1994, IX, s. 27.

evlilik ilişkisidir denilebilir.[643] İncelenen defterdeki kayıtlarda evlilik akdi "hukûk-ı zevciyyet" olarak ifâde edilmektedir.

Arapça'da "zevâc" kökünden türeyen kelimeler evlenmek, evlendirmek, evlilik, evliliğin taraflarını oluşturan eşler manalarında yaygın şekilde kullanılır.[644] İncelenen defterde erkek için "zevc", kadın için "zevce", evlilik için "zevciyyet" ve karı-koca için "zevceyn" kelimeleri kullanılmaktadır. Ayrıca halen nikâhlı olan eş için "zevc-i dâhil, zevce-i menkûha, zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâ"; boşanılmış eş için "zevc-i mutallık"; vefat edenin eşi için "zevce-i metrûk" veya "zevce-i menkûha-i metrûke", vefat eden eş için "zevci müteveffâ"; eski eş için "zevc-i sâbık" kullanılan diğer kelimelerdir.

Hanefî Mezhebi'nde nikâh akdi, tamamıyla özel bir anlaşma olup yargısal müdahale gerektirmemekle birlikte, bazen şehirlerde mahkeme önünde tescîl ettirilmesi bir gelenek ve aynı zamanda zorunluluktu. Bununla birlikte İslâm hukuku, aranılan şartların gerçekleşmesi durumunda böyle bir resmî memur veya din adamının huzurunda nikâh kıymanın şart olmadığını belirtmektedir.[645] Nitekim Üsküdar şer'iyye kayıtlarında nikâh ile ilgili kayıtların hemen hepsi başlıbaşına evlenmenin tescili şeklinde değil, taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklar ve benzeri nedenlerle mahkemeye kaydettirilmesi şeklindedir. Bu nedenle yalnızca nikâh akdi olunmasına dair belge çoğunlukla yoktur. Ancak genelde nikâhın mahkeme siciline kaydedilmesi gerekiyordu. Fakat bu tip kayıtlara her sicilde bolca rastlanmaz. Sicile kayıt edilmeyen nikâh da sözlü rıza ile cemaat nezdinde meşruiyyet kazanmış demektir.[646]

Çeşitli sebeplerle kadıya başvuramayanların nikâhları yine de kadı kontrolünde kıyılmaktadır. Bu gibi durumlarda umumiyetle bir din adamı yahut mahallenin imamı nikâhı kıymıştır. Ancak imamlar her istendiğinde hemen nikâh kıymamış, taraflar bulundukları yerin mahkemesinden gerekli izni alıp, o din adamına hitaben bir izin kağıdı getirdiklerinde bu vazifeyi yerine getirmişlerdir.[647] İzinnâme denilen bu evlenme

[643] Fahrettin Atar, "Nikâh", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIII, s. 112.
[644] Atar, "Nikâh", s. 112.
[645] M. Âkif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları III*, İstanbul 1982, s. 1; Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 67.
[646] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 67.
[647] M. Âkif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", s. 6.

izin belgesi, imamlara hitaben evlenecek adayların nikâhlarının akdine izni içeren kadı ve nâibleri tarafından yazılan resmî bir kağıttı.[648] Bu da bize göstermektedir ki; Osmanlı Devleti'nde evlenmeler, devletin her türlü kontrolünden uzak, alım-satım gibi alelade bir müessese değildir, aksine devletin sıkı denetim altında tuttuğu, dînî olduğu kadar aynı zamanda medenî bir akittir.[649] İncelenen 750 No'lu Defter'de mahkemeye nikâh akdi için başvurulduğuna dair bir kayıt mevcut değildir.

İncelenen defterde tarafların boşandıktan sonra yeniden bir araya gelerek nikâhlandıklarına[650], hatta bunu üç kez tekrarladıklarına dair örnekler mevcuttur. Şöyle ki, Üsküdar'da Sahrâ-yi Cedîd Mahallesi'nde oturan Fatma Hanife Hanım ibnet-i Ahmed'in kocası kasap esnafından Ahmed Ağa ibn Mustafa ile ilk kez bin beşyüz elli bir guruş mihr-i müeccel, ikinci kez iki yüz bir guruş mihr-i müeccel, üçüncü kez ise yüz bir kuruş mihr-i müeccel belirlenerek evlenmiş ve her defasında kocası tarafından boşanmıştır. Son boşanma ile mehirleri birikerek toplamda bin sekiz yüz elli üç kuruşa ulaşmış, ancak Fatma Hanife Hanım, mihr-i müeccellerinin sekiz yüz elli iki guruşunu vermekten kocasının zimmetini ibrâ etmiş ve geriye kalan bin bir kuruşu, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâsı gereği belirlenen ücreti talep etmiştir.[651] Aynı eşler arasında tekrarlanan nikah akitleri, Osmanlı toplumunun aile müessesesine verdiği önemi göstermesi açısından anlamlıdır.

2.2.3. Mehir

Sözlükte mehir ücret manasına gelir. Fıkıh terimi olarak ise, evlenen kadının nikâh akdi veya sahih halvet ile kocasından almaya hak kazandığı ecri, malı ifâde etmektedir.[652] Mehir; evliliğin sıhhat şartı değildir; ancak hükümlerinden, neticelerinden olup kadının zevciyyet dolayısıyla kocası üzerindeki haklarındandır. Mehirin nikâh akdi esnâsında belirtilmesi gerekmektedir. Fakat mehir belirtilmediği takdirde yapılan evlilikler de geçerli olmaktadır.[653]

---

[648] Erdoğan, s. 221.
[649] M. Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku,* İFAV Yay., İstanbul 1985, s.95.
[650] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15, 18/44, 36/77.
[651] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/28.
[652] Şa'bân, *el-Ahkâm*, s. 258.
[653] M. Âkif Aydın, "Mehir", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2003, XXVIII, s. 389-390.

İslâm hukukunda taraflar ödenecek mehirin miktarı ve ödeme şekli hususunda anlaşırlar ve bu anlaşma yazılı nikâh akitlerinde nikâh belgesinde de yer alır. Kitap ve Sünnet'te mehir ödemenin gerekli olduğu ifâde edilmiştir.[654] Mehir ödemek erkeğe vaciptir. Bunun delili âyetle sabittir. Nisâ sûresinde *"Kadınlara mehirlerini gönül rızasıyla verin..."*[655]; *"...Onlara mehirlerini verin..."*[656] denilmektedir. Yine Allah Teâlâ *"...Verdiğiniz mehirin bir kısmını ele geçirmek için onları sıkıştırmanızda helal değildir..."*[657] buyurmaktadır. Mehir, zevcin vefatı halinde terekede önceliği olan alacaklardandır. Terekenin taksimi mehir miktarı çıktıktan sonra mümkündür ve diğer vârisler buna engel olamazlar.[658]

İslâm hukukunda kadınların hangi hallerde mehirin tamamına ya da yarısına hak kazandığı belirlidir. Kadın birleşme gerçekleşince, birleşmeden önce koca vefat edince ve "sahih halvet"[659] meydana gelince mehirin tamamını hak eder. Mehirden iskat yoluna gidilmez.[660] Eğer sahih nikâhla evlenmiş bir kadın birleşme veya sahih halvetten önce boşanırsa sözkonusu mehirin yarısını alır.[661] Bu durum âyetle sabittir: *"Eğer onlara mehir biçer de el sürmeden boşarsanız belirlediğinizin yarısını verin."*[662] Fakat birleşme veya sahih halvetten önce kadının etkisiyle ayrılık gerçekleşirse kadın mehir hakkını kaybeder.[663]

Mehir, kadına erkek tarafından verilen hediyedir. Kadının veya ondan istifâde hakkının bedeli değil; erkeğin kadına verdiği değerin, ona rağbetinin bir sembolüdür. Aile Hukuku Kararnâmesi'nde (A.H.K.) mehirin kadına ait olduğu ve onunla çeyiz

---

654 M. Âkif Aydın, "Mehir", s. 389.
655 Nisâ, 4/4.
656 Nisâ, 4/24.
657 Nisâ, 4/24.
658 Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 64-65.
659 Sahih halvet: Karı ile kocanın hiçbirinde cinsel ilişkiye gerek tabii gerek şer'an engel olacak herhangi bir sebep olmaksızın biraraya gelmeleri ve başbaşa kalmaları. (Bkz. Şa'bân, *el-Ahkâm*, s. 284; Bilmen, II, s. 11; Erdoğan, s. 137.)
660 Zekiyyüddin Şa'bân, *ez-Zevâc ve't-Talâk fi'l-İslâm,* ed-Dârü'l-Kavmiyye, Kahire, 1384/1964, s. 67; Hayrettin Karaman, Mukayeseli İslam *Hukuku*, İz Yay., İstanbul 1999, I, s. 340.
661 Ebü'l-Hasan Burhâneddin Ali b. Ebî Bekr el-Merğinâni, *el-Hidâye Şerhu Bidâyetu'l-Mübtedi,* thk. Muhammed Muhammed Tamir- Hafız Aşur Hafız, Dâru's-Selâm, Kahire 2000, II, s. 490; Şa'ban, *el-Ahkâm*, s. 287; A. H. K., md. 83.
662 Bakara 2/ 237.
663 Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, s. 340.

yapmak zorunda olmadığı açıkça belirtilirken, evlenmek için kızın ebeveyni veya akrabasının kocadan para ve eşya gibi bir bedel almaları yasaklanmıştır.[664]

Kadının satışıyla menfaat elde edebileceği her türlü mal (altın, gümüş, binek, araba, arsa, tarla, ev vs.) mehire konu olabilir.[665] Tesbit esasına göre mehir, mihr-i müsemmâ ve mihr-i misil olarak ikiye ayrılırken; ödeme şekline göre mihr-i muaccel ve mihr-i müeccel olarak ayrılır:

Mihr-i müsemmâ; taraflarca belirlenmiş mehir demektir. Akit sırasında üzerinde açıkça ittifak edilen veya akitten sonra kadın için tarafların birlikte kararlaştırdıkları mehirdir.[666]

Mihr-i misil; benzer miktarda mehirdir. Akit esnasında mehir hiç zikredilmez veya usulünce meşru şekilde belirlenmezse mihr-i misil söz konusu olmaktadır. Bu mehir kadının kendi ailesinden emsâline bakılarak takdir edilir. Emsâlde ölçüler; yaş, güzellik, servet, şehir, zaman, akıl, dindarlık, bekarlık, bilgi, güzel ahlâk, çocuklu olma halidir. Bu durumda kadının yakın akrabasına, hatta babası cihetinde akrabasına bakılır; bu ölçüler bakımından kadına benzeyenler için takdir edilen mehir, misil mehir olmaktadır. Eğer yakın akrabalar arasında böyle biri yoksa yabancılardan emsâli aranır.[667]

Mihr-i muaccel; nikâh akdinde peşin ödenmesi şart koşulan mehirdir. Eşler birleşmeden önce verilmesi gerekir. Bu verilmeden kadın gerdeğe izin vermeyebilir.[668]

Mihr-i müeccel; daha sonra verilmesi şart koşulan mehirdir. Eğer belli bir vakit zikredilmemişse ölüm ya da boşanma halinde muacceliyet kazanır.[669]

Mehirin hepsinin hemen ödenmesi ya da ertelenmesi şart değildir. Tamamı veya bir kısmı müeccel ya da muaccel olabilir.[670]

---

[664] A. H. K, md. 89-90.
[665] Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 264;Halil Cin- Ahmet Akgündüz, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi,* II, s. 95.
[666] Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 266.
[667] Şa'bân, *ez-Zevâc,* s. 66; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku,* I, s. 340.
[668] Erdoğan, s. 284.
[669] Bilmen, II, s. 119.
[670] Erdoğan, s. 284.

Mehir evlilik sırasında kocaya ödenen "drahoma"dan veya kız babasına ödenen "başlık parası"ndan tamamen farklıdır. Mehir yalnızca geline ait olur ve gelinin açık izni olmaksızın damat tarafından asla kullanılamaz.[671] Ancak bugün dahi memleketin bazı yörelerinde devam eden bir uygulama olarak "başlık"ın, Osmanlı döneminde "namzedlik akçesi", "kalın" ve hatta yanlış bir adlandırma olarak "mehir" olarak adlandırıldığını ifâde etmek gerekir. Modern tarihçilik ve antropolojide; "başlık" ve Arap ülkelerindeki "sadak"ın İslâm hukukundaki mehir müessesesinin bir devamı olduğu şeklindeki kanaat tamamen yanlıştır. "Başlık" veya "sadak" doğu toplumlarına has bir âdet ve uygulamadır. İslâm'dan önce Araplar arasında mehir, kadının satış bedeli olarak Araplar arasında uygulama olarak mevcuttu. Ancak İslâm Dîni bu âdeti bazı yeni düzenlemeler ve yasaklamalara bağlamış ve mehiri kadının almasını emrederek, kız babalarının veya akrabalarının almasını kesinlikle yasaklamıştır. Uygulama olarak bu İslâmî hükümlere, heryer, herzaman ve her toplumda uyulduğunu söylemek ise oldukça güçtür. Nitekim XVI. ve XVII. yy'da Orta Anadolu'da "başlık" ve "kalın" tarzı geleneklere mahkemelerin de itibar ettikleri görülmektedir. Nitekim; Şer'iyye sicillerinde "namzedlik" denilen bir evlenme geleneğinin Orta Anadolu sicillerine yansımış örnekleri mevcuttur.[672]

Ancak XIX. yy'da Osmanlı toplumunun her hücresinde geleneksel yapı çözülmeye başlamıştır. Hükümet evlenmede başlık denen âdetten rahatsız olmaya başlamış olmalı ki, mahallî idarecilerden bu konu ile alakalı bilgi toplamaya başlamıştır. Hatta başlık konusuyla alakalı bir rapor Meclis-i Vâlâ'da görüşülmüştür. Mayıs 1844 tarihli bir ferman; kız çocuklarının kendi hür iradeleri ile evlenmesini ve başlık gibi ödemelerin yapılmamasını emretmektedir.[673] İncelenen defterde; başlık uygulamasına, ya daha çok kırsal kesimde yaygın olup kent yaşamında rastlanmaması veya 1844 tarihli bu fermandan sonra olması sebebiyle örneğine rastlayamadık. İncelenen defterde geçen mehirler, İslâm hukukuna uyumlu bir seyirdedir.

İslâm fıkhında, sahih evliliğin neticeleri olarak mehirin verilmesi, mesken tedariği ve nafaka temini önemlidir. Kayıtlara baktığımızda da boşanmaya giden yolda

[671] Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 144.
[672] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 60-76.
[673] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 148-149.

yerine getirilmeyen bu görevler şikâyet konusu olmuştur. Bunun dışında farklı adlarla kayıtlı i'lâmlar içerisinde zevcenin mahkeme huzurunda eşinden bahsederken "…mihr-i müeccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken…" şeklindeki verdiği ifâdeden mehirle ilgili miktarlara ulaşmaktayız. İncelenen defterde mehir miktarlarına ulaştığımız kayıtlar çeşitlidir: Tatlîk[674], itâ'at[675], haml nafakası[676], tahlîfe men[677], mu'ârazadan men'[678], mihr ve nafaka hükmü[679], sagîr teslîmi[680], eşya[681], mihr-i mu'accel hükmü[682] i'lâmı kayıtları gibi. Aynı zamanda defterin içeriğinde mehir konusu geçen kayıtlar yalnızca Müslümanlar'la ilgili kayıtlardır.

İslâm hukukuna göre mehirin asgarî miktarı olan on dirhem gümüşe tekâbül eden meblağ olmakla beraber dört sünnî mezhepte farklılık gösteregelmiştir.[683] Osmanlı Devleti'nde mehir uygulamalarına bakarsak; halk için herhangi bir tahdid getirilmeyip sadece yeniçeriler için mehire bir üst sınır getirilmiştir. Sınırları aşan mehir ihtilafını dinlemekten mahkemeler men edilmiştir. Tanzimat'a kadar durum böyleyken, Tanzimat'tan sonra 1874'te çıkarılan bir fermanla mehirle ilgili sınırlamalara gidilmiş; en alt ve en üst sınırlar belirlenmiştir. Buna göre; zenginler en fazla 1000 kuruş mihr-i muaccel ve 10 adet mecidiye yüzlüğü geçmeyen miktarı mehir olarak ödeyebilecekken, fakirler de 30 kuruştan 100 kuruşa kadar mihr-i müeccel ve buna kıyasla da münasip bir miktarda muaccel mehir ödeyebileceklerdi. Ancak bu fermanın tatbik edilip edilmediği şüphelidir. Çünkü incelenen defterde bu fermana aykırı olarak 1000 kuruşu geçen mihr-i muaccel kayıtlarına rastlamaktayız.[684]

İncelenen kayıtlarda mehir miktarlarının "51 kuruş ile 150 adet yüzlük mecîdî altın" arasında değişmekte olduğunu görmekteyiz. Bu durum elbette ki erkeklerin maddî durumları oranında farklılık göstermiştir. Örneğin, Üsküdar'a bağlı İstavros Mahallesi'nde oturan Muhâcirîn Komisyonu azâsından Behçet Bey ibn Halim, 150 aded

[674] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 1/4, 2/8, 3/9, 3/10, 3/11, 4/13, 4/15, 6/20, 7/21, 11/28, 16/39, 16/40, 23/54, 24/55, 24/57.
[675] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3, 2/6, 5/16, 13/33, 18/45, 26/60, 36/77, 37/79.
[676] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/36.
[677] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37.
[678] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 18/44, 24/56, 27/64.
[679] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/52.
[680] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 25/58.
[681] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 26/61.
[682] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 33/72.
[683] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 65.
[684] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/40, 18/45, 33/72, 37/78, 37/79, 38/….

yüzlük mecîdî altını mihr-i mu‘accel ve 150 aded yüzlük mecîdî altını mihr-i müeccel tesmiyesiyle eşi olan Feride Hanım’ın galak ü merâfıkı başka mesken-i şer‘î olan sâhilhânesine gelerek kendisine itaat etmesini istemektedir.[685] Şahısların maddî refahı hem mehir mikdarlarından, hem oturdukları muhitten, hem de oturdukları meskenin çeşidinden anlaşılmaktadır. Nitekim meskenlerle ailelerin hayat tarzları ve ekonomik yapıları arasında çok sıkı bir ilişki mevcuttur.

Bir diğer yüksek mehir miktarının geçtiği edâya tenbîh i‘lâmında, Üsküdar’a bağlı Kadı Karyesi civârında Zühdî Paşa Mahallesi’nde oturan Hatice Nâyâb Hanım, Kadı Karyesi Osmân Ağa Mahallesi’nde sâkin Hammâmî Ali Rıza Bey’in kendisini boşadığını söylemekte ve 4000 kuruş mihr-i mu‘accel ve 4001 kuruş mihr-i müeccel alacağını istemektedir. Ali Rıza Bey, hanımını boşadığı iddiasını inkâr etmiştir. Bunun üzerine Hatice Nâyâb Hanım, vekili aracılığı ile 4000 kuruş mihr-i mu‘accel alacağını talep yoluna gitmiştir.[686]

Sicildeki i‘lâmlarda en düşük mehir miktarı 51 kuruştur. Meryem Kadın ibnet-i Süleyman, hamal esnafından olan kocası Tevfik Ağa ibn Necib’in kendisini boşaması sebebiyle mahkemeye müracaat edip mehir hakkını talep etmektedir.[687]

Tüm incelenen bu i‘lâmlarda en yüksek ve en düşük mehirleri ödeyecek tarafların yaptıkları işlerden az çok o dönemin zenginlerine ve fakirlerine dair bilgiler edinebilmekteyiz. Ayrıca dikkatimizi çeken, ekâbirden insanların çocuklarının birbirleriyle evlendikleridir. Bu da sosyal açıdan evliliğin tarafları hakkında bize bir fikir vermektedir. Yine en yüksek miktarları yani 150 aded yüzlük mecîdî altını belirleyenlerin genelde ketebeden, üst düzey devlet memuru olduğunu görmekteyiz.[688] Daha sonraki yüksek miktar olan 8001 kuruşu belirleyen zevcin de hamam sahibi olduğunu dikkate alırsak bir neticeye varabiliriz.[689] Diyebiliriz ki; yüksek miktarda mehirleri belirleyenler ya tüccar ya da devlet memuru iken en az miktarların tarafları hamal, müstahdem, sütçü esnafı, rendeci esnafı gibi kendine ait işyeri vs. olmayıp başkalarının yanında çalışan veyahut küçük esnaf grubu olan kimselerdir. Yine o

[685] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/79.
[686] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/78.
[687] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 2/8.
[688] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/79.
[689] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/78.

dönemde devlet memurlarının en yüksek meblağları dahi ödeyecek kadar iyi kazandıkları kanaatine varabiliriz. O halde Osmanlı Devleti'nde okumuş, ilim tahsil etmiş olanlara haklarının verildiğini söylemek mümkündür.

Aynı eşler arasında birden fazla gerçekleşen nikâhlardaki mehir konusuna emsal teşkil edecek i'lâmlar da defterimizde mevcuttur. Nazire Hanım ibnet-i Ali, polis olan Ali Efendi ibn Elhâc Ömer ile 400 kuruş mihr-i mu'accel ve 451 kuruş mihr-i müeccel ile evlenmişken kendisini talâk-i vâhid-i bâin ile boşamış, yeniden 451 kuruş mihr-i mü'eccel ile nikâhlanmış, ancak yine kocası tarafından boşanmıştır. Nazire Hanım, mahkemeye müracaat ederek, alacak hakkı olan 1302 kuruşun 451 kuruşunda rızası ile indirime giderek 851 kuruşunu talep etmektedir.[690] Burada ilk nikâhta mihr-i mu'accel olmasına karşılık ikinci nikâhta olmadığını görmekteyiz. Her iki nikâhta da mihr-i müeccel miktarı aynı oranda belirlenmiştir. Daha önce zikretmiş olduğumuz bir diğer örnekte; Fatma Hanife Hanım, ile eşi arasındaki nikah akdi, tekrar eden boşanmalar sebebiyle iki defa yenilenmiş ve her tekrarlanan nikâhla birlikte müeccel mehir mikdarında düşme olmuştur.[691] İlginç olan bir diğer örnekte ise; Mehibe Hanım ibnet-i Ali, Ahmed Ağa ibn Memiş ile 1301 kuruş mihr-i müeccel karşılığı evlenmiş ve eşi kendisini baîn talak ile boşamıştır. Tekrar aralarında 951 kuruş mihr-i müeccel ile nikâh akdi kurulmuştur. Mehibe Hanım, Ahmed Ağa'nın kendisine birtakım uygunsuz ilişkiler teklif etmesi sebebiyle eşinden mutallaka olduğunu iddia etmekte ve 1252 kuruş alacağını talep etmektedir.[692] Burada da tekrar edilen nikahta mihr-i mü'eccel mikdarının düşmüş olduğunu görmekteyiz.

İncelenen defterde mihr-i mu'accel hükmü i'lâmında; Kadı Karyesi Ca'fer Ağa Mahallesi'nde oturan Hadîce Hanım; vekili aracılığı ile Osmân Ağa Mahallesi'nde oturan eşi Dersa'âdet İstînâf Mahkemesi Hukûk kâtibi Hâfız Selman Efendi ibn Âsım'dan 35 aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mu'accel ve 30 aded yüzlük mecîdî altını mihr-i müeccel alacak haklarından, mihr-i mu'accel hakkını talep etmektedir.[693] Burada, evlilik esnasında hanımın mihr-i mu'accelini talep için mahkemeye başvurduğunu görmekteyiz. Buradan hareketle diyebiliriz ki; kadınlar kendilerinin hukukî haklarının

[690] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15.
[691] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/28.
[692] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 18/44.
[693] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 33/72.

farkındadırlar ve bunu bilinçli bir şekilde kullanarak haklarını korumak için, kimi zaman boşandıkları eşlerden kimi zaman da halihazırda evli oldukları eşlerinden davacı olmaktadırlar.

Diğer taraftan istisnalar olmakla beraber defterdeki kayıtlarda mihr-i müeccelin, nikâh sırasında verilen mihr-i mu'accelden, miktar olarak daha fazla olduğu görülmektedir.[694] Ancak bu fazlalığın çoğunlukla sadece bir kuruştan ibaret olması bunun şekli bir fazlalık olduğunu aklımıza getirmektedir.[695] Nadiren bazı kayıtlarda ise mihr-i mu'accel mikdarı, mihr-i müeccel mikdarından fazladır.[696] Defterde mihr-i mu'accel mikdarı ile mihr-i müeccel mikdarının eşit olduğu kayıtlara da rastlamaktayız.[697]

Tablo-1 750 No'lu Defter'de Geçen Mehir Miktarları

Dava Kaydı	**Mihr-i Müeccel**	**Mihr-i Mu'accel**
Tatlîk i'lâmı[698]	201 kuruş	
İtâ'at i'lâmı[699]	400 kuruş	
Tatlîk i'lâmı[700]	1001kuruş	1000 kuruş
İtâ'at i'lâmı[701]	1001 kuruş	
Tatlîk i'lâmı[702]	51 kuruş	
Tatlîk (?) i'lâmı[703]	151 kuruş	
Tatlîk i'lâmı[704]	501 kuruş	
Tatlîk i'lâmı[705]	501 kuruş	
Tatlîk i'lâmı[706]	251 kuruş?	
Tatlîk i'lâmı[707]	451 kuruş-451 kuruş	400 kuruş
……..[708]	1001 kuruş	1000 kuruş
İtâ'at i'lâmı[709]	501 kuruş	
……...[710]	ma'lûmü'l-mikdâr mihreyn	ma'lûmü'l-mikdâr mihreyn

[694] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15, 15/36, 16/40, 24/56, 26/60, 26/61, 31/68, 37/78, 38/…
[695] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/36, 16/40, 24/56, 26/60, 26/61, 31/68, 37/78, 38/…
[696] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 18/45, 23/52.
[697] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/4, 37/79.
[698] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2.
[699] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3.
[700] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/4.
[701] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/6.
[702] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 2/8.
[703] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/9.
[704] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/10.
[705] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/11.
[706] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/13.
[707] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15.
[708] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/…
[709] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/16.
[710] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5-6/18.

Tatlîk i‘lâmı[711]	1001	
Tatlîk i‘lâmı[712]	351 kuruş	
Tatlîk i‘lâmı[713]	1551 kuruş-201 kuruş-101 kuruş	
İtâ‘at i‘lâmı[714]	1501 kuruş	
Haml nafakası[715]	1001 kuruş	kıymetli ot memlû 2 minder 10 damasko ot yastık 6 damasko perde 6 muşamma‘ perde 6 korniş 6 tül perde 1 frenkkârîoda keçesi =1000 kuruş
Tahlîfe [yemin etmeye] men‘ i‘lâmı[716]	1501 kuruş	
Tatlîk i‘lâmı[717]	351 kuruş	
Tatlîk i‘lâmı[718]	1051 kuruş	1050 kuruş
Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı[719]	301 kuruş-951 kuruş	
İtâ‘at i‘lâmı[720]	501 kuruş	1300 kuruş
Mihr ve nafaka hükmü[721]	501 kuruş	750 kuruş
Tatlîk i‘lâmı[722]	251 kuruş??	
Tatlîk i‘lâmı[723]	1001 kuruş	
Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı[724]	1001 kuruş	1000 kuruş
Tatlîk i‘lâmı[725]	151 kuruş	
Sagîr teslîmi i‘lâmı[726]	ma‘lûmü’l-mikdâr mihreyn	ma‘lûmü’l-mikdâr mihreyn
İtâ‘at i‘lâmı[727]	1001 kuruş	1000 kuruş
Eşyâ i‘lâmı[728]	1001 kuruş	1000 kuruş
Nafaka i‘lâmı[729]	101 kuruş	
Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı[730]	1501kuruş	

[711] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 6-7/20.
[712] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 7/21.
[713] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 11/28
[714] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 13/33.
[715] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 15/36.
[716] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 15/37.
[717] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 16/39.
[718] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 16/40.
[719] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 18/44.
[720] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 18/45.
[721] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 23/52.
[722] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 23-24/54.
[723] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 24/55.
[724] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 24/56.
[725] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 24/57.
[726] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 25/58.
[727] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 26/60.
[728] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 26/61.
[729] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 27/62.
[730] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 27/64.

Edâya tenbîh i‘lâmı[731]	30 aded bütün lira-yi Osmânî	
Nafaka İ‘lâmı[732]	501 kuruş	500 kuruş
Mihr-i mu‘accel hükmü[733]		35 aded yüzlük mecîdî altın
İtâ‘at i‘lâmı[734]	ma‘lûmü’l-mikdâr mihr-ma‘lûmü’l-mikdâr mihr	
İ‘lâm – Edâya tenbîh[735]	4001 kuruş	4000 kuruş
İtâ‘at i‘lâmı[736]	150 aded yüzlük mecîdî altını	150 adet yüzlük mecîdî altın
…….[737]	2501 kuruş	2500 kuruş

2.2.4. Evliliğin Sona Ermesi

Evliliğin eşlerin ölümüne kadar devam etmesi esas olmakla birlikte bazen akitteki bir eksiklik veya sonradan meydana gelen bir durum yüzünden, bazen de eşlerden birinin veya her ikisinin isteği üzerine nikâh ilişkisi sona erebilir.

Nikâh ilişkisinin eşlerden biri veya her ikisinin iradesine dayalı olarak sona ermesi halleri talâk, muhâla‘a ve kazâî tefrîk olmak üzere üç grupta incelenebilir. Talâk kocanın tek taraflı iradesiyle, muhâla‘a tarafların anlaşmasıyla, tefrîk ise hâkimin hükmüyle nikâh ilişkisinin sona ermesi durumudur.[738] İncelenen defterde bulunan davalarla ilişkili olarak bunlardan; talâk ve muhâla‘a konularını inceleyeceğiz. Ayrıca defterde örneği bulunduğundan vekâleten boşanma konusu için de bir başlık açmayı uygun gördük.

2.2.4.1. Talâk

Talâk; lügatte boşanmak, hissî veya manevî bir kayıttan kurtulmak, herhangi bir şeyin bağını çözmek, bir bağlantıyı kaldırıp salıvermek demektir. Istılahta talâk, nikâh kaydının ortadan kalkması durumu, evlilik bağının çözülmesi, zevc ile zevce arasındaki alâkanın nihâyete ermesidir. Tatlîk ise; zevceyi boşamak, aradaki evlilik bağını usulüne

[731] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 27/65.
[732] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 31/68.
[733] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 33/72.
[734] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 36/77.
[735] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/78.
[736] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 37/79.
[737] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 38/…
[738] Atar, “Nikâh”, s. 117.

uygun bir şekilde ortadan kaldırmak demektir. Fıkhî manası ise; nikâh ile sabit olan bir kaydı çözüp kaldırmaktır. Türkçe'de "boşamak" kelimesi ile ifâde edilmektedir.[739]

Talâk, evliliği sürdürebilmek için yeni akde ihtiyaç bulunup bulunmaması açısından ric'î ve bâin olarak ikiye ayrılır. Ric'î talâk; lügatte; geri dönmek manasında yeniden müracaat etmeye işaret eder. Istılahta ise nikâh mülkiyetinin devam etmesi demektir. Yani kocaya iddet süresi içinde yeni bir nikâha ihtiyaç duyulmaksızın boşadığı eşine geri dönme imkânı veren boşanma türüdür.[740] Bu talâkta evlilik hemen sona ermez; koca iddet süresi içinde karısına istediği zaman yeniden mehir belirlemeksizin geri dönebilir. Ayrıca müeccel mehir muacceliyet kazanmaz.[741] İncelenen defterde ric'î talâk çeşidine rastlayamadık. Bâin talâk ise; tarafların tekrar bir araya gelebilmesi için yeni bir nikâh akdinin gerekli olduğu boşamadır.[742] Bâin talâk iki kısımdır; birincisi "beynûnet-i suğrâ", diğeri ise "beynûnet-i kübrâ"dır. "Beynûnet-i suğrâ"; kadının iddet süresi dolduktan sonra yeni bir mehir ve nikâh akdi ile zevceye dönme imkânını veren ve üç defadan az olan talâkı ifâde eder. "Beynûnet-i kübrâ" ise zevcenin, ancak başka biriyle evlenip o kişiyle sahih halvet gerçekleştikten sonra ayrılma olmadan ya da o kişi ölmeden eski zevce dönme imkânı vermeyen ve üç talâktan sonra söz konusu olan boşanmadır.[743] Nikâh yapılıp, zifaf olmadan meydana gelen boşanmalar, tarafların anlaşarak boşanmaları ve kocanın eşini üçüncü defa boşaması talâk-ı bâindir.[744] Defterde geçen çoğu tatlîk i'lâmı olan pek çok kayıtta, nikâh akitlerinin bâin talâk şeklinde sonlandırıldığını görmekteyiz. Kullanılan ifâde "…talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle…" şeklindedir. Bu kayıtlar çoğunlukla, kocası tarafından boşanmış kadınların mahkeme yoluyla hakkı olan mehir, nafaka-i iddet ve meûnet-i süknâ bedellerini alabilmek için açmış oldukları davalardır.[745]

Bu i'lâmlardan birinde Nazire Hanım ibnet-i Ali'yi eşi Ali Efendi ibn Elhâc Ömer talâk-i vâhid-i bâin ile boşamış ve tekrar aralarında nikâh akdi kıyılarak

[739] Şa'bân, *ez-Zevâc,* s. 81; Bilmen, II, s. 175; Ekrem Doğanay, *İslâm'da Talâkın Hükmü ve Hikmetleri,* Gonca Yay., İstanbul 1984, s. 7.
[740] Merğınâni, II, 582; M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi,* s. 325.
[741] Erdoğan, s. 434.
[742] H. İbrahim Acar, "Talâk", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, XXXIX, s. 499.
[743] Merğınâni, II, 588-589; Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 415; Şa'bân, *ez-Zevâc,* s. 102-103.
[744] M. Âkif Aydın, "Aile Hayatı", *İslam İlmihali*, TDV Yay., İstanbul 2000, II, s. 230.
[745] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 1/4, 2/8, 3/9, 3/10, 3/11, 4/13, 4/15, 5/…, 6/20, 7/21, 11/28, 18/44, 23/52, 23/54, 24/55, 24/57, 31/68, 36/77.

evlenmişlerdir. Ancak yine eşi tarafından talâk-i vâhid-i bâin ile boşanmıştır.[746] Fatma Hanife Hanım ibnet-i Ahmed ile Ahmed Ağa ibn Mustafa arasındaki nikâh akdinin ise üç defa tekrarlandığını ve aralarında beynûnet-i kübrâ gerçekleştiğini görmekteyiz.[747] Mehibe Hanım ibnet-i Ali'yi de eşi Ahmed Ağa ibn Memiş talâk-i vâhid-i bâin ile boşamış ancak nikâh akdi ile yeniden evlenmişlerdir. Bu i'lâmda ilginç olan nokta; Mehibe Hanım'ın eşi Ahmed Ağa tarafından kendisine birlikte içki içmelerini teklif ettiğini, aynı zamanda birtakım uygunsuz teklif ve fiillerde bulunması sebebiyle eşinden mutallaka olduğu iddasında bulunmasıdır. Ancak mahkeme Mehibe Hanım'ın iddalarını, şer'an işitilmiş ve iltifata şayan bulmayarak aralarındaki nikâh akdinin devamına hükmetmiştir. Anlaşılan o ki Mehibe Hanım, sürdürmek istemediği bir evliliği sonlandırmak istemiş ve eşiyle arasındaki mahrem mevzuları mahkemeye taşımıştır. Buradan hareketle, haklarını alabilmek suretiyle kadı tarafından tefrîk yoluyla eşinden ayrılmayı düşündüğü kanaatindeyiz.[748] Bu üç örnekten yeniden kıyılan nikâhlarla eşlerin aile müessesesini korumak için birarada yaşamayı tekrar tekrar denediklerini, aynı zamanda mahkemenin kolaylıkla eşler arasında tefrîk yoluna gitmediğini görmekteyiz. Defterde iki yerde de "talâk-i selâse" ibaresi geçmektedir ki, bu da bâin talâktır.[749]

Defterde boşanma konusunun geçtiği, dikkat çekici birkaç i'lâmdan örnekler vermeyi uygun gördük: Libas Hanım ibnet-i Hüseyin, eşi bıçakçı esnâfından Osman Ağa ibn Mustafa'nın Üsküdar'da bulunan Kahveci İbrahim Ağa'nın kahvehânesinde şâhitler huzurunda "…şükür âlûfteyi boşadım, vardığı elinde olsun ve bundan böyle Libâs isimli haremim yoktur …" dediğini ve bu sebeple eşi tarafından tatlîk edildiğini iddia etmektedir. Mahkemeye müracaat ederek mehir ve nafaka alacaklarını talep etmektedir. Ancak Osman Ağa ibn Mustafa, Libas Hanım'ın talak iddiasını yalanlamaktadır. Bunun üzerine mahkeme Libas Hanım'dan talak iddasına delil istemiş ve şâhitlerin şehadetleriyle Libas Hanım'ın iddiası doğrulanmıştır. Bunun üzerine mahkeme, Osman Ağa'nın Libas Hanım'a mehir, iddet nafakası ve meûnet-i süknâsı gereği ödeme yapmasına hükmetmiştir.[750] Burada erkek tarafının mübâlağa ve şiddet

[746] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15.
[747] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/28.
[748] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 18/44.
[749] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/40, 27/62.
[750] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/39.

içeren sözlerle hanımını şâhitler huzurunda boşadığını ve sonrasında da bunu inkâr ettiğini görmekteyiz. Ne var ki mahkeme; şâhitleri dinleyerek gerçeğe ulaşıp hükmünü ona göre vermiştir. Belki de burada hanım; kocasının şâhitler huzurunda kendisine adâp dışı hitaplarda bulunması sebebiyle rencide olmuş ve böyle bir ahlaka sahip bir insanla hayatını geçirmek istemeyerek mahkemeye müracaat etmiştir. Çekilmez olan bir evlilik hayatında boşanmayı hul'[751] yöntemiyle elde etmeye çalışsa zarar da olacakken, elindeki deliller sebebiyle boşanmadan doğan haklarını elde edebilmiştir.

Müzeyyen Hanım, babasının vekâletiyle mahkemeye başvurarak eşi Cem'iyyet-i Tıbbiye Evrâk Memuru Sami Efendi ibn Hüseyin'in, "…bundan böyle imtizâc edemeyeceğimize yakîn ve itmi'nân-i tâmm hâsıl ve beynimizde müfârakata lüzûm görülmüş olmakla târîh-i varakpâreden i'tibâren terk ü tatlîk ve hürriyetinizi yedinize tevdî' eyledim…" şeklinde imzalı ve mühürlü mektupla kendisini bâin talak ile boşadığını iddia etmektedir. Sami Efendi bu iddiayı doğrulayarak mehir borcunu ödemeyi kabul etmiştir.[752] Burada boşanmanın erkek tarafından mühürlü ve imzalı şekilde resmiyete kavuşturulduğunu görmekteyiz.

Yine bir i'lâmda, Hatice Nayab Hanım eşi Hamam İşleticisi *(Hammâmî)* Ali Rıza Bey'in kendisini "…ben boşadım, git babanın evine…" diyerek tatlîk ettiğini iddia etmiştir. Ancak Alî Rızâ Bey, bu iddiayı yalanlamıştır. Hadîce Nâyâb Hanım delil getirmekten aciz kaldığından mahkeme tarafından nikâhın devamına hükmedilmiştir.[753]

2.2.4.2. Vekâletle Boşanma

Kocanın uzakta bulunan hanımına onu boşadığını bildirmek için elçi göndermesiyle gerçekleşen boşanmadır. Vekil, elçi olarak koca ne söylemişse onu hanıma nakleder, bu sûretle boşanma gerçekleşir.[754]

Defterde bulunan bir kayıtta; Nadire Hanım ibnet-i el-Merhum eşi Asâkir-i Hazret-i Şâhâne binbaşılarından Nuh Naci Efendi ibn Adem'in izni olmaksızın

[751] Sözlükte *"elbiseyi çıkarmak, soyunmak, ayırmak"* anlamlarına gelen hul', fıkıhta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın boşanmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifâde eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleştiği için bu işleme muhâlea adı verilmektedir. (Bkz. Fahrettin Atar, "Muhâlea"*, DİA*, TDV Yay., İstanbul 2005, XXX, s. 399.)
[752] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/65.
[753] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 37/78.
[754] Zuhaylî, IX, 303.

hanesinden ayrılmış ve altı ay geçtiği halde dönmediğinden eşi tarafından boşanmıştır.[755] Boşanmanın ne şekilde olduğu kayıtta zikredilmemişse de, hanım eşinin yanında olmadığından bu boşanmanın vekâletle boşanma olabileceğini düşünmekteyiz.

Matlı Hacı Mehmed Ağa ibn Tenzir, mahkemeye başvurarak hanımı Fatma İsmet Hanım ibnet-i Halil Bey'in mesken-i şer'î olan evlerine gelerek kendisine itaat etmesini istemektedir. Ancak hanımın vekili beynlerinde hüsn-i mu'âşeret olmadığından zabıta yoluyla Fatma İsmet Hanım'a Hacı Mehmed Ağa'yı isteyip istemediğinin sorulduğunu, Fatma Hanım'ın resmî belge ile istemediğini beyan ettiğini söylemiştir. Hacı Mehmed Ağa'ya polislere mahsus nevbet odasında bu durum söylendiğinde "…mâdâmki bu seneddeki mihr zevcem hanımefendinin mihridir diyorsunuz, mihr ânın ise o beni istemediği hâlde bende ânı istemem deyip tekrâr kendisinden istîzâh olundukta, evet, ben zevcem Fâtıma İsmet Hanım'ı terk ü ıtlâk ettim…" demiştir.[756] Bu kayıtta da vekâlet ile boşanma örneği görmekteyiz.

2.2.4.3. Muhâla'a

Muhâla'a kelimesi "hul'" kökünden gelir ki hul'; lügatte çıkarmak, ortadan kaldırmak azletmek, izâle etmek manalarına gelmektedir.[757] Hul' kelimesi fıkıhta; kadının bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulması demektir. Bu işlemin karşılıklı anlaşma ile gerçekleşmesine "muhâla'a" adı verilmektedir.[758] İslam hukukunda evliliği sona erdirme yetkisi erkeğe tanınmış ise de kadın isterse nikâh akdi esnasında kendisine de boşanma yetkisi verilmesine dair hüküm koydurabilir. Böyle bir hak talebinde bulunmamış kadın, şiddetli geçimsizlikten "hüsn-i mu'âşeret olmadığından", kocasının üzerine başka bir eş almasından veya başka bir sebepten kocasından boşanmak ister, ancak eşi boşanmayı kabul etmezse bu boşanma şekline başvurabilmektedir.[759] Muhâla'anın yapılabileceği ve bunun dînimizde sakıncalı olmadığı nasla sabittir.[760]

---

[755] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18.
[756] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/64.
[757] Merğınâni, II, 597.
[758] Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku,* I, s. 366.
[759] Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, s. 53.
[760] Bkz. Bakara 2/229.

Defterde başlığı sagîr teslîmi olan bir i‘lâmda muhâla‘a konusunu görmekteyiz. Ayşe Feride Hanım, eşiyle arasında hüsn-i mu‘âşeret olmadığından, mihr-i mu‘accel ve mihr-i müeccel, iddet nafakası, meûnet-i süknâsı ve evlatları olan yedi yaşında Behiye ve beş yaşında Rukiye hanımların hakk-i hızânesini taleb etmemek şartıyla babalarına teslim ederek boşanmıştır.[761]

Muhâla‘a ile boşanmada kadın mehir ve iddet nafakasından vazgeçebilir. Bu sûretle kocasını kendisini boşamaya ikna eder ve koca tek taraflı beyanı ile kadını tatlîk eder. Muhâla‘a Osmanlı hukukunda çokça kullanılan ve kaydedilen bir boşanma şeklidir. Aslında mahkemede yapılması bir zorunluluk değilken, koca tarafından ilerde kadının mehir ve iddet nafakası talebi ihtimaline karşı alınmış bir tedbir olarak mahkemelere taşınmıştır. Bu bakımdan talâktan daha titizlikle kayıtlara geçmiştir ve şer‘iyye sicillerinde talâk kayıtlarından ziyade muhâla‘a kayıtlarına rastlanmaktadır.[762] Madeline Zilfi, muhâla‘a konulu makalesinde, XVIII. yy.’da bu şekilde boşanmanın önceki dönemlere kıyasla çok yaygınlaştığını ve her kesimden insanın bu yola başvurduğunu belirtmektedir.[763]

İncelenen defterde muhâla‘a adıyla bir kayıt olmamakla beraber, içerik itibariyle yukarıda zikretmiş olduğumuz kadar açık ve net olmasa da muhâla‘a nevinden i‘lâmlar bulunmaktadır. Örneğin bir tatlîk i‘lâmında; Üsküdar’da Evliyâ Hoca Mahallesi’nde oturan Nazîre Hanım ibnet-i Alî 400 kuruş mihr-i mu‘accel ve 451 kuruş mihr-i müeccel ile evlilik bağını kurmuş olduğu polis efrâdından olan eşi Ali Efendi ibn Elhâc Ömer’den talâk-i vâhid-i bâin ile boş olmuştur. 451 kuruş mihr-i müeccel ile tekrar evlenmişlerdir. Ancak Ali Efendi ibn Elhâc Ömer, Nazire Hanım ibnet-i Ali’yi tekrar bâin talak ile boşamıştır. Nazire Hanım’ın mahkemeye başvurarak alacak toplam mehir hakkı olan 1302 kuruşun 451 kuruşunda indirime gitmiştir.[764]

Yine bir tatlîk i‘lâmında daha eşlerin arasındaki nikâh akdi iki defa yenilenmiş, ancak en sonunda yine boşanmışlardır. Kocasından mehir alacağı olan 1853 kuruşun 852 kuruşundan vazgeçip, kocasının zimmetini iskatla ibrâda bulunur. Kalan 1001

[761] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 25/58.
[762] M. Âkif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, s. 114-115.
[763] Argıt, “Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın”, s. 587.
[764] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 4/15.

kuruş mehir borcunu, iddet nafakası ve meûnet-i süknâsı olarak da 200 kuruşu talep eder.[765]

Yine bir nafaka i‘lâmında kadın, mehir alacağı olan 1001 kuruşun mihr-i mu‘accel meblağı olan 500 kuruşundan vazgeçip, kocasının zimmetini iskatla ibrâda bulunur. Ancak hamile olması sebebiyle nafakasını talep etmektedir.[766]

Bu üç örnekte de hanımlar mahkemeye yaptıkları başvurularda kendilerini bâin talak ile boşayan eşlerine mehir konusunda indirime gitmişlerdir. Her ne kadar kayıtlarda zikredilmemiş olsa da, bu boşanmalarda; kadının mihri konusunda indirime gitmiş olması muhâla‘a yoluyla boşanmayı akla getirmektedir. Bununla birlikte hanımlar, boşandıkları eşlerine kolaylık sağlayarak ödeme hususunun aciliyetini sağlamak istemiş de olabilir.

Sicildeki ilginç bir i‘lâm ise şöyledir: Matlı Hâcı Mehmed Ağa ibn Tenzîr, hanımı Fatma İsmet Hanım’ın mesken-i şer‘î olan evlerine gelerek kendisine itaat etmesini istemektedir. Ancak Fatma İsmet Hanım, vekili aracılığıyla eşiyle aralarında hüsn-i mu‘âşeret olmadığını, zabıta yoluyla kendisine Hacı Mehmed Ağa’yı isteyip istemediğinin sorulduğunu ve resmi belge ile istemediğini beyan ettiğini söylemiştir. Hacı Mehmed Ağa’ya polislere mahsus nevbet odasında bu durum söylendiğinde mademki o beni istemiyor ben de onu istemiyorum demiştir. Fatma İsmet Hanım’ı boşadığını da onaylamıştır. Yaşanılan bu hadiseye şâhitlerde şehadet etmiş ve Hacı Mehmed Ağa zevciyyet davâsı hususunda mu‘ârazadan men olunmuştur.[767] Osmanlı’da başka sicillerden de hareket ederek; erkeklerin muhalâ‘ayı kabul etmemeleri durumunda, kocalarının evini terkederek, onları muhalâ‘aya zorlayan kadınların varlığından haberdarız.[768] Anlaşılan bu davada da adam gerek hanımı, gerek de polis eşrafı tarafından hiç istemediği halde boşanmaya zorlanmıştır.

[765] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 11/28.
[766] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 31/68.
[767] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 27/64.
[768] Kurt, s. 78.

2.2.5. Evliliğin Sona Ermesinin Neticeleri

2.2.5.1. İddet

İddet; lügatte miktar, aded, saymak demek olup; fıkıhta şer'an bir bekleyiş, kadının kocası kendisini boşadıktan veya öldükten sonra evlenmeden beklemesi için tayin edilen belirli süreyi ifâde etmektedir.[769] İddet süresi hakkında muhtelif görüşler ve muhtelif durumlara ait iddet süreleri bulunmaktadır. Fakat genel olarak normal şartlarda kadınlar için iddet süresi üç ay olarak belirlenmiştir.[770] Bu durum ayette belirtilmektedir: *"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç adet hâli beklerler..."*[771]; *"Kadınlarınız içinde âdetten kesilenler ile henüz âdet görmeyenlerin iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz onların iddeti de üç aydır, gebe olanların iddeti doğurmalarıyla tamamlanır."*[772]

Kocası ölen bir kadın hamile değilse dört ay on gün bekler. Bu hüküm Bakara sûresindeki *"Sizden vefât edenlerin geride bıraktıkları zevceleri evlenmeden dört ay on gün beklerler"*[773] âyetine göredir. Kocası ölen kadın eğer hamile ise *"Hamile olanların bekleme süresi doğum yapmalarıdır"*[774] âyetine göre doğum yapıncaya kadar iddet bekler.

İddet nafakası ise, bu bekleme süresi zarfında kadının geçiminin erkek tarafından temin edilmesidir.[775] İddet süresince erkeğin kadına mesken tedârik etmesi ya da evinde oturtmaya devam etmesi, ona nafaka vermesi nasla sabittir. Bu husus Talâk Sûresi'nde peşpeşe gelen ayetlerde zikredilmiştir.[776]

Nafaka sırf boşanma halinde değil, eşin evi terk etmesi veya masrafları karşılamaması halinde, zevcenin mahkemeye müracaatı halinde de bağlanmaktaydı.[777]

---

[769] Merğınânî, II, s. 622 bkz. dipnot 1; Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 521; İbn-i Abidin, *Reddu'l-Muhtar 'ale'd-Durri'l-Muhtar*, terc. Ahmed Davudoğlu, Şamil Yay., İstanbul 1983, VII, s. 139.
[770] A. H. K.,md. 139; H. İbrahim Acar, " İddet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXI, 468.
[771] Bakara 2/228.
[772] Talâk 65/4.
[773] Bakara, 2/234.
[774] Talak, 65/4.
[775] Zuhaylî, X, s. 111; Celal Erbay, "Nafaka", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, XXXII, s. 282.
[776] Talâk 65/6-7.
[777] Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, s. 77.

Şer‘iyye sicillerinde iddet nafakasına sık rastlanmaktadır. İddet nafakasının belirlenmesinde karı-koca aralarında anlaşırlar; eğer anlaşma sağlanamazsa nafaka miktarı hâkim tarafından tayin edilmektedir. Muhâla‘a kayıtlarının neredeyse tamamında kadınlar iddet nafakasından vazgeçmektedir.[778]

İddet müddeti içinde kadınlar nafaka-i iddet ve meûnet-i süknâya hak kazanırlar. İncelenen defterde boşama kayıtlarında boşanan kadınlar, mehirlerinin yanında iddet nafakalarını ve meûnet-i süknâlarını da istemişlerdir. Yine hamile olarak boşanan kadınlar da hamilelikleri süresince nafakalarını talep etmişlerdir.

2.2.5.2. Hıdâne

Sözlükte “bir şeyi yanına almak, çocuğu kucağına almak ve beslemek” anlamına gelen hıdâne, fıkhî terim olarak küçük çocukları yanında bulundurma, bakım, gözetim ve terbiye etme hak ve vazifesidir. Bu sorumluluğu üstlenen kimseye hâdın/hâdıne denir. Evliliğin sona ermesi durumunda bu hak ve vazifede öncelik anneye aittir. Dolayısıyla çocukların bakımı ve terbiye edilmesi büyük ölçüde anneye düşmektedir. Hıdâne hakkı, hıdâneyi üstlenmeye engel bir durumun ortaya çıkması, hıdâne ehliyetinin yitirilmesi ya da hıdâne süresinin dolmasıyla sona erer.[779] Ahmed Mithad’ın da ifâde ettiği gibi, “etfalin ilk mektebi ilk terbiyehanesi agûş-ı mader”dir.[780]

Anne yoksa çocuğun bakımı, sırayla anneanneye, babaanneye, öz kızkardeşe, ana bir kızkardeşe, baba bir kız kardeşe, öz kız kardeş kızlarına, önce anadan sonra babadan kızkardeş kızlarına, teyzelere ve nihayet halalara intikâl eder. Yukarıda sayılan kadınlar içinde akrabası yoksa bakım, başta baba ve dedeler olmak üzere erkeklere intikâl eder. Dikkat çeken husus, hıdâne zincirinde daima kadınların önde tutulmuş olmasıdır.[781]

İslâm’a göre doğumla birlikte küçükler üzerinde üç türlü velâyet doğar. Bunlar, küçüğün şahsına bağlı hakların kullanımı ile ilgili velâyet, mallarının idare ve korunmasına ait velâyet ve çocuğun bedenen ve ruhen sıhhatli bir şekilde

[778] M. Âkif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku,* s. 124.
[779] Ali Bardakoğlu, “Hidâne”, *DİA,* TDV Yay., İstanbul 1998, XVII, s. 468-470.
[780] Ahmet Mithat Efendi, *Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi*, hzl. Gizem Akyol, Dergah Yay., İstanbul 2013, s. 28.
[781] Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, s. 395-396.

yetiştirilmesine ilişkin velâyettir. İşte bu üçüncü velâyet hıdâne olarak ifâde edilmektedir. Evliliğin bitmesinden sonra velâyetin babaya ve erkek tarafına ait olmasının yanında hıdânenin de anneye ve ailenin diğer kadın üyelerine ait olması çocuğun yetiştirilmesinde bir işbölümüne gidildiğini göstermektedir.[782]

Kural olarak, annenin evlilik süresi içinde hıdâne için ücret alamayacağında ittifak vardır. Evlilik bittikten sonra hâdine, çocuğa bakma karşılığı bir ücret alma ve hatta yeni ev tuttuğu takdirde bu evinde ücretini taleb etme hakkına sahiptir.[783] Bu durum; *"Eğer (çocuklarınızı) sizin için, onlar (anneleri) emzirirlerse, onlara emzirme ücretlerini tam olarak veriniz."*[784] âyetiyle sabittir. Burada, boşanmış bir kadının iddetini tamamladıktan sonra, çocuğunu emzirmesi halinde ücrete hak kazanacağı hükmü yer almaktadır. Bu da, çocuğun nafakasının babaya ait olduğunu gösterir.

Hz. Âişe'den (r.a) şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebû Süfyan'ın karısı Hind ibnet-i Utbe Resûlüllah'ın huzuruna girdi ve "Ey Allah'ın elçisi, gerçekten Ebû Süfyan çok cimri bir adamdır. Bana, kendime ve çocuklarıma yetecek kadar nafaka vermiyor. Onun malından haberi olmaksızın birşey alırsam, bana günah var mıdır?"dedi. Resûlüllah (s.a.s) "Onun malından sana ve çocuklarına yetecek kadarını maruf şekilde al" buyurdu.[785] Bu hadîs-i şerîf, karısı ile çocuklarının nafakasını vermenin erkek üzerine vacib olduğunu göstermektedir.

Defterde yer alan dava kayıtlarına göre çocuğa bakma görevi annenindir. Ancak anne, parçalanmış bir ailede kendi çocuğunun bakımını karşılıksız yapmamaktadır. Mahkemece tarafların sosyal statüsüne göre kadr-ı ma'ruf olan bir miktar, çocuğun nafaka, giyim- kuşam ve diğer zaruri ihtiyaçlarına sarfedilmektedir. Sicilde çocukların belli yaşa geldiklerinde babalarına teslim edildiğini gördüğümüz üç adet teslîm-i sagîr i'lâmı bulunmaktadır. Bu i'lâmlardan ikisi birebir aynı içeriktedir.

Mahkemeye müracaat eden erkek hıdâne hakkı sebebiyle annesinin terbiyesinde bulunan evladı yedi yaşını tamamladığı ve yeme, içme, giyme gibi ihtiyaçlarını kendisi

[782] Bardakoğlu, "Hidâne", s. 468.
[783] Bardakoğlu, "Hidâne", s. 470.
[784] Talak 65/6.
[785] Buhârî, Büyû', 95.

yerine getirecek duruma geldiği için evladının kendisine teslimini istemektedir.[786] Buna ilave olarak diğer i'lâmda "…bu vechle hakk-i hızâne vâlidesi müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım'dan sâkıt olup terbiyesi bana â'id ve râci'…" ifâdesinden çocukların kendine yetebilecek yaşa gelinceye kadar hıdâne haklarının annelerine ait olduğu, daha sonra ise bu hakkın babaya geçtiği anlaşılmaktadır.[787]

Bir diğer sagîr teslîmi i'lâmı ise hayli değişiktir. Ayşe Ferîde Hanım, eşiyle arasında anlaşmazlık olması sebebiyle, evlatları olan yedi yaşında Behiye ve beş yaşında Rukiye hanımların hakk-i hıdânesini taleb etmemek şartıyla babalarına teslim ederek boşanmıştır. Çocukların babası olan Abdülkerîm Bey'in vekili, çocukların babaannelerinin ve özel mürebbiyelerinin yanında özenli bir terbiyeden geçirildiğini zikretmektedir. Ayşe Feride Hanım ise babalarının izni olmadan evlerinin yakınlarında bir bahçeden çocukları alarak kaçırmış ve kendisinin misafir olarak bulunduğu dayısının köşküne götürmüştür. Abdülfettâh Efendi'nin vekili, çocuklar dokuz yaşını geçtikleri ve kendi ihtiyaçlarını görebilecek durumda oldukları için terbiye ve muhafazasının babasına ait olduğunu dile getirmektedir. Vekil, çocukların anneleri tarafından zikredilen köşkte namahremlerinin yanında güvenli bulunmayan bir ortamda bırakarak sağda solda gezdiğini dile getirmekte ve Rukiye Hanım'ın da babasına teslimini istemektedir. Ayşe Ferîde Hanım'ın vekili ise, taraflardan Ayşe Ferîde Hanım'ın çocukların hıdâne haklarını taleb etmemek şartıyla boşandıklarını ancak boşanmanın sahih, bu şartın ise batıl olduğunu dile getirmektedir. Çünkü çocuklardan Behiye Hanım'ın bugün itibariyle sekiz yaşında Rukiye Hanım'ın ise altı yaşında olduğunu iddia etmekte ve yaşları gereği terbiyelerinin annelerine ait olması sebebiyle babalarından da bu tarihten itibaren kadr-i marûf bir nafaka talep etmektedir. Aynı zamanda vekil, Ayşe Ferîde Hanım hakkında ileri sürülen çocukları başkasının köşkünde bırakarak sağda solda gezdiği beyanının doğru bir beyan olmadığını, kendisinin asil bir aileye mensup bulunduğunu ve validesinden kendisine miras kalmış köşkte hizmetçisi de bulunduğu halde yaşadığını ifâde etmektedir. Abdülkerîm Bey'in vekili ise Behiye Hanım'ın sekiz yaşında bulunduğu iddiasının doğru olmadığını, tarafların bundan iki yıl evvel boşanırken şart olarak ileri sürülen hakk-i hıdâne

[786] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/31, 15/38.
[787] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38.

konusunda çocuğun yaşının yedi olduğunu annesinin de ikrar ettiğini söylemektedir. Aynı zamanda vekil, küçük kız Rukiye'nin de teslimi konusunda muhâkemenin devâmını talep etmektedir. Bundan sonra Ayşe Feride Hanım'ın vekili çocukların doğum tarihlerini zikrederek o gün itibariyle Behiye'nin tam sekiz yaşında, Rukiye'nin ise tam altı yaşında olduğunu ve hakk-i hıdânelerinin annelerine ait olduğunu söylemektedir. Tarafların çekişmesi burada bitmemiş ve durum Fetvâhâne-i Âlî'ye havale edilmiştir. Gelen fetva ile Behiye Hanım'ın yaşında ihtilaf olduğundan, hâkimin gerek görmesine göre velisine teslim edilmesi öngörülmüştür. Hâkim, Behiye Hanım'ın muayenesi sonucu anne yardımına ihtiyacı kalmadığına ve terbiyesi babasına ait olması sebebi ile babasına teslimine hükmetmiştir.[788] Hıdâne hakkı *(hakk-i hıdâne)* konusundaki bu dava hayli çekişmeli geçmiş ve anladığımız kadarıyla kadın eşinin kendisini boşaması için çocukların hıdânesini, onları tekrar geri alabilmek umudu ile babalarına bırakmıştır. Maddi durumlarının iyi olduğu anlaşılan taraflardan kadın için evlilik hayatı nekadar çekilmez hale gelmiş olacak ki; boşanabilmek için kızlarının hıdânesini babalarına bırakmıştır. Ancak anne yüreği bu duruma dayanamamış ve kendi çocuklarını kaçırmaya tevessül etmiştir. Davada, çocuklardan ufak olan Rukiye'nin durumunun ne olduğu belirtilmemiştir. Büyük ihtimalle yaşının ufak olması ve annesinin yanında olması sebebiyle annesinin yanında kalmaya devam etmiştir.

Bir diğer hıdâne hakkı konusu, mu'ârazadan men i'lâmında geçmektedir. Adam boşandığı eşinden kızı dokuz yaşında olduğu için hıdâne hakkının kendisine geçmesini talep etmektedir. Kadın ise kızının yedi yaşında olup anne yardımına ihtiyacı bulunduğunu ve iştahsız olduğunu beyan etmiştir. Yapılan incelemede kız çocuğunun anne yardımına muhtaç ve zayıf olduğu anlaşılmış ve annesinde kalmasına hükmedilmiştir. Adam da bu konuda mu'ârazadan men edilmiştir.[789]

Hıdâne konusunun geçmiş olduğu bir diğer ikrâr i'lâmında taraflar gayr-i müslimdir. Ermeni milletinden olan Melikman Efendi, vefat eden eşinden olan on bir yaşındaki oğlu ve on üç yaşındaki kızını hakkı olmayarak hanesinde tutan teyzelerinden istemekte ve mahkeme çocukların babasına verilmesine hükmetmektedir.[790] Burada

[788] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 25/58.
[789] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 22/51.
[790] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/75.

dikkatimizi çeken husus gayr-i müslim bir vatandaşın hıdâne talebini şer‘iyye mahkemesine yapmış olmasıdır. Bu i‘lâm hem gayr-i müslimlerin Osmanlı adaletine olan güvenini göstermekte hem de şer‘iyye mahkemelerine başvuran bir gayr-i müslimin Müslüman halk ile aynı muameleye göre yargılandığını göstermektedir.

Çocuğun gözetim müddeti, genellikle erkek çocukta, başkasının yardımı olmaksızın kendi kendine yiyip içebildiği yedi yaş ve kızda ise müştehat oluncaya kadardır. Müştehat olmanın başlangıcı dokuz yaştır. Bu konudaki nihaî sınır on bir kabul edilmiştir. Kız ve erkek çocukların arasında bu konuda böyle bir farkın bulunmasının sebebi; erkek çocukları kendi işlerini kendileri görebilecek bir çağa gelince; erkek tarafından terbiye edilip, ilim ve sanat tahsili görmesinin lüzumudur. Bu hususta da baba veya dedeler daha yetkindirler. Kız çocukları ise; kadınlar tarafından terbiye edilerek, ev işlerini öğrenip daha şefkatli ve emin bir himayeye muhtaçtırlar. Bu terbiyeyi vermeye anneleri daha muktedirdirler. Ancak, büluğ çağına yaklaşmaya başlayınca babalarının ve dedelerinin himayelerine daha çok ihtiyaç duyarlar.[791] Defter’deki kayıtlarda da dikkatimizi çeken ortak özellik; erkek çocuklarının bu fıkıh kâidelerine riâyet edilerek yedi yaşına geldiklerinde, kız çocuklarının ise müştehat olunan yaş başlangıcı kabul edilen dokuz yaşına geldiklerinde babaları tarafından terbiyeleri kendilerine ait olması gerekçesiyle annelerinden talep edilmiş olmalarıdır. Defterdeki davalardan birinde; adam kız çocuğunun dokuz yaşına geldiğini söyleyerek kendisine teslimini istemektedir. Çocuğun annesi ise, kızının yedi yaşında olduğunu, hanımların terbiyesine muhtaç olduğunu ve iştahsız *(gayr-i müştehâ)* olduğunu söylemektedir. Mahkemece yapılan incelemede kız çocuğunun zayıf ve iştahsız olduğu ve anne yardımına muhtaç olduğu anlaşılarak annesinde kalmasına hükmedilmiştir. Görüldüğü gibi kız çocuğu babasına geçmeye müsait olan yaşa gelse de, anne yardımına muhtaçsa mahkemenin incelemesi sonucu annesinde kalmasına hükmedilebilmektedir.[792]

[791] Bilmen, II, s. 435; Ahmet Mithat Efendi, s. 29.
[792] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 22/51.

2.2.5.3. Nafaka

Sözlükte; nafaka kelimesi "harcamak, tüketmek" anlamındaki infâk masdarından türetilmiş olup "çıkmak, gitmek, sarf etmek" manalarına gelir. Istılah olarak, "insanın gıda, elbise, oturacak yer gibi temel ihtiyaçlarını, maişetini karşılamak gayesiyle harcamada bulunması" manasına gelmektedir. Kısaca "hayatiyetin devam ettirilebilmesi için ihtiyaç duyulan şeylerin temin edilmesi" şeklinde tarif edilmiştir.[793]

İslâm hukukunda nafaka yükümlülüğü evlilik, hısımlık ve mülkiyet olmak üzere üç çeşit ilişkiden doğmaktadır. Evlilik nafakası sahih nikâh akdinden ve hısımlık nafakası da kan bağından, akrabalıktan dolayıdır. Kölenin efendisi üzerindeki nafaka hakkı ise mülkiyetin neticesidir.[794]

Evlilik nafakası nikâh akdinin hukukî sonuçlarından olup evlilik süresince bu yükümlülük devam eder. Evliliğin sona ermesi halinde iddet nafakası ödenip ödenmemesi nikâh akdini sona erdiren sebebe göre değişiklik göstermektedir.[795]

Osmanlı ailesinde evin reisi olan erkek, evin geçiminden, ailenin refah ve güvenliğinden sorumludur. İslâmiyet'e göre evin giderlerini karşılamak, eşinin ve çocuklarının nafakasını temin etmek erkeğin vazifesidir.[796]

Kocanın karısının nafakasını ihmal etmesi, geride bir şey bırakmadan gitmesi ve gaiblik gibi sebeplerle ihtiyaçlarını temin etmediği durumlarda kadın mahkemeye başvurup kendisi için kocasından nafaka talep edebilmektedir. Hâkim, tarafların mâlî ve sosyal durumlarını inceleyerek uygun bir nafaka takdir etme yoluna gider. Bunun için kocanın mahkemede hazır bulunması şart değildir. Bundan başka hâkim kadına kocasının mülkiyetindeki herşeyden infâk etme hakkını verirken, gerektiği hallerde kocası adına borç almasına dahi müsaade etmektedir. Yine hâkim eğer koca geçerli bir

[793] Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 309; Bilmen, II, s. 443; Celal Erbay, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası: Kitâbu'n-nafakat ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli Olarak,* Göytürk Matbaası, Bakü 1995, s. 12-13; Erbay, "Nafaka", s. 282.
[794] Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 311; Erbay, "Nafaka", s. 282.
[795] Celal Erbay, "Nafaka", s. 282; Fikret Karaman-İsmail Karagöz vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara 2006, s. 511.
[796] Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, s. 52.

sebep olmadan kadının nafakasını temin etmekten imtina etmişse uygun gördüğü takdirde kocanın hapsedilmesine hükmedebilir. [797]

Aile Hukuku Karanâmesi'nde kocanın nafaka temin edemediği durumda kadının kocası adına borç alabileceği şöyle ifâde edilmektedir: "Zevc, zevcesini infâktan âciz kalıp da zevce nafaka taleb ederse hâkim yevm-i talepten itibaren nafaka takdir eder. Ve zevc namına istidâne etmesi için zevceye izin verir."[798]

İncelenen defterde kadınların evlilik süresince nafaka temininde yaşamış oldukları problemlerle alakalı mahkemeye başvurdukları görülmemektedir. Ancak defterimizde çokça bulunan itaat i'lâmlarında; kadınlar kocalarının, mesken-i şer'îlerini[799] tedârik etmediklerine binâen evi terkettiklerinde kocaları "…galak ü merâfıkı başka tedârük ü tehyi'e eylediğim müstakil menzilime gelip…" ifâdesi ile eşlerinin kendilerine itaat etmelerini istemektedirler.[800]

Evlilik hayatını kocasının evinde sürdüren kadının, eşinin anne-babası gibi yakın akrabalarıyla ve varsa diğer hanımlarıyla birlikte oturma mecburiyeti yoktur. Böyle durumlarda kendisine ayrı bir konut tahsis edilmesini istediğinde, kocasının bu talebi yerine getirmesi gerekmektedir. Eşlerinin ve çocuklarının iâşe ve iskânını temin etmeyerek, onların bir yakınının evinde oturmasına sebep olan kocaların üzerine mahkeme, "mesken-i şer'i tedarikiyle infâk ve iksâ edinceye değin" aylık belirli bir miktar nafaka takdir etmiş, gerektiğinde kocaları adına borçlanabileceklerine dair kendilerine izin verilmiştir.[801] Sicilde bulunan itâ'at i'lâmlarında da, "mesken-i şer'î" nin kadının hakkı olduğunu anlamaktayız. Erkeğin hanımının evine dönmesi için hazırladığı söz konusu menzillerin mesken-i şer'î olup olmadığı da gözden geçirilmekte veyahut mahallesinden gelen habere göre şer'î mesken olduğuna kanaat gelişmektedir.

İddet süresince erkeğin kadına mesken tedârik etmesi ya da evinde oturtmaya devam etmesi, ona nafaka vermesi nasla sabittir. Bu durum Talâk Sûresi'nde peşpeşe

[797] Merğınâni, II, s. 647; Şa'bân, *el-Ahkâm,* s. 331; Şa'bân, *ez-Zevâc,* s. 69.
[798] A. H. K., md. 96- 97.
[799] Mesken-i şer'î: İkâmete elverişli, mutfak vb. gerekli kısımları bulunan mesken. (Bkz. Erdoğan, s. 293.)
[800] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/3, 2/6, 5/16, 13/33, 18/45, 26/60, 36/77, 37/79.
[801] Kurt, s. 52.

gelen âyetlerde zikredilmiştir.[802] Böylelikle kadınla erkek arasındaki evlilik sahih ise, ayrılık ister fesih ister talâk ile olsun koca cihetinden vukû bulmuşsa kadına iddet nafakası lazım gelir. Fakat ayrılık kadın cihetinden onun istemesiyle gerçekleşiyorsa bu durumda bakılır; eğer ayrılık kadının isyankârlığı sebebiyle gerçekleşmişse nafaka gerekmez. Fakat bu sebep dışında kadının tercihi ile gerçekleşiyorsa bu durumda yine nafaka gerekir. Ancak bunun şartı da ayrılıktan önce birleşmenin olmasıdır.[803]

İddet süresince kadının nafakasının kocasına ait olduğunu belirtmiştik. Şer'iyye sicillerinde iddet nafakasına sık rastlanmaktadır. İddet nafakasının belirlenmesinde karı-koca aralarında anlaşırlar; eğer anlaşma sağlanamazsa nafaka miktarı hâkim tarafından tayin edilmektedir. Muhâla'a kayıtlarının neredeyse tamamında kadınlar iddet nafakasından vazgeçmektedir.[804]

Sicilde çokça bulunan tatlîk i'lâmlarının büyük bir çoğunluğunda hanımlar kendilerini bâin talak ile boşayan eşlerinden, mehir, iddet nafakaları ve me'ûnet-i süknâlarını talep etmektedirler.[805] Bu talepte bulunan hanımlara çoğunlukla "…bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan ……. . guruş" ifadesiyle hâkim tarafından belirlenen miktarda nafaka takdir edilmiştir.[806]

Ancak tatlîk i'lâmlarından birinde iddet nafakasının miktarının kadr-i ma'rûf olduğuna iki kişi şehadet etmiştir. Bu i'lâmda dikkatimizi çeken, mihr-i müeccel mikdarının da 151 kuruş olmasıdır.[807] Bu mikdarın defterimizde geçen mehirlerin alt sınırlarında bulunması, kocanın maddî anlamda iyi bir durumda olmadığını düşündürmektedir.

Bir diğer tatlîk i'lâmında ise "…zikr-i âtî meblağ kadr-i ma'rûf idüğü mezbûr Mahmûd Ağa'nın hâline vukûf-i tâmmları olan…" şeklinde yine iki kişinin nafaka konusunda şehadetleri söz konusu olmuştur.[808]

---

[802] Talâk 65/6-7.
[803] Muhammed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlu'ş-Şahsiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1957, s. 384.
[804] M. Âkif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, s. 124.
[805] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 1/4, 2/8, 3/9, 3/10, 4/15, 6/20, 7/21, 11/28, 16/40, 23/54, 24/57.
[806] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/2, 1/4, 2/8, 3/10, 4/15, 6/20, 11/28, 16/40, 23/54, 24/57.
[807] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 3/9.
[808] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/21.

Sicilde çokça bulunan tatlîk i‘lâmlarının büyük bir bölümünde hanımlar, kendilerini boşayan eşlerinden mehir, iddet nafakaları ve meûnet-i süknâlarını talep etmelerine rağmen üç i‘lâmda nafaka ve meûnet-i süknâ ifâdesi geçmemektedir. Hanımlar sadece mahkemeye ödenmemiş mehirlerinin talebi için başvurmuşlardır.[809]

Nafaka-i haml, hamilelik nafakasıdır. Boşanan kadın hamile ise iddet nafakası diğerlerinden biraz farklı olmaktadır. Bu durumda olan kadınların iddet nafakası artık hamilelik nafakası adıyla doğum yapıncaya kadar devam eder. Bu durum nasla sabittir. İddetle ilgili hükümlerin bulunduğu âyette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “…Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin…”[810]. Yine hamile olanların iddet ve buna bağlı olarak da nafaka müddetleri ile ilgili aynı sûrede“…Gebe olanların iddeti doğurmaları ile tamamlanır…”[811] buyurulmuştur. Bu ayetlerde hüküm oldukça açıktır. Böylelikle hamile kadının iddet süresi ve nafakası doğum yapıncaya kadar devam etmektedir.

Hamilelik nafakası ile ilgili defterde kayıtlı hüccetlere bakacak olursak, bu anlamda bir kısım hüccetler hamilelik nafakası talebine dair iken bir kısmı da bu nafakanın kesilmesi ile alakalıdır.

Defterde iki adet haml nafaka i‘lâmı bulunmaktadır. Bunlardan birinde Hatice Saniha Hanım eşi Ahmed Muhtar Bey’den boşandığında dört aylık hamiledir. Ahmed Muhtar Bey eşi ile alakalı olarak çeşitli zaman ve mekânlarda üç defa kan görmekle iddetinin bittiğini söylediğini iddia etse de bu iddia iltifata şayan görülmemiştir. Ahmed Muhtar Bey’in haline vakıf kimselerin şehadetleriyle Hatice Saniha Hanım’ın iddeti bitinceye kadar her ay 600 kuruş nafaka uygun görülmüştür. Hatta gerektiği takdirde Hatice Saniha Hanım’ın, Ahmed Muhtar Bey adına borçlanmasına izin verilmiştir.[812]

Diğer i‘lâmda ise Meryem Nazire Hanım’ı eşi Ahmed Naim Efendi boşamıştır. Meryem Nazire Hanım mahkemeye müracaatla mihr-i mu‘accel, mihr-i müeccel ve iki buçuk aylık hamile olması sebebiyle iddeti bitinceye kadar nafakasını talep etmiştir. Ahmed Naim Efendi, mihr-i mu‘accel ödemesini başkası eliyle yaptığını, mihr-i

[809] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 3/11, 4/13, 24/55.
[810] Talak, 65/6.
[811] Talak, 65/ 4.
[812] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 13/34.

müeccel ve nafakayı ise eşinin kendisine hibe ettiğini iddia etmiştir. Ancak Ahmed Naim Efendi bu iddiasına delil getirememiş ve talebiyle Meryem Nazire Hanım yemin ettirilmiştir. Bunun üzerine Ahmed Naim Efendi'nin mihr-i mu'accel, mihr-i müeccel ve iddeti sonlanıncaya kadar her ay 60 kuruş ödemesine hükmedilmiştir.[813]

Bir diğer isimsiz i'lâmda da haml nafakası konusu ilginç bir şekilde geçmektedir. Nadire Hanım, eşi Nuh Naci Efendi'nin izni olmaksızın evinden çıkmıştır. Altı ay geçtiği halde dönmeden Nuh Naci Efendi, Nadire Hanım'ı boşamıştır. Nadire Hanım, Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye Mahkemesi'ne mürâcaat ederek üç aylık hamile olduğunu ve iddeti bitinceye kadar kendisine aylık 180 kuruş nafaka bağlanmasını temin etmiştir. Nadire Hanım, hayız olduğunu beyan etmeyerek on ay geçtiği halde doğum yapmadığından Nuh Naci Efendi nafakanın kesilmesini talep etmektedir. Aliyye Nadire Hanım'ın vekili bugün itibariyle müvekkilinin hamile olduğunu, aylık 180 kuruş nafaka takdir edilmişse de bunun kadr-i marûftan az olduğunu ve kadr-i marûfa iblâğını talep etmektedir. Fetvâhâne-i Âlî'den gelen fetva doğrultusunda da iddeti doluncaya kadar nafakanın temininin gerekli olduğu belirtilir. Daha sonra Nadire Hanım'ın vekili, kan görmesiyle iddetinin dolduğunu beyan etmiş ve nafaka kesilmiştir.[814] Bu hüccette büyük ihtimalle yalan söyleyerek kocasından hamilelik nafakası alan bir kadın görmekteyiz. Osmanlı mahkemesi bu gibi durumlarda ve iddialarda kadının lehine karar vermektedir. Zira kadın hamile olduğunu iddia edip kocası inkâr ettiği takdirde kadının iddiasına itibar edilip hamilelik nafakası bağlanmıştır. Yine burda kadının lehine olan bir başka durum da kadın daha önce hamilelik iddiasında bulunup ona nafaka bağlandıktan bir müddet sonra hamile olmadığını itiraf ettiğinde o zamana kadar kendisine verilen nafaka geri alınmamakta ve kadına bunun için herhangi bir ceza verilmemektedir. Bu uygulamanın kadınlara gerekli itiraflarda bulunma cesaretini vermekte olduğu kanaatindeyiz. Hamile olduğunu zannederek zevci ile anlaşıp kendisine hamilelik nafakası bağlanan bir kadın daha sonra yanıldığını ve hamile olmadığını söylerse kendisine bu nafaka geri ödetilmez. Bu durum İslâm hukuku eserlerinde de belirtilmektedir.[815]

[813] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 14/36.
[814] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18.
[815] Bilmen, II, s. 491.

İslâm hukukunda hısımlık için kullanılan tâbir "karabet" tir. Karabet yakınlık, hısımlık demektir. Karabet temelde ikiye ayrılmaktadır. Birincisi "karabet-i velâdet"; usul ve fürû' arasındaki yakınlıktır. Diğeri "karabet-i ğayr-i velâdet"; diğer akrabalar arasındaki yakınlıktır.[816] Usul bakımından yakınlık; babalar, dedeler, anneler ve nineler arasında olmaktadır. Fürû bakımından yakınlık ise evlat ve onların ahfâdı arasındaki yakınlık olmaktadır.[817]

İncelenen kayıtlarda sadece "karabet-i velâdet"e yani usul ve fürûa ait konular bulunmaktadır. Konuyla alakalı bir i'lâmda kocasından boşanmış annenin kendisinde kalan çocuğu için çocuğun babasından nafaka talebi bulunmaktadır.[818]

Dikkatimizi çeken ilginç bir kayıt da itâ'at i'lâmıdır ki, bekâr kız babasından nafaka talebinde bulunmaktadır. Galata'da Fındıklı Karyesi'nde bulunan Server Paşa konağında oturan Yenişehirli İhsân Bey ile Kadı Karyesi'nde Zühdü Paşa Mahallesi'nde oturan on yedi yaşında Fatma Nadire Hanım arasındaki dava vekiller aracılığı ile cereyan etmektedir. İhsan Bey'in vekilinin anlatımı ile; müvekkili ile kızı aynı konakta oturmakta iken görülen lüzum üzerine İhsan Bey, bir buçuk-iki aylığına Yenişehir'deki çiftliğinin hesabını görmek üzere konağından ayrılmıştır. İhsan Bey'in boşandığı eşi Ruhiye Hanım'ın aklını çelmesiyle kızı Fatma Nadire Hanım, babasıyla birlikte oturdukları konağı terketmiş ve babası güya kendisine nafaka vermediği sebebi ile mahkemeye başvurmuş ve kendisine 2000 kuruş nafaka takdir edilmiştir. Aynı zamanda ihtiyaç olması halinde babası adına borç alabilecektir. Bu karara İhsan Bey'in vekili itiraz ederek takdir edilen nafakanın kesilmesini ve Fâtıma Nâdire Hanım'ın pederinin yanına giderek ona itaat etmesini istemektedir. Fatma Nadire Hanım'ın vekilinin anlatımıyla ise olay şu şekilde cereyan etmiştir: Fatma Nadire Hanım, babasının Yenişehir'e gitmesi sonucu annesinin teşviki ile hanesinden ayrılmamıştır. Bundan birkaç sene evvel hanesinde oturarak babasına itaat etmekteyken, Fatma Nadire Hanım'ı Beyoğlu'nda bulunan Madam Roza'nın idâresinde olup bir-iki muallimeden başka kadın ve İslâm bulunmayan gündüzlü geceli Fransız mektebine kaydederek ecnebi tahsili konusunda ısrarcı olmuştur. Fatma Nadire Hanım ise dînî akîdelerinin

[816] Bilmen, II, s. 445.
[817] Bilmen, II, s. 495.
[818] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 25/58.

zarar görmesinden korkarak, Zühdü Paşa Mahallesi'nde oturan anne tarafından ninesi Şevkiye Hanım'ın hânesinde kalmaya başlamıştır. Bu durumu haber alan İhsan Bey, mahkemeye kızını talep için başvurmuş; Fatma Nadire Hanım'ın mektepten kaçtığını söyleyip, babasına itaat etmesini talep etmiştir. Fatma Nadire Hanım'ın vekili, babasının üzerine kızının ihtiyaçları için kadr-i marûf olan bir nafaka takdir edilmesini istemiştir ve bu husus Fetvâhâne-i Âlî'ye havâle olmuştur. Fetvâhâne, Fatma Nadire Hanım'ın pederi İhsan Bey üzerine aylık 2000 kuruş nafaka takdir edip, gerektiği halde onun adına borç almasına izin vermiştir. İhsan Bey'in vekili nafakanın kesilmesini ve Fatma Nadire Hanım'ın babasına itaat etmesini talep etmiş ve mahkeme de bu yönde karar vermiştir.[819] Burada, hakkını çiğnediğini düşündüğü babasını mahkemeye şikâyet ederek kendisine nafaka bağlanmasını sağlayan bir kız evlat görmekteyiz. Tüm bu kayıtlardan hareketle diyebiliriz ki, mahkeme tarafından takdir edilen nafaka miktarları kişilerin maddî durumlarına göre değişiklik göstermektedir.

Bu ve aile başlığı altında daha önce zikrettiğimiz konusu genel manada kadın olan davalardan hareketle diyebiliriz ki; Osmanlı'da kadın, erkek egemenliği altında ezilen, pasif Müslüman kadın portresine ters düşmektedir. Kadınlar hem davalı, hem davacı, hem kefil, hem de şâhit olarak mahkemelerde görünmektedir. Kadınlar, kendilerinin ve aile bireylerinin hukukî haklarının farkında olarak, bunu bilinçli bir şekilde kullanmış ve haklarını koruyabilmek için de komşularını, akrabalarını, kocalarını hatta sicilimizde görüldüğü üzere babalarını dava etmişlerdir.[820]

[819] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 21/49.
[820] Argıt, "Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın", s. 577.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİNE GÖRE ÜSKÜDAR'DA EKONOMİK HAYAT

3.1. İKTİSADÎ HAYATLA İLGİLİ DEFTERDE GEÇEN BAZI ISTILAHLAR

3.1.1. Bey' (Mübâya'a)

Bey'; lügatte bir şeye bir şeyin karşılık verilmesi, malı mala değiştirmek ve mübâdele anlamlarına gelmektedir. Çoğulu "büyû'" olan bey' kelimesi hem satmak hem de satın almak anlamlarına geldiğinden, genelde alışverişi ifâde etmede kullanılmaktadır. İslâm hukuku terimi olarak bey', satım akdini ifâde eder. Arapça'da bey' kelimesi ile eş anlamlı olarak hem satma hem de satın alma anlamında şirâ kelimesi de kullanılmaktadır. Ancak yaygın olan, satımı ifâde etmede "bey'", satın almayı ifâde etmede ise "şirâ" kelimesinin kullanılmasıdır.[821] İncelenen defterde satın alma, mübâya'a anlamında "iştirâ" kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz.[822]

Satım akdinin üç unsuru vardır: Birincisi taraflar yani satıcı ve alıcıdır ki; buna bâyi' ve müşteri de denilmektedir. İkincisi, tarafların akit konusundaki iradelerinin birleşimi demek olan icap ve kabuldür. Üçüncüsü ise satışa konu olan mal ve bedeldir ki buna da mebî' ve semen denilmektedir.[823]

Bey', "bey'-i bât", "bey'-i bi'l-vefâ" ve "bey'-i bi'l-istiğlal" olarak üç kısma ayrılmaktadır. "Bey'-i bât", bey'-i kat'î yani kesin satış demektir. Aslında bey' denildiğinde akla gelen budur. "Bey'-i bi'l-vefâ", bir malı kararlaştırılan süre içinde bedelini geri vererek almak şartıyla yapılan satım akdidir. Bir kimse malını başka bir kimseye belli bir kuruşa satar, belirlenen süre tamamlanınca satan o semeni müşteriye geri verir, müşteri de satın almış olduğu şeyi satana iade eder. Müşteri bu suretle satın aldığı şeyi başkasına satamayacağından bu durum, rehin hükmündedir. "Bey'-i bi'l-

[821] Ali Bardakoğlu, "Bey'", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, VI, s. 13.
[822] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 28/66, 34/73, 34/74.
[823] Bardakoğlu, "Bey'", s. 14; Bilmen, VI, s. 5; M. K., md. 151, 152, 160, 161.

istiğlal", bir malın gelirinden faydalanmak için onun bizzat satıcısına kiralanması şeklinde yapılan satım akdidir. Bu yöntemle satılmış olan mal asil malikin kullanımından hiç çıkmamış olmaktadır.[824]

Sicilde bey' ve mübâya'a adı ile kayıtlı müstakil i'lâm bulunmamaktadır. Ancak "edâya tenbîh" ve "ikrâr i'lâmı" kayıtlarında mübâya'a ile ilgili hususlara rastlamaktayız.

Defterde bulunan mübâya'a ile ilgili kayıtların büyük kısmı Kadı Karyesi Moda Caddesi 10 numaralı hanede oturan ve etrafındaki esnaftan veresiye olarak birtakım mallar satın alıp borcunu ödeyemeden vefat eden Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârisleri olan eşi Gabriyel bint-i Levi ile oğlu Levi, kızları Maryem, Lui, Roza ve Takohi'ye açılmış olan davalara aittir.[825]

Bir kayıtta ise bu sefer davacı, vefat eden Ermeni milletinden ve na'lbûr esnâfından Pedros veled-i Evakim veled-i Ekabek'in vârisleridir. Vârisler, yine Ermeni milleti ebniye kalfalarından Karabet veled-i Mıgırdıç'ın babalarından satın almış olduğu nalburiye malları sebebiyle ilgili alacaklarını istemişlerdir.[826]

Sicildeki kayıtlarda mübâya'a akdine konu olan mallar; bakkal esnafından çeşitli erzaklar[827], arpacı esnafından arpa[828], bakkal esnâfından bakkâliye emti'ası[829], bakkal esnâfından kil, arpa, geyik, bir baş sığır ineği, ve çeşitli erzaklar[830], yorgancı esnâfından pamuk *(penbe)* ve yün [831], kunduracı esnâfından kundura, fotin ve iskarpin[832], kasap esnâfından koyun eti *(lahm-i ganem)*[833], nalbur esnafından nalburiye malları[834], bakkal

[824] Bilmen, VI, s. 7-8.
[825] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 28/66, 34/73, 34/74.
[826] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/43.
[827] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23.
[828] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24.
[829] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 9/25.
[830] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 10/26.
[831] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/29.
[832] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 12/30.
[833] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 14/35.
[834] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/43.

esnafından arpa, kepek ve çeşitli erzaklar[835], manifaturacı esnafından manifatura malzemesi[836], kasap esnafından ettir.[837]

3.1.2. Deyn

Deyn sözlükte masdar olarak "ödünç almak, ödünç vermek, emir ve itaat altına almak, ceza veya mükâfatla mukabelede bulunmak", isim olarak "ödünç, satılan malın bedeli (semen) ve hazırda bulunmayan şey" manalarına gelmektedir. Terim olarak da, istikrâz, istihlâk, iştirâ, kefalet gibi bir sebeple kişinin zimmetinde sabit olan borçları ifâde eder. Mecelle'deki tarifi oldukça geniştir ve buna göre de deyn; zimmette sabit olan şeydir.[838] Borçluya "medîn" ve "medyûn", alacaklıya da "dâin" denir. Deyn semen, ücret, nafaka, zekât gibi her türlü mâlî borcu ve dar anlamda da karz kelimesini ifâde etmektedir.[839]

Defterde müstakil olarak bir adet ikrâr-i deyn i'lâmı bulunmaktadır. Bu davada, medyûn Ali Haydar Efendi dâini Mûsevî sarrâf Secur'a olan 870 kuruş borcunu maaşının dörte birlik kısmı ile taksitlendirme kolaylığı için mahkemeye başvurmuş ve dâininde kabulü ile bu kolaylık sağlanmıştır.[840] Bir başka davada da yine Mûsevî sarrâf Secur'un, Polis Azmi Efendi'nin borcunu taksitle ödemesini taahhüt ettiği 1313 tarihli mahkeme kararı sebebiyle Üsküdar Mahkemesi'ne başvurduğunu görmekteyiz.[841]

Osmanlı'da sarrafların en temel işlevinin; başta devlet maliyesi olmak üzere çeşitli kurum ve şahıslar için finansman sağlamak olduğu söylenebilir. Sarrafların bunun yanı sıra para değiştirme, para nakletme, para muhafaza etme, gayr-i menkul alım-satımı gibi işlevleri de vardır.[842] Yukarıda zikredilen kayıtlar da bize sarrafların bu işlevini göstermektedir.

Aynı zamanda borçlarını ödemekte zorlanan kimselerin mahkeme kanalıyla borçlarını taksitlendirme kolaylığına gittikleri de görülmektedir. Yine Müslümanlar'ın

[835] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/66
[836] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 34/73.
[837] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 34/74.
[838] M. K.,md. 158; Bilmen, VI, s. 11.
[839] M. Âkif Aydın, "Deyn", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1994, IX, s. 266-267.
[840] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 16/42.
[841] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 22/50.
[842] Süleyman Kaya, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri*, Doktora Tezi, SBE, İstanbul 2007, s. 178-179.

gayr-i müslimlerden borç alabilmesi karşılıklı güven ve yakın ilişkilerinin bulunmasına işaret etmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki; Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle Müslümanlar için makbul sayılmadığından, zımmîler bol bol faizle işlem ve tefecilik yapmışlardır. Özellikle Ermeni sarrafların ve banker Yahudiler'in bu işte etkileri büyüktür. Gerek zımmîler arasında gerekse zımmîler ile Müslümanlar arasında borç alıp verme işlemi yapılırken bu arada faiz de alınıp verilmiştir. Ancak faiz alınıp verildiği belgelerde açıkça yazılmamıştır.[843] Gayr-i müslimler içinde de en çok tefeciliğin Yahudiler tarafından yapılmış olduğu[844] bilindiği için, buradaki alacak-verecek ilişkisinde faiz sözkonusu olması mümkündür. Para kazanmak için borç veren sarrafların karz-ı hasen vermeyecekleri düşünülmektedir. Aynı zamanda bazı belgelerde kârın *(ribhin)* ayrıca zikredilmeyip karzdan olan alacağa ilave edilerek zikredildiğinin anlaşılmış olması[845] bize bu davalarda faizin sözkonusu olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu iki dava her ne şekilde olursa olsun toplum içerisinde Müslümanlar'la gayr-i müslimlerin temas halinde olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Borca ilişkin taraflar arasında yaşanan farklı hususlar, çeşitli kayıtlar içerisinde yer almaktadır. Ticârî hayatın olağan durumlarından birisi de kişilerin zimmetinde olan borçları zamanında ödeyememe durumlarıdır. Defterdeki pek çok kayıtta davacı alacağını borçlunun vefatı sonrasında mirasçılarından talep etmektedir. Alacak ve borçlar veraset sebebiyle mirasçılara intikal ettiği için, kişilerin ölümünden sonra mirasçıların alacak ve borç davalarıyla uğraştıklarını görmekteyiz. Defterdeki davalarda bu konudaki en önemli yekunu, Kadı Karyesi Moda Caddesi'nde oturan ve etrafındaki esnaftan veresiye olarak birtakım mallar alıp borcunu ödeyemeden vefat eden Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârisleri olan eşi Gabriyel bint-i Levi ile oğlu Levi ve kızları Maryem, Lui, Roza veTakohi'ye açılan davalar oluşturmaktadır.[846] Bahsettiğimiz davaların bir kısmı edâya tenbîh i'lâmı[847], bir kısmı tahlîf ile mu'ârazadan men' i'lâmı[848], bir kısmı ise ikrâr i'lâmıdır.[849]

[843] Ercan, s. 223.
[844] Ercan, s. 224.
[845] Kaya, s. 2.
[846] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 19/47, 20/48, 28/66, 32/70, 34/73, 34/74.

Bir başka edâ ve teslîm i‘lâmında da medyûn Mehmed Alaattin Efendi’nin vefatı üzerine borcun ödenmesini dâin, kefîl ve vârislerden talep etmektedir. Neticede; borcun Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi’ne irsâli kararlaştırılmıştır.[850]

Yine bir edâya tenbîh i‘lâmına göre; Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşılarından İsmail Bey ibn Yusuf bin Abdullah borçlu halde vefat etmiştir. Borcun vârislerden talebi için dâin tarafından mahkemeye başvurulmuştur.[851]

Bir başka mu‘ârazadan men i‘lâmında da Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı Hüseyin Hüsni Efendi, alacağını vefat eden tiyatrocu Küçük İsmaill Esad Efendi’nin vârislerinden talep etmektedir. Bu borçlanma havâle-i borç nevindendir. [852]

Bazen de tam tersi bir durum yaşanmakta ve vârisler mûrisin alacağı için mahkemeye başvurmakta ve mahkeme de toplanan deliller neticesinde borcun müteveffânın vârislerine ödenmesine hükmetmektedir. [853]

Defterde yer alan borçla ilgili kayıtların bazıları ise boşanan eşler arasındadır. Bu borçlar nafaka, mehir veyahut meûnet-i süknâ nevindendir ve ilgili bölümlerde bu davalar incelenmiştir.

Bazı kayıtlarda evlilikleri devam eden kişiler arasında borçlanma ilişkilerinin yaşanıp, bu konuda mahkemelere müracaat etmiş oldukları görülmektedir.[854] Bu konudaki hak arayışı genelde kadınlar cephesinde vukû bulmaktadır. Bu her ne kadar evlilik birlikteliğine aykırı olarak algılanabilecek bir durum gibi gözükse de, Osmanlı’da kadınların kendi malları üzerinde tek başına tasarruf yetkisine sahip olduklarını göstermektedir.

---

[847] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 28/66.
[848] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 19/47, 20/48.
[849] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 34/73, 34/74.
[850] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 7/22.
[851] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 23/53, 35/76.
[852] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 29/67.
[853] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 17/43, 20/48.
[854] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 15/37, 24/56, 26/59, 26/61, 31/69, 33/72.

3.1.3. Ferâğ

Ferâğ, sözlükte "boşaltmak, bir işten kurtulmak, bir işi terk etmek" manasına gelmekte olup, hukuk bakımından da îcâr mahiyetindedir. Bir şahsın gayr-ı menkul üzerindeki tasarruf hakkını bir başkasına terk ve tefvîz etmesi durumudur. Tefvîz edene fâriğ, tefvîz edilen kimseye mefrâğun leh, ferâğ olunana müstegal veya müsakkafa denmektedir. Osmanlı hukukunda mirî arazi ve icâreteynli vakıf malları[855] üzerinde şahıslar için mülkiyet hakkına benzer bir tasarruf hakkı verilmiş, tasarruf hakkının bir başkasına terk ve devri için de ferâğ tâbiri kullanılmıştır. Ferâğ işlemi sonunda kişinin mirî arazi ve icâreteynli vakıf malları üzerindeki tasarruf hakkı sona ermektedir. Tasarruf haklarının devredilmesi işlemi olan ferâğ süresiz olması, bedelsiz olabilmesi, hukukî bir şekilde yapıldıktan sonra vazgeçme ve feshin bulunmaması gibi özelliklerinden dolayı kira, âriyet ve hibe akitlerinden ayrılmaktadır. Ferağın hukukî varlığının oluşabilmesi için de icap ve kabul gereklidir.[856]

Ferâğ işleminde öncelikle tarafların irade beyanı daha sonra ise mirî arazilerde ilgili idarî birimin, icâreteynli vakıflarda ise mütevellinin izni şart görülmüş, izinleri olmadıkça bedelli ve bedelsiz yapılan işlemlere hukuken geçerlilik kazandırılmamıştır. Ferâğ bir yönüyle mutasarrıfı, diğer yönüyle malın asıl maliki konumundaki devleti veya vakıf yönetimini ilgilendirmektedir. 1859 tarihli Tapu Nizamnâmesi ile mirî araziler üzerindeki ferâğ işlemlerine düzenlemeler getirilmiş, işlemlerin güvenli işleyişi için tedbirler alınmış, ferâğ takrir komisyonları ya bizzat ya da defter-i hâkânî memurları tarafından ferağ taleplerini kabul ve tescil etmeye çalışmışlardır.[857]

Genel itibari ile ferâğ, karşılığında maddî bir bedel alınıp alınmamasına göre ivazlı ve ivazsız, akit hükümlerinin bir şarta bağlı olup olmamasına göre ise kat'î ferâğ ve şarta bağlı ferâğ şeklinde kısımlara ayrılmaktadır.[858]

---

[855] icarateyn (iki icare, iki kira), icâre-i muaccele (peşin kira bedeli) ve icâre-i müeccele(veresiye kira bedeli) demektir. İcâreteynli vakıflar ise, icâre-i muaccele denilen vakıf akar için verilen peşin bir para ve her sene sonunda icâre-i müeccele adıyla tayin olunan bir kira bedeli karşılığında kullanım hakkına sahip olunulan, ferağ ve intikal sözkonusu olabilen çatılı binalar ve çatısız arazilerdir. (Bkz. Ahmet Akgündüz, İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, OSAV, İstanbul 1996, s. 447.)

[856] Ali Bardakoğlu, "Ferağ", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1995, XII, s. 351; Fikret Karaman, s. 176.

[857] Bardakoğlu, "Ferağ", s. 352.

[858] Bardakoğlu, "Ferağ", s. 353.

Sicilde ferâğ adı ile kayıtlı müstakil i‘lâm bulunmamaktadır. Ancak edâya tenbîh ve tahlîf ile mu‘ârazadan men i‘lâmı kayıtlarında ferâğ ile ilgili hususlara rastlanmaktadır.

Ferağ örneği görülen dava kaydında; medyûn Mehmed Alaattin Efendi’nin vefatı üzerine vârisi, pederi Hamlacı Mustafa Efendi ibn Ahmed olmuştur. Mehmed Alaattin Efendi’nin kendisine borçlu olduğu Kadriye Sanavber Hanım’ın vasîsi, anne tarafından ninesi Emetî Hanım ibnet-i Mehmed’dir. Emetî Hanım, borcun ödenmesini kefîl ve vârislerden talep etmektedir. Sinân Ağa Mahallesi’nde otuz yedi numaralı menzil ile yine otuz bir numaralı marangoz, otuz üç numaralı hallâc dükkânları ve otuz altı numaralı ahırın “İ‘lâmât-i Şer‘iyye İcrâ Me’mûriyyet-i Aliyyesi” tarafından müzâyede yoluyla satılıp fiyatından borcun ödenmesi istenmektedir. Bu miktar borcun ödenmesine kâfi gelmezse üst tarafının Üsküdar’da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi’nde Sırakahveler’de dört numaralı çamaşırcı dükkânındaki çamaşırcı gediği ve Selmân Ağa Mahallesi’nde Çilingirler içinde iki numaralı dükkanda vakıf yoğurthâne gediğinden üç hissesi ile sözkonusu gediklerin ferâğ edilip, bedelleri olan miktar ile borcun “Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi”ne irsâli kararlaştırılmıştır.[859] Gerçi medyûn olan Mehmed Alaattin Efendi’nin çocuğu yoktur ve vefatıyla birlikte sözkonusu olan gedikler mahlûl olup tekrar vakfa geçmesi söz konusu olmuştur. Ancak zikredilen gedikler deyn edaya nizamlı evkaftan bulunduğu için sorun ortadan kalkmaktadır.[860]

Bir diğer ferağ konusu geçen davada; Ermeni milletinden Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar, Okmeydânı mahallinde mutasarrıf olduğu tarlasını 100 adet lira-yi Osmânî karşılığında Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşısı İsmail Bey ibn Yusuf ibn Abdullah’a ferağ etmiştir. İsmail Bey borcunun bir kısmını hayatta iken ödemiş; ancak vefat etmiştir. Kirkor Kululyan, borcu medyunun vârislerinden talep etmektedir.

[859] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 7/22.

[860] İcâreteynli vakıf akarlar ve mirî araziler ile gayr-i sahih vakıf araziler, mutasarrıfların borçları karşılığında satılamaz ve bedelli olarak ferağ edilemez. İcâreteynli vakıfların, mutasarrıfların borçları karşılığında teminat olabilmesinin tek yolu vefâen ferağdır. Vefâen ferağdaki teminat, borç ödenmedikçe alacaklının icâreteynli vakıf malın tasarrufunu elinde bulundurması ve borç ifâ edilmeden ferağ edilen şeyin istirdad hakkının doğmamasıdır. Borçlu kişi borcunu ödemeden ölürse; şayet mirasçıları varsa, alacaklının borç ödeninceye kadar bunlara hapis hakkı mevcuttur. Şayet borçlunun mirasçıları yoksa, vefâen ferağ konusu olan mal vakfa dönerek mahlul olacaktır. Sadece icâreteynle tasarruf olunan nizamlı gedikler ile usûlüne uygun bir şekilde tabi kılınmış icâreteynli vakıflarda durum farklıdır. Bu iki grupta, eğer müteveffanın mirasçısı yoksa vefâen ferağ yapan alacaklılar, sözkonusu malların muaccele karşılığı icar ve tefviz olunarak alacaklarının ödenmesini vakıftan isteyebilirler. Davadaki durumda bu şekilde vuku bulmuştur.(Bkz. Ahmet Akgündüz, İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, s. 479-480.)

Davada ferağ kavramı geçtiği için bu tarlanın vakıf malı olması, Kirkor Kululyan'ında mutasarrıfı olduğu malı ferağı söz konusudur.[861]

Başka bir davaya göre; yine Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşısı İsmail Bey ibn Yusuf ibn Abdullah mutasarrıflı bir vakıf malını ferâğ işlemi ile satın almıştır. Borcunun bir kısmını ödemiş, geri kalan kısmı vârislerden talep için alacaklı olan Tahsîn Bey tarafından mahkemeye başvurulmuştur. [862]

3.1.4. Hacr (Vasî Nasbı)

Hacr kelimesi sözlükte "engellemek, yasaklamak, kısıtlamak" manasına gelmektedir. Fıkhî terim olarak ise, kişinin sözlü tasarrufunun hukukî geçerliliğinin engellenmesini ifâde eder. Hukukî sonuç doğurması engellendiğinden hacrin sadece sözlü tasarruflara mahsus olmayıp, fâilin kasıt ve iradesine bağlı olarak hukukî sonuç doğuran fiilî tasarrufları için de geçerli olduğu söylenebilir.[863]

İslâm hukukunda böylelikle hacredilenlere yani kısıtlılığı olan kimselere "mahcûr" denir. Mahcûrlar; küçük, deli ve bunamış, sefih ve gafil, borçlu kimseler olup bunların bir kısmınının mahcûr olup olmadığına dair fukahâ arasında ihtilaf vardır.[864] Konumuzla alakalı olan küçüklük sebebi ile olan hacrdır.

Hacr-i kavi, bir kimseyi asl-i tasarruftan menetmektir. Mecnun ve gayr-i mümeyyiz çocuğun bey, icar, nikâh, talak gibi işlemlerden men olması gibi. Bu gibilerin tasarrufları asla sabit olmaz. Hacr-i mütevassıt, bir şahsın kavlî tasarrufunu nefazı yani geçerliliği itibariyle menetmektir. Ma'tûh ile mümeyyiz çocuğun zararına olan tasarrufları bu minvalde değerlendirilir ve velilerin izinleri olmadıkça geçerli olmaz. Hacr-i zaif, ise bir şahsın sözlü *(kavlî)* tasarrufunun vasfının vasfını yani nefazının tahakkukunu menetmektir. Hacri ortadan kaldırıp mahcûra müsaade etmeğe de "fekk-i hacr" denmektedir.[865]

---

[861] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 20/48.
[862] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/53.
[863] H. Yunus Apaydın, "Hacir", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, XIV, s. 513.
[864] Ebû Zehra, *el-Ahvâl,* s. 437-438.
[865] Bilmen, VII, s. 267.

İncelenen defterde müstakil olarak hacr adı ile kayıtlı müstakil i‘lâm bulunmamaktadır. Ancak “teslîm-i sagîr i‘lâmı” ve “mu‘ârazadan men i‘lâmı” kayıtlarında hacr ile ilgili hususlara rastlamaktayız. Boşanmada kadının hıdâne hakkı olarak çocuklarını koruduğu ve onların “hacru terbiyeleri”nde bulunduğuna dair ifâdesi “hacr-i mutasavvıt”a örnektir. İncelenen defterde hacr konusunun geçtiği kayıtlarda baba boşandığı eşinin hacru terbiyesinde bulunan evladının yaşı itibariyle kadın yardımına *(i‘âne-i nisvâna)* muhtaç olmaması ve terbiyesi kendisine ait olmasından dolayı evladının hıdânesini talep etmektedir. Bu talebin sebebi, büyük ihtimalle çocuk için anneye nafaka ödemeyi istememesidir.[866]

3.1.5. Havale

Havale, sözlükte “nakil, tahvil” demek olup; bir borcu *(deyni)* bir zimmetten diğer bir zimmete yani bir şahıstan başka bir şahsa nakletmektir.[867] Diğer bir tarifte, talep hakkının *(mutalebe)* borçlunun zimmetinden ödemeyi üzerine alanın (mültezimin) zimmetine intikal etmesidir. Talep hakkının zimmeti zimmete eklemeyip, naklettiğinden kefâletten farklı bir akittir. [868]

Fıkıfta, borcunu başka bir kişiye havâle eden borçluya “muhîl”, alacaklıya “muhâl” veya “muhâlun leh”, borç kendisine havâle edilen kimseye “muhâlün aleyh”, havâle edilen borca da “muhâlün bih” denir. [869]

İncelenen defterde konu ile ilgili müstakil bir i‘lâm bulunmamakla birlikte içeriğinde havale konusu geçen bir davaya rastlamaktayız. Tiyatrocu Küçük İsmail Esad Efendi ibn Mustafa ibn Abdullah, Hamamcı *(Hammâmcı)* Ali Rıza Efendi ibn Tahir’den aldığı borcun bir kısmını rehnettiği mallar ile ödemiş, geri kalan kısmını ise Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı Hüseyin Hüsnü Efendi ibn Mehmed Emin’e havale etmiştir. Hüseyin Hüsnü Efendi kendisine havale edilen borcun geri kalan kısmını ödemiş ve bu kısmı İsmail Esad Efendi’nin vefatı sebebiyle vârislerinden talep etmektedir.[870]

---

[866] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 13/31, 22/51.
[867] Bilmen, VI, s. 286.
[868] Zuhaylî, VI, s. 290.
[869] Ali Bardakoğlu, “Havâle”, *DİA,* TDV Yay., İstanbul 1997, XVI, s. 507.
[870] Üsküdar 750 No’lu ŞS, 29/67.

3.1.6. Hibe

Sözlükte "karşılıksız vermek, bağışlamak" anlamına gelen hibe ıstılahî olarak, bir malın karşılıksız olarak başkasına temlikini ifâde eden akittir. Bu hukukî işlemin taraflarından hibe eden kişiye "vâhib" ve kendine hibe edilen kişiye "mevhûbün leh", hibeye konu olan mala da "mevhûb", hibeyi kabûl etmeye de "ittihâb" denilir. Akid tarafların icap ve kabulüyle tamamlanır.[871] Hibede aslolan bir malı bir kimseye karşılıksız *(ivazsız)* olarak derhal teslim etmektir. "İvazsız" kaydıyla bey'den, "derhal" kaydıyla da vasiyetten ayrılmış olur.[872]

Hibe îcâb ve kabûl ile kurulan bir akittir ve mal kabzedildiği vakit hibe tamamlanmış olur.[873] Çünkü hibe bağışlamadır ve bunun tamamlanması kabz ile gerçekleşir. Bu husus "hibe kabz olmadıkça gerçekleşmez" hadîsi ile sabittir.[874] Bu hadîsten hibenin ancak kabz ile olduğunu anlamaktayız.

İncelenen defterde hibeye dair müstakil isimli bir kayıt bulunmamaktadır. Yalnızca bir kayıtta ki, o da nafaka i'lâmı olarak geçmektedir ve konusu hibedir. Ancak bazı davaların içerisinde hibe konusunun geçmekte olduğunu görmekteyiz. Şimdi bu davalara kısaca göz atalım.

Emine Adalet Hanım, eski eşi İzzet Efendi ibn Ahmed'e evlilikleri esnasında emanet olarak verdiği altmış kuruş değerindeki tek taşlı göğüs iğnesini istemektedir. Eğer zikredilen mücevheri harcadı ise değeri olan 60 kuruşu istemektedir. İzzet Efendi, Emîne Adâlet Hanım'ın evlilikleri esnasında bu mücevheri kendisine "hibe-i sahîha-i şer'iyye" ile hibe ettiğini idda etmektedir. Mahkeme, İzzet Efendi delil getiremediği için mücevherin veya değerinin Emîne Adâlet Hanım'a verilmesini kararlaştırmıştır.[875]

Bir diğer kayıtta hanım kendisini tatlîk eden eşinden mihr-i mu'accel, mihr-i müeccel ve iki buçuk aylık gebeliği sebebi ile ödenmesi gereken nafaka alacaklarını istemektedir. Adam mihr-i mu'acceli daha önce ödediğini ve mihr-i müeccel ve nafakanın hanım tarafından "hibe-i sahîha-i şer'iyye" ile kendisine hibe edildiğini iddia

[871] Ali Bardakoğlu, "Hibe", *DİA*, XVII, İstanbul 1998, s. 421.; Bilmen, IV, 223; M. K., md. 833.
[872] Bilmen, IV, s. 223.
[873] M. K., md. 837.
[874] Merğınâni, III, s. 1255; Bilmen, IV, s. 225-226.
[875] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/14.

etmektedir. Adam delil getiremediği için mahkeme, mihr-i müeccel ve nafakanın ödenmesine hükmetmiştir.[876] Bu kayıttan kadınların mehir haklarından vazgeçmek suretiyle mehirlerini kocalarına hibe edebildiklerini görmekteyiz.

Sicilde müstakil olarak hibe konusunu ele alan nafaka i'lâmında, Hadîce Hanım ibnet-i Muhsin yakınlıkları ile alakalı herhangi bir bilgi mevcut olmayan Abdullah Efendi ibn Abdülvehhab'a kendisini ölünceğe değin görüp gözetmesi şartıyla sınırlarını belirlediği evini hibe etmiş ve Abdullah Efendi de bu hibeyi kabul etmiştir. Yakınlıkları konusunda herhangi bir bilgi zikredilmediğinden bu kayıt bir bayanın, yabancı bir erkeğe hibede bulunabildiği gerçeğini düşündürmektedir. Bu kayıtta bir bayanın yakınlık ilişkisi belirtilmeyen bir erkeğin himayesine geçme isteği, o kişiye duymuş olduğu güveni göstermektedir. Ancak İslâm dînindeki mahremiyet konusu bağlamında düşünüldüğünde akraba olma ihtimali de akla gelmektedir. Kadının yakın bir kimsesi bulunmayıp, yaşlılık ve düşkünlük hallerine karşın maddi refahını kullanarak böyle bir önlem almış olması ihtimali sözkonusudur.[877]

Bir diğer davada kadın kendisini boşayan eşinden zifâf gecesi yüz görümlüğü olarak kendisine hibe ettiği beşi bir yerde lira-yi Osmânî'yi istemektedir.[878] Osmanlı'da; gelin ve güvey gerdeğe girer girmez iki rekat namaz kıldıktan sonra, güveyi, duvağını kaldırıp yüzünü gördüğü için "yüz görümlüğü" denen bir parayı veya eşyayı ona hediye ederdi. Mehir gibi yüz görümlüğünün miktarı da gelin ve güveyinin sosyo- ekonomik durumuna göre değişiklik gösterirdi. Osmanlıda son dönemlerde zaman zaman fermanlarla yüz görümlüğü de yasaklanmıştır. Buna rağmen yüz görümlüğü ile ilgili davaların mahkemeye yansıması ve bu durumun korunması ilgi çekicidir[879] ve örfi hukuka ait öğelerin kolay kolay sosyal hayattan silinemediğinin de bir göstergesidir.

Başka bir davada ise adam boşandığı eşinden kendisine ait olan birtakım eşyaları ve beşi bir yerde Osmanlı altınını istemekte hanım beşi bir yerde Osmanlı altınının zifâf gecesi adam tarafından kendisine hibe edildiğini idda etmektedir. Kadın bu hibenin

[876] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/36.
[877] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/41.
[878] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 23/52.
[879] Kurt, s. 49.

yapıldığına dair delil getiremediğinden mahkeme, kadının iadede bulunmasını istemektedir.[880]

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi hibeye konu olan şey mücevher, ev, altın, mehir ve nafaka olabilir. Hibede bulunanın kabzdan sonra yaptığı hibeden vazgeçip geçemeyeceği veya hangi şartlarda vazgeçebileceği fukahâ arasında tartışma konusu olmuştur.[881] Mecelleye göre, hibede bulunan kimse, hibe ettiği şey henüz kabzedilmemişse hibesinden vazgeçebilir.[882] Ancak hadisle sabit olduğu üzere herhangi bir mâni bulunmaksızın hibeden vazgeçmek hoş görülmemiştir. [883]

Mecelle'de belirtildiğine göre; bir kimse usûl ve fürû'una, kardeşlerine veya onların çocuklarına hibede bulunduktan sonra bundan dönemez.[884] Yine karı koca arasında evlilikleri esnâsında hibe gerçekleştiğinde artık bundan dönüş olamaz.[885]

Yukarıdaki davalarda zikrettiğimiz konularda taraflar kendilerine yapılan hibeleri delille isbât edemediklerinden hibe olduğu kanaati mahkeme tarafından netleşmediğinden malların iadesine hükmedilmiştir.

3.1.7. İbrâ

İbrâ; sözlükte "arındırmak, aklamak, temize çıkarmak, yükümlülükten kurtarmak" gibi anlamlara gelmektedir. Suçsuzluk, borçsuzluk ve yükümlülükten kurtulmak manasındaki berâet, karı ve kocanın evlilik haklarından karşılıklı olarak vazgeçmeleri anlamındaki mübâree ve yine bir fıkıh terimi olan istibrâ kavramları ile anlam benzerliği bulunmaktadır. Fıkhî terim olarak, bir kimseyi bir davadan, bir haktan beri kılmak, onun hakkında davadan, hak talebinde bulunmaktan vazgeçmek demektir. Kısaca alıp verecek kalmadığını beyan etme durumudur. Bu bakımdan borç münasebetini de sona erdiren bir işlemdir.[886]

---

[880] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 26/61.
[881] Bardakoğlu, "Hibe", s. 425.
[882] M. K., md. 862.
[883] Merğınânî, III, s. 1261; Bilmen, IV, s. 266.
[884] M. K., md. 866.
[885] M. K., md. 867.
[886] Bilmen, VIII, s. 5; H. Yunus Apaydın, "İbrâ", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXI, s. 263.

İbrâ, "ibrâ-i iskat" ve "ibrâ-i istifa" olmak üzere iki kısımdır. "İbra-i iskat"; bir kimsenin diğer kimsede olan hakkının tamamını iskat yahut bir kısmını tenzil ile o kimseyi berî kılmasıdır. Bu hak mal cinsinden olabileceği gibi ecel, ceza gibi mal kabilinden olmayadabilir. "İbra-i istifa"; bir kimsenin diğer kimseden hakkını aldığını itiraf etmesidir ki bir tür ikrardır.

Genellik ve özellik bağlamında ise ibrâ, "ibrâ-i âmm" ve "ibrâ-i hâss" olmak üzere ikiye ayrılır. "İbrâ-i âmm", bir kimsenin zimmetini bütün haklardan, davalardan beri kılmasıdır. "İbrâ-i hâss" ise, bir kimsenin zimmetini belirli bir haktan, hususî bir davadan veya bir kısım haklardan beri kılmasıdır.[887]

İncelenen defterde müstakil olarak ibrâ adıyla geçen kayıt bulunmamaktadır. Ancak bazı davaların içerisinde ibrâ konusunun geçmekte olduğunu görmekteyiz.

İsimsiz olarak bulunan bir i'lâmda Üsküdar'da Kâdı'asker Ahmed Efendi Mahallesi'nde oturan Ümmü Gülsüm Hanım, boşandığı eşi Anadolu Şimendüferi'nde müstahdem hatt mikrâsçılarından Mustafâ Efendi'den evlilikleri esnasında Bilecik İstasyonu'ndaki memurların çamaşırlarını yıkamak suretiyle kazandığı otuz aded lira-yi Osmânî'yi eski eşi Mustafâ Efendi'nin harcadığını ve otuz aded lira-yi Osmânî'nin yirmi adedinden vazgeçtiğini söyleyerek Mustafâ Efendi'nin zimmetini "ibrâ'-i sahîh-i şer'î ile ibrâ ve ıskât" etmektedir. Geriye kalan on aded lira-yi Osmânî'nin emsâlini Mustafâ Efendi'den hâlen taleb ettiğine dair i'lâmdır.[888] Burada ibrâ-i iskat söz konusu olmuştur.

Bir diğer ibrâ kaydına edâya tenbîh i'lâmında rastlamaktayız. Ermeni milletinden ve nalbur esnafından Pedros veled-i Evakim'in vârisleri, ebniye kalfalarından Karabet veled-i Mıgırdıç'dan babalarının alacağı olan 2980 kuruş 30 parayı istemişlerdir. Karabet veled-i Mıgırdıç ikinci ifâdesinde Pedros veled-i Evakim'in hayatta iken üç şâhit huzurunda Karabet kalfadan yalnızca 213 kuruş alacağı olduğunu ikrar ile ibrâ ettiğini ifâde etmiştir.[889] Buradaki ifâdeden Pedros'un hayatta

[887] Bilmen, VIII, s. 29-30.
[888] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 10/27.
[889] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/43.

iken alacağının bir kısmını Karabet'ten aldığını şâhitler huzurunda söylemesinden ibrâ-i istifa olduğunu anlamaktayız.

750 No'lu Sicil'de dikkatimizi çeken bir diğer duruma bakıldığında; eşler boşanmaya giden yolda nikâh akdinden doğan sorumluluklardan ve boşanma sonucu ortaya çıkan mehir, nafaka, mesken tedariği gibi görevlerden birbirlerinin zimmetini ibrâ etmekte ve ibrâlarını kabul etmektedirler.[890] Bu davalar muhâla'a başlığında detaylı bir şekilde incelendiğinden burada, tekrar etmeye gerek görülmemektedir.

3.1.8. İcâre

Sözlükte, "kiralamak, iş karşılığı verilen şey, amelin ivazı" demek olup, İslâm hukukunda kısaca "bir menfaati ücret karşılığında kiralamak" anlamına gelmektedir. İcâre akdi bahsedilen menfaatin kaynağı bakımından ayn icâresi ve insan icâresi olarak iki kısma ayrılmaktadır. Ayn icâresi, eşyanın kullanımını esas almakta, insan icâresi ise insan emeği üzerine kurulan bir icâre akdi olmaktadır.[891] "Îcâr" kiraya verme; "istîcâr" kiralamak; "âcir", kiraya veren; "müste'cir", kiralayan; "ecîr" akde konu olan işçi ve ücret, menfaate karşılık verilen bedele denmektedir.[892]

İncelenen defterde görülen icâre içerikli kayıtları 3 ana başlık altında inceleyebiliriz:

1-Gayr-i menkullerin kiralanması.[893]

2- Bir şahsın ücretle çalıştırılması.[894]

3-Evlerde hizmet eden kızlar.[895]

İncelenen defterde ev, arsa vs. kiralamakla ilgili müstakil olarak bir adet îcâr i'lâmı kaydı bulunmaktadır. Üsküdar'da Hamza Fakîh Mahallesi'nde oturan Emine Zümrüd Hanım Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde Uncular Sokağı'nda elli

[890] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/15, 11/28, 25/58, 31/68.
[891] Ali Bardakoğlu, "İcâre", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2000, XXI, s. 379-380.
[892] Bilmen, VI, s. 156-157; M. K., md. 404, 409, 410, 413.
[893] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[894] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/47.
[895] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/19.

sekiz numaralı hanesini senetle Kara Dâvud Paşa Mahallesi'nde Boyacı Sokağı'nda oturan lisan tercümanı Ahmed Rüşdü Efendi'ye aylık 200 kuruş îcâr mukâvelesiyle kiraya vermiştir. Ahmed Rüşdü Efendi bu evde altı ay müddetince kiracı olarak oturmuştur. Emine Zümrüd Hanım, Ahmed Rüşdü Efendi'den 1300 kuruş alacağının 900 kuruşunu bundan önce parça parça almıştır. Geriye kalan 400 kuruşun 100 kuruşunu rızası ile indirmiş ve alacak hakkı olan 301 kuruşu istemektedir. Ahmed Rüşdü Efendi de bu borcunu itiraf etmiş ve mahkeme bu borcun Ahmed Rüşdü Efendi tarafından ödenmesine hükmetmiştir.[896]

750 No'lu Sicil'de insan emeği üzerine kurulan icâre akdine örnek olarak bir adet kayıt bulunmaktadır. Bulgular ev içi hizmetlerde çalışanların genellikle kadınlar ve henüz çocuk yaşta olan kız çocuklarından oluştuğunu göstermektedir. 1885 ve 1907 nüfus sayımlarına dayanarak elde edilen veriler göstermektedir ki; İstanbul'da ev içi hizmetlerde çalışanların büyük çoğunluğu kadınlardır.[897] 750 No'lu Sicil'de milâdi olarak 1896-1897 yılları arasındaki davaları içeriyor olması, aynı zamanda incelenen defterde konu ile alakalı davada geçen hizmetçinin kadın olması bu genellemeye katkıda bulunmaktadır. Bu i'lâmda Rum milleti kadınlarından Vasiliki bint Suva, sağlığında Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes tarafından bir yıl müddetince hizmet için kullanılmış ancak ücretinin bir kısmını alamamıştır. Mahkeme borcun müteveffanın terekesinden ödenmesine hükmetmiştir.[898]

İncelenen defterde bulunan iki kayıtta da yine hizmet sektöründe çalışan kadınlar görmekteyiz. Zenciye Kadem Hayr Kadın, İsmâ'îl Bey'in vârislerinden içerisinde aşçılık ücreti de bulunan mikdarı talep etmektedir.[899] Bir diğer kayıtta ise, Ümmü Gülsüm Hanım'ın, belli bir ücret mukavelesiyle Bilecik İstasyonu'ndaki şimendüfer memurlarının çamaşırlarını yıkadığını görmekteyiz.[900]

Îcâr ile ilgili enteresan bir kayıt vardır ki o da "îcâr-ı sağîre" konusu ile ilgilidir. Sosyal açıdan oldukça önemli olan bu kayıt başka sicillerde de benzer kayıtlar

[896] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/46.
[897] Yahya Araz, "Osmanlı Emek Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: İstanbul'da Ev İçi Hizmetlerde Çalışan Kadınlar Üzerine Bir Değerlendirme (1780-1850)", *II. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu:* Bildirileri (27-29 Mayıs 2014), II, İstanbul 2014, s. 209.
[898] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/47.
[899] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/76.
[900] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 10/27.

incelendiğinde, dönemin kız çocukları hakkında ehemmiyetli bilgiler vereceği kanaatindeyiz. Osmanlı toplumunda çocukların başka ailelere verilmesi ayrıntıları tam olarak saptanamayan bir uygulama olarak erken dönemlerden itibaren görülmüştür. "Tebenni", "icar", "evlatlığa ve iyalliğe verme" şeklinde tanımlarla anlatılan bu uygulama XIX. yy'da istanbul'da bulunan ailelerin ev içi hizmet ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir yer tutmuştur.[901] İstanbullu ailelerin yanında bulunan bu çocukların îcâr edilmiş olmasının veya yaşamlarını kendilerine yabancı olan bir aile yanında sürdürmek zorunda kalmalarının çeşitli sebepleri vardı. Bu sebepler arasında; terk edilmiş olmaları, kimsesiz ve yetim olmaları, fakir bir aileye mensup olmaları, sosyo-ekonomik birtakım nedenlerden ötürü gerekli eğitimi veremeyen ailelerin evlatlarının ahlaken güzelleşmelerini istemeleri, mühtedi olmuş gayr-i müslim çocukların gerekli islamî terbiyeyi almalarının istenmesi sayılabilir.[902]

"Îcar-i sâğîr" müessesesine göre; varlıklı aileler kendilerine hizmet etmek üzere fakir aile çocuklarının velileri ile anlaşarak belirli bir ücret karşılığında îcârlamışlar ve bu iş akdini kadıya tescil ettirmişlerdir. Bu şekilde aileye giren çocuklara, "besleme, ahretlik, manevi evlat" gibi isimler verilmiştir. Bu iş akitlerindeki temel maksat, ahiret sevabı ümidiyle fakir aile çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanıp, himaye edilmesidir. Üç-dört yaşındaki çocukların dahi îcâr edilmiş olması, hizmet etme görüntüsü altında fakir aile çocuklarının himaye edilmesi düşüncesini doğrular niteliktedir.[903]

Üç-dört yaşındaki çocukların dahi başka ailelere îcâr edilmiş olması ortaya koyabilecekleri hizmet düşünüldüğünde, uygulamanın pratikte tebenniden farklı olmadığını düşündürmektedir. Buradan hareketle tebenninin yani evlat edinmenin, îcâr-i sağîr yani çocuğu kiraya verme şeklinde de olabileceğini anlamaktayız.[904]

Genel olarak çocuklarını îcâr edenlerin, toplumun fakir ve alt kesimlerinden geldiğini, istîcâr edenlerin ise nisbeten daha varlıklı oldukları söylenebilir. Bunların

---

[901] Yahya Araz, *16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı Toplumu'nda Çocuk Olmak*, Kitap Yay., İstanbul 2013, s. 156.
[902] Kurt, s. 98-101.
[903] Kurt, s. 102-104.
[904] Araz, *Osmanlı Toplumu'nda Çocuk Olmak,* s. 168; Ancak Kurt'a göre; "tebenni"de evlat edinenin çocuğun nafakası konusunda mali yükümlülüğü olmayıp, ya rıza ve bağış yoluyla evlat edinen şahıs tarafından ya da daha sonra çocuğun bir yakını tarafından karşılanır. "Îcâr-ı sâğîr"de ise, aynı zamanda bir emek kiralaması söz konusu olduğundan sorumluluk tamamen îcârlayana aittir. Aynı zamanda Kurt; "tebenni" ile "îcâr-ı sağîr"i farklı başlıklar altında incelemiştir. (Bkz. Kurt, s. 97-106.)

içinde evkaf kalemi kâtibi, müderris ve ders-i âmm gibi yüksek dereceli memurlar ile zahire tüccarı, berber ve saraç gibi serbest meslek sahiplerinin yanı sıra kaymakam, müderris, kadı ve yüzbaşı hanımları gibi üst tabakalara mensup kadınlar da bulunmaktadır.[905] İncelenen defterdeki îcâr-i sağîr kaydında da; küçük kız çocuğunu istîcâr eden kimsenin toplumun üst tabaka memurlarından Süleymâniye Sancağı Mutasarrıfı olduğu görülmektedir.

Kayıtlarda nereden geldikleri belirtilen bu çocukların önemli bir kısmı, Anadoludaki küçük kent ve kasabalardan gelmektedir. XVIII. yy'da akrabalar, aracılar ve tanıdıklar vasıtasıyla İstanbul'a ulaştırılan çocuklar, XIX. yy'da profesyonel dellallar tarafından sağlanmıştır.[906] Vazifeleri vesilesiyle taşrada bulunan İstanbullular bulundukları yerlerde yanlarına aldıkları çocukları İstanbul'a geri döndüklerinde beraberlerinde getirebiliyorlardı.[907]

Osmanlıda uygulamasını gördüğümüz ve özellikle de kız çocuklarını kapsayan bu uygulamada; varlıklı bir ailenin yanında yetişen, bakılan ve yaşına uygun hizmetlerde bulunan kız çocuğu, evlenme yaşına geldiğinde yanında bulunduğu aile tarafından çeyizinin hazırlanıp, bir mikdar para verilerek iyi bir kısmetle evlendirilmesi durumu söz konusu olurdu.[908]

Sicilde konu ile alakalı kayıtta; Musul vilâyeti Süleymâniye Sancağı ahâlîsinden olan İkbâl Hanım, altı yaşındayken babası Mehmed ibn Abdullah tarafından Süleymâniye Mutasarrıfı Mehmed Sâbit Paşa'ya mikdârını bilmediği ücret karşılığında îcâr ve teslîm edildiğini söylemektedir. Yukarıda da açıklanıldığı üzere; çocuğun îcar edilmesinin altında yatan sebepler muhtemelen fakirlik veya daha başka sebeplerle babasının bu kız çocuğuna bakmakda zorlanmış olmasıdır. Sâbit Paşa tarafından Süleymâniye'den Der'aliyye'ye getirilip hâl-i sıgarında Sâbit Paşa'nın hânesinde sekiz sene hizmet edip, sonra paşa tarafından hâl-i kiberinde seksen kuruş ücret mukâbelesinde Mahmiyye-i İstanbul'da Çenberlitaş'a yakın oturan Safvet Hanım'a hizmet etmesi suretiyle verilmiş ve orada da sekiz sene müddet hizmet etmiştir. İkbâl

[905] Kurt, s. 103.
[906] Araz, *Osmanlı Toplumu'nda Çocuk Olmak*, s. 165.
[907] Araz, "İstanbul'da Ev İçi Hizmetlerde Çalışan Kadınlar", s. 215-216.
[908] Faroqhı, s. 127; Araz, *Osmanlı Toplumu'nda Çocuk Olmak,* s. 169.

Hanım muhtemelen ergenlik dönemine kadar Mehmed Sâbit Paşa'nın hanesinde kaldıktan sonra, ergenlikten evleninceye kadarki zaman diliminde bahsedilen hanımın yanında hizmetine devam etmiştir. İkbal Hanım, Sabit Paşa'nın kendisine hâl-i sıgarında sekiz sene her ay 60 kuruşdan toplamda 5760 kuruş, hâl-i kiberinde sekiz sene her ay 80 kuruşdan toplamda 7680 kuruş ve toplamda 13340 kuruş borcu olduğunu idda etmektedir. Sabit Paşa onun bu iddasını inkâr etmektedir ve İkbal Hanım'ın, kendi hanımı tarafından Süleymâniye'den Der'aliyye'ye getirildiğinde bir iki gün misafir edildikten sonra Safvet Hanım'a hizmet etmesi için verildiğini ifade etmiştir. Üç sene kadar önce de Safvet Hanım'dan ayrılması sebebiyle hanesinde iki ay kadar misafir edip, kendisine beş aded sîm yirmilik mecîdî vererek kendilerinden ayrıldığını söylemiştir. Mahkeme, İkbal Hanım'ın iddasına mutabık delil istemiş ancak o delil getirmekten aciz kalmış ve Sabit Paşa'dan yemin etmesini istemiştir. Sabit Paşa da yemin ettiği için, İkbal Hanım mahkeme tarafından mu'ârazadan men edilmiştir.[909]

Burada dikkatimizi çeken bir diğer husus; İkbal Hanım'ın hâl-i sıgarında ne kadar ücret mukabelesinde îcâr edildiğini bilmemesine rağmen ücret olarak 60 kuruş belirlemiş olmasıdır. Bu durum bize bu ücreti belirlerken dönemin îcâr fiyatlarına göre bir kanaat geliştirdiği fikrini uyandırmıştır.

3.1.9. Karz

Karz, sözlükte "kesmek" manasına gelmektedir.[910] Fıkıh terimi olarak; bir kimsenin para gibi ölçülen bir malını sonradan mislini almak üzere bir şahsa vermesidir. Diğer adı ikrâzdır. Bu akitte karz olarak verilen şeyin altın, gümüş, para veya ölçülen-tartılan cinsten mislî mallardan olması gerekir. Akar veya hayvan gibi mislî olmayan malların verilmesi ise karz değil âriyettir. Ödünç verene "mukriz", ödünç alana "müstakriz", ödünç almaya "iktirâz" denir.[911] Kur'ân-ı Kerîm'de ihtiyaç sahibi bir kimseye ödünç verme *(karz-ı hasen)*[912] övülüp, karşılığında büyük mükâfatlar vadedilerek insanlar yardımlaşmaya teşvik edilmiştir. Osmanlı'da bu sebepten İsveç'in

[909] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/19.
[910] Zuhaylî, VI, s. 9.
[911] Fikret Karaman, s. 361; Bilmen, VI, s. 13.
[912] Bakara, 2/245; Maide, 5/12.

İstanbul elçiliğinde görevli D'Ohsson'un ifâdelerinden anladığımıza göre yardımlaşmanın, karz-ı hasenin yaygın olduğu anlaşılmaktadır.[913]

İncelenen defterdeki karz ilişkilerinin bir kısmının muamele-i şer'iyye olduğunu düşünmekteyiz ve ilgili bölümde bu davaları inceledik. 750 No'lu Defter'de karza dair müstakil olarak bir kayıt bulunmayıp, içerisinde karz ifâdesi geçen davaları bu bölümde ele alınacaktır. Bu davalardan bir tanesi "tahlîfe men' i'lâmı" diğeri ise "hükm-i gıyâbî i'l'amı"dır.

Konuyla alakalı "tahlîfe men' i'lâmı"nda; Fatma Nigar Hanım halen zevci olan Telgraf Nezâreti Sicill-i Vukû'ât Kalemi Kâtibi Mehmed Nazif Bey'den kendisine emanet olarak verdiği, on aded Osmânlı lirası kıymetinde altın üzerine masnû' elmâs taşlı bir bilezik ve altı aded Osmânlı lirası kıymetli bir altın sâ'atini vekili aracılığıyla istemektedir. Vekili, Mehmed Nazif Bey'in altın saati hanımından dört buçuk adet Osmânlı lirası karşılığında satın aldığını, bileziği ise hanımından beş adet Osmânlı lirası karşılığında ödünç alıp bunun üç adedini ödediğini söylemektedir. Mahkeme delil yetersizliği sebebiyle Mehmed Nazif Bey'in karz olarak aldığı mücevherleri hanımına iadesini istemektedir.[914] Burada Fatma Nigâr Hanım'ın, halen eşi olan Mehmed Nazif Bey'e borcu sebebiyle dava açmış olması evlilik birlikteliğine aykırı bir tutum olarak görülebilir. Ancak Osmanlı'da eşler arasında mal ayrımı ilkesinin kaynağı islam hukukuna dayanmaktadır. Osmanlı'da mahkemeler, kadınların haklarını titizlikle korumaktadır ki hanımlar; evlilik birlikteliğinin içerisinde eşlerine alacakları konusunda dava açabilmektedir. Avrupalı kadınlarla karşılaştırma yapıldığında Osmanlı kadınlarının asırlarca önde olduğu açıktır. İngitere'de evli kadınlara mülkiyet hakkı 1882 yılında verilmiştir. O zamana kadar bir kadın evlenince mülkü kocasının üzerine geçmekte ve kadın kanunen kendisini temsil etme hakkını kaybetmektedir.[915]

Konuyla alakalı "hükm-i gıyâbî i'l'amı"nda, karz ilişkisi içerisine giren tarafların yakınlıkları ifâde edilmemektedir. Ancak böyle bir ilişkiye girmeleri sebebiyle aralarında bir güven ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Taraflar haklarını mahkemede

[913] J. Mouradgea D'ohsson, *18. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, çev. Zerhan Yüksel, Tercüman Gazetesi, İstanbul, ty., s. 186.
[914] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37.
[915] Sancar, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*, s. 163.

vekilleri aracılığıyla müdafaa etmektedir ancak hanım tarafın kendisi ve vekilinin gâib olması sebebiyle kendisine vekil-i musahhar tayin olunmuştur. Asâkir-i Hazret-i Şâhâne kolağalarından Cemil Bey ibn Süleyman, yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altın, iki bin kuruş kıymetli tek taşlı lâl yâkût yüzük, bin beş yüz kuruş kıymetli bir altın koyun sâ'atiyle kordon ve bin kuruş kıymetli yürek şeklinde bir gravatı cihet-i karz olarak Hanîife Rukiye Hanım'a vermiştir. Yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altının karz ve kabul işlemi şâhitler huzurunda gerçekleştiğinden mahkeme Cemil Bey'e teslimine hükmetmiştir. Ancak diğer alacakları ile alakalı şahidi bulunmadığından mahkeme, Hanife Rukiye Hanım'ın tahlîf olunmasına hüküm vermiştir.[916] Burada karz iddasıyla mahkemeye yapılan müracaatta mikdarın hayli yüksek olması bize tarafların zengin olduklarını düşündürmektedir. Ödünç veren *(mukriz)* tarafın, üst düzey devlet görevlisi olması sebebiyle eşraftan olduğu bellidir. Hanım tarafının da böyle bir borç yükü altına girmesinden toplum içinde asil bir zümreye dâhil olduğunu düşünmekteyiz.

3.1.10. Kefâlet

Kefâlet, sözlükte "bir şeyi bir şeye eklemek, katmak, bitiştirmek" gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıh terimi olarak ise bir hakkın güvenceye bağlanması amacıyla bir kimsenin asıl borçlunun, alacaklı karşısındaki sorumluluğuna katılması veya birinin teslimini üstlenmesi anlamına gelmektedir. Kefîle; zâmin, gâmin, zayîm, kabîl, sabîr de denilmektedir.[917]

Başlıca kefâlet çeşitleri şunlardır. "Kefâlet bi'n-nefs"; bir kimsenin şahsına kefil olup gerektiğinde onu alacaklıya veya mahkemeye gibi belirli bir yere getirmeyi ve teslim etmeyi taahhüt etmektir. "Kefâlet bi'l-mâl"; bir malın ödenmesine kefîl olmaktır.[918]

750 No'lu Sicil'de kefâlet ve kefîl ile ilgili müstakil kayıtlar bulunmamakla beraber bu ifâdelerin geçtiği sadece bir dava görülmektedir. Bu dava da "kefâlet bi'l-mâl" örneğini içermektedir. Bunun örneğini gördüğümüz dava kaydında medyûn Mehmed Alaattin Efendi'nin vefatı üzerine vârisi pederi Hamlacı Mustafa Efendi ibn

[916] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 33/71.
[917] H. Yunus Apaydın, "Kefâlet", *DİA*, TDV Yay., XXV, Ankara 2002, s. 168-169; Bilmen, VI, s. 244.
[918] Bilmen, VI, s. 244; Apaydın, "Kefalet", s. 170.

Ahmed olmuştur. Mehmed Alaattin Efendi'nin kendisine borçlu olduğu Kadriye Sanavber Hanım'ın vâsisi anne tarafından ninesi Emeti Hanım ibnet-i Mehmed'dir. Bu borca medyunun pederi vâris Hamlacı Mustafa Efendi, Terlikçi Mehmed Ali Efendi ibn Ahmed ve Hamlacı Hüseyin Ağa ibn Ali kefâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile kefil olmuşlardır. Emeti Hanım alacakları kefillerden ve vâristen talep etmektedir.[919]

3.1.11. Muamele-i Şer'iyye

Karz/borç alırken ya da zimmette sabit bir borcun vadesini uzatırken haram olan faizden kurtulmak için tahakkuk edecek fazlalığın satım aktinden kaynaklanmış olmasını sağlamak üzere yapılan hile-i şer'iyyeye "muamele-i şer'iyye" denilmektedir. Daha önce zimmette sabit bir borcun vadesinin uzatılması söz konusu olduğunda yapılan muamele-i şer'iyyeye "devr-i şer'î"ya da "devir" denilmektedir. [920]

Muamele-i Şer'iyye yapılmaksızın ribh alınamaması hususunda vakıf, yetim ve akıl hastaları için istisna getirilmiştir. Buna göre borçlu; vakıf, yetim ya da akıl hastasının masraflarına harcanmak üzere teberru şeklinde ribh namına ödeme yapabilir ve bunu daha sonra anaparaya sayamaz.[921]

Muamele-i şer'iyye belgelerinde ribh için farklı oranlarla karşılaşılmakla beraber devlet tarafından koyulan bir üst sınırın olduğu görülür. XVIII. yüzyılın ikinci yarısına ait birçok belgede %15'in üzerinde ribh alınamayacağı, bunun üzerinde alınan ribhin ana paraya sayılacağı ifâde edilmektedir. XIX. yüzyılda (1268/1852 ve 1280/1864 yıllarında) yayınlanan iki ayrı Murabaha Nizamnamesinde oranın %12'ye düşürüldüğü görülür. Ancak birinci maddede yetimlerin ve kuyruklu tâbir olunan senedi hamil sarrafların istisna edildiği ifâde edilmiştir.[922]

Muamele-i şer'iyye genellikle bir yıllığına yapılmakta ve yetim vasîlerinin daha ziyade vermiş oldukları borca mukabil kefil almayı tercih ettikleri görülmektedir. [923]

[919] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[920] Kaya, s. 14.
[921] Kaya, s. 40.
[922] Kaya, s. 53-54, 61.
[923] Kaya, s. 68, 78.

İncelenen defterin iki davasında geçmekte olan "nemâ" kavramı sebebiyle muamele-i şer'iyye olduğunu düşünmekteyiz. Bu davalar "edâ ve teslîm" ve "iktizâ i'lâmları"dır.

Edâ ve teslîm i'lâmında adına vasîsi tarafından yüz seksen aded yüzlük mecîdî altın borç verilen şahıs yetimdir ve yirmi yedi ay yirmi beş günlük "bâ-devr-i şer'î nemâsı" olarak medyûndan elli adet yüzlük mecîdî altın alınmıştır. Burada yukarıda zikredilen bilgiler çerçevesinde %12,5 gibi bir oranda ribh uygulandığı görülmektedir.[924]

"İktizâ i'lâmı"nda ise, sagîre Revâne Hanım'ın malından Üsküdar iskelesi kantarcılarından Hüsnü Efendi'nin almış olduğu 1000 kuruşun beş yıllık "bâ-devr-i şer'î nemâsı" 750 kuruş olarak zikredilmekte ve toplam 1750 kuruş olan borcun ödenmesi istenmektedir.[925] Burada da borç üzerinden %15 oranında ribh uygulandığı görülmektedir. Bu i'lam XIX. yy.'daki ribh oranlarındaki indirimden yetimlerin etkilenmediğine örnek olması açısından önem arzetmektedir.

3.1.12. Rehin

Sözlükte "hapsetmek, alıkoymak, devamlı olmak, sabit olmak" gibi anlamlara gelen rehin fıkhî terim olarak, bir malı ondan tamamen veya kısmen istifası mümkün olan bir hakk-ı mâlî mukabilinde o hak sahibinin veya başkasının elinde rıza ile mahpus ve mevkuf kılmaktır.[926] Rehnedilen mala da "rehin" ya da "merhûn" denir. Rehin alma işine "irtihân", rehin veren kimseye "râhin", rehin alan kimseye de "mürtehin" denmektedir.[927]

İncelenen defterde konu ile ilgili müstakil bir i'lâm bulunmamakla birlikte içeriğinde rehin konusu geçen bir davaya rastlanılmaktadır. Tiyatrocu Küçük İsmail Esad Efendi ibn Mustafa ibn Abdullah, Hamamcı Ali Rıza Efendi ibn Tahir'den aldığı borcun bir kısmını rehnettiği mallar ile ödemiş, geri kalan kısmını ise Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı Hüseyin Hüsnü Efendi ibn Mehmed Emin'e havale etmiştir. Hüseyin

[924] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[925] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/63.
[926] Bilmen, VII, s. 5.
[927] M. K., md. 701-704.

Hüsnü Efendi kendisine havale edilen borcun geri kalan kısmını ödemiş ve bu kısmı İsmail Esad Efendi'nin vefatı sebebiyle vârislerinden talep etmektedir.[928]

3.1.13. Tereke

Sözlükte, terk lafzından türemiş olup "metruk şey" manasına gelir. Fıkhî terim olarak, vefat eden birinin kendisine ait olup kendisinden sonrakilere terk etmiş olduğu mala denmektedir.[929]

Ölen bir kimsenin geride bıraktığı ve mirasçılarına intikal eden mal ve haklar demek olan terekedeki mal ve haklar, techiz, borçlar, vâsiyet ve verâsettir.[930] Öncelikle vefat edenden intikal eden mal ve haklardan, techiz ve tekfin masrafları çıktıktan, borçlar ödendikten ve terekenin üçte birini geçmeyecek şekilde vasiyet yerine getirildikten sonra kalan mal vârislere intikal eder.[931]

İncelenen defterde tereke ile ilgili müstakil kayıtlar bulunmamakla beraber terekeye dair bilgileri "edâ ve teslîm"[932], "edâya tenbîh"[933], "tahlîf ile mu'âra zadan men"[934], "mu'âra zadan men'"[935], "ikrâr"[936], "on üç lira-yi Osmânî hükm"[937] i'lâmı kayıtlarında bulmaktayız.

İncelenen defterdeki davaların büyük bir kısmında Kadı Karyesi Moda Caddesi'nde oturan ve ölen Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in geride bıraktığı terekeden alacaklılar paylarını istemektedirler.[938]

3.1.14. Vekâlet

Sözlükte "hıfz, kifâyet, itimat, teslim, tefvîz" manalarına gelen vekâlet, fıkıhta bir kimsenin birine kendi adına hukukî işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi

[928] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[929] Bilmen, V, s. 209.
[930] Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, s. 431.
[931] Fikret Karaman, s. 652.
[932] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[933] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 23/53, 28/66.
[934] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/47, 20/48.
[935] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[936] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 34/73, 34/74.
[937] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/76.
[938] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66, 34/73, 34/74.

ifâde etmektedir. Bu yetkinin verildiği kişiye "vekîl", yetkinin verildiği işe "müvekkelün-bih", işin sahibine "müvekkil", vekil kılmaya da "tevkîl" denir.[939]

Vekiller, vekâlet şartları olan âkil ve mümeyyiz olma, vekil tayin edildiği hususa mûttali olma, ileri derecede bilinmezlik *(cehâlet-i fahişe)* ile meçhul olmama gibi şartları taşıması durumunda vekil olarak tayin edilebilirlerdi. [940]

Vekâlet genel olarak bir kimsenin bizzat yapması câiz olan bey' ve şira, icar ve isticar, rehin ve irtihan, ida' ve istida', hibe ve ittihab, sulh ve ibrâ, ikrâr ve dava, şufa ve kısmet talebi, borcu ifâ ve istifâ, mal kabzı gibi her iş için yapılabilirken; belli bir şarta, belli bir zamana bağlı olarak ya da kayıtsız şartsız verilebilir. [941]

Vekâletin çeşitleri hakkında kısaca bilgi verilecek olursa; vekâlet-i mutlaka, bir şarta muallâk bir kayıt ile mukayyed olmayan vekâlettir. Buna vekâlet-i mürsele de denir. "Seni şu hususda vekil tayin ettim" diyerek yapılır. Yani belli bir zaman, mekân ve benzeri şeyle sınırlandırılmayan vekâlettir.[942] 750 No'lu Sicil'de geçen vekâlet çeşidi budur. Genel olarak "vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye" ifâdesi kullanılmaktadır.

"Vekâlet-i âmme", umumu kapsayan bir tâbir ile alışveriş, kira, hibe, borç vs. gibi yapılan birçok muâmelâtı kapsayan vekâlettir. Buna "vekâlet-i mufavvaze" de denir. "Seni bütün umuruma bakmak üzere tevkil ettim" diyerek yapılır.[943] 750 No'lu Sicil'de bunun örneği bulunmamaktadır. "Vekâlet-i devriye", vekil her azledildiğinde yenilenen vekâlettir.[944] 750 No'lu Sicil'de bunun örneğine de rastlanılmamaktadır.

İncelenen defterde vekâlet konusunu içeren kayıtlarda gördüğümüz kadarıyla; o dönemde bu iş için herhangi bir özelliği hâiz olmayan insanlar da vekîl olarak tayin edilebilmektedir. Elbette bunun için genelde okumuş hatta devlet kurumlarında görevli kimselerin tercih edildiği de kayıtlarda vâkidir. Bunun yanında kayıtlardaki şahısların yakınları da vekil olarak tercih edilenler arasındadır.

[939] Bilmen, VI, s. 311.
[940] Bilmen, VI, s. 317.
[941] M. K., md. 1459, 1456.
[942] Fikret Karaman, s. 689; Bilmen, VI, s. 311.
[943] Bilmen, VI, s. 312.
[944] Bilmen, VI, s. 312.

İncelenen defterde vekîller için "vekîl-i müseccel-i şer'î", "vekîl-i şer'î" veya "vekîl-i musahhar" gibi kavramlar kullanılmaktadır.

İncelenen defterde vekâlet içerikli i'lâmlar; "itâ'at"[945], "edâya tenbîh"[946], "haml nafaka"[947], "tahlîfe men'"[948], "teslîm-i sagîr"[949], "tahlîf ile mu'ârazadan men'"[950], "zahr-i i'lâma yazılan muktezâ"[951], "mu'ârazadan men'"[952], "eşyâ"[953], "hükm-i gıyâbî"[954], "mihr-i mu'accel hükmü" [955] ve "tatlîk"[956]i'lâmlarıdır.

İncelenen defter vekâlet kayıtları bakımından oldukça zengindir ve birçok muamele vekîller aracılığıyla görülmüştür. Özellikle kadınlar, mahkeme işlerini yürütmek için vekîller tayin etmişler ve davalarını onlar sayesinde takip etmişlerdir. Osmanlı dönemi vekâlet uygulamasında mahkeme huzurunda hakkını bizzat savunan kadınlar olmakla beraber toplumun bu kesimi arasında vekil tayininin yaygın bir durum olduğu görülmektedir. Kadınların vekâlet müessesesini kullanmada dinî kimliklerinin farklılığa sebep olmadığı anlaşılmaktadır. Genellikle Müslüman ya da gayr-i müslim Üsküdarlı kadınlar kendileri mahkemeye gelmektense atadıkları vekilleri kanalıyla davalarını görmeyi tercih etmişlerdir.

Bazı davalarda kadına vekâlet eden kişinin aile efradından babaları olduğu görülmektedir. Bu davalarda babalar kızlarına vekâlet etmek suretiyle boşanmış olduğu eşlerinden mehir haklarını talep etmektedirler.[957] Diğer davalarda kadınlara vekâlet eden kişilerin yakınlık dereceleri belirtilmemiştir.[958]

İncelenen defterde kadınlar dışında vekil kullanmanın yaygın olduğu bir diğer ictimaî kesimi konumu itibariyle farklı statüde olan insanlar oluşturmaktadır. Maddi

[945] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/16, 13/33, 20/49, 37/79.
[946] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 28/65, 28/66, 37/78.
[947] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/18, 13/34.
[948] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37.
[949] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/38, 25/58.
[950] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/47.
[951] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 22/50.
[952] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 27/64.
[953] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69.
[954] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.
[955] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 33/72.
[956] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/…, 38/…
[957] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 28/65, 33/72, 38/ …
[958] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 4/…, 5/16, 5/18, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 13/34, 14/35, 15/37, 15/38, 17/43, 19/47, 20/49, 25/58, 27/64, 28/66, 31/69, 32/71, 37/78, 37/79.

durumlarının iyiliği oturdukları mahallerden (köşk, konak vb.) anlaşılan ve genellikle; Telgraf Nezâreti Sicill-i Vukû'ât Kalemi Kâtibi[959], Muhâcirîn Komisyonu A'zâsı[960], Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Kolağası[961] gibi bürokratik zümreden olan kişiler bizzat mahkemeye gelmeyip vekilleri aracılığıyla işlerini gördürmüşlerdir.[962]

750 No'lu Sicil'de içeriğini hem müslümanların hem de gayr-i müslimlerin oluşturduğu vekâlet kayıtlarına rastlamaktayız. Şüphesiz vekâlet söz konusu olan bir haml nafakası i'lâmı vardır ki; burada Hatice Saniha Hanım'a vekâlet eden kişi Tısadem Efendi veled-i Yani'dir.[963] Müslüman bir kadına isminden de anlaşılacağı üzere gayr-i müslim bir erkeğin vekâlet etmesi hayli ilginçtir. Aralarında güven esasına dayanan bu hukukî işlemin doğmasına sebep olan bir yakınlık olsa gerektir.

750 No'lu Sicil'de vefat eden Ermeni milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârisi eşi Gabriyel bint Levi'ye alacaklıların açmış olduğu davada mahkemede vekâlet eden kişi; yine Ermeni milletinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik olmuştur. Mahkemenin sonlarına doğru vekil Kigork Bülbülyan veled-i Hamik meclis-i hükmden tagayyüb etmiştir.[964] Kigork Bülbülyan veled-i Hamik müvekkilinin dâinlere olan borçlarını inkâr etmiş bunun neticesinde şâhitlerin şehadetleriyle borçlar kesinleşmiştir. Belki de herhangi bir zarara uğrama endişesi ile Kigork mahkemeye katılıp görevini ifâ etmemiştir.

Bazı da'vâlarda ise da'vâlı olan kişilerin mahkemeye katılmaması ya da herhangi bir vekîl göndermemesi durumunda mahkemenin bu kişiler hakkındaki davâyı takip etmesine yönelik vekîl tayin ettiği anlaşılmaktadır. İncelenen defterde bulunan "hükm-i gıyâbî i'lâmı"nda; Hanife Rukiye Hanım'ın vekîli olan Süleyman Münir Efendi ibn Hasan Tahsin meclis-i şer'den gaybûbet ettiğinde ne kendisi mahkemeye intikâl etmiş ne de bir vekîl tayin etmiştir. Bunun üzerine Mecelle-i Ahkâm-i Aliyye'nin

[959] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 15/37.
[960] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 31/69, 37/79.
[961] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.
[962] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/33, 13/34, 15/37, 20/49, 25/58, 31/69, 32/71.
[963] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/34.
[964] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 19/47, 28/66.

1814. mâddesi gereğince "vekîl-i musahhar"[965] ta'yin edileceği kendisine ihtâr olunmuştur. Vekilliği kabul eden ümenâdan Mehmed Efendi ibn Mustafa, Hanife Rukiye Hanım'a mahkemede vekâlet etmiştir.[966]

3.1.15. Verâset (Mirâs)

Mirâs, sözlükte "kök, temel; birinin diğerinden devraldığı eski durum, bakiye" anlamlarındaki irs kökünden türemiştir. Fıkıh terimi olarak, ölen bir kimsenin mal varlığının akıbetini düzenleyen kuralların bütününü ifâde eder. Miras bırakana "mûris", miras bırakılan kişiye "vâris" ve miras bırakılan mal ve haklara "tereke/mevrûs" denir.[967]

Verâset, vefat eden kimsenin geride bıraktığı malların, miras yoluyla, bu malda hakkı olan şahıslara intikal etmesi durumudur. [968] Miras ilmi, vârislerden her birinin terekeden alacağı hissenin bilinmesini sağlayan hesap ve fıkıh kaideleridir. Miras ilmine "ferâiz ilmi" adı da verilmiştir.[969] İslâmda ölen kimse techiz ve tekfin edildikten sonra varsa borçlarına bakılır. Eğer tesbit edilen sahih borçları ve vasiyeti varsa bunlar da edâ edildikten sonra kalan, vârislerin miras hakkıdır.[970] İslâm hukukuna göre mirası hak etme yani verâset sebebi fukahânın çoğuna göre evlilik, akrabalık ve velâ'olma durumudur.[971]

İncelenen defterde bulunan iktizâ i'lâmında vâris tayini ve müteveffânın terekesinin bu vârise intikali gerektiğine dair bir adet i'lâm bulunmaktadır. [972] Defterde verâset ile alakalı diğer kayıtlar, müteveffânın terekesinden alacak veya borç konuları ile alakalı olan "edâ ve teslîm"[973], "edâya tenbîh"[974], "tahlîf ile mu'ârazadan men'"[975],

[965] Mahkemeye gelmekten ve vekil göndermekten kaçınan, celp ve ihzarı da mümkün olmayan bir davalı adına hukukunu korumak için hâkim tarafından tayin olunan vekildir ki dava onun huzurunda yürütülüp karara bağlanır. (Bkz. Erdoğan, s.480.)
[966] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 32/71.
[967] Aktan, s. 143.
[968] Fikret Karaman, s. 692.
[969] Zuhaylî, X, s. 317.
[970] Muhammed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *Ahkâmu't-Terikât ve'l-Mevârîs*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1394/1974, s. 49.
[971] Ebû Zehra, *Ahkâmu't-Terikât*, s. 91-92; Zuhaylî, X, s. 322.
[972] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 13/32.
[973] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[974] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/23, 8/24, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 23/53, 28/66.
[975] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 19/47, 20/48.

"mu'ârazadan men'"[976], "ikrâr i'lâmı"[977], "on üç lira-yi Osmânî hükm"[978] i'lâmları içerisinde geçmektedir.

3.1.16. Vesâyet

Vesayet sözlükte vasy kökünden türeyen "eklemek, bitişmek, birinden bir işi üzerine almasını istemek" gibi anlamlara gelmektedir. Fıkhî terim olarak, edâ ehliyeti bulunmayan veya eksik olanlarla ehliyeti sonradan kısıtlananların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu veya bu yetki ve sorumluluğun hâkim tarafından verilmesini ifâde eder. Bu yetkiyi veren veliye mûsî, yetki verilen kimseye vasî veya mûsâ ileyh denir. İslam hukukunda vasîye hibe kabulü, kiralama, alış-veriş yapma gibi işlemleri yapabilme tasarrufu verilmiştir.[979]

Mahcûrun akitleri, tasarrufları, malının muhafaza ve harcanması gibi mali işlerindeki temsilciliği için vesâyet kelimesini kullanmaktayız. [980]

Mecelle'de sağîr için vasî tayininde sıra şu şekildedir: Öncelikle sağirin babası, sonra babası vefat etmişve vefat etmeden önce bir vasî belirlemişse babanın belirlediği vasî, o da vefat etmişse üçüncü olarak o vasînin tayin ettiği vasî, dördüncü olarak sağirin babasının babası (ceddi), yahut babasının ceddi, beşinci olarak ceddin hayattayken tayin ettiği vasî, altıncı olarak o vasînin tayin ettiği vasî ve yedinci olarak da hâkimin tayin ettiği vasiyyi mansûb vasî olur.[981] Bu anlamda bir kimsenin herhangi bir hususu için hâkim tarafından nasb olunan kimseye "vasiy-yi mansûb" denir.[982]

İncelenen defterde müstakil olarak vasî tayini ile ilgili kayıt bulunmamaktadır. Ancak babaları ölen ve rüştü olmayan çocukların kendilerine kalan miras üzerinde tasarruf hakkı bulunan vasîleri zikredilmektedir. Bu davalar genellikle kalan tereke üzerinde alacak ve verecek konuları ile alakalıdır.[983]

---

[976] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/67.
[977] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 34/73, 34/74.
[978] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/76.
[979] Ali Bardakoğlu, "Vesâyet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2013, XXXXIII, s. 66, 68.
[980] Şa'bân, *el-Ahkâm*, s. 645; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, s. 253-254.
[981] M. K. md. 974;Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, Kayıhan Yay., İstanbul 1990, s. 118.
[982] Bilmen, V, s. 116.
[983] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22, 8/23, 8/24, 9/25, 10/26, 11/29, 12/30, 14/35, 17/43, 19/47, 20/48, 23/53, 28/66, 34/73, 34/74, 35/76.

3.2. TİCARÎ HAYAT VE DEFTER'DE ADI GEÇEN MESLEKLER

Osmanlı'da esnaf ve esnaflık, şehrin ticâri hayatının vazgeçilmez bir parçası idi. Kelime anlamı "sınıflar" demek olan esnaf, farklı iş sahaları ve kollarından oluşmaktaydı. Osmanlı'da esnaf, hem üretim yapıyor, hem de bunların satışıyla meşgul oluyordu.[984]

Osmanlı esnaf teşkilâtının sanat ve üretim değerlerine ait temeller büyük ölçüde Anadolu'da görülen Ahi teşkilâtına dayanmaktadır. Ahi teşkilâtı, Türk esnaf ve sanatkârlarını düzenli bir birlik altında toplayarak, sanat ve ticâret ahlâkını şekillendirmiş ve iktisadî sıkıntıların görüldüğü dönemlerde esnafa direnme gücü sağlayan bir örgütlenme biçimi olarak faaliyet göstermiştir.[985]

Zaman içerisinde geçirdiği değişimler ile loncalar haline gelen Osmanlı esnaf teşkilatının Ahilikten farkı, üzerindeki devlet kontrolü ve müdahalesiydi. Osmanlı esnafı, idârecilerin kontrolünde dükkân sayısına, kaliteli mal üretiminden narha riayete, birbirlerinin haklarına saygıya kadar her konuda kendi içlerinde işleyen bir kontrol mekanizmasına sahipti. Böylelikle; Osmanlı'daki esnaf teşkilâtı, İslâm inancı ve Ahi teşkilâtının oluşturduğu değerler çerçevesinde, rekabet prensibi yerine karşılıklı kontrol ve yardımlaşma esasına göre şekillenmişti.[986]

Devlet loncaların iç işlerine karışmaz; ancak loncalara bağlı olarak üretilen malların kalitesine, miktarına ve fiyatlarına müdahale ederdi. Üretimde kullanılan hammaddelerin ulaşımı ve satılması ise devlet ve lonca idarecilerinin kontrolü altında gerçekleşirdi. Böylece lonca sistemi hammaddelerin arz ve talebini tanzim eden bir mekanizma olarak varlığını sürdürmekteydi. İşte esnaf da loncalar halinde teşkilatlanmış olup üretilen malların pazarlanmasını sağlardı.[987]

Osmanlı Devleti'nde sanat ve ticâret icra edeceklerin sayılarını sınırlayan bir uygulama olarak ortaya gedik sistemi çıkmıştır. Osmanlı şehir veya kasabasında, mevcut esnaf gruplarının her birinin dükkân ve usta sayısı ihtiyaca göre tespit edilmişti.

---

[984] Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge Yay., İstanbul 2003, s. 123.
[985] Ayhan Işık, "Osmanlı'da Esnaf Teşkilatı ve Şer'iyye Sicillerindeki Tezahürleri", *Din ve Hayat*, sy. 10, İstanbul 2010, s. 104.
[986] Işık, s. 104.
[987] Rifat Önsoy, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*, TİBKY, Ankara 1988, s. 3.

İktisadî şartlar daha fazlasını kaldırmadığı durumlarda bu sayıların artırılmasına teşkilât mensupları ve resmî makamlarca müsamaha gösterilmezdi. Dükkân açıp ticâret ve sanat yapmak isteyen şahısların ya gedik sahibinden gedik hakkını devren almaları ya da boşalan gediğin müzayedesine iştirak ederek satın almaları gerekmekteydi. XVIII. yüzyılda gedik sahibi olmadıkça kimsenin dükkân açıp zanaat icra edememesi usulü getirildi. Gedikler, tam veya 1/2, 1/4, 1/8 gibi tamın eşit parçaları olarak alınıp satılır, gediğin itibarına tüccardan mal alınır, ipotek edilerek borçlanılabilirdi. Borçlu olarak ölen birinin gediği satılarak borcu ödenebilirdi.[988] İncelenen defterde de bunun örneğini içeren bir dava kaydına rastlanılmıştır.

Defterde bulunan edâ ve teslîm i'lâmına göre medyûn Mehmed Alaattin Efendi vefat etmiştir ve borcun ödenmesi kefîl ve vârislerden talep edilmektedir. Sinân Ağa Mahallesi'nde otuz yedi numaralı menzil ile yine otuz bir numaralı marangoz, otuz üç numaralı hallâc dükkânları ve otuz altı numaralı ahırın "İ'lâmât-i Şer'iyye İcrâ Me'mûriyyet-i Aliyyesi" ma'rifetiyle müzâyede yoluyla satılıp fiyatından borcun ödenmesi istenmektedir. Bu miktar borcun ödenmesine yeterli gelmezse üst tarafının Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde Sırakahveler'de dört numaralı çamaşırcı dükkânındaki çamaşırcı gediği ve Selmân Ağa Mahallesi'nde Çilingirler içinde iki numaralı dükkânda vakf yoğurthâne gediğinden dört hissesinin üç hissesi ile sözkonusu gediklerin bedelleriyle başkalarına ferâğ ve bedellerinden ahz ile borcun "Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi"ne irsâli kararlaştırılmıştır.[989] Burada yer alan ifâdelerden hareketle gediğin, tam, 1/2 ya da 1/4 şeklinde hisse olarak ferâğ edilebildiğini ve borcun devlet kanalıyla bu şekilde kapatıldığını görmekteyiz.

İncelenen kayıtlarda, daha çok mahalli üretime sahip olan Üsküdar'daki pek çok meslek grubuna ve esnafa rastlamaktayız. Lakin incelenen defterde sınırlı olan bilgiler neticesinde bu esnaf, sanatkâr ve diğer meslek gruplarına dair doyurucu bilgilere rastlayamadık. Bunun sebebi, o dönemde Ticâret Mahkemeleri başta olmak üzere başka mahkemelerin kurulmasıyla ticârî alış-veriş, mallar, üretim gibi hususlarla alakalı davaların şer'î mahkemelerin yetki alanından çıkmasıdır. Ancak yine de defterde sınırlı da olsa, ticâri hayata dair birtakım verilere rastlanılabilmektedir.

[988] Işık, s. 105.
[989] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.

Osmanlı'da her san'at kolunun başında bir şeyh, bir kethüdâ ve bir yiğitbaşı bulunmaktaydı. Bunlar, o meslek veya sanat grubundaki ustaların içinden oy birliği ile seçilmekteydiler. Kethüdâlar, hükümetin tasdiki ile de bu göreve getirilirlerdi. Bunlar, esnafın sanat ve ticâreti ile ilgili işlerine nezaret etmek, esnaf arasında meydana gelen anlaşmazlıkları çözüme bağlamak, sanat ve ticâretin kötüye gitmesine mani olmak gibi konularla alakadar olurlardı.[990] Uzun tarihi geçmişe sahip olduğunu bildiğimiz Ahilik teşkilatının idarî kademelerinde, yetki ve vazife taksiminde zaman içerisinde değişiklikler olduğu görülür. Yönetim zinciri aşağıdan yukarıya doğru, Yiğitbaşı, Kethüdâ, Nakib ve Şeyh şeklindedir. [991]

İncelenen defter; Üsküdar'daki esnaf ve sanatkârların durumu hakkında bize ipuçları vermektedir. İncelenen defterde adı geçen esnaf ve sanatkârları tablo halinde vermeyi uygun gördük.

Tablo 2: Defter'de Geçen Esnaf ve Sanatkâr İsimleri

Meslek	**İ'lâm No**	**Meslek**	**İ'lâm No**
Arabacı Esnâfı	16	Lisân Tercümânı	4, 5, 46
Arpacı Esnâfı	24	Mâl Kotracı Esnâfı	48
Aşçı Esnâfı	19, 23, 25, 30, 35, 47, 73, 74	Manifaturacı Esnâfı	73
Bağçevân	38	Marangoz Esnâfı	68
Bakkâl Esnâfı	23, 25, 26, 56, 59, 60, 61, 66	Mürebbiye	58
Bekçi	29, 67	Müstahdem	2
Berber Esnâfı	26, 30, 39, 66	Mütercim	58
Bıçakçı Esnâfı	39	Na'lbûr Esnâfı	43
Boyacılar Kethüdâsı	36	Na'lbend Esnâfı	45
Doğramacı	43	Perukâr	41
Duhânî	48, 53, 76	Rençber Esnâfı	6, 5. Sayfa Numarasız
Ebniye Kalfası	43	Rendeci Esnâfı	9

[990] Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, s.125.
[991] Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, s.142.

Esnâf Tahsîldârı	26		
Hademe	23, 24, 25, 26, 29, 30, 35, 66	Sarrâf	12, 42, 50
Haffâf Esnâfı	67	Sıvacı	43
Hamlacı	22	Sobacı Esnâfı	54
Hammâl Esnâfı	1, 8, 26, 66	Sucu Esnâfı	55
Hammâl Esnâfı Başkethüdâsı	66	Sütçü Esnafı	57, 73, 74
Hammâllar Kethüdâsı	26, 66	Terlikçi	22
Hammâm Destgâhdârı	67	Terzi Esnâfı	23, 25, 30, 47
Hammâmî	78	Timür Tüccârânı	70
İskele Kayıkçısı	17	Tiyatro Bekçisi	67
Kahveci Esnâfı	21, 23, 26, 30, 39, 66	Tiyatrocu	67
Kantarcı	63	Yemişçi	44
Kassâb Esnâfı	28, 29, 35, 47, 74	Yorgancı Esnâfı	23, 29, 39, 73, 74
Keresteci	43	Yorgancı Esnâfı Kethüdâsı	39
Kırâ'âthâneci	71	Zahîre Tüccârı	17
Kunduracı	26, 30, 66		
Kuyucu Esnâfı	39		
Köşe (?)Ustası	39		

Tablo 3: Defter'de Geçen Görevler

Meslek	**İ'lâm No**
Asâkir-i Şâhâne Hâssa Süvârî Topçu Birinci Taburu Kumandanlığı Binbaşısı	38
Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu Binbaşı	48, 53, 76
Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Binbaşısı	18, 56
Asâkir-i Bahriyye-i Cenâb-i Şâhâne Onbaşı	1
Asâkir-i Bahriyye-i Şâhâne Neferâtından Kız Kulesi Fenercisi	3
Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Topçu Altıncı Alayı Onuncu Bölüğü Mülâzım-i Sânîsi	40
Asâkir-i Şâhâne İstihkâm Mülâzimi	38.syf
Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Kolağası	71
Bâb-i Ser'askerî Hulefâsı	18
Bâb-i Ser'askerî Serçavuşu	24
Bâb-i Valâ-yi Ser'askerî Levâzım Dâ'ire-i Umûmiyyesi Çavuşânı	24
Bâb-i Ser'askerî Kâtibi	24
Tersâne-i Âmire'de Tiri Güverte Amelesi	1
Evkâf-i Hümâyûn Erzâk Odası Hulefâsı	10
Evkâf-i Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi Evrâk Odası Kâtibi	20
Âmedî-i Dîvân-i Hümâyûn Kalemi Hulefâsı	58
Nüfûs İdâre-i Umûmiyyesi Vilâyet Kalemi Kâtibi	33
Düyûn-i Umûmiyye Galata ve Anadolu Şimendüfer Me'mûru	13
Levâzım Üçüncü Şu'be Müdîri	24
Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâsı	34
Şûrâ-yi Devlet İstînâf Kalemi Hulefâsı	67
Mülgâ Muhâcirîn Komisyonu A'zâsı	69, 79
Dersa'âdet Emti'a Gümrük Kâtibi	31
Dersa'âdet İstînâf Mahkemesi Hukûk Kâtibi	72
Başkâtib Mu'âvini	70
Mahkeme-i Temyîz a'zâsı 25/58	58
Üsküdar Bidâyet Mahkemesi İbrâ Mu'âvini	52
Süleymâniye Mutasarrıfı	19
Mısr-i Kâhire Komiseri	48, 53, 76
Çâl Kazâsı Kâ'im-i Makâmı	34
Ahî Çelebi Mahkemesi Nâ'ibi	69, 79
Ser-Sikkegen	58
Kâtib	48, 53, 76
Müstahdem Polis On Dördüncü Bölüğü Elli Birinci Neferi	12
Üsküdar Mutasarrıflığı Polisleri Neferi	41
Polis Neferi	14, 50,

	64
Polis Meclisi Re'îsi	64
Polis Meclisi A'zâsı Komiser-i Sânîsi	64
Polis Veznedâr ve Emânet Me'mûru Komiser-i Sâlisi	64
Üsküdar Mutasarrıflığı Komiser-i Sânîsi	64
Zabtiye Çavuşânı	71
Altıncı Dâ'ire-i Belediyye Muhâsebe Kalemi Kâtibi	7
Onuncu Dâ'ire-i Belediyye Pabuç Mültezimi	39
Telgraf Nezâreti Sicil Kalemi Vukû'ât Kâtibi	33, 37
Üsküdar Telgrafhânesi Muhâbere Me'mûru	71
İstanbul Telgrafhâne Merkezi Hademe Mu'âvini	36
Telgraf Muhâbere Me'mûru	48, 53, 76
Reji İdâresi Taharrî Me'mûru	71
Cem'iyyet-i Tıbbiye Evrâk Me'mûru	65
Orman Me'mûru	51
Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı	67
Tophâne-i Âmire Harîk Tulumbacı Müdîri	67
İtfâ'iye Alayı Sancakdârı Yüzbaşı	48, 53
Anadolu Şimendüferi Müstahdem Hatt Mikrâsçısı	27
Şimendüfer Me'mûru	27

3.3. PARA BİRİMİ VE ÖLÇÜLER

Araştırmaya konu olan 750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili göz önünde bulundurularak o dönem kullanılan paralar ile ağırlık, uzunluk ve hacim ölçüleri kısaca tanıtılacaktır. Buna göre defterde akçe, kuruş veya para olarak verilmiş değerler in karşılaştırılma fırsatı doğacaktır.

Kuruş (Guruş)[992]

Kökeni Avrupa olan, gümüş Osmanlı parasıdır. Defterde en çok rastladığımız para birimi olan kuruş Osmanlıların o gün kullandığı gümüş para birimiydi.

XI. yy'da Avrupa'da gümüş madenlerinin çoğalması ve XVI. asırda da Amerika'nın Keşfi ile bol miktarda gümüş elde edilmiş, Avrupa ülkelerinde daha büyük ebadda gümüş sikkeler basılmaya başlanmıştır. XVI. asrın ortalarından itibaren Avrupa

[992] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 1/1-2-3-4, 2/5-6-7-8, 3/9-10-11-12, 4/13-14-15, 5/…-16-17, 6/18-19-20, 7/21-22, 8/23-24, 9/25, 10/26, 11/28-29, 12/30, 13/33, 14/34-35, 15/36-37, 16/40, 17/42-43, 18/44-45, 19/46-47, 20/49, 23/52-53-54, 24/55-56-57, 26/59-60-61, 27/62-63-64, 28/66, 31/68-69, 32/71, 33/72, 34/73-74, 37/78, 38/…

kuruşları Osmanlı ülkesine girmiş ve piyasada kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar içinde en çok tanınanı üzerindeki aslan resmi sebebiyle "esedî gurûş" ya da "aslanlı gurûş" olarak anılan Hollanda kuruşuydu. Yine İspanyolların da "riyal gurûş"u piyasaya girmişti. XVII. asırda esedî kuruşun değeri 70, riyal kuruşun değeri ise 80 akçeye eşitti.[993]

Farklı isimlerle bastırılan kuruşlardan sonra III. Ahmed döneminden itibaren belli bir standart ile ilk Osmanlı kuruşları kesilmeye başlandı. Böylece 1 Osmanlı kuruşu=120 akçe=40 para şeklinde düzenlendi. İlk Osmanlı kuruşları 25,6 gram ağırlığında olup bunun yaklaşık 16 gramı saf gümüştü. Kuruş içindeki saf gümüş oranı zamanla düşmüş ve Osmanlı kuruşu değer kaybetmiştir.[994]

***Akçe*[995]**

Osmanlılar tarafından başlangıçta gümüş sikke, sonra da genel manada para karşılığı kullanılan tâbirdir. Akçe "beyaz, parlak, temiz" manalarına gelen ak kökünden türemiştir. Osmanlılarda ilk akçe Orhan Gazi zamanında basılmıştır.[996]

Zamanla akçenin ayarı ve ağırlığındaki değişimler ile değeri azalmaya başlamış ve paranın akçenin yerini almaya başlamasıyla 1640'tan sonra uzun süre darphanede akçe basılmamıştır.[997] Kuruş küsüratı olarak kullanılan bir tâbirdi. Değerindeki azalma neticesinde 1 kuruşun eşit olduğu 40 paradan her birinin 1/3'üne verilen ad olmuştur. Yani, 1 kuruş:40 para, 1 para:3 akçe, 1 akçe:3 puldur. [998]

***Sîm mecîdî*[999]**

Yirmi kuruş değerindeki gümüş paranın adı olan sîm mecîdî, Osmanlı paralarının *(sikkelerinin)* tashih ve ıslahı hakkında 1260/1844 senesinde alınan kararla ilk defa bu tarihte basılmıştır.

---

[993] Şevket Pamuk, "Kuruş", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2002, XXVI, s. 458.
[994] Pamuk, s. 458.
[995] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 5/17.
[996] Halil Sahillioğlu, "Akçe", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1989, s. 224-225.
[997] Sahillioğlu, II, s. 226.
[998] Pakalın, I, s. 34.
[999] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 6/19.

Daha sonra gümüşten 1 mecidiye (20 kuruşluk), yarım mecidiye(10 kuruşluk), 1/ 4 mecidiye (5 kuruşluk) hazırlandı. Gümüş mecidiyeler halk arasında "beyaz mecidiye, sîm mecidiye" olarak anılmıştır. Mecîdî altını ile basılan gümüş mecîdîler bir Osmanlı altınının beşte biri kıymetindeydi. [1000]

Mecîdî altûnu[1001]

Sultan Abdülmecid zamanında çıkarılan altın sikkeye verilen addır. Yeni darpedilen paralar 500 kuruşluk (bezyüzlük/beşibirlik), 100 kuruşluk (yüzlük) ve 250 kuruşluk olup bunlara mecidiye deniliyordu. Ayrıca 50'lik (yarım) ve 25'lik (çeyrek) altın mecidiyeler basılmıştır.[1002]

Para[1003]

Farsça' da kıta, cüz, parça manasına gelen pâre, kuruşun kırkta biri değerini karşılayan sikkedir. Para lafzı ayrıca, nakit manasına da gelmekte ve böylece anlamı genişlemiş olmaktadır. 818/1415-16 senesinde Memlük Melik Müeyyed adına basılan sikkelere Osmanlılar, 1045/1635-36 senesinden itibaren para denilmiş ve paranın kesri olarak akçe kabul olunmuş ve 1 para 3 akçeye denk idi.[1004]

Osmanlı Altûnu[1005]

İlk Osmanlı altını Fatih Sultan Mehmed zamanında basılmıştır. Zamanla ayar, ağırlık, çap ve yazı şekilleri değişikliğe uğrayan altınlar çoğu padişah devrinde farklı isimlerle anılmıştır. Sultan Abdülmecid zamanında çapı küçük ve ağırlıkları az olan altınlar, Sultan Abdülaziz döneminde de aynı ayar ve ağırlığında basılmıştır. Bu basılan altınların isimleri zamanla değişerek Osmanlı altını, Lira-yi Osmanî**[1006]**, Mecîdî altını isimlerini almıştır.[1007]

[1000] Mehmet Ali Ünal, *Paradigma Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 2011, s. 452; Pakalın, II, s. 428; DİA, "Mecîdiye", *DİA*, XXVIII, Ankara 2003, s. 239.
[1001] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22, 29/67, 32/70-71, 37/79.
[1002] DİA, " a. g. m. ", s. 239; Ahmet Semih Tulay, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2001, s. 139.
[1003] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 8/24, 17/43.
[1004] Pakalın, II, 752-753; Ali Akyıldız, "Para", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2007, XXXIV, s. 163.
[1005] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 26/61.
[1006] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 11/27, 15/37, 20/48, 23/52-53, 28/65, 32/71, 35/76.
[1007] Remzi Kocaer, *Osmanlı Altınları*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1967, s. 11, 32.

Zirâ[1008]

Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. 75-90 santim arasında değişen şekilleri vardır. [1009]

Keyl[1010]

Kile, tahıl, hubûbat ölçüsü, ölçek.[1011]

Kıyye[1012]

Okka, dört yüz dirhem.[1013]

Vezne[1014]

Tartma, tartılma, tartı, ağırlık.[1015]

Sehm[1016]

Kısım, hisse, pay.[1017]

[1008] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 17/41.
[1009] Devellioğlu, s. 1188.
[1010] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/66.
[1011] Devellioğlu, s. 514.
[1012]Üsküdar 750 No'lu ŞS, 29/66.
[1013] Devellioğlu, s. 519.
[1014]Üsküdar 750 No'lu ŞS, 35/74.
[1015] Devellioğlu, s. 1150.
[1016] Üsküdar 750 No'lu ŞS, 7/22.
[1017] Devellioğlu, s. 1150.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ

Bu bölümde tezimizin konusu olan 750 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicili'ndeki kayıtların özetleri ve günümüz harfleriyle yazılmış metni yer almaktadır.

4.1. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ'NDE YER ALAN KAYITLARIN ÖZETLERİ

1- Asâkir-i Bahriyye-i Cenâb-i Şâhâne onbaşılarından Hurrem Ağa'nın, hamal Mustafa Ağa'nın zimmetindeki 60 kuruş alacağının tahsiline dair i'lâmdır.

2- Evliyâ Hoca Mahallesi'nden Emine Hanım'ın kocası Ahmed Ağa'dan boşandığına ve 201 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

3- İhsâniye Mahallesi'nden Hamide Hanım'ın, kocası İsmail Ağa'nın mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

4- Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nden Ayşe Hanım'ın, kocası lisan tercümanı Ahmed Rüşdü Efendi'den boşandığına ve 1001 kuruş mihr-i mu'accel, 1000 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

5- Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nden Ayşe Hanım'ın, boşandığı eşi lisan tercümanı Ahmed Rüşdü Efendi'den birtakım mallarını yahut bedellerini istediğine dair i'lâmdır.

6- Çinili Câmii civârında oturan Saniye Hanım'ın, kocası rençber Said Ağa'nın mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

7- Toygar Hamza Mahallesi'nde misafir olarak bulunan Gümüş Rukiye Hanım'ın, damadı Altıncı Dâ'ire-i Belediyye Muhâsebe Kalemi kâtiplerinden Fevzi Efendi'den birlikte oturdukları döneme ait birtakım eşya alacaklarını istediğine dair i'lâmdır.

8- Hayreddîn Çavuş Mahallesi'nden Meryem Kadın'ın, kocası Tevfik Ağa'dan boşandığına ve 51 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

9- Kefçededе Mahallesi'nden Fatıma Ferah Kadın'ın, kocası rendeci Süleyman Ağa'dan boşandığına ve 151 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

10- Osmân Ağa Mahallesi'nden Ayşe Hanım'ın, kocası Evkâf-i Hümâyûn Erzâk Odası hulefâsı Emin Efendi'den boşandığına ve 501 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

11- Eyüp civârındaki Kâsım Çavuş Mahallesi'nden Emine Adalet Hanım'ın, kocası İzzet Efendi'den boşandığına ve 501 kuruş mihr-i mü'eccelinin tahsiline dair i'lâmdır.

12- Yahûdi milletinden Sarrâf Nesim'in, Polis On Dördüncü Bölüğü Elli Birinci Neferi Emin Hakkı Efendi'nin zimmetindeki 550 kuruş alacağının tahsiline dair i'lâmdır.

13- Torbalı Mahallesi'nden Adeviyye Hanım'ın, kocası Düyûn-i Umûmiyye Galata ve Anadolu Şimendüfer Memuru İbrahîm Efendi'den boşandığına ve 201 kuruş mihr-i mü'eccelinin tahsiline dair i'lâmdır.

14- Eyüp civârındaki Kâsım Çavuş Mahallesi'nden Emine Adalet Hanım'ın, ayrıldığı kocası İzzet Efendi'den evlilikleri esnasında emanet olarak vermiş olduğu göğüs iğnesi veya bedelinin tahsiline dair i'lâmdır.

15- Evliyâ Hoca Mahallesi'nden Nazire Hanım'ın, kocası polis Ali Efendi ile iki defa evlenip boşandıklarına ve toplam 1302 kuruş mehir alacak hakkı olup bunun 451 kuruşundan kocasının zimmetini ibrâ ettiğine, geriye kalan mehir ve iddet nafakasının tahsiline dair i'lâmdır.

…- Bulgurlu Mescidi Mahallesi'nden Fatma Hanım'ın, kocası rençber Hasan Ağa'dan boşandığına ve 1000 kuruş mihr-i mu'accel, 1001 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

16- Kefçedede Mahallesi'nden Ümmü Gülsüm Hanım'ın, kocası arabacı Hâce Mustafa Efendi'nin mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

17- İskele kayıkçılarından Mehmed Ağa'nın, zahîre tüccârı Tevfik Efendi'ye 180 kuruş borcu olduğu ve bu borcu ödediğine dair i'lâmdır.

18- Nadire Hanım'ın eşi Asâkir-i Hazret-i Şâhâne binbaşısı Nuh Naci Efendi'nin izni olmadan evinden ayrıldığı ve Nuh Naci Efendi'nin de Nadire Hanım'ı boşadığına, Nadire Hanım'ın da Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye Mahkemesi'ne müracaat edip hamile olduğunu beyan etmek suretiyle haml nafakası aldığına ve daha sonra hayız kanı görmekle iddetinin dolduğunu beyan etmesine dair i'lâmdır.

19- İkbal Hanım, onaltı yıl evvel 6 yaşındayken babası tarafından miktarını bilmediği ücret mukabelesinde Süleymâniye Mutasarrıfı Mehmed Sabit Paşa'ya îcâr olarak verildiğini ve paşanın hanesinde sekiz sene hizmette bulunup, daha sonra paşanın emri ile Çenberlitaş yakınında Safvet Hanım'a 80 kuruş ücret mukabelesinde îcâr edildiğini iddia etmektedir. Ancak Mehmed Sabit Paşa, İkbal Hanım'ın iddiasını inkâr etmektedir. Davacı İkbal Hanım, iddiasını şâhitlerle isbât edemediğinden davalı Sabit Paşa'dan yemin etmesini istemiştir. Sabit Paşa yemin ettiğinden İkbal Hanım'ın mu'âraza men' olunduğuna dair

20- Selîmiyye Mahallesi'nden Sadiye Saadet Hanım'ın, kocası Evkâf-i Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi Evrâk Odası kâtibi Emin Efendi'den boşandığına ve 1001 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

21- Solak Sinân Mahallesi'nden Hamide Seher Hanım'ın, kocası kahveci Mahmud Ağa'dan boşandığına ve 351 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

22- Mehmed Alaattin Efendi, Kadriye Sanevber Hanım'ın vasîsinden almış olduğu borcun bâ-devr-i şer'î nemâsını hayattayken ödemiştir. Vefatı dolayısıyla vârisi pederi Hamlacı Mustafa Efendi'nin, Kadriye Sanevber Hanım'a olan asl-i borcunun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

23- Yunan teb'ası bakkal Kostaki Payatnaş veled-i Yani'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 2000 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

24- Arpacı Hüseyin Efendi'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 4081 kuruş 30 paranın terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

25- Rum milletinden bakkal Zeharya veled-i İstrati'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 2305 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

26- Rum milletinden bakkal Eftem veled-i Nikoli'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 5400 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

27- Kadı'asker Ahmed Efendi Mahallesi'nden Ümmü Gülsüm Hanım'ın, eski eşi Mustafa Efendi'den alacağı olan 30 adet Osmanlı lirasının 20 adedini ibrâ etmek suretiyle geriye kalan 10 adedini tahsiline dair i'lâmdır.

28- Sahrâ-yi Cedîd Mahallesi'nden Fatma Hanife Hanım'ın, kocası kasap Ahmed Ağa ile üç defa evlenip boşandıklarına ve toplam 1853 kuruş mehir alacak hakkı olup bunun 852 kuruşundan kocasının zimmetini ibrâ edip, geriye kalan mehir, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

29- Rum milletinden yorgancı Hristo veled-i Diyonisi'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 372 kuruş alacağının terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

30- Yunan Devleti teb‘asından kunduracı Sokrat veled-i Aristidi’nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes’in vârislerinden alacağı olan 581 kuruş alacağının terekeden tahsiline dair i‘lâmdır.

31- Dersa‘âdet Emti‘a Gümrük Kâtibi Mehmed Servet Efendi’nin, boşandığı eşi Emine Hanım’dan olan oğlu Ali Rıza’nın yedi yaşını doldurması sebebiyle hızânesini talebine dair i‘lâmdır.

32- Müteveffâ Mustafa Ağa’nın terekesi olan 432 kuruş 15 paranın vâlidesi ve vârisi olan Fâtıma Hanım’a verilmesine hükmolunduğuna dair i‘lâmdır.

33- Vâlide-i Atîk Mahallesi’nden Fatma Nigar Hanım’ın, kocası Telgraf Nezâreti Sicil Kalemi Vukû‘ât Kâtibi Mehmed Nazif Bey’in mesken-i şer‘ olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i‘lâmdır.

34- Pazarbaşı Mahallesi’nden Hatice Saniha Hanım’ın, boşandığı eşi Ahmed Muhtar Bey üzerine, hamile olması sebebiyle aylık 600 kuruş haml nafakası takdir olunmasına ve gerektiği halde Ahmed Muhtar Bey adına borç almasına izin verildiğine dair i‘lâmdır.

35- Rum milletinden kasab Kosti veled-i İstrati’nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes’in vârislerinden alacağı olan 9849 kuruş alacağının terekeden tahsiline dair i‘lâmdır.

36- Sahrâ-yi Cedîd Mahallesi’nden Meryem Nazire Hanım’ın, boşandığı eşi İstanbul Telgrafhâne Merkezi Hademe Muavini Ahmed Naim Efendi’den mihr-i mu‘accel ve mihr-i müeccel alacak hakkı olan toplam 2001 kuruşu ve hamile olması sebebiyle iddeti doluncaya kadar haml nafakasını talep etmesine dair i‘lâmdır.

37- Vâlide-i Atîk Mahallesi’nden Fatma Nigar Hanım’ın, boşandığı eşi Telgraf Nezâreti Sicill-i Vukû‘ât Kalemi Kâtibi Mehmed Nazif Bey’e evlilikleri esnasında emaneten vermiş olduğu birtakım mallarını istemesine ve Nazif Bey’in de bu malları geri ödemesine dair i‘lâmdır.

38- Asâkir-i Şâhâne-i Hâssa Süvârî Topçu Birinci Taburu Kumandanlığı Binbaşısı Ali Talib Efendi'nin, boşandığı eşi Fatma Vasfiye Hanım'dan olan oğlu Mahmud Kemaleddin'in 7 yaşını doldurması sebebiyle hızânesini talebine dair i'lâmdır.

39- Bıçakçı Osmân Ağa'nın şâhitler huzurunda ağır ifadelerle eşi Libas Hanım'ı boşadığına ve bu durumun Libas Hanım tarafından şâhitler yoluyla isbât edildiğine ve 351 kuruş mihr-i mü'eccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin Osman Ağa'dan tahsiline dair i'lâmdır.

40- Rumeli Kavağı'ndan Emine Hanım'ın, kocası Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Topçu Altıncı Alayı Onuncu Bölüğü'nün mülâzım-i sânîsi Mustafa Efendi'den boşandığına ve 1050 kuruş mihr-i mu'accel, 1051 kuruş mihr-i müeccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

41- Kadı Karyesi'nden Hatice Hanım'ın, kendisini ölünceye değin görüp gözetmesi üzere birtakım mallarını berber *(perukâr)* Elhâc Abdullah Efendi'ye hîbe ettiğine dair i'lâmdır.

42- Üsküdar Mutasarrıflığı polislerinden Ali Haydar Efendi'nin, sarrâf Secur veled-i Abraham'a olan 870 kuruş borcunu maaşının 1/4'lük kısmıyla taksitle ödeyeceğine dair i'lâmdır.

43- Ermeni milletinden nalbur Pedros veled-i Evakim'in vârislerinin, Karabet veled-i Mıgırdıç'tan 2980 kuruş 30 para alacağının terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

44- Debbâglar Mahallesi'nden Mehibe Hanım'ın eşi yemişçi esnafından Ahmed Ağa ile iki defa boşanıp tekrar evlendiklerine ve eşinin kendisine birtakım uygunsuz ilişkiler teklif etmesi sebebiyle boşanmış sayıldıklarını iddia etmesine ancak mahkemenin bu iddiaları şer'an duyulmuş ve iltifata şayan bulmadığına dair i'lâmdır.

45- Nakkâş Paşa Mahallesi'nden Müsemma Hanım'ın, kocası nalbend Ahmed Ağa'nın mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

46- Hamza Fakîh Mahallesi'nden Emine Zümrüd Hanım'ın, lisan tercümanı Ahmed Rüşdü Efendi'den kira alacağı olan 401 kuruşun 100 kuruşunu ibrâ ettiğine ve geriye kalan 301 kuruş alacağını istediğine dair i'lâmdır.

47- Rum milleti kadınlarından Vasiliki bint Suva'nın, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 1224 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

48- Ermeni milletinden Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar'ın, Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşılarından İsmail Bey'in vârislerinden alacağı olan 40 adet Osmanlı lirasının terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

49- Fatma Nadire Hanım'ın, babası Yenişehirli İhsân Bey'in hanesine giderek itaat etmesine dair i'lâmdır.

50- Polis Azmi Efendi'nin Sarrâf Secur veled-i Abraham'a borcu olduğuna dair mahkeme kaydı bulunup Azmî Efendi bu hükme itiraz etmiştir. Meclis-i Tedkîkât-i Şer'iyye hükmün tekrar incelenmesi için mahkemeye havale etmiş ancak Polis Azmi Efendi takibi-i dava etmediğ için i'lâmın icrâya verilmesine hükmolunduğuna dair i'lâmdır.

51- Orman Memuru Mehmed Kamil Efendi'nin, boşandığı eşi Feride Hanım'dan olan kızı Kadriye Hidayet'in 9 yaşını doldurması sebebiyle hızâne talebine ancak çocuk iştahsız ve zayıf olduğu için annesinde kalmasına hükmedildiğine dair i'lâmdır.

52- Sirkeci Muslihuddîn Mahallesi'nden Selime Hanım'ın, eşi Üsküdar Bidâyet Mahkemesi İbrâ Muavini Aziz Mahmut Efendi'den boşandığına ve 750 kuruş mihr-i mu'accel, 501 kuruş mihr-i müeccel, yüz görümlüğü olarak kendisine taktığı beşi bir yerde bir lira-yi Osmânî, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

53- Aydınlı Karyesi'nden Tahsin Bey'in, Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşısı İsmail Bey'in vârislerinden alacağı olan 4840 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

54- Zühdi Paşa Mahallesi'nden Zeyneb Hanım'ın, kocası sobacı Cemal Ağa'dan boşandığına ve 251 kuruş mihr-i müeccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

55- Tavâşî Hasan Ağa Mahallesi'nden Fatma Hanım'ın, kocası sucu Durmuş Ağa'dan boşandığına ve 1001 kuruş mihr-i müeccel alacağının 200 kuruşunu alıp geriye kalan 801 kuruşunu tahsiline dair i'lâmdır.

56- Selîmiye Mahallesi'nden Fitnat Hanım'ın, halen kocası olan bakkal Hüseyin Şükrü Efendi'den mihr-i mu'accel alacak hakkı olan 1000 kuruşun tahsiline dair i'lâmdır.

57- İhsâniye Mahallesi'nden Zeyneb Hanım'ın, kocası sütçü Halil Ağa'dan 151 kuruş mihr-i müeccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

58- Âmedî-i Dîvân-i Hümâyûn Kalemi hulefâsından Abdülkerim Bey, karısı Ayşe Feride Hanım'ı 5 ve 7 yaşlarında iki kızının hızânesini taleb etmemek şartıyla boşamıştır. Ancak Ayşe Feride Hanım yaşlarının küçüklüğünü delil göstererek çocuklarının hızânesini istemektedir. Çocuklardan büyük olan Behiye Hanım'ın yaşında ihtilaf olduğundan durum Fetvâhâne-i Âlî'ye intikal etmiştir. Behiye Hanım'ın anne yardımına muhtaç olmadığına ve terbiyesinin babasına ait olduğunun hükmüne dair i'lâmdır.

59- Selîmiye Mahallesi'nden Fitnat Hanım'ın, halen kocası olan bakkal Hüseyin Şükrü Efendi'den birtakım eşyalarını istediğine dair i'lâmdır.

60- Selîmiye Mahallesi'nden Fitnat Hanım'ın, kocası bakkal Hüseyin Şükrü Efendi'nin mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

61- Bakkal Hüseyin Şükrü Efendi'nin, halen karısı olan Fitnat Hanım'dan birtakım mallarını talebine dair i'lâmdır.

62- Solak Sinân Mahallesi'nden Emine Bahriye Hanım'ın, kocası Asâkir-i Şâhâne mülâzimliğinden emekli Esad Efendi'den boşandığına ve 101 kuruş mihr-i müeccel, iddet nafakası ve me'ûnet-i süknâ bedellerinin tahsiline dair i'lâmdır.

63- Üsküdar iskelesi kantarcılarından Hüsnü Efendi'nin, sagîre Revane Hanım'ın malından almış olduğu 1000 kuruşun beş yıllık bâ-devr-i şer'î nemâsı olan 750 kuruşla birlikte toplam 1750 kuruş olan borcunun tahsiline dair i'lâmdır.

64- Matlı Hâcı Mehmed Ağa ile karısı Fatma İsmet Hanım'ın arasında iyi geçim olmadığından zabıta kanalıyla Fatma İsmet Hanım'a Mehmed Ağa'yı isteyip istemediği sorulmuş, İsmet Hanım istemediğini beyan etmiştir. Bu durum Mehmed Ağa'ya bildirildiğinde, şâhitler huzurunda İsmet Hanım'ı boşadığını ifade etmiştir. Mehmet Ağa'nın boşaması şâhitler kanalıyla isbât edildiğinden, zevciyyet davası konusunda mu'ârazadan men' edildiğine dair i'lâmdır.

65- Osmân Ağa Mahallesi'nden Müzeyyen Hanım'ın, kocası Cem'iyyet-i Tıbbiye Evrâk Memuru Sami Efendi'den boşandığına ve 30 aded bütün lira-yi Osmânî mihr-i mü'eccelin tahsiline dair i'lâmdır.

66- Rum milletinden bakkal Eftem veled-i Nikoli'nin, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 5400 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

67- Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı Hüseyin Hüsnü Efendi'nin, vefat eden tiyatrocu Küçük İsmail Esad Efendi'nin vârislerinden cihet-i havâle sebebiyle alacağı olan 277 aded tâm yüzlük mecîdî altının terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

68- Mîrâhor Mahallesi'nden Fatma Müeddeb Hanım'ın, boşandığı eşi marangoz Ahmed Efendi'den ibrâ ettiği kısım çıktıktan sonra geriye kalan mihr-i mu'accel ve mihr-i müeccel alacak hakkı olan toplam 501 kuruşu ve hamile olması sebebiyle iddeti doluncaya kadar haml nafakasını talep etmesine dair i'lâmdır.

69- Feride Hanım'ın, halen eşi olan Muhâcirîn Komisyonu üyesi Behçet Bey'den birtakım eşyalarını yahut bedellerini istediğine dair i'lâmdır.

70- Ermeni milletinden demir tüccarı Agop Efendi'in, Martuk'un zimmetindeki 30 aded tâm yüzlük mecîdî altını alacağının tahsiline dair i'lâmdır.

71- Asâkir-i Hazret-i Şâhâne kolağası Cemil Bey ibn Süleyman, Hanife Rukiye Hanım'a 75 aded bütün yüzlük mecîdî altın, iki bin kuruş kıymetli tek taşlı lâl yâkût yüzük, bin beşyüz kuruş kıymetli bir altın koyun sâ'atiyle kordon ve bin kuruş kıymetli yürek şeklinde bir gravatı cihet-i karz olarak vermiştir. Yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altının karz ve kabul işlemi şâhitler huzurunda gerçekleştiğinden mahkeme Cemil Bey'e teslimine hükmetmiştir. Ancak diğer alacakları ile alakalı şahidi bulunmadığından mahkemenin, Hanife Rukiye Hanım'ın tahlîfine hükmettiğine dair i'lâmdır.

72- Ca'fer Ağa Mahallesi'nden Hatice Hanım'ın, halen eşi olan Dersa'âdet İstînâf Mahkemesi Hukûk kâtibi Hâfız Selman Efendi'den 35 aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mu'accel alacak hakkını talebine dair i'lâmdır.

73- Rum milletinden manifaturacı İstavri veled-i Ver'ûmid'in, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 2598 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

74- Rum milletinden kasab Panayot veled-i İstifan'ın, vefat eden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in vârislerinden alacağı olan 450 kuruşun terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

75- Ermeni milletinden Melikman Efendi'nin, vefat eden eşinden olan 11 yaşındaki oğlu ve 13 yaşındaki kızını hakkı olmayarak hanesinde tutan teyzelerinden istemesine ve mahkemenin çocukların babasına verilmesine hükmettiğine dair i'lâmdır.

76- İhsâniye Mahallesi'nden zenciye Kadem Hayr Kadın'ın, Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşısı İsmail Bey'in vârislerinden alacağı olan 13 aded lira-yi Osmânînin terekeden tahsiline dair i'lâmdır.

77- Yazıcı Mahallesi'nden Hayriye Hanım'ın, kocası kahveci Mehmed Sadık Bey'in mesken-i şer' olarak hazırladığı evine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

78- Zühdî Paşa Mahallesi'nden Hatice Nayab Hanım, kocası Hamamcı Ali Rıza Bey'in kendisini boşadığını iddia etmekte ve 4000 kuruş mihr-i mu'accel ve 4001 kuruş mihr-i mü'eccel alacağını istemektedir. Ali Rıza Bey hanımını boşadığı iddiasını inkâr etmiştir. Boşandıkları kanıtlanmayınca evliliklerinin devamına hükmedilmiştir. Bunun üzerine Hatice Nayab Hanım'ın, vekili aracılığı ile 4000 kuruş mihr-i mu'accel alacağını talep ettiğine dair i'lâmdır.

79- Feride Hanım'ın, Muhâcirîn Komisyonu azâsı Behçet Bey'in mesken-i şer' olarak hazırladığı sâhilhânesine gelerek itaat etmesine dair i'lâmdır.

…- İhsâniye Mahallesi'nden Emine Seniyye Hanım'ın, boşandığı eşi Asâkir-i Şâhâne İstihkâm mülâzimi Ali Galib Bey'den 2500 kuruş mihr-i mu'accel, 2501 kuruş mihr-i müeccel ve iddet nafakasının tahsiline dair i'lâmdır.

4.2. 750 NO'LU ÜSKÜDAR ŞER'İYYE SİCİLİ'NİN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

750

Hû

Sadr-i Vâla-yi Anadolu semâhatlü Şükrî Efendi ve semâhatlü Zeki Efendi hazerâtının nâ'ibleri fazîletlü Şükrî Efendi'nin zamân-i niyâbetinde vukû'bulan i'lâmât sicillidir.

19 – Fî 29 Cemâziyelâhire sene [1]314

[1]314 senesi i'lâmât, Üsküdar Mahkemesi

Sahîfe 1

Numero 1, Mu'ârazadan men' i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Tersâne-i Âmire'de tiri güverte amelesinden ve Asâkir-i Bahriyye-i Cenâb-i Şâhâne onbaşılarından Hurrem Ağa ibn Ahmed medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i şerîf-i enverde medîne-i Üsküdar'da İskele-i Kebîr civârında Kavhanı denmekle ma'rûf hânda sâkin hammâl esnâfından Mustafâ Ağa ibn Bekir

muvâcehesinde mezbûr Mustafâ işbu târîh-i i‘lâmdan beş sene mukaddem mâlimden ve yedimden altmış guruş ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk edip meblağ-i merkûm hâlen zimmetinde alacak hakkım olmakla meblağ-i merkûm altmış guruşu mezbûr Mustafâ Ağa’dan hâlen taleb ederim deyu da‘vâ ettikde mezbûr Mustafâ Ağa dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i mezbûr Hurrem Ağa’dan ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip talebiyle mezbûr Mustafâ Ağa’ya üç def‘a yemîn teklîf olundukda ol dahi yemînden nigûn etmeğin mûcibince meblağ-i merkûm altmış guruşu müdde‘î-i mezbûr Hurrem Ağa’ya edâ ve teslîme mezbûr Mustafâ Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâbi‘ ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 2, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Hüseyin Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Evliyâ Hoca Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Emîne Hanım ibnet-i Hasan medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Debbâğlar Mahallesi’nde sâkin Kavak İskelesi’nde kâ’in Beylikfırın’da müstahdem Ahmed Ağa ibn Alî muvâcehesinde mezbûr Ahmed Ağa iki yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan on gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım olan iki yüz bir guruşu hâlen bana edâya ve inkızâ’-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Ağa’ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Ahmed Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel-i mezkûr iki yüz bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu‘ayyene-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan iki yüz yirmi beş guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Emîne Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallık-ı mezbûr Ahmed Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-hâmis min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 3, İtâ‘at i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Salacak Mahallesi'nde sâkin Asâkir-i Bahriyye-i Şâhâne neferâtından Kız Kulesi fenercilerinden İsmâ‘îl Ağa ibn Osmân medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde İhsâniye Mahallesi'nde sâkin mu‘arrefetü'z-zât Hamîde Hanım ibnet-i […] dört yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûham olub lâkin mezbûre Hamîde Hanım bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmemekle su'âl olunup mezkûr Salacak Mahallesi'nde galak ü merâfıkı başka tedârük ü tehyi'e eylediğim müstakil menzilime gelip bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmek üzere zevcem mezbûre Hamîde Hanım'a tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında kaziyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mezbûr İsmâ‘îl Ağa'nın tehyi'e vü tedârük eylediği menzil ba‘de'l-mu‘âyene mesken-i şer‘î idüğü ani'ş-şer‘ tahakkuk etmekle müdde‘î-i mezbûr İsmâ‘îl Ağa'nın tehyi'e vü tedârük eylediği menzil-i mezkûra gidip hukûk-i zevceyne mürâ‘ata mezbûre Hamîde Hanım'a kıbel-i şer‘den tenbîh olunduğu tescîl ve bi'l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Muharremi'l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 4, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Ayşe Hanım ibnet-i İbrâhîm medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin lisân tercümânı Ahmed Rüşdî Efendi ibn Ârif muvâcehesinde mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi bin bir guruş mihr-i mu‘accel ve bin guruş mihr-i mü'eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâm günü talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan cem‘an iki bin bir guruşu hâlen bana edâya ve inkızâ'-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihreyn-i mezkûreyn cem‘an iki bin bir guruşu hâlen ve nafaka iddet-i mu‘ayyene-i ma‘lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan dört yüz guruşu dahi hîn-i

istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Ayşe Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 2

Numero 5, Eşyâ teslîmi, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Ayşe Hanım ibnet-i İbrâhîm medîne-i mezkûre mahkemesinde mün‘akid meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i sâbıkı mahalle-i mezkûrede sâkin lisân tercümânı Ahmed Rüşdî Efendi ibn Ârif muvâcehesinde mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi ile zevciyyet beynimizde kâ’ime iken me‘an sâkinler olduğumuz mahalle-i mezkûrede kâ’in menzil derûnunda mevcûde müstakilleten mâlim olan mecmû‘u sekiz yüz elli guruş kıymetli bir köhne kilim ve bir tek taşlı elmâs yüzük ve bir sîm koyun sâ‘ati ile iki aded yirmilik sîm mecîdîyi zevc-i sâbıkım mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi fuzûlî vaz‘-i yed etmekle zikr olunan kilim ve yüzük ve sâ‘at mevcûd ise a‘yânını müstehlek ise kıymet-i mezkûreleri ile mezkûr iki mecîdiyyenin emsâlini bana teslîme zevc-i sâbıkım mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi dahi cevâbında mârrü’l-beyân kilim ve yüzük ve sâ‘at ve iki aded sîm mecîdî bia‘yânihâya yedinde mevcûd olduğunu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince sâlifü’l-beyân kilim ve yüzük ve sâ‘ati bia‘yânihâya mezkûr iki aded sîm mecîdiyyenin emsâlini müdde‘iye-i mezkûre Ayşe Hanım’a teslîme zevc-i sâbıkı mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 6, İtâ‘at i‘lâmı, Kâtibi Kemâl Efendi

Medîne-i Üsküdar’a muzâfe Kartal Kazâsı’na tâbi‘ Dudullu Karyesi’nde sâkin rençber esnâfından Sa‘îd Ağa ibn İzzet medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûrede Çinili Câmi‘-i Şerîfi civârında sâkine mu‘arrefetü’z-zât Sâniye Hanım ibnet-i Sa‘îd muvâcehesinde mezbûre Sâniye Hanım bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm olup lâkin bana itâ‘at ve

hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmemekle su’âl olunup benim karye-i mezkûrede müstakillen mutasarrıf olduğum galak ü merâfıkı başka mesken-i şer‘î olan menzilime gelip bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘âta zevcem mezbûre Sâniye Hanım’a kıbel-i şer‘den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûre Sâniye Hanım dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince zevc-i müdde‘î-i mezbûr Sa‘îd Ağa’nın karye-i mezkûrede vâki‘ müstakillen mutasarrıf olduğu galak ü merâfıkı başka mesken-i şer‘î olan menzil-i mezkûruna gidip kendisine itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘âta zevce-i mezbûre Sâniye Hanım’a kıbel-i şer‘den tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-[yevmi’l]-hâmis ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-Harâm, sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 7, Eşyâ teslîmi i‘lâmı, Kâtibi Kemâl Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Toygar Hamza Mahallesi’nde müsâfiraten sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Gümüş Rukiye Hanım ibnet-i Mehmed sadriye kebîre kızı kezâlik zâtı mu‘arrefe Nâciye Hanım ibnet-i Elhâc Ahmed Efendi hâzıra olduğu hâlde medîne-i merkûme mahkeme-i şer‘iyyesinde mün‘akid meclis-i şer‘-i münîrde mahalle-i mezkûrede sâkin Altıncı Dâ’ire-i Belediyye Muhâsebe Kalemi ketebesinden hâzıra-i mezbûrenin dâmâdı Fevzî Efendi ibn Mustafâ muvâcehesinde mûmâ ileyh Fevzî Efendi ile mukaddemâ me‘an sâkinler olduğu menzil derûnunda mevcûd mâlim olan mecmû‘u iki bin dokuz yüz seksen guruş kıymetli altı aded hezâ[re]n sandalye ve bir müdevver ceviz masa ve bir mir’ât ve iki ot minder me‘a kerevet ve dört aded dîvâr yastığı ve iki koltuk ve dört aded ot minder def‘a on aded yüz yastığı ve bir sa[n]duk ve on dört nuhâs sahan me‘a kapak ve bir şorba tası ve dokuz tencere me‘a kapak ve bir kefkir ve bir pilav tencere me‘a kapak ve bir sarı leğen me‘a ibrîk ve bir câmeşûy kazganı ve bir kadâ’if tepsisi ve bir sarı mangal ve bir ceviz tabla ve bir yemek sofrası ve bir dikiş makinesi ve bir yün döşek ve bir menemen kilim ve üç penbe memlû yüz yastığı ve üç yorganve bir sagîr yorgan ve bir kadîfe kaplı elma kürkü ve bir yün memlû sagîr döşeği mûmâ [ileyh] Fevzî Efendi fuzûlî vaz‘-i yed ve el-yevm yedinde bi-a‘yânihâ mevcûd olmakla eşyâ ve muharrere-i mezkûreyi bana teslîme mûmâ ileyh Fevzî Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mûmâ ileyh Fevzî

Efendi dahi cevâbında eşyâ'-i muharrere-i mezkûre bi-a'yânihâ mevcûd olduğu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince eşyâ'-i muharrere-i mezkûreyi bi-a'yânihâ müdde'iye-i mezbûre Gümüş Rukiye Hanım'a teslîme mûmâ ileyh Fevzî Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Saferi'l-Hayr, sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 8, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi mûmâ ileyh

Medîne-i Üsküdar'da Hayreddîn Çavuş Mahallesi'nde sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Meryem Kadın ibnet-i Süleymân medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin hammâl esnâfından Tevfîk Ağa ibn Necîb muvâcehesinde mezbûr Tevfîk Ağa elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâm günü talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan elli bir guruşu hâlen ve inkızâ'-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Tevfîk Ağa'ya tenbîh olunmak matlûbumdur-

Sahîfe 3

-deyu da'vâ ettikde mezbûr Tevfîk Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü'eccel-i mezkûr elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan yüz seksen guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Meryem Kadın'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Tevfîk Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî ve'l-'işrîn min Muharremi'l-Harâm sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 9, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Kefçededе Mahallesi'nde sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe zenciye Fâtıma Ferâh Kadın ibnet-i Abdullâh medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin rendeci esnâfından Süleyman Ağa ibn Süleymân muvâcehesinde mezbûr Süleymân Ağa

yüz elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâmdan yirmi gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan yüz elli bir guruşu hâlen bana edâya ve inkızâ'-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Süleymân Ağa'ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Süleymân Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü'eccel meblağ-i merkûm yüz elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı için zikr-i âtî meblağ kadr-i ma'rûf idüğü her biri Solak Sinân Mahallesi'nde sâkin Ömer Efendi ibn Hasan ve kezâlik medîne-i mezkûrede Gülfem Hâtûn Mahallesi'nde sâkin Ahmed Efendi ibn Alî ihbârlarıyla zâhir ü mütehakkık olan yüz beş guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûreye edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Süleymân Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' aşer min Saferi'l-Hayr, sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 10, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Ayşe Hanım ibnet-i Alî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin Evkâf-i Hümâyûn Erzâk Odası hulefâsından rif'atlü Emîn Efendi ibn Nûrî muvâcehesinde mezbûr Emîn Efendi beş yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâm günü talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan beş yüz bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Emîn Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Emîn Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince meblağ-i merkûm beş yüz bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelesinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan iki yüz yirmi beş guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Ayşe Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Emîn

Efendi'ye kıbel-i şer'den tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Saferi'l-Hayr sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 11, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Mahmiyye-i İstanbul'da Ebâ Eyyûbü'l-Ensârî radıyallâhü anhi'l-Bârî hazretleri civârında Kâsım Çavuş Mahallesi'nde sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Emîne Adâlet Hanım ibnet-i Lutfî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i Üsküdar'da Arakiyyeci Elhâc Ca'fer Ağa Mahallesi'nde sâkin İzzet Efendi ibn Ahmed muvâcehesinde mezbûr İzzet Efendi beş yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken yedimde olup sene-i sâbıka Şevvâlü'l-Mükerrem'inin yirmi ikinci ve bin üç yüz on iki senesi Mart'ının yirmi dördüncü günü târîhiyle müverrah mezbûr İzzet Efendi'nin mührüyle memhûr pul mevzû' işbu bir kıt'a talâk nâme nâtık olduğu üzere talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan beş yüz bir guruşu hâlen bana edâya zevc-i mutallıkım mezbûr İzzet Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr İzzet Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü'eccel meblağ-i merkûm beş yüz bir guruşu hâlen müdde'iye-i mezbûre Emîne Adâlet Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallık-ı mezbûr İzzet Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Muharremi'l-Harâm sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 12, İkrâr i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Dağhammâmı nâm mahalde mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Yahûd[î] milletinden Sarrâf Nesîm veled-i Kemal medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede Beylerbeyi'nde müstahdem Polis On Dördüncü Bölüğü Elli Birinci Neferi Emîn Hakkî Efendi ibn Ca'fer muvâcehesinde mezbûr Emîn Hakkî Efendi zimmetinde bundan akdem mâlimden ve yedimden inkırâz ve ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk eylediği beş yüz elli guruş alacak hakkım olmakla meblağ-i merkûm beş yüz elli guruşu mezbûr Emîn Hakkî Efendi'den hâlen taleb ederim deyu da'vâ ettikde mezbûr Emîn Hakkî Efendi dahi

cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olup meblağ-i merkûm beş yüz elli guruşu cihet-i merkûmeden müdde‘î-i merkûm Nesîm’e deyni olduğu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince meblağ-i merkûm beş yüz elli guruşu müdde‘î-i merkûm Nesîm’e edâ ve teslîme mezbûr Emîn Hakkî Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve i‘lâm olundu. Fî gurrei şehri Rebî‘ilevvel sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 4

Numero 13, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Kemâl Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Torbalı Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Adeviyye Hanım ibnet-i Mehmed medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Hâce Hesnâ Hâtûn Mahallesi’nde sâkin Düyûn-i Umûmiyye Galata ve Anadolu Şimendüfer Me’mûru İbrâhîm Efendi ibn Mehmed Şerîf muvâcehesinde mezbûr İbrâhîm Efendi iki yüz elli bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan iki sene mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım olan iki yüz bir guruşu hâlen bana edâya zevc-i mutallıkım mezbûr İbrâhîm Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr İbrâhîm Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel-i mezkûr iki yüz elli bir guruşu müdde‘iye-i mezbûre Adeviyye Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr İbrâhîm Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ve’l-‘işrîn min Saferi’l-Hayr sene erba‘a ‘aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 14, İ‘lâm [Eşyâ teslimi], Kâtibi Mustafâ Efendi

Ebâ Eyyûbü’l-Ensârî radıyallâhü anhü’l-Bârî hazretleri mahallâtından Kâsım Çavuş Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Emîne Adâlet Hanım ibnet-i Mustafâ medîne-i Üsküdar mahkeme-i şer‘iyyesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i merkûme mahallâtından Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin İzzet Efendi ibn Ahmed muvâcehesinde mezbûr efendi ile

mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ'ime iken yedimde müstakillen mâlim olan altmış guruş kıymetli gümüşü üzerine masnû' tek taşlı bir göğüs iğnem li-ecli'l-emâne mûmâ ileyh İzzet Efendi'ye îdâ' ve teslîm eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer istîdâ' ve tesellüm ve kabûl etmekle mezkûr iğne mevcûd ise aynen, müstehlek ise ba'de's-sübût kıymet-i mezkûresi olan altmış guruşu bana teslîme zevc-i mutallıkım mezbûr İzzet Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr İzzet Efendi dahi cevâbında zikr olunan iğneye vaz'-i yedini ikrâr lâkin müdde'iye-i mezbûre Âmine Adâlet Hanım mezkûr göğüs iğnesini ber-vech-i muharrer zevciyyet beynimizde kâ'ime iken bana hibe-i sahîha-i şer'iyye ile hibe ve temellük ve ben dahi ittihâb etmemle ol vechle mezkûr iğne mâl-i mevhûbumdur deyu ba'de'd-def' ve'l-inkâr vâki' mûmâ ileyh ber-vech-i muharrer def'-i müdde'âsına aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip talebiyle mezbûre Âmine Adâlet Hanım ber-nehc-i şer'î tahlîf olunmağın mûcibince zikr olunan tek taşlı göğüs iğnesini müdde'iye-i mezbûreye aynen edâ ve teslîm zevc-i mutallıkı mezbûr İzzet Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-'işrîn min Muharremi'l-Harâm sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 15, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Evliyâ Hoca Mahallesi'nde sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Nazîre Hanım ibnet-i Alî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin polis efrâdından Alî Efendi ibn Elhâc Ömer muvâcehesinde mezbûr Alî Efendi evvelen dört yüz guruş mihr-i mu'accel ve dört yüz elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu târîhden altı sene mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk, ba'dehû dört yüz elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle yine beni tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevc-i dâhilim iken târîh-i mezkûrdan bir buçuk ay mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile yine beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mühur-i mezkûr alacak hakkım olan cem'an bin üç yüz iki guruşun dört yüz elli bir guruşunu rızâmla hatt ü tenzîl etmemle bâkîsi olan sekiz yüz elli bir guruşu ile inkızâ'-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Alî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Alî Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere

olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince meblağ-i bâkî-i merkûm sekiz yüz elli bir guruşu hâlen ve iddeti inkızâsına değin bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan doksan guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Nazîre Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Alî Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ve’l-‘işrîn min Muharremi’l-Harâm sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Medîne-i Üsküdar’da Bulgur[lu] Mescidi Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Fâtıma Hanım ibnet-i Ârif-

Sahîfe 5

-Medîne-i Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûreye tâbi‘ Nerdiban Karyesi’nde sâkin rençber esnâfından Hasan Ağa ibn Hüseyin tarafından zikr-i âtî husûsunda husûmet ve redd-i cevâba vekîl-i müseccel-i şer‘îsi zikr olunan Bulgurlu Mescid mahallesinde sâkin da‘vâ vekîllerinden Hâfız Kemâl Efendi ibn Abdurrahmân muvâcehesinde müvekkil-i mezbûr Hasan Ağa yedimde olup zikr-i mesbûk Bulgurlu Mescid Mahallesi imâm ve muhtârânı mühürleriyle memhûr işbu mübrez bir kıt‘a ilm ü haber mûcibince bin guruş mihr-i mu‘accel ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu sene-i mübâreke Muharremü’l-Harâm’ının on altıncı günü talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mü’eccel-i mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan cem‘an iki bin bir guruşu hâlen bana edâya ve inkızâ’-i iddetime değin beni infâka müvekkil-i zevc-i mutallıkım mezbûr Hasan Ağa’ya izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihreyn mihreyn cem‘an iki bin bir guruşu hâlen edâya ve nafaka-i iddet-i bâkiye-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi’t-terâzî ta‘yîn olunan yüz seksen guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma Nesîme Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallık müvekkil-i mezbûr Hasan Ağa’ya izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi’ye kıbel-i şer‘den tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine

i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis min şehri Rebî‘ilevvel sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 16, İtâ‘at i‘lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Mahrûse-i Galata’ya muzâfe Kasaba-i Beşiktaş’da Teşvîkiye Mahallesi’nde sâkin arabacı esnâfından Hâce Mustafâ Efendi ibn Elhâc Mehmed Medîne-i Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûrede Kefçededе Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Ümmü Gülsûm Hanım ibnet-i Hüseyin tarafından husûs-i âtîde husûmet ve redd-i cevâba vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer‘iyye ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi medîne-i mezkûrede Bulgurlu Mescid Mahallesi’nde sâkin da‘vâ vekîllerinden Hâfız Mustafâ Kemâl Efendi ibn Abdurrahmân muvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Ümmü Gülsûm Hanım’ı beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ve mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûmun dört yüz bir guruşunu zevcem mezbûreye bundan akdem def‘ ü teslîm etmemle müvekkile-i mezbûre Ümmü Gülsûm Hanım bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmemekle vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi’ye su’âl olunup sâlifü’z-zikr Teşvîkiye Mahallesi’nde vâki‘ galak ü merâfıkı başka tedârük ü tehyi’e eylediğim müstakil menzilime gelip bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyete müvekkile-i mezbûreye izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi’ye tenbîh olunmak murâdımdır deyu da‘vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mustafâ Kemâl Efendi dahi cevâbında müvekkilesi mezbûre Ümmü Gülsûm Hanım müdde‘î-i merkûmun beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olduğunu bi-tamâmihâ ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince zevc-i mezbûr Hâce Mustafâ Efendi’nin tedârük ü tehyi’e eylediği menzil-i mezkûr kıbel-i şer‘den dahi lede’l-mu‘âyene mesken-i şer‘î olduğu tahakkuk etmeğin mezbûr Hâce Mustafâ Efendi’nin tedârük eylediği menzil-i mezkûruna gidip kendüye itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmek üzere müvekkile-i mezbûre Ümmü Gülsûm Hanım’a izâfetle vekîl-i mezbûr Hâfız Mustafâ Kemâl Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’t-tâsi‘ ve’l-‘işrîn min şehri Rebî‘ilevvel sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 17, Edâ i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

İstanbul’da Tahtelkal‘a kurbünde Tahtahân’da sâkin zahîre tüccârından Tevfîk Efendi ibn Hüseyin medîne-i Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûrede Harem İskelesi’nde kâ’in iskele kayıkçılarından Mehmed Ağa ibn Hasan muvâcehesinde mezbûr Mehmed Ağa zimmetinde semen-i mu‘ayyenesini yüz seksen guruş bana deyni olduğunu nâtık kendi mührüyle mahtûm ve nisbetinde pul mevzû‘ bir kıt‘a deyn senedi dahi yedime i‘tâ eylediğinden sonra ben sened-i mezkûru kazâ’en zâyi‘ edip medyûnum mezbûr Mehmed Ağa deyni olan meblağ-i mezkûr yüz seksen guruşu işbu meclis-i şer‘de tamâmen ve kâmilen bana def‘ ü teslîm eylediğinde ben dahi yedinden bi’t-tamâm ve ikmâl ahz ü kabz etmemle meblağ-i merkûm yüz seksen guruşdan mezbûr Mehmed Ağa zimmetinde bâkî bir akçe ve bir hibe alacak hakkım kalmamıştır deyu ikrâr ü tasdîkleri tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin min şehri Rebî‘ilevvel sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 18, Kâtibi Haydar Efendi

Havâle Cem‘iyyeti’ne bi’t-takdîm emr ü havâle buyurulan işbu merbût istid‘â sâhibi olup Mahmiyye-i İstanbul’da Çenberlitaş civârında sâkin Asâkir-i Hazret-i Şâhâne binbaşılarından rif‘atlü Nûh Nâcî Efendi ibn Âdem Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde zevce-i mutallakası olup medîne-i mezkûrede Ahmed Çelebi Mahallesi’nde sâkine derûn-i istid‘âda-

Sahîfe 6

-mezkûretü’l-ism zâtı mu‘arrefe Nâdire Hanım ibnet-i El-Merhûm Hüseyin Tâhir Paşa tarafından zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi Bâb-i Ser‘askerî hulefâsından Mehmed Atâ Efendi ibn Elhâc Mehmed Fasîh muvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Aliyye Nâdire Hanım ma‘lûmü’l-mikdâr mihreyn tesmiyesiyle zevce-i menkû[ha]-i medhûlün-bihâm iken nefsini bi’t-temkîn me‘an sâkin olduğumuz menzilden izn ü icâzetim olmaksızın hurûc ve nâşize olduğu hâlde altı mâh mürûrunda kable’l-avde (…) bin üç yüz on iki senesi Zilhicceti’ş-Şerîfe’sinin yirmi sekizinci günü müvekkile-i mezbûre Aliyye Nâdire Hanım’ı tatlîk etmemle müvekkile-i mezbûre dahi

Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye Mahkemesi'ne mürâca'at ederek mukaddemâ zevciyet beynimizde kâ'ime iken gûyâ benim firâşımdan hâsıl üç aylık hamli olduğundan bahsle vaz'-i haml ile inkızâ'-i iddetine değin bi't-terâzî benim üzerime şehriye yüz seksen guruş nafaka farz ü takdîr olunmuş ise de mu'ahharen müvekkile-i mezbûre Aliyye Nâdire Hanım zât-i hayz olduğunu beyân etmeksizin hamli olduğu hâlde mücerred beni tahrîm için hamlim var deyu benim üzerime nafaka takdîr ettirdiğini tevârîh ve meclis-i müte'addidde ikrâr ü i'tirâf eylediği misillü târîh-i hamlden işbu târîhe gelince[ye] değin on mâh mürûr ettiği hâlde henüz bir şey zuhûr etmediğinden takrîr olunan yüz seksen guruş haml nafakasının kat'ı matlûbumdur deyu da'vâya tasaddî eylediğinde vekîl-i mezbûr Mehmed Atâ Efendi dahi cevâbında müvekkilesi mezbûre Aliyye Nâdire Hanım elyevm hâmil olduğu ve şehrî yüz seksen guruş nafaka mukaddere ise de kadr-i ma'rûfdan dûn olmakla kadr-i ma'rûfa iblâğını bi'l-vekâle taleb ederim deyu ba'de'd-def' ve'l-iddi'â husûs-i mezkûr Fetvâhâne-i Âlî'den lede'l-istiftâ müvekkile-i mezbûre Aliyye Nâdire Hanım vaz'-i haml ile iddeti münkaziye oluncaya değin nafaka-i mefrûzayı ahzı lâzım gelir deyu bi'l-muvâcehe i'tâ buyurulan cevâb-i bâ-savâbı ba'de'l-inhâ ve't-tefhîm zevce-i mutallakam müvekkile-i mezbûre Aliyye Nâdire Hanım sene-i hâliye şehr-i Rebî'ulevvelî'sinin yirminci günü hamli olmayıp rü'yet-i dem-i hayz ile iddeti münkaziye olduğunu vekîl-i mezbûr Mehmed Atâ Efendi huzûr-i şer'de bi'l-vekâle tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf eyledi deyu (…) mezbûr Nûh Nâcî Efendi'nin sâdır olan bi'l-cümle nakd-i meşruhunu vekîl-i mezbûr Mehmed Atâ Efendi tahkîk ü tasdîk eylediği tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lân olundu. El-emrü li-men lehü'l-emr. Fi'l-yevmi's-sâbi' ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilevvel sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 19, Tahlîf ile men' i'lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Musul vilâyetine muzâfe Süleymâniye Sancağı ahâlîsinden olup medîne-i Üsküdar'da Hâce Hesnâ Hâtûn Mahallesi'nde mütezevvicen sâkine ve zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe olan İkbâl Hanım ibnet-i el-müteveffâ Mehmed hâlen zevci aşçı esnâfından Hüseyin Ağa ibn Abdullâh hâzır oldukları hâlde medîne-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesinde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede Arakiyyeci Elhâc Mehmed Ağa Mahallesi'nde mukîm zikr-i mesbûk Süleymâniye Mutasarrıfı esbak sa'âdetlü Mehmed Sâbit Paşa ibn Es-Seyyid Mehmed Servet Efendi muvâcehesinde

pederim müteveffâ-yi mezbûr Mehmed ibn Abdullâh on altı sene mukaddem ben hâl-i sıgarımda altı yaşımda olduğum hâlde mikdârı ma‘lûmum olmayan ücret mukâbelesinde paşa-yi müşârun ileyhe îcâr ve teslîm eylediğinde paşa-yi müşârun ileyh dahi ber-vech-i muharrer istîcâr ve kabûl eylediğinden sonra müşârun ileyh beni Süleymâniye’den Der‘aliyye’ye getirip hâl-i sıgarımda hânesinde sekiz sene müddet edip ba‘de paşa-yi müşârun ileyhin emri ve seksen guruş ücret mukâbelesinde Mahmiyye-i İstanbul’da Sultânahmed Câmi‘-i Şerîfi civârında Çenberlitaş kurbünde sâkine gâ’ibetün ani’l-meclis Safvet Hanım ibnet-i Abdullâh’a dahi hâl-i kiberimde sekiz sene müddet hıdmet edip ba‘dehû gâ’ibe-i mûmâ ileyhâdan müfârakat etmemle ber-vech-i muharrer hâl-i sıgarımda sekiz sene müddetde ya‘nî doksan altı ayda beher şehr altmışar guruşdan beş bin yedi yüz altmış guruş ve hâl-i kiberimde paşa-yi müşârun ileyhin emriyle gâ’ibe-i mezbûreye sekiz sene ya‘nî doksan altı ayda beher şehr seksener guruşdan yedi bin altı yüz seksen guruşki cem‘an on üç bin üç yüz kırk guruşu paşa-yi müşârun ileyhden taleb ederim deyu da‘vâ ettikde müşârun ileyh Sâbit Paşa dahi cevâbında haremimiz gâ’ibetün ani’l-meclis Fâtıma Necîbe Hanım ibnet-i Mehmed Gâlib müdde‘iye-i mezbûreyi târîh-i mezkûrda zikr olunan Süleymâniye’den Der‘aliyye’ye getirip bir iki gün hânemizde alâ-tarîki’l-müsâfere kaldıkdan sonra gâ’ibe-i mezbûre Safvet Hanım müdde‘iye-i mezbûreyi yanında hıdmet etmek üzere alıp hânesine götürüp müddet-i mezkûrede gâ’ibe-i mezbûrenin hıdmetinde bulunmuş ve târîhden üç sene mukaddem gâ’ibe-i mezbûre Safvet Hanım’dan müfârakat ederek müsâfireten hânemize gelip iki ay müddet ikâmet edip beş aded sîm yirmilik mecîdî verilerek ruhsat verilmiştir deyu müdde‘iye-i mezbûre İkbâl Hanım’ın ber-minvâl-i meşrûh müdde‘âsını külliyen inkâr etmekle müdde‘iye-i mezbûre İkbâl Hanım’dan ber-vech-i muharrer sekiz sene müddet emriyle gâ’ibe-i mezbûreye hıdmet müdde‘âsına beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip müdde‘iye-i mezbûre İkbâl Hanım’ın talebiyle müşârun ileyh Sâbit Paşa bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î tahlîf olunmağın mûcibince müdde‘iye-i mezbûre da‘vâ-yi mezkûresiyle müşârun ileyh Sâbit Paşa’ya bilâ-beyyine mu‘âraza men‘ olunduğu tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 20, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Selîmiyye Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Sa‘diye Sa‘âdet Hanım ibnet-i Eş-Şeyh Alî Haydar Efendi medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûreye tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Çarıkçı Mahallesi’nde sâkin Evkâf-i Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi Evrâk Odası ketebesinden-

Sahîfe 7

-Emîn Efendi ibn Nûrî muvâcehesinde mûmâ ileyh Emîn Efendi bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan kırk gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mûmâ ileyhin zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım olan bin bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mûmâ ileyh Emîn Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mûmâ ileyh Emîn Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm bin bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i bâkiye-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan iki yüz guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Sa‘diye Sa‘âdet Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mûmâ ileyh Emîn Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-rabi‘ aşer min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 21, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Solak Sinân Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Hamîde Seher Hanım ibnet-i Elhâc Hasan Efendi medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Balaban İskelesi’nde kahveci esnâfından Mahmûd Ağa ibn Alî muvâcehesinde mezbûr Mahmûd Ağa üç yüz elli bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan bir gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım

olan üç yüz elli bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Mahmûd Ağa'ya kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Mahmûd Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü'eccel meblağ-i merkûm üç yüz elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı çün zikr-i âtî meblağ kadr-i ma'rûf idüğü mezbûr Mahmûd Ağa'nın hâline vukûf-i tâmları olan medîne-i mezkûrede Çakırcı Hasan Paşa Mahallesi'nde sâkin Mehmed Efendi ibn Osmân ve Ahmed Çelebi Mahallesi'nde sâkin Ahmed Efendi ibn Alî ihbârlarıyla zâhir ü mütehakkık olup iddeti inkızâsına değin farz ü takdîr olunan iki yüz yetmiş guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Hamîde Seher Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Mahmûd Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis aşer min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 22, Edâ ve teslîm i'lâmı, Kâtibi Mu'âvin Efendi

Derkenar: İşbu hâmişin asl kaydı [1]310 senesi fî gurre-i Zilka'deti'ş-Şerîfe'nin sicilinde mukayyeddir.

Derûn-i hüccetde ismi muharrer medyûn Mehmed Alâ'eddîn Efendi'nin bin üç yüz on üç senesi şehr-i Rebî'ulevvel'inin yirmi beşinci günü verâseti hasran vârisi pederi derûn-i hüccetde mezkûrü'l-ism Hamlacı Mustafâ Efendi ibn Ahmed'e münhasıra olduğu hâlde vefât edip medyûn-i mezbûr Mehmed Alâ'eddîn Efendi hayâtında müteveffâ Fâtımatü'z-Zehrâ Hanım ibnet-i İbrâhîm'in sadriye sagîre kızı kezâlik derûn-i hüccetde mezkûretü'l-ism Kadriye Sanevber Hanım'ın mâlinden ve li-üm ceddesi ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîsi zâtı mu'arrefe Emetî Hanım ibnet-i Mehmed yedinden ber-mantûk-i hüccet istidâne ve ahz ü kabz eylediği yüz seksen aded yüzlük mecîdî altının târîh-i hüccet-i mezkûrdan medyûn-i mezbûrun târîh-i vefâtına değin yirmi yedi ay yirmi beş gün müddetde bâ-devr-i şer'î nemâsı olan elli aded yüzlük mecîdî altını ve on guruşu vasî-i mezbûre Emetî Hanım'a def' ve teslîm ol dahi bi'l-vesâye ahz ü kabz ve sagîre-i mezbûrenin nafaka-i müfrazasına sarf etmekle bâkî asl-i mâl meblağ-i mezkûr yüz seksen aded yüzlük mecîdî altınını medyûn-i mezbûr Mehmed Alâ'eddîn Efendi vasiy-yi mezbûre Emetî Hanım'a edâ etmediğinden ber-

vech-i mahsûb vefât edip bi'l-cümle terekesi hasran vârisi pederi mûmâ ileyh Mustafâ Efendi'ye mevrûs olup medyûn-i mezbûrun ber-vech-i muharrer vefâtıyla idâne müddetinin hitâm bulduğuna ve deyn-i meblağ-i merkûmun edâsına pederi vâris-i mûmâ ileyh Hamlacı Mustafâ Efendi ile Terlikçi Mehmed Alî Efendi ibn Ahmed ve Hamlacı Hüseyin Ağa ibn Alî nâm kimesneler kefâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile müte'âkıben kefîl olduklarına binâ'en kefîl ve vâris-i mûmâ ileyh Mustafâ Efendi'ye ber-mûcib-i nizâm-i seniyye meblağ-i merkûmu her hafta mürûrundan min-ciheti'l-kefâle imtinâ' etmekle ol vechle meblağ-i merkûmun kefîl-i mûmâ ileyh Mustafâ Efendi'den tahsîli ve mümkin olduğu sûretde derûn-i hüccetde muharrer mersûl olan Sinân Ağa Mahallesi'nde kâ'in otuz yedi numerolu ma'lûmü'l-hudûd bir bâb mülk menzil ile tahtında kâ'in otuz bir numerolu marangoz ve otuz üç numerolu me'a-oda mülk hallâc dükkânları ile otuz altı numerolu bir bâb mülk ahurun İ'lâmât-i Şer'iyye İcrâ Me'mûriyyet-i Aliyyesi ma'rifetiyle lede'l-müzâyede âhere bey' olunup esmânından deyn-i mezkûrun istîfâsı ve semen-i mezkûr deyn-i mezkûru edâya kâfî olmadığı hâlde üst tarafının derûn-i hücetde muharrer bâ-re'y-i mütevellî istiğlâl bulunan Üsküdar'da Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde Sırakahveler'de kâ'in dört numerolu bir bâb câmeşûyci dükkânı derûnunda müstekar nizâmlı vakf müstakil câmeşûyci gediği ile zikr-i mesbûk Selmân Ağa Mahallesi'nde Çilingirler içinde kâ'in iki numero ile mürakkam bir bâb dükkân derûnunda müstekar kezâlik vakf yoğurthâne gediğinden dört sehm i'tibâriyle-

Sahîfe 8

-üç sehm hisse-i şâyi'ası gerçi medyûn-i mezbûrun bilâ-veled vukû'-i vefâtıyla gedik-i mezkûrlar mahlûl ve cânib-i vakf-i şerîfe â'id ve râci' ise de gedik-i mezkûrlar deyn edâya nizâmlı evkâfdan bulunmakla mezkûr gediklerin bedel-i misilleriyle âhere ferâg ve bedellerinden ahz ile deyn-i meblağ-i merkûm yüz seksen aded yüzlük mecîdî altınlarının Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'ne irsâli iktizâ eylediği huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis aşer min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 23, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde mütemekkin Yunan teb‘asından ve bakkâl esnâfından Kostaki Payatnaş veled-i Yani medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi’nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes’in vârisi her biri teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları [ve] bâ-hüccet-i şer‘iyye vasîleri şahs-i mu‘arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden ve da‘vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel’in zevci müteveffâ merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği vezne ve fi’âtı beynimizde ma‘lûm erzâk-i mütenevvi‘a semeninden iki bin yirmi altı guruş alacak hakkım olup meblağ-i merkûmu bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm iki bin yirmi altı guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi’l-verâse ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i merkûm Kostaki’den ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden ve bakkâl esnâfından Eftem veled-i Nikoli ve Aşçı İstimad Nikola nâm kimesneler li-ecli’ş-şehâde meclis-i şer‘a hâzırân olup eserü’l-istişhâd fi’l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes işbu târîh-i i‘lâmdan bir sene mukaddem müdde‘î-i merkûm Kostaki’nin Kadı Karyesi’nde kâ’in bakkâl dükkânından bakkâl emti‘ası semeninden iki bin guruşu işbu müdde‘î-i merkûm Kostaki Payatnaş veled-i Yani’ye zimmetimde deynimdir deyu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etti biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î edâ’-i şehâdet-i şer‘iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân Kadı Karyesi Rum Kilisesi

Muhtârı Anastaş veled-i Yorgi ve millet-i merkûmeden Vasil veled-i Hristo'dan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri karye-i mezkûrede sâkin kahveci esnâfından İsmâ'îl ibn Şevkî ve yorgancı esnâfından Tâhir Efendi ibn Mehmed ve bakkâl esnâfından Agyar veled-i Zenub ve terzi esnâfından Yani veled-i Estervati nâm kimesnelerle bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli'l-maslaha kıbel-i şer'den vasî nasb ü ta'yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa muvâcehesinde müdde'î-i merkûm Kostaki Payatnaş tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm iki bin guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Kostaki Payatnaş'a edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'e izâfetle vasiy-yi merkûm Kâmil Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 24, Edâya tenbîh i'lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkin arpacı esnâfından Hüseyin Efendi ibn Edhem medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes veled-i Atam'ın verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ile sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahs-i mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka-i vekîl-i müseccel-i şer'îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden ve da'vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile dahi merkûme Gabriyel'in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği ve kîl ve fî'âtı beynimizde ma'lûmü'l-mikdâr şa'îr semeninden dört bin seksen bir guruş otuz para alacak hakkım olup müteveffâ-yi merkûm sağlığında meblağ-i merkûm dört bin seksen bir guruş otuz para hüccet-i

merkûmeden bana deyni olduğunu işbu târîh-i i‘lâmdan bir sene mukaddem mahzar-i şühûdda ikrâr ü i‘tirâf dahi edip meblağ-i merkûm dört bin seksen bir guruş otuz parayı bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm dört bin seksen bir guruş otuz parayı müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi’l-verâse ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere-

Sahîfe 9

-bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi’den ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi’nde sâkin İbrâhîm Paşa mütevellîsi Rif‘at Bey ibn Dervîş ibn Abdullâh ve Bâb-i Valâ-yi Ser‘askerî Levâzım Dâ’ire-i Umûmiyyesi çavuşânından Râsim Efendi ibn Mustafâ ibn Abdurrahmân nâm kimesneler li-ecli’ş-şehâde meclis-i şer‘a hâzırân olup eserü’l-istişhâd fi’l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında işbu târîhden bir sene mukaddem müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi’nin Kadı Karyesi’nde kâ’in arpacı dükkânından şa‘îr semeninden dört bin seksen bir guruş otuz para işbu müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi ibn Edhem zimmetinde deynimdir deyu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etti biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î edâ ve şehâdet-i şer‘iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i mezbûrândan Rif‘at Bey İhsâniye Mahallesi İmâmı Abdülfettâh Efendi ibn İbrâhîm ve Muhtâr-i Sânîsi Hâfız Mehmed Efendi ibn Hâfız Ahmed Efendi ve mûmâ ileyh Râsim Efendi Levâzım Üçüncü Şu‘be Müdîri mîrlivâ sa‘âdetlü Halîm Paşa ibn Mehmed Efendi evvelen bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba‘dehû Bâb-i Ser‘askerî ketebesinden Elhâc Ahmed Efendi ibn Halîl ve Serçavuşu Mehmed Sâlim Efendi ibn Süleymân’a ve Bâb-i Vâlâ-yi müşârun ileyh Üçüncü Şu‘be ketebesinden Es-Seyyid Alî Efendi ibn Ebûbekir nâm kimesneler de bi’l-muvâcehe alenen lede’t-tezkiye adl ve makbûlü’ş-şehâde idükleri ba‘de’l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli’l-maslaha kıbel-i şer‘den vasî nasb ü ta‘yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa muvâcehesinde müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i

merkûm dört bin seksen bir guruş otuz parayı tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi’ye edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel’e izâfetle vasiy-yi mezbûr Kâmil Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ve’l-‘işrîn min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 25, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Moda Câddesi’nde kâ’in altmış beş numerolu dükkânda mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden ve bakkâl esnâfından Zeharya veled-i İstrati medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi’nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes veled-i Atam’ın verâseti her biri teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer‘iyye vasîleri şahsı mu‘arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden ve da‘vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel’in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediğim vezne ve fi’âtı beynimizde ma‘lûm bakkâliye emti‘ası semeninden iki bin üç yüz beş guruş alacak hakkım olup müteveffâ-yi merkûm sağlığında meblağ-i merkûm iki bin üç yüz beş guruşu cihet-i merkûmeden bana deyni olduğunu nâtık yedimde olup bin üç yüz on bir sene-i mâliyesi Eylül’ünün üçüncü günü târîhiyle müverrah imzâsıyla mümzâ nisbetinde pul mevzû‘ bir kıt‘a deyn senedi dahi bana i‘tâ ve teslîm edip meblağ-i merkûm iki bin üç yüz beş guruşu bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm iki bin üç yüz beş guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi’l-verâse ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi

cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i merkûm Zeharya’dan ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede sâkin (…) cu Halîl Ağa ibn Osmân ibn Abdullah ve Rum milletinden aşçı İstimat veled-i Nikola veled-i Atam nâm kimesneler li-ecli’ş-şehâde meclis-i şer‘a hâzırân olup eserü’l-istişhâd fi’l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında târîhden bir sene mukaddem iki bin üç yüz beş guruş işbu müdde‘î-i merkûm Zeharya veled-i İstrati’ye zimmetinde deynimdir deyu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etti; biz bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î edâ ve şehâdet-i şer‘iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmândan Halîl Ağa karye-i mezkûrede Ca‘fer Ağa Mahallesi İmâmı Mehmed İzzet Efendi ibn Abdullâh ve muhtâr-i evveli Mahmûd Ağa-

Sahîfe 10

-ibn Mustafâ ibn Abdullâh’dan ve merkûm İstimat ve bir Rum Kilisesi Muhtârı Anastaş veled-i Yorgi ve Vasil veled-i Hristo’dan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba‘dehû Osmân Ağa ibn Mahmûd ve Bekçi Durmuş ibn Receb ve aşçı esnâfından Dimitri veled-i Yorgi ve terzi esnâfından Yani veled-i İstrati nâm kimesneler dahi bi’l-muvâcehe alenen lede’t-tezkiye adl ve makbûlü’ş-şehâde idükleri ba‘de’l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli’l-maslaha kıbel-i şer‘den vasî nasb ü ta‘yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa ibn Alî muvâcehesinde müdde‘î-i merkûm Zeharya tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm iki bin üç yüz beş guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde‘î-i mezbûr Hasan Efendi’ye edâya müvekkile-i merkûme Gabriyel’e izâfetle vasiy-yi mezbûr Kâmil Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ve’l-‘işrîn min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 26, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Derkenar: İşbu i‘lâm sehven kayd olmuş ise de asl sahîhi yirmi sekizinci sahîfede mukayyeddir. Fî 27 Ramazân sene [1]313.

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden ve bakkâl esnâfından Eftem veled-i Nikoli medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın Ermeni Katoliği milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahsı mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer'îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden ve da'vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûm Gabriyel'in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği eylediği kîl ve fî'âtı beynimizde ma'lûmü'l-mikdâr şa'îr ve geyik ve bir re's kara sığır ineği ve erzâk-i mütenevvi'a semenlerinden ez-gayr-i teslîmât sulhü'l-bâkî beş bin dört yüz yetmiş bir guruş alacak hakkım olup müteveffâ-yi merkûm sağlığında meblağ-i bâkî-i merkûm beş bin dört yüz yetmiş bir guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde'î-i merkûm Eftem'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede sâkinler karye-i mezkûre hammâllar kethüdâsı zencî Anber Ağa ibn Abdullâh ile ve berber esnâfından Eksinafon veled-i Hristo nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında müdde'î-i merkûm Eftem'in karye-i mezkûrede kâ'in bakkâl dükkânından şa'îr ve geyik ve bir re's kara sığır ineği ve erzâk-i mütenevvi'a semenlerinden ez-gayr-i teslîmât beş bin dört yüz guruşu müdde'î-i merkûm Eftem veled-i Nikoli'ye zimmetimde deynimdir deyu tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etti biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ ve şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i mezbûrândan mezbûr Anber Ağa umûm

hammâl esnâfı baş kethüdâsı Hüseyin Ağa ibn Abdullâh ve esnâf-i mezkûre tahsîldârı Yûsuf Efendi ibn Mustafâ ibn Abdullâh'dan ve merkûm Eksinafon Rum Kilisesi Muhtârı Anastaş veled-i Yorgi ve Rum milletinden Vasil veled-i Hristo nâm kimesneler dahi evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû hammâl esnâfından Mehmed Ağa ibn İsmâ'îl ve bakkâl esnâfından Zehari veled-i İstrati ve kunduracı Surased veled-i Arsizi ve berber esnâfından Nikoli veled-i Yani kahveci esnâfından Dimitri veled-i Yorgi'den bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli'l-maslaha kıbel-i şer'den vasî nasb ü ta'yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa muvâcehesinde müdde'î-i merkûm Eftem tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm beş bin dört yüz guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Eftem'e edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'e izâfetle vasiy-yi mezbûr Kâmil Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 27, İkrâr i'lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Kadı'asker Ahmed Efendi Mahallesi'nde sâkine zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Ümmü Gülsûm Hanım ibnet-i Mustafâ medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i sâbıkı Anadolu Şimendüferi'nde müstahdem hat mikrâsçılarından Mustafâ Efendi ibn Mahmûd muvâcehesinde mezbûr Mustafâ Efendi ile mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ'ime iken Bilecik İstasyonu'nda isimleri ma'lûm olmayan gâ'ibûn ani'l-beled şimendüfer me'mûrlarının câmeşûylarını yıkamak-

Sahîfe 11

-üzere gâ'ibûn-i merkûmûn ile beherine bir aded lira-yi Osmânî ücret mukâvelesiyle gâ'ibûn-i merkûmunun câmeşûylarını yıkamamla beher şehr bir liradan otuz mâh müddetinde ücretim olan otuz aded lira-yi Osmânî'yi zevc-i mutallıkım mezbûr Mustafâ Efendi emr u tevkîliyle gâ'ibûn-i merkûmûndan ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk etmekle meblağ-i merkûm otuz aded lira-yi Osmânî'nin emsâlini mezbûr Mustafâ Efendi'den taleb ederim deyu da'vâya tasaddî etmiştim, ben

ber-vech-i muharrer tasaddî eylediğim otuz aded lira-yi Osmânî'nin yirmi adedinden meccânen fâriga olup mutâlebesine müte'allıka da'vâdan mezbûr Mustafâ Efendi'nin zimmetini ibrâ'-i sahîh-i şer'î ile ibrâ ve ıskât etmemle bâkî on aded lira-yi Osmânî'nin emsâlini mezbûr Mustafâ Efendi'den hâlen taleb ederim deyu da'vâ ettikde mezbûr Mustafâ Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i meşrûh üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince meblağ-i bâkî-i merkûm on aded lira-yi Osmânî'nin emsâlini müdde'iye-i mezbûre Ümmü Gülsûm Hanım'a edâ ve teslîme mezbûr Mustafâ Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 28, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi civârında Sahrâ-yi Cedîd Mahallesi'nde sâkine zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Fâtıma Hanîfe Hanım ibnet-i Ahmed medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin kassâb esnâfından Ahmed Ağa ibn Mustafâ muvâcehesinde mezbûr Ahmed Ağa evvelen bin beşyüz elli bir guruş mihri mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâmdan üç sene mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk, ba'dehû iki yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle yine beni tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevc-i dâhilim iken yine beni tatlîk, ba'dehû yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle yine beni tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevc-i dâhilim iken işbu sene-i mübâreke şehr-i Rebî'ulevvel'inin on ikinci günü yine beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mühûr-i mezkûr alacak hakkım olan cem'an bin sekiz yüz elli üç guruşun sekiz yüz elli iki guruşunu rızâmla hatt ve tenzîl ve mutâlebesine müte'allıka da'vâdan mezbûr Ahmed Ağa'nın zimmetini kabûlü hâvî ibrâ ve ıskât etmemle bâkîsi olan bin bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Ağa'ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Ahmed Ağa dahi cevâbında kazıyye minvâl-i meşrûh üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince meblağ-i bâkî-i merkûm bin bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i bâkiye-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan iki yüz guruşu dahi hîn-i

istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma Hanîfe Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Ahmed Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin aşer min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 29, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Moda Câddesi’nde elli numerolu dükkânda mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden ve yorgancı esnâfından Hristo veled-i Diyonisi medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi’nde kâ’in on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes veled-i Atam’ın verâseti her biri teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer‘iyye vasîleri şahsı mu‘arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden ve da‘vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel’in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği penbe ve yün semeninden üç yüz yetmiş iki guruş alacak hakkım olup meblağ-i merkûm bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm üç yüz yetmiş iki guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi’l-vârise ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i merkûm Hristo’dan ber-vech-i muharrer-

Sahîfe 12

-müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede sâkinler teb‘adan Halîl Ağa ibn Osmân ibn Abdullâh ve Rum milletinden Zehar veled-i

İstrati veled-i Atam nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında târîhden bir sene mukaddem üç yüz yetmiş iki guruşu müdde'î-i merkûm Hristo'ya zimmetimde deynimdir deyu tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etti biz bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ ve şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmândan mezbûr Halîl Ağa karye-i mezkûrede Ca'fer Ağa Mahallesi İmâmı Mehmed İzzet Efendi ibn Abdullâh ve muhtâr-i evveli Mehmed Ağa ibn Mustafâ ibn Abdullâh'dan ve merkûme Zeharya karye-i mezkûre Rum Kilisesi Muhtârı Anastaş veled-i Yorgi ve Vasil veled-i Hristo'dan evvelen bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû Osmân Ağa ibn Mahmûd ve Bekçi Durmuş ibn Receb ve kassâb esnâfından Yorgi veled-i Hristo ve Tiro veled-i Yani nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli'l-maslaha kıbel-i şer'den vasî nasb ü ta'yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa ibn Alî muvâcehesinde müdde'î-i merkûm Hristo tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm üç yüz yetmiş iki guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Hristo'ya edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'e izâfetle vasî-i mezbûr Kâmil Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 30, Edâya tenbîh i'lâmı, Kâtibi mûmâ ileyh

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde mütemekkin Yunan Devleti teb'asından kunduracı esnâfından Sokrat veled-i Aristidi medîne-i mezkûre meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde kâ'in on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahsı mu'arrefe zevce-i

merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden da‘vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel’in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği ma‘lûmü’l-‘aded kundura ve fotin ve iskarpin semeninden beş yüz seksen bir guruş alacak hakkım olup meblağ-i merkûmu bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm beş yüz seksen bir guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi’l-vârise ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan’a tenbîh olunmak matlubumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i merkûm Sokrat’dan ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden Berber Eksenafon veled-i Hristo veled-i Atam ve Aşçı İstimat veled-i Nikola veled-i Atam nâm kimesneler li-ecli’ş-şehâde meclis-i şer‘a hâzırân olup eserü’l-istişhâd fi’l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında târîhden bir sene mukaddem Sokrat veled-i Aristidi’ye beş yüz seksen bir guruş zimmetimde deynimdir deyu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etti, biz bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân Kadı Karyesi Rum Kilisesi Muhtârı Anastaş veled-i Yorgi ve Vasil veled-i Hristo’dan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba‘dehû berber esnâfından Nikola veled-i Yani ve kahveci esnâfından Dimitri veled-i Yorgi ve aşçı esnâfından Dimitri veled-i Yorgi ve terzi esnâfından Yani veled-i İstrati nâm kimesnelerden bi’l-muvâcehe [alenen] lede’t-tezkiye makbûlü’ş-şehâde idükleri ba‘de’l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan meclis-i

Sahîfe 13

-hükmden tagayyüb edip li-ecli’l-maslahat kıbel-i şer‘den vasî nasb ve ta‘yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa ibn Alî muvâcehesinde müdde‘î-i merkûm Sokrat tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm beş yüz seksen bir guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde‘î-i merkûm Sokrat’a

edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'e izâfetle vasiy-yi mezbûr Kâmil'e tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 31, Teslîm-i sagîr i'lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Tenbel Elhâc Mehmed Mahallesi'nde sâkin Dersa'âdet Emti'a Gümrük ketebesinden Mehmed Servet Efendi ibn Alî Rızâ medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevce-i mutallakası olup medîne-i mezkûrede Ayazma Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Emîne Hanım ibnet-i Mehmed Şâkir muvâcehesinde mezbûre Emîne Hanım ile mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ'ime iken firâşımdan hâsıl ve mezbûre Emîne Hanım'dan mütevellid hâlâ bi-hakki'l-hızâne hacr ü terbiyesinde olan işbu hâzırun-bi'l-meclis sulbî sagîr oğlum Alî Rızâ yedi yaşını tekmîl edip bizzât ekl [ü] şirb ü lebse kâdir ve kendüsi çün âharın i'ânetinden istiftâ hâsıl olmakla ol vechle oğlum sagîr-i mezbûr Alî Rızâ vâlide-i mezbûre Emîne Hanım'ın hızânesinden sâkıt ve bana râci' olmakla oğlum sagîr-i hâzır-ı mezbûr Alî Rızâ'yı bana teslîme vâlidesi mezbûre Emîne Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunması murâdımdır deyu da'vâ ettikde hâzıre-i mezbûre Emîne Hanım dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince sagîr-i hâzır-ı mezbûr Alî Rızâ'yı babası mezbûr Mehmed Servet Efendi'ye teslîme mezbûre Emîne Hanım'a tenbîh olunduğu tescîl ve bi'l-iltimâs i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min şehri Rebî'ilevvel sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 32, İktizâ i'lâmı, Kâtibi Hüseyin Efendi

Derûn-i istid'âda mezkûretü'l-ism Fâtıma Hanım ibnet-i Yûsuf derûn-i derkenârda mezkûrü'l-ism müteveffâ Mustafâ Ağa'nın vâlidesi ve hasran vârisi olduğunu mahzar-ı hasm-ı câhıd ve ber-nehc-i şer'-i şerîf sâbit ve verâsetine hükm-i şer'î lâhık olmakla ber-mûcib-i derkenâr müteveffâ-yi mezbûrun muhallefâtı esmânı olan ber-vech-i bâlâ dört yüz otuz iki guruş on beş paranın vâlidesi müdde'iye-i mezbûre Fâtıma Hanım'a i'tâsı iktizâ eylediği i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Cemâziyelûlâ sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 33, İtâ‘at i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Osmân Ağa Mahallesi’nde Yeldeğirmeni’nde Boyacı (?) Sokağı’nda sâkin Telgraf Nezâreti Sicil Kalemi Vukû‘ât ketebesinden Mehmed Nazîf Bey ibn Sâdık tarafından husûs-i âtîde taleb ü da‘vâ ve husûmet ve redd-i cevâba itâ‘at-i mutlaka-i sahîha-i şer‘iyye ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi mahalle-i mezkûre ahâlîsinden ve Nüfûs İdâre-i Umûmiyyesi Vilâyet Kalemi ketebesinden Mehmed Neş’et Bey ibn Mehmed Emîn medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûrede Vâlide-i Atîk Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Fâtıma Nigâr Hanım ibnet-i Abdullâh muvâcehesinde mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım müvekkilim mûmâ ileyhin bin beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olup lâkin zevci müvekkilim mûmâ ileyhe itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmemekle su’âl olunup mârrü’z-zikr Osmân Ağa Mahallesi’nde kâ’in galak ü merâfıkı başka müstakillen tehyi’e eylediği menziline gelip zevci müvekkilim mûmâ ileyhe itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘ât etmek üzere zevcesi mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım’a tenbîh olunmak bi’l-vekâle murâdımdır deyu da‘vâ ettikde mezbûr Fâtıma Nigâr Hanım dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin ve mezkûr menzil mesken-i şer‘î olduğu ve mahallesi tarafından vürûd eden ilm [ü] haberden dahi zâhir ü mütehakkık olmağın mûcibince müvekkil-i mûmâ ileyh Mehmed Nazîf Bey’in tedârük ü tehyi’e eylediği menzil-i mezkûruna gidip zevci mûmâ ileyhe itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘ât etmek üzere zevcesi mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım’a tenbîh olunduğu ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâdî aşer min Cemâziyelûlâ sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 34, Haml nafaka i‘lâmı, [Kâtibi] Kemâleddîn Efendi

Bin üç yüz on dört senesi şehr-i Rebî‘ulevvel’inin sekizinci günü târîhiyle makâm-i celîl-i cenâb-i fetvâ-penâhîye havâle buyurulan arzuhâl sâhibesi Medîne-i Üsküdar’da Pazarbaşı Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Hadîce Sâniha Hanım ibnet-i el-merhûm Muhsin Bey tarafından zikr-i âtî husûsda taleb ü da‘vâ ve ahz ü kabza ve husûmet ve redd-i cevâba vekîl-i müseccel-i şer‘îsi da‘vâ vekîllerinden Tısadem (?) Efendi veled-i Yani meclis-i şer‘-i münîrde müvekkile-i

mezbûrenin zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Altunizâde Mahallesi hudûdu dâhilinde Acıbâdem nâm mahalde kâ'in bağ köşkünde mukîm izzetlü Ahmed Muhtâr Bey ibn el-merhûm Hüseyin Hâkî Efendi tarafından kezâlik zikr-i âtî husûsda husûmet ve redd-i cevâba vekîl-i müseccel-i şer'îsi da'vâ vekîllerinden Hasan Rızâ Efendi ibn Mehmed Dervîş muvâcehesinde müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Muhtâr Bey müvekkilem mûmâ ileyhâ Hadîce Sâniha Hanım'ın zevc-i dâhili iken bin üç yüz on dört senesi Muharremü'l-Harâm'ının on altıncı ve sene-i Rûmiye bin üç yüz on iki senesi-

Sahîfe 14

-Haziran'ının on beşinci günü tatlîk edip lâkin müvekkilem mûmâ ileyhâ Hadîce Sâniha Hanım müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Muhtâr Bey ile zevciyyet beynlerinde kâ'ime iken müvekkil-i mûmâ ileyhin firâşından hâsıl ve müvekkilem mûmâ ileyhânın batnında mütebeyyin tahmînen dört aylık hamli olmakla vaz'-i haml ile iddeti inkızâsına değin kadr-i ma'rûf meblağ farz ü takdîr olunmak bi'l-vekâle matlûbumdur dedikte vekîl-i mûmâ ileyh Hasan Rızâ Efendi dahi cevabında müdde'iye-i müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hadîce Sâniha Hanım ba'de vukû'ı't-talâk üç def'a rü'yet-i dem-i hayzla[1018] iddetim münkaziye oldu deyu müte'addid mahallerde ve zamânlarda ikrâr etmiştir deyu sûret-i def'ada ibrâ' eylediği kelâmı meşrû' ve iltifâta şâyân olmadığı kendüye ba'de't-tefhîm müvekkile mûmâ ileyhâ Hadîce Sâniha Hanım'ın vaz'-i haml ile iddeti inkızâsına değin zikr-i âtî meblağ kadr-i ma'rûf idüğü müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Muhtâr Bey'in ahvâline vukûf-i tâmları olan zikri olunan Pazarbaşı Mahallesi'nde mukîm esbak Çal Kazâsı Kâ'im-i Makâmı izzetlü Elhâc Ahmed Rızâ Bey ibn Süleymân Efendi ve medîne-i mezkûrede Arakiyyeci Elhâc Mehmed Mahallesi'nde sâkin Hırka-i Şerîf ihvânından rif'atlü Mehmed Cemâleddîn Bey ibn Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâsı esbak sa'âdetlü İbrâhîm Edhem Efendi'nin ihbârlarıyla zâhir olmağın işbu târîh-i vesîkadan i'tibâren beher şehr altı yüz guruşu müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Muhtâr Bey üzerine farz ü takdîr olunup meblağ-i mefrûz-i mezkûr beher şehr altı yüz guruşu müvekkile-i mûmâ ileyhâ nafaka ve kisve-bahâ ve sâ'ir levâzım-i zarûriyyesine harc ü sarfa ve lede'l-hâce istidâneye ve inde'z-zafer müvekkil-i mûmâ ileyh Ahmed Muhtâr Bey üzerine rücû'a müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hadîce Sâniha Hanım'a kıbel-i şer'den

[1018]Metinde şeklinde yazılmış olmakla birlikte, konu itibariyle kelimenin "hayzıyla" şeklinde okunması uygun görülmüştür.

izn verildiği tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ ve’l-‘işrîn min Cemâziyelûlâ sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 35, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Moda’da mütemekkin ve Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden ve kassâb esnâfından Kosti veled-i İstrati medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes’in verâseti her biri teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni Katolik milletinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer‘iyye vasîleri şahsı mu‘arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i devlet-i müşârun ileyhânın Ermeni milletinden ve da‘vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i merkûme Gabriyel’in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden tevârîh-i muhâlife ile iştirâ ve kabz eylediği vezne ve fî’âtı beynimizde ma‘lûmü’l-mikdâr lahm-i ganem semeninden ez-gayr-i teslîmât dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruş alacak hakkım olup müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal meblağ-i merkûm dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruş cihet-i merkûmeden deyni olduğu işbu târîh-i i‘lâmdan on dört ay mukaddem mahzar-i şühûdda ikrâr ü i‘tirâf dahi edip meblağ-i merkûme dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruşu bana kable’l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruşu vasiy-yi merkûme Gabriyel’in bi’l-vârise ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i merkûm Kosti’den ber-vech-i muharrer müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Rum milletinden ve aşçı esnâfından İstimat veled-i Nikoli ve Semayendi veled-i Nikoli veled-i Atam nâm kimesne[ler] li-ecli’ş-şehâde meclis-i şer‘a hâzırân

olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes veled-i Atam sağlığında işbu târîhden on dört ay mukaddem müdde'î-i merkûm Kosti'nin karye-i mezkûrede Rızâ Paşa fırını karşısında kâ'in kassâb dükkânından lahm-i ganem semeninden dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruşu işbu müdde'î-i merkûm Kosti veled-i İstrati'ye zimmetimde deynimdir deyu ikrâr ü i'tirâf etti, biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân karye-i mezkûrede Rum Kilisesi Kethüdâsı Anastaş veled-i Yorgi ve Hristo veled-i Mihal'den evvelen bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler Hristo veled-i Mihal ve Yesurci İstavri veled-i Mihal ve Yorgi veled-i Yani nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli'l-maslaha kıbel-i şer'den vasî nasb ü ta'yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa muvâcehesinde ve müdde'î-i merkûm Kosti tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm dokuz bin sekiz yüz kırk dokuz guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Kosti'ye edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûm Gabriyel'e izâfetle vasî-i merkûm Kâmil Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Sahîfe 15

Numero 36, Haml nafakası [i'lâmı], Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi civârında Sahrâ-yi Cedîd Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Meryem Nazîre Hanım ibnet-i Alî meclis-i şer'-i şerîf-i enverde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûre hâricinde Bulgurlu Karyesi'nde sâkine İstanbul Telgrafhâne Merkezi'nde Hademe Mu'âvini Ahmed Na'îm Efendi ibn Hüsnî muvâcehesinde mezbûr Ahmed Na'îm Efendi bin guruş kıymetli ot memlû iki minder ve on damasko ot yastık ve altı damasko perde ve altı muşamma' perde ve altı korniş ve altı tül perde ve bir frenkkârî oda keçesi mihr-i mu'accel ve bin bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu sene-i mübâreke şehr-i Rebî'ulâhir'inin on birinci günü seni bıraktım deyu beni tatlîk etmekle mezbûrun

zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreynden mihr-i mu‘accel-i mezkûr alacak hakkım olan eşyâ’-i muharrere-i mezkûrenin kıymet-i mezkûreleri olan meblağ-i merkûm bin guruş mihr-i mü’eccel-i mezkûr hakkım olan bin bir guruş-ki cem‘an iki bin bir guruşunu hâlen bana edâya ve mezbûrun firâşından hâsıl ve batnımda mütebeyyin tahmînen iki buçuk aylık hamlim olmakla vaz‘-i haml ile iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi’ye tenbîh olunmak murâdımdır deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında ancak bin guruş mihr-i mu‘accel ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevce-i menkûhası olduğunu ve ber-vech-i muharrer tatlîk eylediğini ikrâr lâkin mihr-i mu‘accel-i mezkûr hakkı olan bin guruşu nakden kable’l-‘akd gâ’ibün-‘ani’l-meclis Boyacılar Kethüdâsı Hüseyin Ağa yediyle zevce-i mutallakam mezbûre Meryem Nazîre Hanım’a teslîm etmemle mihr-i mu‘accel meblağ-i mezbûr bin guruşu mutâlebesinden zimmetim berî’e olduğundan başka mihr-i mü’ecceli olan meblağ-i mezkûr bin bir guruş ile nafaka-i âtiyesini dahi hibe-i sahîha-i şer‘iyye ile bana hibe edip ben dahi meclis-i hibede ittihâb ü temellük etmemle mihr-i mü’eccel-i mezkûrdan dahi zimmetim berî olmuştur deyu ba‘de’d-def‘ ve’l-inkâr dâfi‘-i mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi’den ber-vech-i meşrûh def‘ müdde‘âlarına beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz etmekle mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi’nin talebiyle zevce-i mutallakası mezbûre Meryem Nazîre Hanım’a bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î tahlîf olunmağın mûcibince dâfi‘-i mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi def‘-i meşrûhlarıyla mezbûre Meryem Nazîre Hanım’a bilâ-beyyine mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi’nin ikrâr ü i‘tirâflarıyla lâzım gelen mihreyn-i mezkûreyn cem‘an iki bin bir guruşu hâlen ve vaz‘-i haml ile inkızâ’-i iddetime değin bi’t-terâzî farz ü takdîr olunan beher şehr altmış guruş hîn-i istihkâkda zevce-i mutallaka-i mezbûre Nazîre Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Ahmed Na‘îm Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve bi’l-iltimâs huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis min Cemâziyelâhire sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 37, Tahlîfe men‘ i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Vâlide-i Atîk Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Fâtıma Nigâr Hanım ibnet-i Abdullâh medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i

münîrde hâlen zevci medîne-i mezkûreye tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Osmân [Ağa mahallesinde] Yeldeğirmeni nâm [mevki‘de] Boyacı Sokağı’nda sâkin Telgraf Nezâreti Sicill-i Vukû‘ât Kalemi ketebesinden Mehmed Nazîf Bey ibn el-merhûm Sâdık Bey tarafından zikr-i âtî husûsda husûmet ve redd-i cevâba ve lede’l-iktizâ sulh ü ibrâya vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer‘iyye ile vekîl-i müseccel-i şer‘îsi zikrolunan Osmân Ağa Mahallesi’nde sâkin Bâb-i Âlî Sicill-i Nüfûs İdâre-i Umûmiyyesi Kalemi ketebesinden Mehmed Neş’et Bey ibn Mehmed Emîn muvâcehesinde zevcim müvekkil-i mezbûr Mehmed Nazîf Bey bin beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim olup yedimde müstakilleten mâlim olan on aded lira-yi Osmânî kıymetli altın üzerine masnû‘ elmâs taşlı bir tek bilezik ve altı aded lira-yi Osmânî kıymetli bir altın sâ‘atimi zevcim müvekkil-i mezbûr Mehmed Nazîf Bey’e li-ecli’l-hıfz îdâ‘ vü teslîm eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer istîdâ‘ vü tesellüm ve kabz ü kabûl etmekle zikirleri mürûr eden bilezik ve sâ‘ati bana teslîme müvekkil-i mezbûr Mehmed Nazîf Bey’e izâfetle vekîl-i mezbûr Mehmed Neş’et Bey’e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mehmed Neş’et Bey dahi cevâbında müvekkile-i mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım mezkûr sâ‘ati zevci müvekkilim mûmâ ileyh Mehmed Nazîf Bey’e dört buçuk aded lira-yi Osmânî semeni medfû‘ u makbuza bey‘ü temlîk ü teslîm eylediğinde ol dahi ber-vech-i muharrer iştirâ etmek ve tesellüm ü kabz ü kabûl etmekle ol vechle mezkûr sâ‘at müvekkilim mûmâ ileyhin mâl-i müşterâsı, mezkûr bileziği dahi müvekkile-i mezbûranın emr-i tevkîliyle âherden iştirâ ahz eylediği beş aded lira-yi Osmânî mukâbelesinde emn edip meblağ-i müstakırrımız mezkûr beş aded lirayı ba‘de’l-karz üç aded lirasını zevcesi müvekkile-i mezbûresi Fâtıma Nigâr Hanım’a def‘ ü teslîm ve bâkîsi olan iki aded lirayı dahi müvekkilim mûmâ ileyh Mehmed Nazîf Bey zimmetindedir deyu ba‘de’d-def‘ ve’l-inkâr dâfi‘-i vekîl-i mûmâ ileyh Mehmed Neş’et Bey’den ber-vech-i muharrer def‘ müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu bi’l-vekâle ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip talebiyle zevce-i müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım’a bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î tahlîf olunmağın mûcibince vekîl-i mûmâ ileyh ber-vech-i muharrer def‘ müdde‘âsıyla müdde‘iye-i zevce-i mezbûre Nigâr Hanım’a bilâ-beyyine mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ sâlifü’z-zikr ikrâr ü i‘tirâfıyla lâzım gelen mezkûr bilezik ve sâ‘atimi aynen zevce-i müdde‘î-i mezbûre Fâtıma Nigâr Hanım’a edâ ve teslîme müvekkil-i mûmâ ileyh Mehmed Nazîf Bey’e izâfetle vekîl-i mezbûr Mehmed Neş’et Bey’e tenbîh olunduğu

tescîl ve bi'l-iltimâs i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Cemâziyelâhire sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 38, Teslîm-i sagîr i'lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Derkenar: Müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım ibnet-i Şâhîn'in (…) Mehmed Efendi ibn Abdullâh ve hademeden Mustafâ Efendi ibn Emîn ta'rîfleriyle mu'arrefe idüğü işbu mahalle şerh verildi.

Mahrûse-i Galata'ya muzâfe Kasaba-i Tophâne'de Firûz Ağa Mahallesi'nde sâkin sâhib-i arzuhâl Asâkir-i Şâhâne-i Hâssa Süvârî Topçu Birinci Taburu'nun Kumandanlığı Binbaşısı rif'atlü Elhâc Alî Tâlib Efendi ibn Hasan Medîne-i Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'nde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede Hayreddîn-

Sahîfe 16

-Çavuş Mahallesi'nde sâkine derûn-i arzuhâlde mezkûrü'l-ism Fâtıma Vasfiye Hanım ibnet-i Şahin tarafından husûs-i âtîyü'l-beyânda husûmet ve redd-i cevâba vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile vekîl-i müseccel-i şer'îsi medîne-i mezkûrede Torbalı Mahallesi'nde sâkin da'vâ vekîllerinden Mustafâ Efendi ibn Hasan muvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım ile mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ'ime iken benim firâşımdan hâsıl ve müvekkile-i mezbûreden mütevellid işbu hâzırun-bi'l-meclis Mahmûd Kemâleddîn nâm sagîr oğlum yedi yaşını mütecâviz, bi-nefsihî ekl ü şirb ü lebse kâdir ve âherin i'ânesinden istiftâ hâsıl ve bu vechle hakk-i hızâne vâlidesi müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım'dan sâkıt olup terbiyesi bana â'id ve râci' olmakla oğlum ibn sagîr-i mezbûru bana teslîme vâlidesi müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım'a izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Hakkı Efendi'ye tenbîh olunmak murâdımdır deyu da'vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mustafâ Hakkı Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen bi'l-vekâle ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince ibn-i sagîr-i mezbûr Mahmûd Kemâleddîn nâm sagîri pederi mûmâ ileyh Elhâc Alî Tâlib Efendi'ye teslîme müvekkile-i mezbûre Fâtıma Vasfiye Hanım'a izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Hakkı

Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve bi'l-iltimâs huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. El-emrü li-men lehü'l-emr. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Cemâziyelâhire sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero39, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Hüseyin Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân [Ağa] mahallesinde sâkine zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Libâs Hanım ibnet-i Hüseyin medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i şerîf-i enverde mahalle-i mezkûrede sâkin bıçakçı esnâfından Osmân Ağa ibn Mustafâ muvâcehesinde mezbûr Osmân Ağa üç yüz elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu sene-i mübâreke Cemâziyelevvel'inin altıncı günü karye-i mezkûrede kâ'in Kahveci İbrâhîm Ağa'nın kahvehânesinde gıyâbımda ve mahzar-i şühûdda şükür âlûfteyi boşadım, vardığı elinde olsun ve bundan böyle Libâs isimli haremim yoktur deyu beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan üç yüz elli bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Osmân Ağa'ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûr Osmân Ağa dahi cevâbında müdde'iye-i mezbûre Libâs Hanım ol mikdâr mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olduğunu ikrâr lâkin müdde'iye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer talâk müdde'âsını inkâr etmekle müdde'iye-i mezbûreden ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri zikr olunan Osmân Ağa Mahallesi sâkinlerinden ve yorgancı esnâfından Ömer Efendi ibn Hamîd ibn Abdullâh ve kuyucu esnâfından Halîl Ağa ibn Hasan ibn Abdullâh nâm kimesneler ber-vech-i müdde'â edâ'-i şehâdet-i şer'iyye etmeleriyle şâhidân-i mezbûrândan mezbûr Ömer Efendi karye-i mezkûre yorgancı esnâfı kethüdâsı Elhâc Râsim Efendi ibn Abdullâh ile esnâf-i mezkûr mu'teberânından Mehmed Efendi ibn Alî ve Mustafâ Efendi ibn Hüseyin ve Hâfız Ömer Efendi ibn Mehmed ve Mehmed Alî Efendi ibn Alî'den ve mezbûr Halîl Ağa dahi kuyucu esnâfı köşe ustası Abbâs Ağa ibn Abdullâh ve esnâf-i mezkûr mu'teberânından Hüseyin Ağa ibn Hasan ve Hamdi Ağa ibn Alî ve Mustafâ Ağa ibn Osmân'dan evvelen usûl-i mevzû'asına tatbîkan bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri mezkûr Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkin kahveci esnâfından Şerâfeddîn Efendi ibn Ömer ve Onuncu Dâ'ire-

i Belediyye Pabuç Mültezimi Mehmed Cemâl Efendi ibn Hasan ve berber esnâfından Ziyâ Efendi ibn Cemâl'den bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idüklerini ihbâr olunmağın mûcibince mezbûr Osmân Ağa'nın ikrâr ü i'tirâfıyla lâzım gelen mihr-i mü'eccel-i mezkûr üç yüz elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelesinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan yüz elli guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Libâs Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallık-ı mezbûr Osmân Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fî gurreti Cemâziyelâhire sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 40, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Mahrûse-i Galata'ya muzâfe Kasaba-i Yeniköy'e tâbi' Rumeli Kavağı'nda sâkine mu'arrefetü'z-zât Emîne Hanım ibnet-i Hüseyin Medîne-i Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'nde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Selîmiyye Kışlağ-i Hümâyûnu'nda sâkin Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Topçu Altıncı Alayı'nın Onuncu Bölüğü'nün mülâzım-i sânîsi Mustafâ Efendi ibn Halîl muvâcehesinde mezbûr Mustafâ Efendi bin elli guruş mihr-i mu'accel ve bin elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu târîhden on beş gün mukaddem talâk-i selâse ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan iki bin yüz bir guruşu hâlen bana edâya ve inkızâ'-i iddetime değin beni infâka-

Sahîfe 17

-zevc-i mutallıkım mezbûr Mustafâ Efendi'ye tenbîh olunmak murâdımdır deyu da'vâ ettikde ol dahi cevâbında kaziyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihreyn-i mezkûreyn cem'an iki bin yüz bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan üç yüz altmış guruşu dahi hîn-i istihkâkda zevce-i mutallakası müdde'iye-i mezbûre Emîne Hanım'a edâ ve teslîme mezbûr Mustafâ Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve bi'l-iltimâs i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâmis aşer min Cemâziyelâhire sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 41, Nafaka i‘lâmı, Kâtibi Kâmil Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi Kadı Karyesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Hadîce Hanım ibnet-i Muhsin meclis-i şer‘-i şerîf-i enverde Mahmiyye-i İstanbul’da Mi‘mâr Ayas Mahallesi’nde sâkin perukâr Elhâc Abdullâh Efendi ibn Abdülvehhâb muvâcehesinde yedimde olup bin iki yüz yetmiş sekiz senesi Cemâziyelûlâ’sının on ikinci günü târîhiyle müverraha ol târîhde Üsküdar Nâ’ibi Kâmil Beyzâde fazîletlü Hasan Tahsîn Beyefendi hazretlerinin imzâ ve hatmini hâviye işbu bir kıt‘a hüccet-i şer‘iyye nâtıka olduğu üzere karye-i mezkûrede Tepebaşı nâm mahalde kâ’in bir tarafdan mukaddemâ Sâlih Efendi ve zevcesi Zeyneb Hanım menzilleri ve elyevm İmâm Hâfız Tahsîn Efendi’nin me‘a-menzil bağçesi ve bir tarafdan mezkûr Tepebaşı ve iki tarafdan tarîk-i âmm ile mahdûd bir numero ile mürakkam sırf mülk tûlen ve arzan bi-hesâbi-terbî‘î iki yüz elli zirâ‘ arz üzerine mebnî dört bâb oda ve bir sofa ve bir matbah ve bir mikdâr bağçeyi müştemil bir bâb mülk menzil müstakilleten yedimde mülk ve hakkım olmakla ben ber-vech-i muharrer mâlik olduğum me‘a-müştemilât menzil-i mahdûd-i mezkûru beni ölünceye değin görüp gözetmek üzere mûmâ ileyh Elhâc Abdullâh Efendi’ye hibe-i sahîha-i şer‘iyye ile hibe vü temlîk ü teslîm eylediğimde ol dahi meclis-i hibede bilâ-mâni‘ ittihâb ü temellük ü tesellüm ve kabz ü kabûl etmekle ol vechle me‘a-müştemilât menzil-i mahdûd-i mezkûrda benim aslâ alâka ve medhalim kalmayıp mûmâ ileyh Elhâc Abdullâh Efendi’nin mülk-i mevhûbu olmuştur deyu mukırre-i mezbûre Hadîce Hanım’ın bi’l-cümle takrîr-i meşrûhasını mezbûr Elhâc Abdullâh Efendi ba‘de’t-tasdîk bu sûretde menzil-i mahdûd-i mezkûrun mezbûr Abdullâh Efendi’nin mülk-i mevhûbu olduğunu nâtık Defterhâne-i Hâkânî’den sened-i resmînin i‘tâsı iktizâ eylediği i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’t-tâsi‘ min Cemâziyelâhire sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 42, İkrâr-i deyn i‘lâmı, Kâtibi Haydar Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Arakiyyeci Hâcı Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin Üsküdar Mutasarrıflığı polisleri neferâtından on âtîde (?) otuz dokuzlu Alî Haydar Efendi ibn Alî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûrede Dağhammâmı’nda mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Mûsevî milletinden sarrâf esnâfından Secur veled-i Abraham muvâcehesinde merkûm sarrâf Secur’un mâlinden ve

yedinden evvel ve âhir istidâne ve ahz ü kabz eylediğim mebâliğ-i ma‘lûmenin hesâbını beynimizde ba‘de’r-rü’ye gayr-i ez-medfû‘ât bâkzî zimmetimde merkûm sarrâf Secur’a sekiz yüz yetmiş guruş deynim kalıp lâkin ben deynim olan meblağ-i merkûm sekiz yüz yetmiş guruşu merkûma hâlen ve def‘aten edâya iktidârım olmayıp ber-vech-i âtî istimhâl etmemle ba‘de’t-tav‘ ve’r-rızâ ben deynim olan meblağ-i merkûm sekiz yüz yetmiş guruşu işbu târîh-i i‘lâmdan i‘tibâren muhassas ma‘âşımın rub‘uyla dâyinim merkûm sarrâf Secur’a müsehhelen ve mukassatan edâya ta‘ahhüd ve iltizâm eylediğimde merkûm sarrâf Secur dahi beni ber-minvâl-i meşrûh teshîl ve ‘alâ-vechi’t-taksît ta‘ahhüd-i mezkûrumu kabûl eyledi deyu tarafeynin ber-vech-i muharrer ikrâr ü ta‘ahhüdleri bi’t-tescîl huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâdis ve’l-‘işrîn min Cemâziyelâhire sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 43, Edâya tenbîh i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı karyesinde Osmân Ağa Mahallesi’nde mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden ve na‘lbûr esnâfından Pedros veled-i Evakim veled-i Atabek verâseti her biri teb‘a-i devlet-i müşârun ileyhânın millet-i merkûmesi zükûr ve inâsından zevce-i metrûkesi Maryem bint Ohannes ve sulbî sagîr oğulları Nevaril ve Durtad ve Halak ve Aram ve sulbiye sagîre kızları Araki ve Nevarat’a münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer‘iyye ve sulbî şahsı mu‘arrefe zevce-i merkûme Maryem tarafından zikr-i âtî husûsda taleb ü da‘vâ ve ahz ü kabza bi’l-verâse ve bi’l-vesâye münferiden ve müctemi‘an vekîl-i müseccel-i şer‘îsi teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin millet-i merkûmesinden ve da‘vâ vekîllerinden Pozanit veled-i Senbe ve Ketrem veled-i Zenob Kerube’den her biri medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede mütemekkin teb‘a-i devlet-i müşârun ileyhânın millet-i merkûmesinden ve ebniye kalfalarından Karabet veled-i Mıgırdıç muvâcehesinde merkûm Karabet zimmetinde müvekkilemiz vasî-i merkûme Maryem’in zevci müteveffâ-yi merkûm Pedros’un sağlığında mâlinden ve yedinden iştirâ ve kabz eylediği bâ-defter-i müfredât na‘lburiyye emti‘ası esmânından ez-gayr-i teslîmât sulhü’l-bâkî iki bin dokuz yüz seksen guruş otuz para alacak hakkı olup meblağ-i bâkî-i merkûm iki bin dokuz yüz

seksen guruş otuz parayı medyûn-i merkûm Karabet'den kable'l-ahz merkûm Pedros ber-vech-i muharrer fevt olup meblağ-i merkûm müvekkilemiz vasî-i merkûm Maryem ile sıgâr-i merkûmûna mevrûs olmakla meblağ-i bâkî-i merkûm-

Sahîfe 18

-iki bin dokuz yüz seksen guruş otuz parayı müvekkilemiz vasî-i zevce-i merkûme ve sıgâr-i merkûmûn için bize edâ ve teslîme merkûm Karabet'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi'l-vekâle da'vâ ettikde merkûm Karabet Kalfa dahi cevâbında meblağ-i bâkî-i merkûm iki bin dokuz yüz seksen guruş otuz para müteveffâ-yi merkûm Pedros'a zimmetinde mukaddemâ deynim olduğunu ikrâr lâkin benim deynim olan meblağ-i merkûm iki bin dokuz [yüz] seksek guruş otuz paranın iki bin yedi yüz altmış yedi guruşu müteveffâ-yi merkûm Pedros'a sağlığında def' ü teslîm edip bâkî zimmetimde iki yüz on üç guruş deynim kalmıştır deyu ba'de'd-def' ve'l-inkâr dâfi'i merkûm Karabet'den ber-vech-i muharrer def' müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip tâlib-i tahlîfe oldukdan sonra merkûm Karabet def'a-i sâniye olarak cevâbında müteveffâ-yi merkûm Pedros hayâtında Kadı Karyesi'nde müceddeden binâ vü inşâ ettiğim Doktor Tahsîn Bey'in ebniyesinde Keresteci Estan ve Doğramacı Karabet ve Sıvacı Agop muvâcehelerinde kendisiyle yeni ve eski hesâbımız ı rü'yet ederek zimmetimde ancak iki yüz on üç guruş alacağı olup mâ'adâ hiçbir gûnâ matlûbâtı olmadığını ikrâr ile ibrâ eyledi deyu kezâlik def'e tasaddî ettikde merkûm Karabet evvelâ def' müdde'âsını isbâtdan izhâr-i acz ile tâlib-i tahlîf oldukdan sonra sâniyen müteveffâ-yi merkûm Pedros hayâtında Doktor Tahsîn Bey'in ebniyesinde ber-vech-i mabsût merkûm zimmetinde eski ve yeni hesâbımızdan iki yüz on üç guruş matlûbâtım olup meblağ-i merkûmdan mâ'adâ bir gûnâ matlûbâtım yoktur deyu ikrâr ile ibrâ' eyledi deyu îrâd eylemediği def'i mu'teber olup olmayacağı beyân buyurulmak üzere tarafeyn kâtiblerine teveccühen Fetvâhâne-i Âlî'ye irsâl bi'l-muvâcehe lede'l-istiftâ merkûm Karabet def'a-i sâniyede îrâd eylediği ibrâ def'i hakkında ikâme eyleyeceği beyyinesi istimâ' edilir deyu cevâb-i bâ-savâbı i'tâ buyurulmağın mûcibince dâfi'-i merkûm Karabet'den ber-vech-i muharrer sâniyen îrâd eylediği def'ine mutâbık beyyine taleb olundukda ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip ve bir tâlib-i tahlîfe dahi olmamakla

merkûm Karabet def‘ müdde‘âsıyla müvekkile-i vasî-i merkûme Maryem’e izâfetle vekîlân-i merkûmân Pozanit ve Zenob’a bilâ-beyyine her mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ merkûm Karabet’in sâlifü’z-zikr ikrâr ü i‘tirâfla lâzım gelen meblağ-i merkûm iki-bin dokuz [yüz] seksen guruş otuz parayı müvekkile-i vasî-i merkûm Maryem ile sıgâr-i merkûmûn için vekîlân-i merkûmân Pozanit ve Zenob’a edâ ve teslîme merkûm Karabet’e tenbîh olunduğu tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Cemâziyelâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 44, Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Debbâglar Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Mehîbe Hanım ibnet-i Alî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevci olup medîne-i mezkûrede Esbpazarı’nda sâkin yemişçi esnâfından Ahmed Ağa ibn Memiş muvâcehesinde mezbûr Ahmed Ağa evvelen üç yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan iki sene mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk, ba‘dehû dokuz yüz elli bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle yine beni tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan dört mâh mukaddem mahalle-i mezkûrede kâ’in menzilde bana hitâben gel senin ile işret edelim ve sen benim zekeri (…) olan mahallimi (…) deyu bana livâta dahi icrâ etmekle ol vechle ben kendisinden mutallaka olmamla mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan cem‘an bin iki yüz elli iki guruşu hâlen bana edâya zevc-i mutallakım mezbûr Ahmed Ağa’ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Ahmed Ağa dahi cevâbında müdde‘iye-i mezkûre Mehîbe Hanım evvelen üç yüz guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı iken mezbûreyi bâinen tatlîk ba‘dehû dokuz yüz elli iki guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle yine mezbûreyi tezevvüc ve duhûl ve ol vechle elyevm zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olduğunu ikrâr lâkin müdde‘iye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer mâ‘adâ müdde‘âsını inkâr edip müdde‘iye-i mezbûrenin ise ber-vech-i muharrer takrîr-i meşrûhası üzere müdde‘âsı şer‘an mesmû‘a ve iltifâta şâyân olmadığı kendüye ba‘de’t-tefhîm mûcibince müdde‘iye-i mezbûre ber-vech-i muharrer da‘vâ-yi mezkûresiyle zevci mezbûr Ahmed’e bi-vech-i şer‘î mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ mezbûre Mehîbe Hanım zevc-i

mezbûr Ahmed Ağa'ya ke'l-evvel itâ'ate tenbîh olunduğu tescîl ve bi'l-iltimâs i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî aşer min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 45, İtâ'at i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı karyesinde Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkin na'lbend esnâfından Ahmed Ağa ibn Timür medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde ve Mahmiyye-i İstanbul'da Nakkâş Paşa Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Müsemmâ Hanım ibnet-i Bekir muvâcehesinde mezbûre Müsemmâ Hanım bin üç yüz guruş mihr-i mu'accel-i müstevfî ve beş yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm olup lâkin bana itâ'at ve hukûk-i zevceyne ri'âyet etmemekle su'âl olunup benim karye-i mezkûrede Osmân Ağa Mahallesi'nde mutasarrıf olduğum menzilime gelip bana itâ'at ve hukûk-i zevceyne ri'âyete zevcem mezbûre Müsemmâ Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde müdde'iye-i zevce-i mezbûre Müsemmâ Hanım dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu ve menzil-i mezkûr mesken-i şer'î idüğünü ikrâr ü i'tirâf-

Sahîfe 19

-etmeğin mûcibince müdde'î-i zevc-i mezbûrun menzil-i mezkûruna gidip kendisine itâ'at ve hukûk-i zevceyne ri'âyete zevce-i mezbûre Müsemmâ Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'r-râbi' min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 46, Îcâr i'lâmı, Kâtibi Hüseyin Bedreddîn [Efendi]

Medîne-i Üsküdar'da Hamza Fakîh Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Emîne Zümrüd Hanım ibnet-i Elhâc Mehmed Râ'if Efendi medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede Kara Dâvud Paşa Mahallesi'nde Boyacı sokağında sâkin lisân tercümânı Ahmed Rüşdî Efendi ibn Ârif muvâcehesinde da'vâ ve takrîr-i kelâmla medîne-i mezkûrede Rûmî Mehmed Paşa Mahallesi'nde Uncular sokağında kâ'in elli sekiz numero ile merkûm bâ-sened

mutasarrıfe olduğum bir bâb menzilimi şehriye iki yüz guruş îcâr mukâvelesiyle işbu bin üç yüz on iki sene-i Mâliyesi Mart'ının on beşinci gününden i'tibâren mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi'ye îcâr ve teslîm ol dahi ber-vech-i muharrer istîcâr ve kabûl ile târîh-i mezkûrdan sene-i mezkûre Eylül'ü gâyesine gelince altı ay müddet menzil-i mezkûrda müste'ciren sâkin olup ba'dehû fesh-i îcâr etmemizle müddet-i mezkûrda mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi zimmetinde müctemi' alacağım olan bin üç yüz guruşun dokuz yüz guruşunu ceste ceste bundan akdem bana def' ü teslîm ben dahi yedinden ahz ü kabz edip bâkîsi olan dört yüz guruşun yüz guruşunu dahi bu def'a rızâmla hatt ü tenzîl etmemle mâ'adâsı olan üç yüz bir guruşu bana edâ ve teslîme mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur dedikde mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin alâ-mûcib-i ikrâr meblağ-i bâkî-i merkûm üç yüz guruşun müdde'iye-i mezbûre Emîne Zümrüd Hanım'a edâ ve teslîmiyle mezbûr Ahmed Rüşdî Efendi ilzâm olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 47, Tahlîf ile mu'ârazadan men' i'lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde mütemekkine teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milleti nisvânından şahsı mu'arrefe Vasiliki bint Suva medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Katolik milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızı Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahsı mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer'îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden ve da'vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal'ın sağlığında üç yüz on sene-i Rûmiyesi Kânûn-i Evvel'inin birinci

günü beher şehr yüz yirmi guruş ücret mukâvelesiyle üç yüz on bir senesi Kânûn-i Evvel'ine gelinceye değin bir sene müddet hizmet edip ba'dehû müfârakat etmemle müddet-i merkûmede müteveffâ-yi merkûm zimmetinde müterâkim alacağım olan cem'an bin dört yüz kırk guruş alacak hakkımın iki yüz on altı guruşunu sağlığında bana def' ü teslîm, ben dahi yedinden ahz ü kabz edip bâkîsi olan bin iki yüz yirmi dört guruşu bana zimmetinde deyni olduğunu mahzar-i şühûdda ikrâr ü i'tirâf ettikden sonra meblağ-i bâkî-i merkûm bin iki yüz yirmi dört guruşu sağlığında bana kable'l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i bâkî-i merkûm bin iki yüz yirmi dört guruşu müvekkile-i vasiy-yi merkûmenin bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde'iye-i merkûme Vasiliki'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden aşçı esnâfından İstimat veled-i Nikoli veled-i Atam ve kassâb esnâfından Kosti veled-i İstrati veled-i Kosti nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'e sağlığında işbu târîhden bir sene mukaddem müdde'iye-i merkûme Vasiliki'ye bin iki yüz yirmi dört guruş zimmetimde deynimdir deyu tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etti, biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân Kadı Karyesi Aya Eftemya Kilisesi Kethüdâsı Anastaş veled-i Yorgi ve Esile veled-i Hristo nâm kimesnelerden evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû aşçı Dimitri veled-i Yorgi ve terzi Yani veled-i İstrati kassâb esnâfından Yorgi veled-i Hristo ve Betru veled-i Yani nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye mabkûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr müdde'iye-i merkûme Vasiliki tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm bin iki yüz yirmi dört guruş tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'iye-i merkûme Vasiliki'ye edâ ve teslîme asîl ve vasiy-yi merkûme Gabriyel'e tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'işrîn min şehri Rebî'ilâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Sahîfe 20

Numero 48, Tahlîf ile mu‘ârazadan men‘ [i‘lâmı], Kâtibi Mu‘âvin Efendi

Şehr Emânet-i Celîlesi[’ne] mülhak Makri Karyesi’nde mütemekkin Mahmiyye-i İstanbul’da Mahmûd Paşa’da Kamanto Hânı tahtında yetmiş üç numerolu dükkânda mâl kotracı esnâfından ve teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden Kirkor Kululyan veled-i Bağdisar Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i hatîrde medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi ahâlîsinden ve Mısr-i Kâhire Komiseri devletlü Gâzi Ahmed Muhtâr Paşa hazretlerinin yâverlerinden olup Kâhire-i mezkûrede bin üç yüz on üç senesi Şa‘bânü’l-Mu‘azzam’ının yirmi sekizinci ve sene-i Rûmî-i Mâlî bin üç yüz on bir senesi Kânûn-i Sânî’sinin selhi günü vefât eden Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşılarından İsmâ‘îl Bey ibn Yûsuf ibn Âbdullâh’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Memdûha Hanım ibnet-i sa‘âdetlü Mâhir Bey ve vâlidesi Havvâ Hanım ibnet-i Halîl [ile] zevce-i mûmâ ileyhâdan mütevellidler sulbiye sagîre kerîmeleri Besîme ve Lübbiye ve Nebiye hanımlar ve li-ebeveyn er karındaşı Mehmed Alî Efendi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘iyyü’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sagîrât-i mezbûrât Besîme ve Lübbiye ve Nebiye hanımların vâlideleri ve bâ-hüccet-i şer‘iyye vasîleri zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe zevce-i mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım muvâcehesinde merkûm mûmâ ileyh İsmâ‘îl Bey hayâtında Dersa‘âdet’de bulunduğu esnâda mâlinden bana yüz aded lira-yi Osmânî vermek üzere kasaba-i Kâsım Paşa’da Pîr Alî Mahallesi’nde Okmeydânı nâm mahalde kâ’in mutasarrıf olduğum ma‘lûmü’l-hudûd tarlamı mûmâ ileyh İsmâ‘îl Bey’e ferâg ü tefvîz ü teslîm eylediğimde ol dahi tazarru‘ ü tefevvuz ü kabûl eyledikden sonra bedel-i meblağ-i merkûme mukâbili altmış adedi hayâtında bana def‘ ü teslîm ben dahi yedinden ahz ü kabz etmemle bâkîsi olan kırk aded lira-yi Osmânî zimmetinde bana deyni olduğunu nâtık kendi imzâsıyla mümzâ ve nisbetinde pul mevzû‘ ve bin üç yüz on bir sene-i Rûmî Teşrîn-i Evvel’inin yirmi birinci günü târîhiyle müverrah işbu bir kıt‘a senedi yedime i‘tâ ve meblağ-i merkûm zimmetinde bana deyni olduğunu târîh-i sened-i mezkûrda medîne-i mezkûrede kâ’inpederi sa‘âdetlü Mâhir Bey’in konağında mahzar-i şühûdda ikrâr ü i‘tirâf dahi etmekle ol vechle meblağ-i bâkî-i merkûm kırk aded lira-yi Osmânî’yi bana kable’l-edâ vefât edip terekesinden zevcesi vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım bi’l-verâse ve bi’l-vesâye vâzı‘atü’l-yed olmakla meblağ-i bâkî-i merkûm kırk aded lira-yi Osmânî’ye vâzı‘atü’l-yed olduğu tereke-i müteveffâ-yi mûmâ

ileyhden bana edâya zevce ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde zevce ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım dahi cevâbında tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhe bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vaz'-i yedi ikrâr mâ'adâ müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyen inkâr etmekle müdde'î-i merkûm Kirkor Kululyan'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda zikrolunan İhsâniye Mahallesi'nde sâkinler merhûm-i mûmâ ileyhin kâ'inpederi mûmâ ileyh sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey ibn Tâhir ibn Osmân ve mûmâ ileyh Mustafâ Mâhir Bey'in li-ebeveyn birâderi İtfâ'iye Alayı Sancakdârı Yüzbaşı Süreyyâ Bey ibn el-mezbûr Tâhir ibn el-mezbûr Osmân nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup istişhâd olunduklarında müteveffâ-yi mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey hayâtında ve kemâl-i akl ü sıhhatde sene-i Rûmî-i Mâlîsi'nin bin üç yüz on senesi Teşrîn-i Evvel'inin yirmi birinci günü medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi'nde kâ'in konakda müdde'î-i merkûm Kululyan Bağdisar'a zimmetinde kırk aded lira-yi Osmânî deyni olduğunu bizim huzûrumuzda ikrâr ü i'tirâf eyledi biz bir bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i mûmâ ileyhimâ mahalleleri imâmı Abdülfettâh Efendi ibn Halîl İbrâhîm ve muhtâr-i evveli Elhâc Edhem Efendi ibn Hüseyin ve muhtâr-i sânîsi Elhâc Hâfız Mehmed Efendi ibn Ahmed nâm kimesnelerden evvelen usûl-i mevzû'asına tatbîkan bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû ketebeden İsmet Bey ibn Vasfî ve Duhânî İsmet Bey ibn Şâkir ve Telgraf Muhâbere Me'mûru Rızâ Bey ibn Hasan Sabrî nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ihbâr olunup şehâdetleri makbûl olmağın müdde'î-i merkûm Kirkor Kululyan'a tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm kırk aded lira-yi Osmânî'yi vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhden müdde'î-i merkûme edâ ve teslîme asl ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım'a tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 49, İtâ'at i'lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Ma'rûz-i dâ'î-i kemîneleridir ki;

Bi’t-takdîm havâle buyurulan işbu merbût istid‘â sâhibi olup Galata’ya muzâfe kasaba-i Tophâne’ye tâbi‘ Fındıklı Karyesi’nde vâki‘ Server Paşa Konağı’nda sâkin Yenişehirli İhsân Bey ibn el-merhûm Şefîk Bey tarafından husûs-i âtiyü’l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi da‘vâ vekîllerinden Hasan Rızâ Efendi ibn Mehmed Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde müvekkil-i mûmâ ileyhin sulbiye bâkire kerîmesi olup medîne-i mezkûreye tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Zühdî Paşa Mahallesi’nde sâkine on yedi yaşında âkile ve bâliga ve bülûgunu mukırre ve mu‘arrefe olan mu‘arrefetü’z-zât Fâtıma Nâdire Hanım tarafından kezâlik zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi da‘vâ vekîllerinden Mutî‘ Efendi ibn Osmân muvâcehesinde müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey’in zevce-i mutallakası olup mahalle-i mezkûrede sâkine gâ’ibetün-ani’l-meclis Rûhiye Hanım ibnet-i el-merhûm Abdülkerîm Nâdir Paşa ile mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ’ime iken müvekkilim mûmâ ileyhin firâşından hâsıla ve gâ’ibe-i mûmâ ileyhâdan-

Sahîfe 21

-mütevellide sulbiye kebîre kerîmesi olup peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh ile me‘an mârrü’l-beyân konakda sâkine iken peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh bundan akdem görülen lüzûm üzerine mahall-i ma‘lûmede vâki‘ çiftlikâtının umûr-i hesâbiyyesini li-ecli’r-rü’ye Yenişehr’e azîmetinde vukû‘ bulan bir buçuk iki ay müddet gaybûbetinden bi’l-istifâde zevce-i mutallakası gâ’ibe-i mûmâ ileyhâ Rûhiye Hanım kerîmesi mûmâ ileyhâyı iğfâl ederek hâne-i pederden hurûc ve medîne-i mezkûre mahkemesine mürâca‘atla peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey gûyâ kendisini bilâ-nafaka ve lâ-münfik-i şer‘î terk edip mârrü’z-zikr Yenişehr’e azîmet ve hîn-i nafakadan bir nesne irsâl ü ihâle etmediğinden kendisi dahi zâtü’z-zevc olmayıp nafaka ve kisve-bahâya muhtâce olduğundan bahsle mûsîolan peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey üzerine kıbel-i şer‘den ani’l-gıyâb kadr-i ma‘rûf nafaka farz ü takdîri istid‘â etmekle müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım kıbel-i şer‘den ba‘de’t-tahlîf nafaka ve kisve-bahâ ve ücret-i hâdim ve hâdimesi çün peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey üzerine kadr-i ma‘rûf idüğü bi’l-ihbâr kıbel-i şer‘den iki bin guruş farz ü takdîr olunup lede’l-hâce istidâneye ve inde’z-zafer peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey’e rücû‘a kerîmesi müvekkile-i

mûmâ ileyhâya izn verildiğini müş‘ir geçen bin üç yüz on iki senesi Cemâziyelâhire’sinin yirmi altıncı günü târîhiyle müverraha ol târîhde medîne-i mezkûre nâ’ibi fazîletlü Mehmed Hâşim Efendi’nin imzâ ve hatmini hâvîye ve hâmişi Fetvâhâne-i Âlî’den mührü mutâbık ve me’âli ber-vech-i muharrer nafaka takdîriyle istidâneye izn verildiğini beyândan ibâret idüğü tahşiye ve temhîr buyurulan nafaka hatminin bir sûreti i‘lâmât-i şer‘iyye icrâ me’mûru ma‘rifetiyle müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey’e teblîğ olunup hükmüne adem-i kanâ‘atle bâ-lâyiha-i i‘tirâziyye temyîzini ba‘de’l-istid‘â ber-minvâl-i muharrer lâyiha-i i‘tirâziyye mündericâtı muvâcehe tarafeynde muhtâc-i tedkîk olmakla müsted‘î-i temyîzin mahkeme-i mezkûreye mürâca‘atla ikâme-i da‘vâ edebileceğinin kendisine tefhîmi tezekkür edildi deyu sene-i mezkûre Zilka‘deti’ş-Şerîfe’sinin yirmi birinci günü târîhli Meclis-i Tedkîkât-i Şer‘iyye’nin bâ-derkenâr ifâde vü beyânıyla hüccet-i mezkûr merbûtâtıyla me‘an işbu mahkemeye havâle edilmekle ol vechle lâyiha-i i‘tirâziyyede tafsîl ü beyân olunduğu vech üzere müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’ı peder ve velîy-yi mücîzi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey’in biri karye-i mezkûrede dîgeri Mahmiyye-i İstanbul’da Süleymâniye Câmi‘-i Şerîfi civârında vâki‘ havâyic-i zarûriyyemizden olan me’kûlât [ü] meşrûbât ü melbûsât ü mefrûşât ve hâdim hâdime mevcûd ve müstahzar olan hânelerinde nefsine zamla infâk ve iksâ edeceğinden kerîmesi müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım ber-minvâl-i meşrûh iğfâlâta kapılarak talebiyle pederi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey üzerine ani’l-gıyâb kadr-i ma‘rûfundan ziyâde kıbel-i şer‘den farz ü takdîr buyurulan nafaka-i mezkûrenin kat‘ıyla peder ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyh İhsân Bey’in yanına gidip itâ‘at ü inkıyâd etmek üzere müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’a izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Mutî‘ Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-vekâle da‘vâ ettikde vekîl-i mûmâ ileyh Mutî‘ Efendi dahi cevâbında müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım peder ve velîsi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey’in ber-vech-i muharrer Yenişehr’e azîmetinde zevce-i mutallakası gâ’ibe-i mûmâ ileyhâ Rûhiye Hanım’ın teşvîk ü iğfâlâtıyla hâne-i pederden hurûc etmeyip peder ve velî vâlidesi ile me‘an sâkine ve kendilerine itâ‘at ü inkıyâd etmekte iken müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey kerîmesi müvekkile-i mûmâ ileyhâyı işbu târîh-i i‘lâmdan çend sene mukaddem Beyoğlu’nda vâki‘ Madam Roza’nın taht-i idâresinde olup bir iki mu‘allimeden başka kadın ve İslâm bulunmayan leylî ve nehârî Fransız mektebine kayd ü teslîm ve ecnebî terbiye ve

tahsîlinde ısrâr dahi etmekle kerîmesi müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım dahi mekteb-i mezkûra devâmında akâ'id-i dîniyyesine halel târî olacağını bi't-teyakkun min-kable'l-ümm ceddesi olup sâlifü'z-zikr Zühdî Paşa Mahallesi'nde sâkine gâ'ibetün-ani'l-meclis Şevkiye Hanım'ın hânesine dehâlet eylediğini pederi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey haber alarak kerîmesini li-ecli't-taleb tarafından medîne-i mezkûre mahkemesine ve benim muvâcehemde müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım'ı peder ve velîsi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey mârrü'l-beyân ecnebî mektebine kayd ve terbiye ve tahsîlde iken mekteb-i mezkûrdan firâr eylediğini bi'l-vekâle ba'de'l-ikrâr ve'l-i'tirâf müvekkilem mûmâ ileyhânın peder ve velîsi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey'in yanına gidip itâ'at ü inkıyâdını mezbûr İbrâhîm Edhem Efendi ve müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım'ın nafaka ve kisve-bahâsı çün pederi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey üzerine kadr-i ma'rûf meblağ farz ü takdîrini dahi ben huzûr-i şer'de bi'l-vekâle taleb ü iddi'â etmemizle husûs-i mezkûr li-ecli'l-istiftâ Fetvâhâne-i Âlî'ye havâle olundukdan sonra vekîl-i mûmâ ileyh İbrâhîm Edhem Efendi meclis-i şer'den tagayyüb edip müvekkili mûmâ ileyh İhsân Bey ile me'an sâlifü'z-zikr Yenişehr'e azîmet ettikleri bi'l-vekâle talebiyle taraf-i şer'den gönderilen varaka-i da'vetiyyeye müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey'in mahallesi imâmı cânibinden bâ-derkenâr ifâde vü beyân olunmakla müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım mârrü'l-beyân üç yüz on iki senesi Cemâziyelâhire'sinin yirmi altıncı günü Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'ne mürâca'atla peder ve velîsi mûmâ ileyh İhsân Bey kendisini bilâ-nafaka ve-lâ münfık-i şer'î terk ederek mârrü'l-beyân Yenişehr'e azîmet edip hîn-i nafakadan bir nesne irsâl ü ihâle etmediğini ve kendisi dahi zâtü'z-zevc olmayıp nafaka ve kisve-bahâya muhtâce olduğundan bahsle mûsî olan pederi müvekkil-i mûmâ ileyh üzerine kadr-i ma'rûf nafaka takdîri ba'de'd-da'vâ ve't-tahlîfe pederi müvekkil-i gâ'ib-i mûmâ ileyh İhsân Bey üzerine bi'l-ihbâr şehrî iki bin guruş kadr-i ma'rûf nafaka ve takdîr-

Sahîfe 22

-ve lede'l-hâce istidâneye ve inde'z-zafer pederi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey'e rücû'a kerîmesi müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım'a kıbel-i şer'den izn dahi verilmediğin ol vechle müvekkilem mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım ber-

minvâl-i meşrûh kıbel-i şer‘den me’zûne olduğuna binâ’en târîh-i mezkûrdan işbu târîhe gelinceye değin bi’l-istidâne nafaka ve kisve-bahâ ve sâ’ir levâzım-i zarûriyye ve ücret-i hâdim ve hâdimesine harc ü sarf edip kesb-i mu‘acceliyyet eden şehrî iki bin guruşdan gayrı ez-me’hûzât müterâkim mebâliğ-i ma‘lûmeyi bi-şarti’r-rücû‘ müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey’den taleb ederim deyu bi’l-vekâle ba‘de’d-da‘vâ ve’l-inkâr evvelâ müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey’in ber-vech-i muharrer ef‘âline nazaran on yedi yaşında bâkir ve mübelliğ-i nisâya vâsıl olan sulbiye kerîmesi müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’ı nefsine zamla terbiyeye kâdir olup olmayacağı Fetvâhâne-i Âlî’den lede’l-istiftâ müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’ı peder ve velîsi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey nefsine zamma kâdirdir deyu fetvâhâne-i müşârun ileyhâdan bi’l-muvâcehe i‘tâ buyurulan cevâb-i bâ-savâbı tarafeyn hâzır olduğu hâlde inhâ olunmağın mûcibince vekîl-i mûmâ ileyh Mutî‘ Efendi’nin ber-vech-i muharrer bi-şarti’r-rücû‘ nafaka-i müstedâne mutâlebesini derdest-i rü’yet idüğünün ve beyânıyla müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’ın talebiyle mukaddemâ kıbel-i şer‘den takdîr olunan şehrî iki bin guruş kadr-i ma‘rûf nafaka-i mefrûzanın kat‘ıyla peder ve velîsi müvekkil-i mûmâ ileyh İhsân Bey’in yanına gidip itâ‘at ü inkıyâda müvekkile-i mûmâ ileyhâ Fâtıma Nâdire Hanım’a izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Mutî‘ Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. El-emrü li-men lehü’l-emr. Fi’l-yevmi’t-tâsi‘ min Cemâziyelâhire sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 50, Zahr-i i‘lâma yazılan muktezâ i‘lâmı, Kâtibi Haydar Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Dağhammâmı’nda mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Mûsevî milletinden Sarrâf Secur veled-i Abraham medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde Polis Azmî Efendi ibn Zeynel‘âbidîn zimmetinde bâ-sened alacak hakkım olup mezbûrun mümhilen ve muksıtan bana edâya ta‘ahhüdünü hâvî medîne-i mezkûre mahkemesinden geçen üç yüz on üç senesi Zilka‘deti’ş-Şerîfe’sinin onuncu günü târîhiyle müverrah ve ol târîhde medîne-i mezkûre nâ’ibi fazîletlü Mustafâ Âsım Efendi’nin mührüyle mahtûm işbu i‘lâm-i şer‘înin hükmüne adem-i kanâ‘atle mezbûr Polis Azmî Efendi tarafından bâ-lâyiha olunan i‘tirâz üzerine i‘lâm-i mezkûrun me’âli takrîr ü tasdîk-i mezkûrları beyândan ibâret olup ibkâ-yi muktezâsı zımnında deyu Fetvâhâne-i Âlî’den tahşiye ve temhîr buyurulup lâyiha-i

i‘tirâziyye mündericâtı bi’l-muhâkeme muhtâc-i tedkîk olmakla tarafeyn muvâcehesinde îcâb-i şer‘îsi ibkâ olunmak üzere be-tekrâr mahkeme-i mezkûreye havâle buyurulması tezekkür edildiği sene-i hâliye Saferü’l-Hayr’ının yirmi birinci günü târîhli Meclis-i Tedkîkât-i Şer‘iyye’den bâlâya muharrer derkenârda ifâde vü beyân olunduğundan i‘lâm-i mezkûr işbu mahkemeye iâde edilmekle ol vechle mu‘teriz-i mezkûr Azmî Efendi beş ay mürûr ettiği hâlde işbu mahkemeye gelip ta‘kîb-i da‘vâ etmediğinden kesb-i kat‘iyyet eden işbu i‘lâmın mevki‘-i icrâya vaz‘ı matlûbumdur dedikde mu‘terizun-‘aleyh merkûm Sarrâf Secur’un talebiyle mu‘teriz-i mezbûr Azmî Efendi’ye kıbel-i şer‘den irsâl olunan muhtırada muharrer yevm-i mu‘ayyende mahkemeye gelip ta‘kîb-i da‘vâ etmesi aksi hâlinde li-ecli’t-tenfîz i‘lâm-i mezkûrun mevki‘-i icrâya vaz‘ olunacağı kendisine taraf-i şer‘den inkâr olunup dört gün sonra geleceğini mürsil muhtıra zîrine tahrîren beyân ve vaz‘-i imzâ ettiği hâlde yevm-i mezkûrda ne bizzât ve ne vekîl-i şer‘î irsâliyle icâbet ve ta‘kîb-i da‘vâ etmekten imtinâ‘ ü istinkâf etmekle şu hâlde mu‘terizun-‘aleyh merkûm Secur’un ber-vech-i muharrer istid‘âsı vechle li-ecli’t-tenfîz i‘lâm-i mezkûrun mevki‘-i icrâya vaz‘ı iktizâ eylediği tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Recebi’l-Ferd sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 51, Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Ebî Eyyûbü’l-Ensârî -radiyallâhü anhü’l-Bârî- hazretleri mahallâtından Zal oğlu Mahmûd Paşa Mahallesi’nde sâkin Orman Me’mûru Mehmed Kâmil Efendi ibn Abdullâh Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde zevce-i mutallakası olup medîne-i mezkûrede Arakiyyeci Elhâc Mehmed Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Ferîde Hanım ibnet-i Hüseyin muvâcehesinde mezbûre Ferîde Hanım ile mukaddemâ zevciyyet beynimizde kâ’ime iken benim firâşımdan hâsıla ve mezbûre Ferîde Hanım’dan mütevellide ve bi-hakki’l-hızâne hacr ü terbiyesinde bulunan işbu hâzıratün-bi’l-meclis sulbiye sagîre kızım Kadriye Hidâyet elyevm dokuz yaşını tekmîl edip bi-zâtihâ ekl ü şirb ü lebse kâdire ve i‘âne-i nisvândan müstagniye olup hızânesi vâlidesi mezbûre Ferîde Hanım’dan sâkıta ve terbiyesi bana â’id ve râci‘ olmakla kızım hâzıra-i mezbûreyi bana teslîme vâlidesi mezbûre Ferîde Hanım’a tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-velâye da‘vâ ettikde mezbûre Ferîde Hanım dahi cevâbında

kızım sagîre-i hâzıra-i mezbûre Kadriye Hidâyet elyevm yedi yaşında terbiye-i nisâdan müstagniye olmadığından mâ‘adâ iştihâ-i dem olmamakla ol vechle kızım sagîre-i mezbûreyi babası mezbûr Mehmed Kâmil Ağa’ya teslîmden imtinâ‘ ederim deyu def‘e tasaddî etmekle sagîre-i hâzıra-i mezbûre kıbel-i şer‘den bi’l-müşâhede mehzûle olup i‘âne-i nisvâna muhtâce ve gayr-i müştehâ olduğu inde’ş-şer‘ tahakkuk etmeğin mûcibince müdde‘î-i mezbûr Kâmil Efendi’nin da‘vâ-yi mezkûresiyle mezbûre Ferîde Hanım’a bi-vech-i şer‘î mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ sagîre-i hâzıra-i mezbûre Kadriye Hidâyet ke’l-evvel hâzınesi ve vâlidesi mezbûre Ferîde Hanım nezdinde ibkâsı iktizâ eylediği tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ min Recebi’l-Ferd sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 23

Numero 52, Mihr ve nafaka hükmü, Kâtibi Mustafâ Efendi

Mahmiyye-i İstanbul’da Kâsımpaşa’da Zincirlikuyu’da Sirkeci Muslihuddîn Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Selîme Hanım ibnet-i Abdullâh meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Selâmî Alî Efendi Mahallesi’nde sâkin Üsküdar Bidâyet Mahkemesi İbrâ Mu‘âvini Azîz Mahmûd Efendi ibn Muhtâr Efendi muvâcehesinde mezbûr Azîz Mahmûd Efendi yedi yüz elli guruş mihr-i mu‘accel ve beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan otuz altı gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan cem‘an bin iki yüz elli bir guruşu hâlen ve zifâf gecesi yüz görümlüğü nâmıyla bana hibe ve temlîk ve boynuma ta‘lîk eylediği beşi bir yerde lira-yi Osmânî’yi mu’ahharen kendüye ikrâz ve teslîm, ol dahi yedimden iktirâz ve ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk etmekle ol vechle alacağım olan beşi bir yerde bir lira-yi Osmânî’nin dahi emsâliyle inkızâ’-i iddetime değin beni infâka zevc-i mutallıkım mûmâ ileyh Azîz Mahmûd Efendi’ye tenbîh olunmak murâdımdır deyu da‘vâ ettikde mezbûr Azîz Mahmûd Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihreyn-i meblağeyn-i mezkûreyn cem‘an bin iki yüz elli bir guruşu hâlen ve beşi bir yerde bir lira-yi Osmânî’yi imtisâlen ve nafaka-i iddet-i mu‘ayyene-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı

mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan iki yüz yetmiş guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Selîme Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Azîz Mahmûd Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' aşer min Cemâziyelâhir sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 53, Edâya tenbîh i'lâmı, Kâtibi Mu'âvin Efendi

Medîne-i Üsküdar'a muzâfe Gegbûze Kazâsı'nda Aydınlı Karyesi ahâlîsinden ve hademe-i hazret-i şâhâne mülâzimlerinden Tahsîn Bey ibn Elhâc Râşid medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi ahâlîsinden ve Mısr-i Kâhire Komiseri devletlü Gâzî Ahmed Muhtâr Paşa hazretlerinin yâverlerinden olup Kâhire-i mezkûrede bin üç yüz on üç senesi Şa'banü'l-Mu'azzam'ının yirmi sekizinci ve sene-i Rûmî-i Mâlî bin üç yüz on bir senesi Kânûn-i Sânî'sinin selhi günü vefât eden Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşılarından İsmâ'îl Bey ibn Yûsuf ibn Abdullâh'ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Memdûha Hanım ibnet-i sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey ve vâlidesi Havvâ Hanım ibnet-i Halîl ve zevce-i mûmâ ileyhâdan mütevellidler sulbiye sagîre kerîmeleri Besîme ve Lübbiye ve Nebiye hanımlar ve li-ebeveyn er karındaşı Mehmed Alî Efendi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sagîrât-i mezbûrât Besîme ve Lübbiye ve Nebiye hanımların vâlideleri ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe zevce-i mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım muvâcehesinde merhûm mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey hayâtında Dersa'âdet'de bulunduğu esnâda mâlinden bana lira-yi Osmânî yüz sekiz guruş hesâbıyla sekiz bin seksen guruş vermek üzere kasaba-i Kâsımpaşa'da Pîr Alî Mahallesi'nde Okmeydânı nâm mahalde kâ'in mutasarrıf olduğum ma'lûmü'l-hudûd tarlamı bâ-re'y-i mütevellî mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey'e kat'iyyen ferâg ü tefvîz eylediğimde ol dahi teferrug ü tefevvüz ü kabûl eyledikden sonra meblağ-i merkûme mukâbil mecmû' üç bin iki yüz kırk guruşa mu'âdil beheri yüz sekiz guruşa râyic otuz aded lira-yi Osmânî'yi hayâtında bana def' ü teslîm, ben dahi yedinden ahz ü kabz etmemle bâkîsi on dört bin sekiz yüz kırk guruşu bana zimmetinde deyni olup hattâ meblağ-i bâkî-i merkûm dört bin sekiz yüz kırk guruş bana zimmetinde deyni olduğunu bin üç yüz on üç senesi Cemâziyelevvel'inin on beşinci ve bin üç yüz on bir sene-i Rûmî Teşrîn-i Evvel'inin yirmi birinci günü medîne-i mezkûrede

kâ'inpederi sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey'in konağında mahzar-i şühûdda ikrâr ü i'tirâf dahi etmekle ol vechle meblağ-i bâkî-i merkûm dört bin sekiz yüz kırk guruşu bana kable'l-edâ vefât edip terekesine dahi zevcesi vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vâzı'atü'l-yed olmakla meblağ-i bâkî-i merkûm dört bin sekiz yüz kırk guruşu vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhden bana edâya zevce ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde zevce ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım dahi cevâbında tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhime bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vaz'-i yedini ikrâr, mâ'adâ müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyen inkâr etmekle müdde'î-i mezbûr Tahsîn Bey'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda zikr olunan İhsâniye Mahallesi'nde sâkinler merhûm-i mûmâ ileyhin kâ'inpederi mûmâ ileyh sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey ibn Tâhir ibn Osmân ve mûmâ ileyh Mustafâ Mâhir Bey'in li-ebeveyn birâderi İtfâ'iye Alayı Sancakdârı Yüzbaşı Süreyyâ Bey ibn el-mezbûr Tâhir ibn el-mezbûr Osmân nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup istişhâd olunduklarında müteveffâ-yi mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey ibn Yûsuf ibn Abdullâh hayâtında ve kemâl-i akl ve sıhhatinde bin üç yüz on üç senesi Cemâziyelevvel'inin on beşinci ve bin üç yüz on bir sene-i Rûmî Teşrîn-i Evvel'inin yirmi birinci günü medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi'nde kâ'in konakta müdde'î-i mezbûr Tahsîn Bey'e zimmetinde dört bin sekiz yüz kırk guruş deyni olduğunu bizim huzûrumuzda ikrâr ü i'tirâf eyledi bizler bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i mûmâ ileyhâ mahalleleri imâmı Abdülfettâh Efendi ibn Halîl İbrâhîm ve muhtâr-i evveli Elhâc Edhem Efendi ibn Hüseyn ve muhtâr-i sânîsi Elhâc Hâfız Mehmed Efendi ibn Ahmed nâm kimesnelerden evvelen usûl-i mevzû'asına tatbîkan bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû ketebeden İsmet Bey ibn Vasfî ve Duhânî İsmet Bey ibn Şâkir ve Telgraf Muhâbere Me'mûru Rızâ Bey ibn Hasan Sabrî nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ihbâr olunup şehâdetleri makbûl olmağın müdde'î-i mezbûr Tahsîn Bey ba'de't-tahlîfü'ş-şer'î mûcibince meblağ-i bâkî-i merkûm dört bin sekiz yüz kırk guruşu vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhimden müdde'î-i mezbûr Tahsîn Bey'e edâ ve teslîme asîl ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha

Hanım'a tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 54, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Mustafâ [Efendi]

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi civârında Kızıltoprak nâm Zühdi Paşa Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Zeyneb Hanım ibnet-i Mehmed medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i şerîf-i enverde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin sobacı esnâfından Cemâl Ağa ibn diger Mehmed muvâcehesinde mezbûr Cemâl Ağa iki yüz elli bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâmdan dört gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkım olan iki yüz guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin-

Sahîfe 24

-beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Cemâl Ağa'ya kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde ol dahi cevâbında kaziyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü'eccel meblağ-i merkûm iki yüz elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu'ayyene-i ma'lûme ve me'ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi't-terâzî beynlerinde ta'yîn olunan yüz seksen guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde'iye-i mezbûre Zeyneb Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Cemâl Ağa'ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sânî ve'l-'işrîn min Cemâziyelâhire sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 55, Tatlîk i'lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Tavâşî Hasan Ağa Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Fâtıma Hanım ibnet-i Nu'mân medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin sucu esnâfından Durmuş Ağa ibn Mehmed muvâcehesinde mezbûr Durmuş Ağa bin bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i'lâmdan üç mâh mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i

mezkûr alacak hakkım olan bin bir guruşun iki yüz guruşunu bundan akdem bana def‘ ü teslîm, ben dahi yedinden ahz ü kabz etmemle bâkîsi olan sekiz [yüz] bir guruşu zevc-i mutallıkım mezbûr Durmuş Ağa’dan hâlen taleb ederim deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında kaziyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm sekiz yüz bir guruşu bi’t-taleb müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma Hanım’a edâ ve teslîme mezbûr Durmuş Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 56, Mu‘ârazadan men‘ i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Selîmiye Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Fitnat Hanım ibnet-i Sâlih medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde hâlen zevci medîne-i mezkûrede Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin bakkâl esnâfından Hüseyin Şükrî Efendi ibn Ömer muvâcehesinde mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi bin guruş mihr-i mu‘accel ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim olup lâkin zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm bin guruşu henüz bana edâ ve îfâ etmemekle su’âl olunup mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm bin guruşu hâlen bana edâya zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında müdde‘iye-i mezbûre Fitnat Hanım’ı bin guruş mihr-i mu‘accel ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevce-i menkûhası olduğunu ikrâr lâkin kable’l-‘akd mikdârı beynimizde ma‘lûm olan mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm bin guruşu kabza vekîli Asâkir-i Hazret-i Şâhâne binbaşılığından mütekâ‘id gâ’ibün-‘ani’l-meclis Elhâc Ahmed Efendi ibn Osmân’a def‘ ü teslîm etmemle ol vechle mihr-i mu‘accel-i meblağ-i merkûm bin guruşdan zimmetim berî olmuştur deyu ba‘de’d-def‘ ve’l-inkâr dâfi‘ zevc-i merkûm Hüseyin Şükrî Efendi’den ber-vech-i muharrer def‘ müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip zevcesi müdde‘iye-i mezbûre Fitnat Hanım’ı tahlîfe dahi tâlib olmamağın mûcibince dâfi‘ zevc-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’nin def‘ müdde‘âsıyla zevcesi müdde‘iye-i mezbûre Fitnat Hanım’a bi-vech-i şer‘î mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’nin sâlifü’z-zikr ikrâr ü i‘tirâfıyla lâzım

gelen mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm bin guruşu zevcesi müdde‘iye-i mezbûre Fitnat Hanım’a edâya zevc-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye ba‘de’t-tenbîh mezbûre Fitnat Hanım yine meclis-i şer‘-i münîrde zevci mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi muvâcehesinde ânifen edâsıyla hükm ve tenbîh olunup alacağım olan mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm bin guruşu zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi işbu meclis-i şer‘de bana tamâmen def‘ ü teslîm, ben dahi yedinden bi’t-tamâm ve’l-kemâl ahz ü kabz etmemle zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi zimmetinde mihr-i mu‘accel-i mezkûrdan bâkî bir akçe ve bir nesne hakkım alacağım kalmamıştır deyu tarafeynin ikrâr ü tasdîkleri tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-‘âşir min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 57, Tatlîk i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da İhsâniye Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Zeyneb Hanım ibnet-i Ömer medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı Mahmiyye-i İstanbul’da Ortaçeşme’de kâ’in Sâlim Paşa hânında sâkin sütçü esnâfından Halîl Ağa ibn İsmâ‘îl muvâcehesinde mezbûr Halîl Ağa yüz elli bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan dokuz gün mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım olan yüz elli bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Halîl Ağa’ya-

Sahîfe 25

-tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Halîl Ağa dahi cevâbında kaziyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm yüz elli bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu‘ayyene-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan yüz guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Zeyneb Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Halîl Ağa’ya tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâmin aşer min Recebi’l-Ferd sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 58, Sagîr teslîmi i‘lâmı, Kâtibi Hüseyin Haydar Efendi

Ma‘rûz-i dâ‘î-i kemîneleridir ki;

Bi’t-takdîm emr ü havâle buyurulan işbu merbût istid‘â sâhibi olup İstanbul’da Mollâ Gürânî Mahallesi’nde sâkin Âmedî-i Dîvân-i Hümâyûn Kalemi hulefâsından izzetlü Abdülkerîm Bey ibn el-merhûm Ser-Sikkegen Abdülfettâh Efendi tarafından zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi İstanbul’da Çehârşenbe civârında sâkin mevâlîden fazîletlü Şükrî Efendi ibn Alî Rızâ Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûreye tâbi‘ Kadı Karyesi civârında Zühdî Paşa Mahallesi’nde sâkine derûn-i istid‘âda mezkûretü’l-ism mu‘arrefetü’z-zât Ayşe Ferîde Hanım ibnet-i sa‘âdetlü Mehmed Paşa tarafından kezâlik husûs-i âtîyü’l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi da‘vâ vekîllerinden mekremetlü Mehmed Atâ’ullâh Efendi ibn Sa‘dullâh muvâcehesinde müvekkile-i mûmâ ileyhâ Ayşe Ferîde Hanım müvekkilim mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey’in ma‘lûmü’l-mikdâr mihr-i mu‘accel ve mü’eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı iken geçen bin üç yüz on iki senesi Rebî‘ulâhir’inin yirmi dördüncü günü beynlerinde vâki‘ olan adem-i hüsn-i mu‘âşeretden nâşî müvekkile-i mûmâ ileyhâ Ayşe Ferîde Hanım zevci müvekkilim mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn ve nafaka-i iddet-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı üzerlerine ve müvekkilim mûmâ ileyhin firâşından hâsıla ve kendisinden mütevellide sadriye evlâdı yedi yaşında Behiye ve beş yaşında Rukiye hanımların hakk-i hızânesini taleb etmemek üzere pederleri müvekkilim mûmâ ileyhe terk ü teslîm ve hukûk-i sâ’ireden zimmetini ibrâ ve ıskât ederek mübâne ve müfâraka eyledikleri muharrer mu‘anven ve mersûm ve nisbetinde pul mevzû‘ mühr-i zâtîleri mahtûm yek dîgerine te‘âtî-i sened edip ol vechle sagîretân-i mezbûretân Behiye ve Rukiye hanımlar min-kıbeli’l-eb ceddeleri muhaddirândan Sehîme Hanım ile mürebbiye-i mahsûsaları yanında ta‘lîm ve terbiyelerine i‘tinâ ve bir tarafdan dahi cihâz-i lâzimelerine sa‘y ü gayret eylediği hâlde müvekkile-i mûmâ ileyhâ Ayşe Ferîde Hanım işbu târîh-i i‘lâmdan çend mâh mukaddem evlâdı sagîretân-i mezbûretânı pederleri müvekkilim mûmâ ileyhin izn ü icâzeti olmaksızın bir takrîb bağçe civârında alarak savuşmuş ve kendisinin müsâfireten sâkine olduğu li ebeveyn hâli Mahkeme-i Temyîz a‘zâsından atûfetlü Reşâd Beyefendi hazretlerinin köşklerinde iskân ettirmek

maksadıyla nezdinde alı koyup hâlbuki sagîretân-i mezbûretândan mezbûre Behiye Hanım vâlidesi müvekkile-i mûmâ ileyhânın ber-minvâl-i muharrer ikrârun-bi'l-kinâyesiyle elyevm dokuz yaşını mütecâvize olup bi-zâtihâ ekl ü şirb ü lebse kâdire ve i'âne-i nisvândan müstagniye müştehât olmakla hızânesi vâlidesi müvekkile-i mûmâ ileyhâdan sâkıt ve ol vechle terbiye ve muhâfazası pederi ve velîsi müvekkilim mûmâ ileyhe â'id ve râci' olduğu gibi mezbûre Ayşe Ferîde Hanım sagîretân-i mezbûretânı mezkûr köşkte nâmahremi yanında bırakıp kendisi ötede beride gezmekte ve sagîre-i mezbûre Rukiye Hanım'ın dahi telef ve zâyi' ihtimâli gâlib ve kendisi gayr-i me'mûn olmağın bi'r-rızâ teslîmleri ve olmadığı takdîrde iktizâ'-i şer'înin i'lâma rabtını bi'l-vekâle taleb ederim deyu da'vâ ettikde vekîl-i mûmâ ileyh Mehmed Atâ'ullâh Efendi cevâbında müvekkil-i mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey ile müvekkilim mûmâ ileyhâ bin üç yüz on iki senesi Rebî'ulâhir'inin yirmi dördüncü günü târîhli bir kıt'a sened mantûkunca sagîretân-i mûmâ ileyhimânın hakk-i hızânelerini taleb etmemek üzere talâk vâki' olup lâkin müvekkilem mûmâ ileyhânın sagîretân-i mûmâ ileyhimâyı zevci mûmâ ileyhe terk şartıyla vâki' olan müfârakatı sahîh ve şart-i mezkûr bâtıl olmakla sagîretân-i mûmâ ileyhimâdan mûmâ ileyhâ Behiye Hanım elyevm sekiz yaşında ve Rukiye Hanım dahi altı yaşında bulunmalarıyla müvekkilem mûmâ ileyhâ yedinde alı koyarak bi-hakkı'l-hızâne imsâk ü terbiye etmekde olmakla pederleri mûmâ ileyh üzerine işbu târîhden i'tibâren kadr-i ma'rûf nafaka takdîrini bi'l-vekâle taleb ü iddi'â ile vekîl-i mûmâ ileyhin sukût-i hızâneyi mûcib vâki' olan beyânâtı müvekkilem mûmâ ileyhâ sadr-i esbak Mütercim Mehmed Rüşdî Paşa merhûmun hafîdesi ve müşârun ileyh Mehmed Paşa'nın kerîmesi olup eşrâfdan bulunduğu hâlde fâcirelik ma'nâsını müfîd olan sagîretân-i mezbûretânı yalnız bırakarak ötede beride gezmekte ve zâyi' ihtimâli gâlib olmak üzere deyu isti'mâl eylediği kelimâtı elfâz-i kabîhadan ma'dûd ve isti'mâli gayr-i lâyık olup müvekkilem mûmâ ileyhâ ise mahalle-i mezkûrede vâlidesinden mevrûs müstakilleten taht-i temellükünde bulunan köşkünde mukîme ve hâdim ve hâdime istihdâmıyla ta'ayyüş etmekdedir dedikde vekîl-i mûmâ ileyh Şükrî Efendi be-tekrâr cevâbında vekîl-i mûmâ ileyh Atâ'ullâh Efendi'nin ber-vech-i muharrer sagîretân-i mûmâ ileyhâdan mûmâ ileyhâ Behiye Hanım'ın elyevm sekiz yaşında olduğunu iddi'â eylemiş ise de sagîretân-i mûmâ ileyhimânın taraf-i şer'den celbleriyle tarafeyn hâzır olduğumuz hâlde vukû'bulan mu'âyenelerinde müvekkile-i mûmâ ileyhâ Ayşe Ferîde Hanım'ın bin üç yüz on iki senesi Rebî'ulâhir'inin yirmi dördüncü günü

târîhli ve mührüyle memhûr ve mu‘anven ve mersûm olarak mahza-ri şühûdda müvekkilim mûmâ ileyh yedine vermiş olduğu işbu bir kıt‘a ma‘mûle-bih sened ve ikrârun-bi’l-kinâyesi mûcibince mezbûre Behiye Hanım târîh-i varak-i mezkûrede yedi yaşında olduğunu vâlidesi mûmâ ileyhâ tav‘an ikrâr ü i‘tirâf eylemiş ve elyevm dokuz yaşını mütecâvize bulunduğu taraf-i şer‘den rü’yetle dahi anlaşılacağından mezbûre i‘âne-i âherden müstagniye ve sekiz yaşında deyu vekîl-i mûmâ ileyhin müvekkilesi mûmâ ileyhânın ikrârun-bi’l-kinâye-i mezkûresi hilâfına iddi‘âsı gayr-i mu‘teber ve kendisi hızânesi sâkıta bulunmakla mezbûre Behiye Hanım’ın müvekkilim velîsi mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey için müvekkileme teslîmini ve dîgeri hakkında da muhâkememizin devâmını bi’l-vekâle taleb ederim vekîl-i mûmâ ileyh Mehmed Atâ’ullâh Efendi be-tekrâr cevâbında sagîr-i mezbûre Behiye Hanım bin üç yüz altı senesi Rebî‘ulevvel’inin beşinci Cum‘a günü tevellüd etmekle elyevm sinni sekiz yaşında ve sagîre Rukiye Hanım dahi bin üç yüz sekiz senesi Cemâziyelâhire’sinin üçüncü Çehârşenbe günü tevellüd etmekle sinni tâm-

Sahîfe 26

-altı yaşında olarak henüz hakk-i hızâneleri vâlideleri müvekkile-i mûmâ ileyhâya â’id olup mübrez senedde hîn-i talâkında müvekkilemin hakk-i hızâneden ibrâsı bahsine gelince, hızâne hakk-i sagîr olmasıyla ibrâ gayr-i sahîh bulunduğundan vekîl-i mûmâ ileyhin bi’l-cümle ifâdesi vâhî ve ikrârun-bi’l-kinâye eylediği sagîrenin istidlâli gayr-i muhâlif idüğünü dermeyân eyledim dediklerinden sonra tarafeyni li-ecli’l-istiftâ Fetvâhâne-i Âlî’ye lede’l-havâle Fetvâhâne-i Âlî’den dahi sagîre-i mezbûre Behiye Hanım’ın sinninde ihtilâf olduğundan hâkim-i müştehâ görür ise velîsine teslîm eder deyu cevâb-i bâ-savâb i‘tâ buyurulmağın mûcibince sagîre-i mezbûre Behiye Hanım meclis-i şer‘a bi’l-ihzâr taraf-i şer‘den nazar ü mu‘âyene olundukda i‘âne-i nisvândan müstagniye olup terbiyesi pederi müvekkil-i mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey’e â’id ve râci‘ olduğu inde’ş-şer‘i’l-enver zâhir ü mütehakkık olmağın ol vechle sagîre-i mezbûre Behiye Hanım’ı pederi müvekkil-i mûmâ ileyh Abdülkerîm Bey’e teslîme vâlidesi müvekkile-i mûmâ ileyhâ Ayşe Ferîde Hanım’a izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Mehmed Atâ’ullâh Efendi’ye kıbel-i şer‘den tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine

i‘lâm olundu. El-emrü li-men lehü’l-emr. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Recebi’l-Ferd sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 59, Eşyâ i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Selîmiye Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Fitnat Hanım ibnet-i Sâlih medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde hâlen zevci medîne-i mezkûrede Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin bakkâl esnâfından Hüseyin Şükrî Efendi ibn Ömer muvâcehesinde yedimde müstakilleten mâlim olup zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi fuzûlî vaz‘-i yed edip elyevm bi-a‘yânihâ yedimde mevcûd olan mecmû‘u dokuz yüz iki guruş kıymetli bir yazma Kelâm-i Kadîm ve yün memlû iki minder ve penbe memlû iki şilte birer tahta ve birer muşamma‘ kaplı iki aded sandık ve iki aded yazma yorgan ve bir çalıklı sâ‘at ve bir çift gaz lambası ve bir çift bardak ve iki duhân tablası ve bir sürahi ve iki kahve kutusu ve bir ta‘âm tepsi ve bir kadayıf tepsisi ve beş sahan me‘a kapak ve üç tencere me‘a kapak ve bir çorba tası ve bir su bakracı ve iki gözlü tas safer tası ve bir sarı leğen me‘a ibrik ve bir çift iskorpin ve bir şemsiye ve bir çift yastık ve bir mikrâs bi-a‘yânihâ bana teslîme zevcim mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olup eşyâ’-i muharrere-i mezkûrlar elyevm bi-a‘yânihâ yedinde mevcûd olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince eşyâ-i muharrere-i mezkûreleri bi-a‘yânihâ zevcesi müdde‘iye-i mezbûre Fitnat Hanım’a teslîme zevci mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis aşer min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 60, İtâ‘at i‘lâmı, Kâtibi Âsım Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin bakkâl esnâfından Hüseyin Şükrî Efendi ibn Ömer medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘i münîrde hâlen zevcesi medîne-i mezkûrede Selîmiyye Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe olan Fitnat Hanım ibnet-i Sâlih muvâcehesinde mezbûre Fitnat Hanım bin guruş mihr-i mu‘accel-i müstevfî ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel

tesmiyeleriyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm olup lâkin zevcem mezbûre Fitnat Hanım bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmemekle su’âl olunup yedimde olup zikr olunan Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi İmâmı ve muhtârânı ve ahâlî-i mu‘teberânı mühürleriyle memhûr işbu mübrez ilm ü haberde mesken-i şer‘î olduğu ve taht-i istihbârımda bulunduğu beyân olunan mezkûr Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde kâ’in galak ü merâfıkı başka müstakillen tehyi’e eylediğim menzilime gelip bana itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘ât etmek üzere zevcem mezbûre Fitnat Hanım’a tenbîh olunmak murâdımdır deyu da‘vâ ettikde mezbûre Fitnat Hanım dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olup ve menzil-i mezkûr dahi mesken-i şer‘î olduğu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince müdde‘î-i zevc-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’nin tedârük ü tehyi’e eylediği menzil-i mezkûruna gidip kendisine itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘ât etmek üzere zevcesi mezbûre Fitnat Hanım’a tenbîh olunduğu tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-‘âşir min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 61, Eşyâ i‘lâmı, Kâtibi mûmâ ileyh

Medîne-i Üsküdar’da Arakiyyeci Elhâc Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkin bakkâl esnâfından Hüseyin Şükrî Efendi ibn Ömer medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde hâlen zevcesi medîne-i mezkûrede Selîmiyye Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Fitnat Hanım ibnet-i Sâlih muvâcehesinde mezbûr Fitnat Hanım bin guruş mihr-i mu‘accel-i müstevfî ve bin bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm olup lâkin zevcem mezbûrenin bi-a‘yânihâ yedinde mevcûde mâlim olup fuzûlî vaz‘-i yed eylediği mecmû‘u yüz guruş kıymetli bir sîm duhân tabakası ve bir sîm tatlı kaşığı ve iki sîm zarf ile beşi bir yerde bir Osmânlı altınını bi-a‘yânihâ bana teslîme zevcem mezbûre Fitnat Hanım’a tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde ol dahi cevâbında eşyâ’-i muharrere-i mezkûrelerden ancak bir sîm duhân tabakası ve bir sîm tatlı kaşığı ve iki sîm zarf zevci müdde‘î-i mezbûrun mâli olarak yedinde bi-a‘yânihâ mevcûd olduğunu ikrâr mâ‘adâ beşi bir yerde-

Sahîfe 27

-altını dahi zevcim müdde‘î-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi yüz görümlüğü nâmıyla leyle-i zifâfda bana hibe ve temlîk ve teslîm ben dahi yedinden ittihâb ü temellük ü tesellüm ve kabz ü kabûl etmemle ol vechle mezkûr beşi bir yerde bir altından benim mâl-i mevhûbum olarak yedimde aynen mevcûddur deyu ba‘de’d-def‘ ve’l-inkâr dâfi‘ zevce-i mezbûre Fitnat Hanım’dan beşi bir yerde Osmânî altını hibe müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip talebiyle zevci müdde‘î-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î tahlîf olunmağın mûcibince mezbûre Fitnat Hanım’ın ber-vech-i muharrer mezkûr beşi bir yerde bir altın hibe müdde‘âsıyla zevci mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye bilâ-beyyine mu‘ârazadan ba‘de’l-men‘ mezbûre Fitnat Hanım’ın sâlifü’z-zikr ikrâr ü i‘tirâfıyla lâzım gelen mezkûr beşi bir yerde altın ile bir sîm tabaka ve bir sîm tatlı kaşığı ve iki aded sîm zarfı aynen zevci müdde‘î-i mezbûr Hüseyin Şükrî Efendi’ye teslîme mezbûre Fitnat Hanım’a tenbîh olunduğu tescîl ve bi’l-iltimâs i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sâlis aşer min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 62, Nafaka i‘lâmı, Kâtibi Bedreddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Solak Sinân Mahallesi’nde sâkine ve zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe Emîne Bahriye Hanım ibnet-i Sâlih medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı medîne-i mezkûrede Evliyâ Hoca Mahallesi’nde sâkin Asâkir-i Şâhâne mülâzimliğinden mütekâ‘id Es‘ad Efendi ibn Abdurrahmân muvâcehesinde mezbûr Es‘ad Efendi yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan on üç gün mukaddem talâk-i selâse ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mü’eccel-i mezkûr alacak hakkım olan yüz bir guruşu hâlen bana edâya ve iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Es‘ad Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mezbûr Es‘ad Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm yüz bir guruşu hâlen ve nafaka-i iddet-i mu‘ayyene-i ma‘lûme ve me’ûnet-i süknâsı mukâbelelerinde bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan yüz seksen guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Emîne

Bahriye Hanım'a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Es'ad Efendiye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî ve'l-'işrîn min Şa'bâni'l-Mu'azzam sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 63, İktizâ i'lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Derûn-i hüccetde mezkûrü'l-ism Üsküdar İskelesi kantarcılarından Hüsnî Efendi ibn Ahmed kezâlik derûn-i hüccetde mezkûretü'l-ism sagîre Revâne Hanım'ın mâlinden istidâne ve ahz ü kabz eylediği bin guruş ve meblağ-i merkûmun beşer sene müddetde bâ-devr-i şer'î nemâsı olan yedi yüz elli guruş-ki cem'an bin yedi yüz elli guruşun müddeti hitâm bulduğuna binâ'en meblağ-i mecmû'-i merkûmu ber-mûcib-i nizâm bir hafta mürûrunda edâ ve teslîm etmesi husûsu medyûn-i mezbûr Hüsnî Efendi'ye bir kıt'a ihbârnâme ile ihtâr olunmuş ise de edâdan imtinâ' etmekle meblağ-i mecmû'-i merkûm bin yedi yüz elli guruşun medyûn-i mezbûr Hüsnî Efendi'den bi't-tahsîl Üsküdar Mahkeme-i Şer'iyyesi'ne irsâli iktizâ eylediği i'lâm olundu. Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-'işrîn min Şa'bâni'l-Mu'azzam sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 64, Mu'ârazadan men' i'lâmı, Kâtibi Haydar Efendi

Ma'rûz-i dâ'î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar'da Altunizâde Mahallesi'nde Çiftecevizler'de vâki' Hasan Hüsnî Efendi'nin bâğ köşkünde müsâfiren sâkin Matlı Hâcı Mehmed Ağa ibn Tenzîr medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde medîne-i mezkûrede Pazarbaşı Mahallesi'nde sâkine mu'arrefetü'z-zât Fâtıma İsmet Hanım ibnet-i Halîl Bey tarafından zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer'îsi olup medîne-i mezkûrede Durbalı Mahallesi'nde sâkin Mustafâ Hakkı Efendi ibn Hasan muvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Fâtıma İsmet Hanım zevciyyete ri'âyet etmediğinden su'âl olunup medîne-i mezkûreye tâbi' Bulgurlu Karyesi'nde tehyi'e vü tedârük eylediğim galak ü merâfıkı başka mesken-i şer'î olan menzilime gelip bana itâ'at ve hukûk-i zevceyne mürâ'âta zevcem müvekkile-i mezbûre Fâtıma İsmet Hanım'a izâfetle vekîl-i mezbûr Mustafâ Hakkı Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mustafâ Hakkı Efendi dahi cevâbında müdde'î-i mezbûr Hâcı Mehmed Ağa bin beş yüz bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle müvekkilem mezbûre Fâtıma İsmet Hanım'ın

mukaddemâ zevc-i dâhili olup beynlerinde hüsn-i mu‘âşeret olmadığından nâşî zevci mezbûr Hâcı Mehmed Ağa’yı isteyip istemediğini zâbıta ma‘rifetiyle müvekkilem mezbûre Fâtıma İsmet Hanım’dan lede’l-istifsâr istemediğini nâtık yedimde olup bin üç yüz on iki sene-i mâliyesi Kânûn-i Evvel’inin yirmi altıncı Cum‘aertesi gecesi târîhiyle müverrah nisbetinde pul mevzû‘ müvekkilem mezbûrenin mühr-i zâtiyesiyle memhûr ve zîri şühûd-i hâzıra ve imâm ve muhtârân mühûruyla musaddak mu‘anven ve mersûm irsâl eylediği işbu mübrez mektûbu leyle-i mezkûrede Üsküdar Mutasarrıflığı Dâ’iresi’nde polislere mahsûs nevbet odasında zevci mezbûr Hâcı Mehmed Ağa’ya irâ’e ve kırâ’at olunarak me’âli bi’t-tefhîm zevc-i mezbûr Hâcı Mehmed Ağa dahi mâdâmki bu seneddeki mihr zevcem hanımefendinin mihridir diyorsunuz, mihr ânın ise o beni istemediği hâlde bende ânı istemem deyip tekrâr kendisinden istizâh olundukda, evet, ben zevcem-

Sahîfe 28

-Fâtıma İsmet Hanım’ı terk ü ıtlâk ettim deyu mahzar-i şühûdda zevcesi müvekkilem mezbûre Fâtıma İsmet Hanım’ı tatlîk edip ber-vech-i ma‘rûz vâki‘ olan talâk-i mezkûru zevcesi müvekkilem mezbûre Fâtıma İsmet Hanım bi’l-istihbâr talâk-i mezkûra inanıp zevc-i mezbûr Hâcı Mehmed Ağa’dan el-hâletü-hâzihî mutallaka ve mübâne olmuştur deyu ba‘de’d-def‘ ve’l-inkâr müvekkile-i mezbûre Fâtıma İsmet Hanım huzûr-i şer‘-i celîle mezkûr mektûb kendisine bi’l-irâ’e mevzû‘ mühr kendisi mühr-i zâtiyesi olup mündericâtı dahi mukârin-i hakîkat olduğunu ifâde vü beyân etmeğin ol vechle vâki‘ mezbûr Mustafâ Hakkı Efendi ber-vech-i muharrer bi’l-vekâle dermeyân eylediği def‘i usûl-i mevzû‘asına tatbîkan evvelâ bâ-varaka-i mestûre Polis Meclisi Re’îsi Muharrem Bey ibn Mûsâ ve a‘zâsından Mehmed Efendi ibn İsmâ‘îl’den sırran ba‘dehû her biri dâ’ire-i mezkûreye mensûb Komiser-i Sânî Mehmed Fahreddîn Efendi ibn Nazîf ve Bekir Zühdî Efendi ibn Mehmed ve Polis İbrâhîm Efendi ibn Ahmed ve Râşid Efendi ibn İsmâ‘îl’den alenen lede’t-tezkiye adl ve makbûlü’ş-şehâde idükleri ihbâr ü iş‘âr olunan her biri dâ’ire-i mezkûreye mensûb zevât müvekkile-i mezbûre Fâtıma İsmet Hanım ibnet-i Halîl Bey’i bi’l-mu‘arrefeti’ş-şer‘iyye ârifân Polis Meclisi a‘zâsından Komiser-i Sânî Mehmed Enver Efendi ibn İbrâhîm ibn Abdullâh ve Polis Veznedâr ve Emânet Me’mûru Komiser-i Sâlis Hasan Efendi ibn Mustafâ ibn

Abdurrahmân nâm kimesneler bâlâda bast ü beyân ü tafsîl-i meşrûh vech üzere bi'l-muvâcehe şehâdetleriyle ber-nehc-i şer'î ba'de'l-isbât ve'l-hukm mûcibince mezbûr Hâcı Mehmed Ağa ber-vech-i muharrer zevciyyet da'vâsıyla müvekkile-i mezbûre Fâtıma İsmet Hanım'a bi-vech-i şer'î mu'ârazadan men' olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. El-emrü li-men lehü'l-emr. Fi'l-yevmi't-tâsi' min şehri Ramazâni'l-Mübârek sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 65, Edâya tenbîh i'lâmı, Kâtibi Haydar Efendi

Ma'rûz-i dâ'î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkine ve zâtı mu'arrefe Müzeyyen Hanım'ın pederi ve tarafından zikr-i âtî husûsda taleb ü da'vâ ve ahz ü kabza vekîl-i müseccel-i şer'îsi Âgâh Efendi ibn Azîz Mahmûd medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde müvekkile-i mezbûrenin zevc-i mutallıkı olup karye-i mezkûre civârında Zühdî Paşa Mahallesi'nde sâkin Cem'iyyet-i Tıbbiye Evrâk Me'mûru Sâmî Efendi ibn Hüseyin muvâcehesinde mezbûr Sâmî Efendi otuz aded bütün lira-yi Osmânî mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle kızım müvekkile-i mezbûre Müzeyyen Hanım'ın zevc-i dâhili iken bundan akdem zevcesi kızım müvekkile-i mezbûreye hitâben bundan böyle imtizâc edemeyeceğimize yakîn ve itmi'nân-i tâm hâsıl ve beynimizde müfârakata lüzûm görülmüş olmakla târîh-i varakpâreden i'tibâren terk ü tatlîk ve hürriyetinizi yedinize tevdî' eyledim dediğini nâtık yedimde olup bin üç yüz on iki sene-i Mâliyesi Kânûn-i Evvel'inin on birinci ve ânı mü'eyyid on yedinci günü târîhleriyle müverrah mezbûr Sâmî Efendi'nin dest ü hattı ve mühr ü imzâ'-i zâtîsi ile mahtûm ve mümzâ evvel ve âhir yazıp irsâl eylediği mu'anven ve mersûm işbu mübrez iki kıt'a mektûbu tarafımıza bi'l-vusûl zevcesi kızım müvekkile-i mezbûre Müzeyyen Hanım dahi talâk-i mezkûra inanıp kendisinden mutallaka ve mübâne olmakla ol vechle kızım müvekkile-i mezbûre Müzeyyen Hanım'ın zevc-i mutallıkı mezbûr Sâmî Efendi zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mü'eccel-i mezkûr alacak hakkı olan otuz aded bütün lira-yi Osmânî'yi kızım müvekkile-i mezbûre için hâlen bana edâya zevc-i mutallıkı mezbûr Sâmî Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi'l-vekâle da'vâ ettikde mezbûr Sâmî Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrere üzere olup mârrü'l-beyân târîhde

zevcesi müvekkile-i mezbûre Müzeyyen Hanım'ı elfâz-i mezkûre ile bâinen tatlîk eylediğini ve mihr-i mü'eccel-i mezkûr otuz aded bütün lira-yi Osmânî elyevm zimmetinde zevce-i mutallakası müvekkile-i mezbûr Müzeyyen Hanım'a sahîhan deyni olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ba'de'l-ikrâr ve'l-i'tirâf mûcibince mihr-i mü'eccel-i mezkûr otuz aded bütün lira-yi Osmânî'yi zevce-i mutallakası müvekkile-i mezbûre Müzeyyen Hanım için peder ve vekîli müdde'î-i mezbûr Âgâh Efendi'ye hâlen edâ ve teslîme zevc-i mutallık-ı mezbûr Sâmî Efendi'ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâbi've'l-'işrîn min Şa'bâni'l-Mu'azzam, sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 66, Edâya tenbîh i'lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Osmân Ağa Mahallesi'nde mütemekkin teb'a-i Devlet-i [Aliyye'nin] Rum milletinden ve bakkâl esnâfından Eftem veled-i Nikoli medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde on numerolu hânede mütemekkin bundan akdem fevt olan teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın Ermeni Katoliği milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin millet-i merkûmesinden zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'iyyü'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahsı mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel tarafından zikr-i âtî husûsda vekâlet-i mutlaka ile vekîl-i müseccel-i şer'îsi karye-i mezkûrede mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin-

Sahîfe 29

-Ermeni milletinden ve da'vâ vekîllerinden Kigork Bülbülyan veled-i Hamik muvâcehesinde müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'in zevci müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği keyl ve kıyye ve fî'âtı beynimizde ma'lûm şa'îr ve kepek ve erzâk-i mütenevvi'a semenlerinden bâ-defter-i müfredât beş bin dört yüz guruş alacak hakkım olup müteveffâ-yi merkûm sağlığında meblağ-i merkûm beş bin dört yüz guruş cihet-i merkûmeden bana deyni

olduğunu işbu târîhden bir sene mukaddem Kadı Karyesi'nde müste'ciren mütemekkin olduğum bakkâl dükkânında mahzar-i şühûdda tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf dahi edip meblağ-i merkûm beş bin dört yüz guruşu bana kable'l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm beş bin dört yüz guruşu müvekkile-i vasî-i merkûmenin bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere bana teslîme vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi'ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde'î-i merkûm Eftem'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede sâkinler karye-i mezkûre hammâllar kethüdâsı Zencî Anber Ağa ibn Abdullâh ve berber esnâfından Eksinafon veled-i Hristo nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında bundan bir sene mukaddem merkûm Eftem'in karye-i mezkûrede kâ'in bakkâl dükkânında şa'îr ve kepek ve erzâk-i mütenevvi'a semenlerinden beş bin dört yüz guruşu müdde'î-i merkûm Eftem veled-i Nikoli'ye zimmetimde deynimdir deyu tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etti, biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinden sonra şâhidân-i mezbûrândan mezbûr Anber Ağa umûm hammâl esnâfı baş kethüdâsı Hüseyin Ağa ibn Abdullâh ve esnâf-i mezkûr tahsîldârı Yûsuf Efendi ibn Mustafâ ibn Abdullâh'dan merkûm Eksinafon Rum Kilisesi Muhtârı ve Anastaş veled-i Yorgi ve Rum milletinden Vasil veled-i Hristo nâm kimesnelerden evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû hammâl esnâfından Mehmed Ağa ibn İsmâ'îl ve bakkâl esnâfından Zehari veled-i İstrati ve kunduracı Surased veled-i Arsizi ve berber esnâfından Nikoli veled-i Yani ve kahveci esnâfından Dimitri veled-i Yorgi'den bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr vekîl-i merkûm Kigork Bülbülyan Efendi meclis-i hükmden tagayyüb edip li-ecli'l-maslaha kıbel-i şer'den vasî nasb ü ta'yîn olunup vesâyeti kabûl eden hademeden Kâmil Ağa ibn Alî muvâcehesinde müdde'î-i merkûm Eftem tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm beş bin dört yüz guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Eftem'e edâya müvekkile-i vasiy-yi merkûme Gabriyel'e izâfetle vasiy-yi mezbûr Kâmil Ağa'ya tenbîh olunduğu

tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’s-sânî ve’l-‘işrîn min şehri Rebî‘ilâhir sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 67, Mu‘ârazadan men‘ [i‘lâmı], Kâtibi Ârif Efendi

İstanbul’da Samatya civârında Hâcı Kadın Câddesi’nde mükerrer otuz bir numerolu menzilde sâkin Bâb-i Meşîhat Tulunbacıbaşısı Hüseyin Hüsnî Efendi ibn Mehmed Emîn Medîne-i Üsküdar Mahkemesi’nde meclis-i şer‘-i münîrde medîne-i mezkûreye tâbi‘ Kadı Karyesi civârında Kızıltoprak’da vefât eden tiyatrocu Küçük İsmâ‘îl Es‘ad Efendi ibn Mustafâ ibn Abdullâh’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Nâfi‘a Hanım ibnet-i Alî ve vâlidesi Fâtıma Hanım ibnet-i Mustafâ ile sulbî kebîr oğlu Mustafâ Efendi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘u’l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra verese-i mezbûrûndan ümm-i mezbûre ile ibn-i mezbûr Mustafâ Efendi tereke-i müteveffâ-yi mezbûru istihlâs etmeyip keff-i yed etmeleriyle bi’t-taleb ma‘rifet-i şer‘le tahrîr olunan tereke-i müteveffâ-yi mezbûre bi’l-verâse vâzı‘atü’l-yed olan zâtı mu‘arrefe zevce-i mezbûre Nâfi‘a Hanım ibnet-i Alî muvâcehesinde yedimde olup bin üç yüz beş sene-i Rûmîyesi Nisan’ının sekizinci günü târîhiyle müverrah nisbetinde pul mevzû‘ müteveffâ-yi mezbûr İsmâ‘îl Es‘ad Efendi’nin mührüyle memhûr bir kıt‘a deyn senedi mantûkunca müteveffâ-yi mezbûr İsmâ‘îl Es‘ad Efendi hayâtında müstakillen mâlik olduğu ber-vech-i âtî tiyatro hâsılâtından ahz ü kabz ve takâss-i mahsûb etmek üzere gâ’ibün-‘ani’l-meclis Hammâmcı Alî Rızâ Efendi ibn Tâhir’in mâlinden yedinden istikrâz ve ahz ü kabz eylediği dört yüz seksen bir aded bütün yüzlük mecîdî altını deyni mukâbelesinde biri Kadı Karyesi’nde Papazlar Bağçesi’nde, digeri Vezneciler’de Rif‘at Paşa arsasında, digeri Direklerarası’nda Elhâc Kâmil Efendi arsasında kâ’in tiyatro enkâzlarıyla derûnlarında mevcûd bâ-defter-i müfredât eşyâ ve edevâtlarını dâyini gâ’ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi’ye rehn vaz‘ ü teslim ve tarafından emr ü tevkîl eylediğinde ol dahi ba‘de’l-irtihân ü tesellüm ve’l-kabûl dâyin-i gâ’ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi müteveffâ-yi mezbûr İsmâ‘îl Es‘ad Efendi zimmetinde ber-vech-i muharrer alacağı olan meblağ-i merkûm dört yüz seksen bir aded bütün yüzlük mecîdî altınının iki yüz dört adedini müddet-i ma‘lûmeden mârrü’z-zikr tiyatro hâsılâtlarından ber-minvâl-i meşrûh emr ü tevkîline binâ’en ahz ü teslîm ve ba‘de’t-takâs ve’l-mahsûb bâkîsi sene-i mezkûre Mayıs’ının on sekizinci günü târîhinde sened-i mezkûrun

zahriyesi mantûkunca ben gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi ve müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi, her birimiz hâzır olduğumuz hâlde müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi dâyini gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'yi bana havâle etmekle ben ve gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi dahi bi'r-rızâ îcâb-

Sahîfe 30

-ü kabûl ağamızla havâle mün'akid oldukdan sonra muhîl-i müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi'nin muhâli gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'ye deyni olan muhâlün-bih meblağ-i bâkî-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded bütün yüzlük mecîdî altınının emsâlini muhâlün-leh gâ'ib-i mezbûr Alî Efendi'ye mahzar-i şühûdda tamâmen ve kâmilen vaz' ü teslîm eylediğimde muhâlün-leh gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi dahi bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ü kabz ve istîfâ-yi hakk etmekle ol vechle benim müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi zimmetinde ber-minvâl-i muharrer cihet-i havâleden muhâlün-bih meblağ-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded bütün yüzlük mecîdî altını alacak hakkım olup meblağ-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded bütün yüzlük mecîdî altını bana kable'l-edâ ve'l-istîfâ ber-vech-i muharrer vefât etmekle meblağ-i bâkî-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded bütün yüzlük mecîdî altının emsâlini bi'l-verâse vâzı'atü'l-yed olduğu zevci müteveffâ-yi mezbûrun tereke-i vâfiyesinden bana def' ü teslîme zevce-i mezbûre Nâfi'a Hanım'a tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde zevce-i mezbûre Nâfi'a Hanım dahi cevâbında tereke-i müteveffâ-yi mezbûra bi'l-verâse vâzı'atü'l-yed olduğunu ikrâr mâ'adâ müdde'î-i mezbûrun ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyen inkâr etmekle müdde'î-i mezbûrdan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri İstanbul'da Vezneciler'de sâkin Vezneciler hammâmı destgâhdârı Osmân Ağa ibn Mustafâ ibn Abdullâh ve tiyatro bekçisi Alî Ağa ibn İsmâ'îl ibn Alî nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd fi'l-hakîka müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Efendi ibn Mustafâ hayâtında müstakillen mâlik olduğu mahâll-i ma'lûmede kâ'in tiyatrolarda müddet-i ma'lûmede vukû' bulacak hâsılâtlardan takâs ve mahsûb olunmak üzere bin üç yüz beş sene-i Rûmiyesi Nisan'ının sekizinci günü târîhli bir kıt'a sened mantûkunca emr ü tevkîl ile gâ'ibün-ani'l-meclis Alî Rızâ Efendi ibn Tâhir'in mâlinden ve yedinden istikrâz [ve] ahz ü kabz eylediği dört yüz seksen bir aded bütün yüzlük mecîdî altınının

iki yüz dört adedini gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi'nin hayâtında ber-vech-i muharrer emr ü tevkîline binâ'en tiyatrolar hâsılâtından ahz ü kabz ve deyn meblağ-i merkûmdan ba'de't-takâs ve'l-mahsûb bin üç yüz beş sene-i Rûmiyesi Mayıs'ının on yedinci günü müdde'î-i mezbûr Hüseyin Hüsnî Efendi ibn Mehmed Emîn ve gâ'ib Alî Rızâ Efendi ve müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi'den her biri hâzır olduğu hâlde müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi dâyin gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'yi mezbûr Hüseyin Hüsnî Efendi'ye havâle ve bi'r-rızâ tarafından îcâb ü kabûl ile havâle mün'akid olup ol vechle muhâlün mezbûrün aleyh Hüseyin Hüsnî Efendi muhâlün-bih meblağ-i bâkî-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded bütün yüzlük mecîdî altının emsâlini muhâlün-leh gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'ye tamâmen ve kâmilen def' ü teslîm, ol dahi ahz ü kabz ve istîfâ-yi hak etmekle ber-mûcib-i sened müdde'î-i mezbûr Hüseyin Hüsnî Efendi'nin muhîl-i müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Es'ad Efendi zimmetinde cihet-i havâleden iki yüz yetmiş yedi aded tâm yüzlük mecîdî altını alacak hakkıdır, biz bu husûsa bu vechle şâhidiz şehâdet dahi ederiz deyu her biri bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde zevce-i mezbûre Nâfi'a Hanım cevâbında şâhidân-i mezbûrân destgâhdârı Osmân Ağa ve bekçi Alî Ağa gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'nin ecîr-i hâssı olduğundan şehâdetleri mukayyed değildir demesi Fetvâhâne-i Âlî'den bi'l-muvâcehe lede'l-istiftâ şâhidân-i mezbûrânın gâ'ib-i mezbûr Alî Rızâ Efendi'nin ecîr-i hâssı olmakla bu husûsda olan şehâdetlerine mâni' demektir deyu cevâb-i ba-savâbı i'tâ buyuruldukdan sonra zevce-i mezbûre Nâfi'a hanım meclis-i şer'den tagayyüb edip hiçbir vechle celb ü ihzârı kâbil olmadığından Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye'nin bin sekiz yüz otuz dördüncü mâddesine tatbîkan şâhidân-i mezbûrân Osmân ve Alî ağalardan her biri İstanbul'da ve Câmcı Alî Mahallesi İmâmı Hâfız Mehmed Efendi ibn Hasan ibn İbrâhîm ve muhtâr-i evveli Alî Rızâ Efendi ibn Ömer Tâhir ibn Abdullâh ve muhtâr-i sânîsi Mehmed Makbûl Efendi ibn Abdullâh nâm kimesnelerden usûl-i mevzû'asına tatbîkan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri mahalle-i mezkûre ahâlîsinden ve Şûrâ-yi Devlet İstînâf Kalemi hulefâsından rif'atlü Neş'et Bey ibn Alî Rızâ ibn Abdurrahmân ve Tophâne-i Âmire Harîk Tulumbacı Müdîri Mehmed Efendi ibn Abdullâh ibn Mehmed ve gazinocu Cemâl Efendi ibn Emîn ibn Abdullah ve kahveci Osman Ağa ibn Mustafâ ibn Ahmed ve haffâf esnâfından Hüseyin Ağa ibn Osman ibn Hüseyin nâm kimesnelerden alenen lede't-tezkiye adl ve mabkûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr

müdde‘î-i mezbûr Hüseyin Hüsnî Efendi ihtiyâten alâ-tarîki’l-iştihâr ber-nehc-i şer‘î ba‘de’l-halef ve’l-hukm bu sûretde zevce-i mezbûrenin muhâlün-bih meblağ-i merkûm iki yüz yetmiş yedi aded tâm yüzlük mecîdî altınının emsâlini mûhâlün-‘aleyh müdde‘î-i mezbûr Hüseyin Hüsnî Efendi’ye bi’l-verâse vâzı‘atü’l-yed olduğu zevci müteveffâ-yi mezbûr İsmâ‘îl Es‘ad Efendi’nin tereke-i vâfiyesinden edâ ve teslîmi iktizâ eylediği tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse-mi’e ve elf.

Sahîfe 31

Numero 68, Nafaka i‘lâmı, Kâtibi Kemâleddîn Efendi

Medîne-i Üsküdar’da Mîrâhor Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Fâtıma Mü’eddeb Hanım ibnet-i Alî Efendi medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde zevc-i mutallıkı mahalle-i mezkûrede sâkin marangoz esnâfından Ahmed Efendi ibn Selîm muvâcehesinde mezbûr Ahmed Efendi beş yüz guruş mihr-i mu‘accel ve beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyeleriyle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâmdan beş buçuk ay mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile beni tatlîk etmekle mezbûrun zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkım olan cem‘an bin bir guruşdan mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm beş yüz guruşdan meccânen fârig ve mutâlebesine müte‘allıka da‘vâdan dahi zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Efendi’nin kabûlü hâvî zimmetini ibrâ ve sahîh-i şer‘î ile ibrâ ve ıskât etmemle mâ‘adâ alacağım olan mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm beş yüz bir guruşu hâlen bana edâya ve mezbûrun firâşından hâsıl ve hâlen batnımda mevcûde tahmînen beş aylık hamlim olmakla vaz‘-i haml ile iddetim inkızâsına değin beni infâka zevc-i mutallıkım mezbûr Ahmed Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde zevc-i mutallık mezbûr Ahmed Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince mihr-i mü’eccel meblağ-i merkûm beş yüz bir guruşu hâlen ve vaz‘-i haml ile iddeti inkızâsına değin işbu târîh-i i‘lâmdan i‘tibâren bi’t-terâzî farz ü takdîr olunup nafakası çün harc ü sarfa ve lede’l-hâce istidâneye ve inde’z-zafer zevc-i mutallıkı mezbûr üzerine rücû‘a kıbel-i şer‘den izn verilen beher şehr altmış guruşu dahi hîn-i istihkâkda müdde‘iye-i mezbûre Fâtıma Mü’eddeb Hanım’a edâ ve teslîme zevc-i mutallıkı mezbûr Ahmed Efendi’ye

tenbîh olunduğu tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-‘işrîn min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 69, Eşyâ i‘lâmı, Kâtibi Bedri Efendi

Ma‘rûz-i dâ‘î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi civârında Tuğlacı Elhâc Mustafâ Efendi Mahallesi’nde kâ’in sa‘âdetlü Ahmed Paşa hazretlerinin bağ köşkünde sâkine Ferîde Hanım ibnet-i el-merhûm Sâmih Paşa tarafından zikr-i âtî husûsda istid‘â ve ahz ü kabza vekîl olduğu yedinde olup bin üç yüz on dört sene-i Hicriyyesi şehr-i Rebî‘ulevvel’inin beşinci günü târîhiyle müverraha hâlen Ahî Çelebi Mahkemesi Nâ’ibi fazîletlü Alî Atâ’ullâh Efendi’nin imzâ ve hatmini hâviye ve zahrı mührü mutâbık ve me’âli vekâlet-i mezkûreyi beyândan ibâret idüğü deyu Fetvâhâne-i Âlî’den tahşiye ve temhîr buyurulan şâ’ibe-i tezvîr ü tasnî‘den sâlim ve bilâ-beyyine mazmûnuyla amel câ’iz senedât-i şer‘iyyeden işbu mübrez bir kıt‘a hüccet-i şer‘iyye ile vekâleti sâbit olan İstanbul’da Kapan-i Dakîk kurbünde Hâce Halîl Attâr Mahallesi’nde sâkin ve da‘vâ vekîllerinden Hâfız İbrâhîm Efendi ibn Elhâc Mustafâ medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde müvekkile-i mezbûrenin zevc-i dâhili olup medîne-i mezkûreye tâbi‘ İstavros Mahallesi dâhilinde Nakkâş nâm mahalde sâkin mülgâ Muhâcirîn Komisyonu a‘zâsından Behçet Bey ibn el-merhûm Hilmî tarafından kezâlik husûs-i âtiyü’l-beyânda vekîl-i müseccel-i şer‘îsi İstanbul’da Ayasofya civârında sâkin da‘vâ vekîllerinden Mehmed Ârif Efendi ibn Mehmed Tâhir muvâcehesinde müvekkilem zevce-i mezbûre Ferîde Hanım’ın müstakilleten mâli olup zevci müvekkil-i mezbûr Behçet Bey’in nezdinde olan mecmû‘u üç bin altı yüz elli bir guruş kıymetli Trablus kumâşından biri beyâz, digeri fu (?) rengi iki anterî me‘a ceket ve iki bürümcek anterî ve bir penbe atlâs anterî ve bir kırmızı kurdela anterî ve Haleb tüllerinden biri beyâz ve digeri limon küfü ve âheri şatranclî üç anterî ve Haleb tüllerinden biri penbe ve digeri kırmızı iki yorgan ve bir sarı gezî üzerine pul işlemeli anterî ve üç hamânın (?) beyâz ve kırmızı ipekli hammâm havlusu ve beyâz keten yedi hammâm havlusu ve iki fenoli (?) keten döşek çârşebi ve biri bürümcek digeri bez iki döşek çârşebi ve bir tenteli karyola çârşebi ve tenteli minder örtüsü ve altı tenteli müdevver masa örtüsü ve penbe memlû dört yüz yastığı ve bir Trablus ihrâmı ve bir gazmir hırka ve bir kazak işlemeli mâ’î

yünlü seccâde ve altı bez gömlek ve bir billur kutu ve bir eşyâ (?) yorgan ve penbe memlû iki şilte ve biri yemenî ve digeri astar iki yorgan ve bir kanaviçe yastık ve bir battâniye ve bir halı seccâde ve bir kumâş yorgan ve bir sagîr kece ve bir mikdâr penbeyi mevcûd ise bi-a‘yânihâ müstehlek ise ba‘de’s-sübût kıymetleri olan meblağ-i mecmû‘-i merkûm üç bin altı yüz elli bir guruşu zımânen müvekkilem zevce-i mezbûre Ferîde Hanım için hâlen bana edâ ve teslîme zevc-i müvekkil-i mezbûr Behçet Bey’e izâfetle vekîl-i mezbûr Mehmed Ârif Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-vekâle da‘vâ ettikde vekîl-i mezbûr Mehmed Ârif Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i meşrûh üzere olup eşyâ-i mütekavvime-i muharrere-i mezkûreler zevce-i müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım’ın mâli olarak müvekkili zevc-i mezbûr Behçet Bey’in yedinde bi-a‘yânihâ mevcûd idüğünü bi’l-vekâle tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince eşyâ’-i mütekavvime-i muharrere-i mezkûreleri bi-a‘yânihâ zevce-i müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım için vekîl-i mezbûr Hâfız İbrâhîm Efendi’ye hâlen edâ ve teslîme zevc-i müvekkil-i mezbûr Behçet Bey’e izâfetle vekîl-i mezbûr Mehmed Ârif Efendi ilzâm olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. El-emrü li-men lehü’l-emr. Fî gurreti Recebi’l-Ferd sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 32

Numero 70, İkrâr i‘lâmı, Kâtibi Mu‘âvin Efendi

Tahakkuk-i özr-i şer‘îye binâ’en husûs-i âtiyü’l-beyânın mahallinde ketb ü tahrîri çün cânib-i şerî‘at-i garrâdan bi’l-iltimâsıyla me’zûnen bi’l-hükm irsâl olunan Başkâtib Mu‘âvini mekremetlü Es-Seyyid Mehmed Ârif Efendi ibn el-müteveffâ Ömer Efendi Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde Ceviz Sokağı’nda kâ’in on altı numero ile mürakkam menzile varıp cerîde-i nâsda muharrerü’l-esâmî kesân muvâcehelerinde akd-i meclis-i şer‘-i âlî ettikde menzil-i mezkûrda müsâfiren mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden timür tüccârânından Agop Efendi İnâyetyan veled-i Oseb meclis-i ma‘kûd-i mezkûrda menzil-i mezkûrda mütemekkine teb‘a-i devlet-i müşârun ileyhânın millet-i merkûmesi nisvânından şahsı kesân-i merkûmûn ta‘rîfleriyle mu‘arrefe Martuk veled-i[1019] Kabol

[1019] Adı geçen şahsın kadın olması ile birlikte “veled-i” ifadesinin kullanılmış olmasının, kâtibin yazım hatasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

muvâcehesine merkûme Martuk zimmetinde bundan akdem mâlimden ve yedimden iktirâz ve ahz ü kabûl ve umûruna sarfla istihlâk eylediği otuz aded tâm yüzlük mecîdî altını alacak hakkım olmakla meblağ-i merkûm otuz aded tâm yüzlük mecîdî altınının emsâllerini bana edâ ve teslîme merkûm Martuk'a tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde merkûme Martuk dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi-tamâmihâ tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince mûcib-i ikrârihi meblağ-i merkûm otuz aded tâm yüzlük mecîdî altınlarının emsâllerini müdde'î-i merkûm Agop Efendi'ye edâ ve teslîme merkûme Martuk'a hükm ü tenbîh eylediğini kâtib-i mûmâ ileyh mahallinde ketb ü tahrîr ve ma'an mürsel ümenâ'-i şer'le meclis-i şer'a gelip alâ-vukû'a inhâ etmeğin ba'de't-tenfîz i'lâm olundu. Fi'l-yevmi'l-'âşir min Şevvâli'l-Mükerrem sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 71, Hükm-i gıyâbî i'lâmı, Kâtibi Küçük Haydar Efendi

Ma'rûz-i dâ'î-i kemîneleridir ki;

Makâm-i Meşîhat-i Ulyâ'ya bi't-takdîm emr ü havâle buyurulan işbu istid'â sâhibi Medîne-i Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi'nde sâkin Asâkir-i Hazret-i Şâhâne kolağalarından izzetlü Cemîl Bey ibn Süleymân tarafından zikr-i âtî husûsda taleb ü da'vâ ve ahz ü kabza vekâlet-i mutlaka-i sahîha-i şer'iyye ile vekîl-i müseccel-i şer'îsi Muhyiddîn Bey ibn Ahmed medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i şerîf-i enverde mahalle-i mezkûrede sâkine Hanîfe Rukiyye Hanım ibnet-i Süleymân tarafından yedinde olup bin üç yüz on dört senesi Muharremü'l-Harâm'ının dördüncü günü târîhiyle müverraha ve ol târîhde Mahmûd Paşa Nâ'ibi bulunan Kasîdecizâde fazîletlü Es-Seyyid Mehmed Nûrî Efendi'nin imzâsıyla mümzâ ve mührüyle memhûr ve hâmişi Fetvâhâne-i Âlî'den mührü mutâbık ve me'âli ber-vech-i muharrer vekâlet-i mezkûre beyânından ibâret idüğü deyu tahşiye ve temhîr buyurulan şâ'ibe-i tezvîr ü tasnî'den sâlim ve mazmûnuyla amel câ'iz olur bir kıt'a vekâlet hücceti mantûkunca zikr-i âtî husûsda husûmet ve redd-i cevâba münferiden ve müctemi'an icrâ-yi vekâlet etmek üzere vekîlleri Dersa'âdet da'vâ mümeyyizlerinden fazîletlü Mehmed Edîb Efendi ibn Abdullâh ve Süleymân Münîr Efendi ibn Hasan Tahsîn'den ancak mûmâ ileyh Süleymân Münîr Efendi muvâcehesinde müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım bin üç yüz dokuz sene-i Rûmiyesi Eylül'ünün yirminci günü

müvekkilim mûmâ ileyh Cemîl Bey'in mâlinden ve yedinden istikrâz ve ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk eylediği yetmiş beş aded lira-yi Osmânî'yi müvekkilim mûmâ ileyhe edâ etmeyip elyevm müvekkil-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım zimmetinde müvekkilim mûmâ ileyhin alacak hakkı olmakla meblağ-i merkûm yetmiş beş aded bütün yüzlük Mecîdî altınlarının emsâlleriyle müvekkilim mûmâ ileyhin müstakillen yedinde mâli olup bi-tarîki'l-vedî'a müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım'a li-ecli'l-hıfz îdâ' ve teslîm ol dahi müvekkilim mûmâ ileyh Cemîl Bey'in yedinden istîdâ' ve teslîm ve kabz eylediği iki bin guruş kıymetli tek taşlı bir lâl yâkût yüzük ve bin beş yüz guruş kıymetli bir altın koyun sâ'ati me'a kordon ve bin ve bin guruş kıymetli yürek şeklinde bir gravatı dahi elyevm müvekkilim mûmâ ileyhe teslîm etmekle su'âl olunup zikrleri mesbûk bir yüzük ve bir sâ'at me'a kordon ve bir gravatı mevcûd ise aynen ve müstehlek ise müvekkilim mûmâ ileyh Cemîl Bey için yevm-i kabzda kıymet-i mezkûreleri olan cem'an dört bin beş yüz guruşu hâlen bana edâ ve teslîme müvekkile-i mûmâ ileyhâya izâfetle vekîl-i mûmâ ileyh Süleymân Münîr Efendi'ye kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi'l-vekâle da'vâ ettikde vekîl-i mûmâ ileyh Süleymân Münîr Efendi dahi cevâbında müdde'î-i vekîl-i mûmâ ileyhin ber-vech-i muharrer bi'l-vekâle müdde'âsını külliyen inkâr etmekle-

Sahîfe 33

-müdde'î-i vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey'den ber-vech-i muharrer yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altını karz müdde'âsıyla zikrleri sebkat eden bir yüzük ve bir sâ'at me'a kordon ve bir gravat müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda mezbûr Süleymân Efendi meclis-i şer'den gaybûbet edip müdde'î-i vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey müvekkilinin hukûkunun i'lâma rabtı istid'âsında bulunduğuna binâ'en müdde'î-i vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey'in talebiyle müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım'ın zikr-i âtî husûsda li-ecli'l-muhâkeme yevm-i mu'ayyende hâzır bulunmak üzere mahkemeye mahsûs varaka-i da'vetiyye ile ayrı ayrı günlerde def'a mahkemeye da'vet olunmuş ise de mahkemeye gelmekden ve vekîl-i şer'î göndermekden imtinâ' etmekle yine müdde'î-i vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey'in talebiyle ta'lîk olunan günde bizzât veyâ tarafından bir vekîl-i şer'î göndermekden vekîl-i şer'î hâzır bulunmak ve aks-i hâlinde Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye'nin bin sekiz yüz on dördüncü mâddesi

mûcibince vekîl-i musahhar nasb [ü] ta‘yînle gıyâben muhâkeme ve hükm olunacağı ihtârnâme ile dahi ihtâr olundukda da‘vet-i mezkûreye icâbet etmediğinden müvekkilin mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım’ın hukûkunu muhâfazaya Mecelle-i Ahkâm-i Adliyye’nin mâdde-i mezkûresine tevfîkan kabûlüne mukârin vekîl-i musahhar nasb ü ta‘yîn olunup vekâlet kabûl eden ümenâdan Mehmed Efendi ibn Mustafâ muvâcehesinde mûmâ ileyh Muhyiddîn Bey ber-minvâl-i meşrûh da‘vâ ettikde vekîl-i musahhar-i mezbûr Mehmed Efendi dahi cevâbında müdde‘î-i vekîl-i mûmâ ileyhin ber-vech-i muharrer müdde‘âsını külliyen inkâr etmekle müdde‘î-i vekîl-i mûmâ ileyh Muhyiddîn Bey’den ber-vech-i muharrer bi’l-vekâle müdde‘âlarına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri Üsküdar’da Selmân Ağa Mahallesi’nde sâkinler Asâkir-i Hazret-i Şâhâne’den muharrec Mûsâ Efendi ibn Emîn ve kunduracı esnâfından Sâlih Efendi ibn Hasan nâm kimesneler li-ecli’l-istişhâd meclis-i şer‘a hâzırân olup eserü’l-istişhâd fi’l-hakîka müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım ile müvekkile-i mezbûr Cemîl Bey me‘an üç yüz dokuz sene-i Rûmiyesi Eylül’ünün yirminci günü Üsküdar’da Yeniçeşme’de kâ’in kunduracı dükkânına geldikleri esnâda müvekkil-i mezbûr Cemîl Bey’in mâlinden mezbûre Hanîfe Rukiyye Hanım’a Hanım’a cihet-i karz olarak bâ senedâd yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altını ikrâz ve teslîm ve müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım dahi bizim huzûrumuzda iktirâz ve kabz eyledi biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku’l-lafz ve’l-ma‘nâ bi’l-muvâcehe edâ’-i şehâdet-i şer‘iyye etmeleriyle şâhidân-i mezbûrândan her biri mahalleleri imâmı Hâfız Mehmed Ârif Efendi ibn İbrâhîm ve muhtâr-i sânîsi Elhâc Şevkî Efendi ibn Hasan’dan evvelen usûl-i mevzû‘asına tatbîkan bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba‘dehû şâhidân-i mezbûrândan her biri mahalle-i mezkûre ahâlîsinden kırâ’âthâneci Rüşdî Efendi ibn Halîl ve Zabtiye çavuşânından Cemâl Efendi ibn İsmâ‘îl ve Reji İdâresi Taharrî me’mûrlarından Edhem Ağa ibn Elhâc Mehmed ve Üsküdar Telgrafhânesi Muhâbere me’mûrlarından Rızâ Efendi ibn Hasan’dan bi’l-muvâcehe alenen lede’t-tezkiye adl ve makbûlü’ş-şehâde idükleri ihbâr olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm yetmiş beş aded bütün yüzlük mecîdî altının emsâllerini müvekkil-i mezbûr Cemîl Bey için vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey’e edâ ve teslîme gâ’ibe müvekkile-i mezbûre Hanîfe Rukiyye Hanım’a izâfetle vekîl-i mezbûr Mehmed Efendi kıbel-i şer‘den ba‘de’l-hükm ve’t-tenbîh mâ‘adâ vekîl-i mezbûr Muhyiddîn Bey zikrleri mürûr eden iki bin guruş kıymetli bir tek taşlı lâl yâkût yüzük

ve bin beş yüz guruş kıymetli bir altın sâ‘at me‘a kordon ve bin guruş kıymetli yürek şeklinde bir gravat müdde‘âsına mutâbık beyyine taleb olundukda aslâ şâhidim yoktur deyu ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip tâlib-i tahlîf olmakla bu sûretden müvekkile-i mûmâ ileyhâ Hanîfe Rukiyye Hanım’ın bi’l-muvâcehe ber-nehc-i şer‘î tahlîf olunması iktizâ eylediği tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’l-yevmi’l-hâmis ve’l-‘işrîn min şehri Ramazâni’l-Mübârek sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 72, Mihr-i mu‘accel hükmü, Kâtibi Haydar Efendi

Ma‘rûz-i dâ‘î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Ca‘fer Ağa Mahallesi’nde sâkine ve zâtı mu‘arrefe Hadîce Hanım’ın pederi ve tarafından zikr-i âtî husûsda istid‘â ve ahz ü kabza vekîl-i müseccel-i şer‘îsi mahalle-i mezkûre imâmı Mehmed İzzet Efendi ibn Nûh medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde karye-i mezkûrede Osmân Ağa Mahallesi’nde sâkin Dersa‘âdet İstînâf Mahkemesi Hukûk ketebesinden Hâfız Selmân Efendi ibn Âsım muvâcehesinde mezbûr Hâfız Selmân Efendi otuz beş aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mu‘accel ve otuz aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle kızım müvekkile-i mezbûre-

Sahîfe 34

-Hadîce Hanım’ın zevc-i dâhili olup lâkin kızım zevce-i müvekkile-i mezbûre Hadîce Hanım’ın zevci Hâfız Selmân Efendi zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh mihr-i mu‘accel-i mezkûr alacak hakkı olan otuz beş aded yüzlük mecîdî altınını henüz edâ etmemekle su’âl olunup mihr-i mu‘accel-i mezkûr otuz beş aded yüzlük mecîdî altınını zevcesi kızım müvekkile-i mezbûre Hadîce Hanım için hâlen bana edâya zevc-i mezbûr Hâfız Selmân Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-vekâle da‘vâ ettikde mezbûr Hâfız Selmân Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i meşrûh üzere olup mihr-i mu‘accel meblağ-i merkûm otuz beş aded yüzlük mecîdî altını zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı müvekkile-i mezbûre Hadîce Hanım’a elyevm zimmetinde sahîhan deyni olduğunu tayi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin alâ-mûcibi-ikrâr mihr-i mu‘accel mezkûr otuz beş aded yüzlük mecîdî altınını zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı müvekkile-i mezbûre Hadîce Hanım için vekîl-i mezbûr Mehmed İzzet

Efendi'ye hâlen edâ ve teslîmiyle zevc-i mezbûr Hâfız Selmân Efendi ilzâm olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. El-emrü li-men le-hü'l-emr. Fi'l-yevmi's-sânî aşer min Şevvâli'l-Mükerrem sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 73, İkrâr i'lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Moda Câddesi'nde kâ'in on sekiz numerolu dükkânda mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden manifaturacı esnâfından İstavri veled-i Ver'ûmid medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede Moda Câddesi'nde on numerolu hânede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın Ermeni Katoliği milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'den zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ile sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Maryem ve Lui ve Roza ve Takohi'ye münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'u'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra sıgâr-i merkûmûnun anaları ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri şahsı mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel bi'l-asâle ve bi'l-vesâye muvâcehesinde müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında işbu târîh-i i'lâmdan üç sene mukaddem ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği cins ve fi'âtı beynimizde ma'lûm manifatur[a] esmânından iki bin beş yüz doksan sekiz guruş alacak hakkım olup meblağ-i merkûm iki bin beş yüz doksan sekiz guruş bana deyni olduğu işbu târîhden bir sene mukaddem hayâtında müste'ciren mütemekkin olduğu menzilinde mahzar-i şühûdda tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf dahi etmekle ol vechle meblağ-i merkûm bana deyni olup meblağ-i merkûm hayâtında merkûm Antuvan Ebdal bana kable'l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm iki bin beş yüz doksan sekiz guruşu zevce ve vasiy-yi merkûme Gabriyel'in vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal'den bana teslîme zevce ve vasiy-yi merkûme Gabriyel'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde ol dahi cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde'î-i merkûm İstavri'den ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkinler teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden aşçı esnâfından İstimat veled-i Nikoli ve esnâf-i merkûmeden Semayendi veled-i Nikoli nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a gelip hâzırân olup eserü'l-istişhâd müteveffâ Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında

işbu târîhden bir sene mukaddem Kadı Karyesi'nde Moda'da müste'ciren mütemekkin olduğu menzilde işbu müdde'î-i merkûm İstavri veled-i Ver'ûmid'e manifatur[a] semeninden iki bin beş yüz doksan sekiz guruşu zimmetinde deyni olduğunu ikrâr ü i'tirâf etti, biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i edâ'-i şehâdet ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân karye-i mezkûrede Aya Eftemya Kilisesi kethüdâları Anastaş veled-i Yorgi ve Hristo veled-i Mihal'den usûl-i mevzû'asına tatbîkan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden Hristo veled-i Mihal ve sütçü İstavri veled-i Mihal ve Yorgi veled-i Yani ve yorgancı Hristo veled-i Diyonisi nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr müdde'î-i merkûm İstavri yemîn etmeğin mûcibince meblağ-i merkûm iki bin beş yüz doksan sekiz guruş tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm İstavri'ye edâ ve teslîme vasiy-yi merkûme Gabriyel'e tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin aşer min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 74, İkrâr i'lâmı, Kâtibi mûmâ ileyh

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi'nde Moda Câddesi'nde yirmi dokuz numerolu dükkânda mütemekkin teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden kassâb esnâfından Panayot veled-i İstifan medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i hatîrde karye-i mezkûrede mütemekkin iken bundan akdem fevt olan teb'a-i devlet-i müşârun ileyhânın Ermeni Katoliği milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'in verâseti her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Ermeni Katoliği milleti zükûr ve inâsından zevce-i metrûkesi Gabriyel bint Levi ve sulbî sagîr oğlu Levi ve sulbiye sagîre kızları Lui ve Maryem ve Takohi ve Roza'ya münhasıra olduğu bi'l-ihbâr lede'ş-şer'u'l-enver zâhir ü mütehakkık oldukdan sonra şahsı mu'arrefe zevce-i merkûme Gabriyel nefsinden bi'l-asâle evlâdı sıgâr-i merkûmûnun bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri olmakla bi'l-vesâye muvâcehesinde müteveffâ-yi merkûm Antuvan Ebdal sağlığında işbu târîhden-

Sahîfe 35

-iki sene mukaddem mâlimden ve yedimden iştirâ ve kabz eylediği vezne ve fî'âtı beynimizde ma'lûm lahm esmânından dört yüz elli guruş alacak hakkım olup meblağ-i merkûm dört yüz elli guruş bana zimmetinde deyni olduğu işbu târîh-i mezkûrdan bir sene mukaddem kendi hânesinde mahzar-i şühûdda ikrâr ü i'tirâf dahi ettikden sonra meblağ-i merkûmu bana hayâtında kable'l-edâ ber-vech-i muharrer fevt olmakla meblağ-i merkûm dört yüz elli guruşu zevce ve vasiy-yi merkûme Gabriyel'in vâzı'atü'l-yed olduğu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan bana teslîme vasî ve asîl-i merkûme Gabriyel'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde merkûme Gabriyel cevâbında külliyen inkâr etmekle müdde'î-i merkûm Panayot'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda her biri karye-i mezkûrede mütemekkin şahs-i müteveffâ-yi merkûmu bilirler her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden ve aşçı esnâfından Semayendi veled-i Nikoli ve İstemat veled-i diger Nikoli nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup eserü'l-istişhâd müteveffâ Antuvan Ebdal veled-i Ohannes sağlığında işbu târîhden bir sene mukaddem Moda'da mütemekkin olduğu menzilde işbu müdde'î-i merkûm Panayot veled-i İstefani'ye lahm semeninden dört yüz elli guruş zimmetinde deyni olduğunu bizim yanımızda ikrâr etti biz bu husûsa bu vech üzere şâhidiz şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ bi'l-muvâcehe ber-nehc-i şer'î edâ'-i şehâdet ettiklerinden sonra şâhidân-i merkûmân karye-i mezkûrede kâ'in Aya Eftemya Kilisesi Kethüdâsı Anastaş veled-i Yorgi ve Hristo veled-i Mihal usûl-i mevzû'asına tatbîkan evvelâ bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû her biri teb'a-i Devlet-i Aliyye'den Hristo veled-i Mihal ve sütçü İstavri veled-i Mihal ve Yorgi veled-i Yani ve yorgancı Hristo veled-i Diyonisi nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye makbûlü'ş-şehâde idükleri ba'de'l-ihbâr müdde'î-i merkûm Panayot yemîn etmeğin mûcibince meblağ-i merkûm dört yüz elli guruşu tereke-i vâfiye-i müteveffâ-yi merkûmdan olmak üzere müdde'î-i merkûm Panayot'a edâ ve teslîme vasiy-yi merkûme Gabriyel'e tenbîh olunduğu tescîl ve i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâmin aşer min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 75, İkrâr i‘lâmı, Kâtibi Ârif Efendi

Medîne-i Üsküdar’a tâbi‘ Kadı Karyesi’nde Osmân Ağa Mahallesi’nde mütemekkin teb‘a-i Devlet-i Aliyye’nin Ermeni milletinden ve zikr-i âtî sagîrânın babaları ve velîleri Melikman Efendi veled-i Serdit medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i hatîrde karye-i mezkûrede mütemekkine teb‘a-i devlet-i müşarun ileyhânın millet-i merkûmesi nisvânından şahsı mu‘arrefe Herika bint Kigork muvâcehesinde merkûme Herika’nın li-ebeveyn kız karındaşı olup bundan akdem fevt olan Verzine bint el-merkûm Kigork sağlığında zevcem olup hâl-i zevciyyet beynimizde kâ’im iken benim firâşımdan hâsıllar ve zevcem müteveffât-i merkûmeden mütevellidler ve bi-hakki’l-velâ taht-i terbiyemde bulunan on bir yaşında oğlum Kirkor ve on üç yaşında kızım Enigi’yi merkûme Herika fuzûlî ve bi-gayri-hakkın hafiyyen ahz edip kendi hânesinde iskân edip vaz‘-i yed eder su’âl olunup evlâdım sagîrân-i merkûmândan keff-i yed birle bana teslîme merkûme Herika’ya tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-velâye da‘vâ ettikde merkûme Herika dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin mûcibince sagîrân-i merkûmân Kirkor ve Enigi babaları ve velîleri müdde‘î-i merkûm Melikman Efendi’ye teslîme merkûme Herika’ya tenbîh olunduğu tescîl ve i‘lâm olundu. Fi’r-râbi‘ aşer min Şa‘bâni’l-Mu‘azzam sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Numero 76, On üç lira-yi Osmânî hükm –Tenbîh olundu–, Kâtibi Başkâtib

Medîne-i Üsküdar’da İhsâniye Mahallesi’nde sâkine zâtı ta‘rîf-i şer‘î ile mu‘arrefe zenciye Kadem Hayr Kadın ibnet-i Abdullâh medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘-i münîrde mahalle-i mezkûre ahâlîsinden olup Mısr-i Kâhire Komiseri devletlü Gâzî Ahmed Muhtâr Paşa hazretlerinin yâverlerinden olup bin üç yüz on üç senesi Şa‘bânü’l-Mu‘azzam’ının yirmi sekizinci ve sene-i Rûmî-i Mâlî bin üç yüz on bir senesi Kânûn-i Sânî’sinin beşinci günü vefât eden Asâkir-i Hazret-i Şâhâne Topçu binbaşılarından İsmâ‘îl Bey ibn Yûsuf ibn Abdullâh’ın verâseti zevce-i menkûha-i metrûkesi Memdûha Hanım ibnet-i sa‘âdetlü Mustafâ Mâhir Bey ve vâlidesi Havvâ Hanım ibnet-i Halîl ve zevce-i mûmâ ileyhâdan mütevellidler sulbiye kerîmeleri Besîme ve Lübbiye ve Nebiyye Hanım hanımlar ve li-ebeveyn e[r] karındaşı Mehmed Alî Efendi’ye münhasıra olduğu bi’l-ihbâr lede’ş-şer‘u’l-enver zâhir ü mütehakkık

oldukdan sonra sagîrât-i mezbûrât Besîme ve Lübbiye ve Nebiyye Hanım'ın vâlideleri ve bâ-hüccet-i şer'iyye vasîleri zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe zevce-i mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım muvâcehesinde merhûm-i mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey hayâtında Dersa'âdet'de bulunduğu esnâda mâlimden ve yedimden ikrâz ve ahz ü kabz ve umûruna sarfla istihlâk eylediği üç aded lira-yi Osmânî ile müddet-i ma'lûmede aşçılık ücretinden müterâkim zimmetinde alacak hakkım olan on aded lira-yi Osmânî-ki cem'an on üç aded lira-yi Osmânî alacak hakkım olmakla hakk-ı meblağ-i merkûm on üç aded lira-yi Osmânî bana zimmetinde deyni olduğunu bin üç yüz on üç senesi Cemâziyelevvel'inin on beşinci ve bin üç yüz on bir sene-i Rûmî Teşrîn-i Evvel'inin yirmi birinci günü medîne-i mezkûrede-

Sahîfe 36

-kâ'inpederi sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey'in konağında mahzar-i şühûdda ikrâr ü i'tirâf dahi etmekle ol vechle meblağ-i merkûm on üç aded lira-yi Osmânî'yi müteveffâ-yi mezbûr İsmâ'îl Bey bana kable'l-edâ vefât edip terekesine dahi zevcesi vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vâzı'u'l-yed olmakla meblağ-i merkûm on üç aded lira-yi Osmânî'yi tereke-i müteveffâ-yi mezbûrdan bana edâya zevce ve vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde zevce [ve] vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım dahi cevâbında tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhe bi'l-verâse ve bi'l-vesâye vaz'-i yedini ikrâr mâ'adâ müdde'iye-i mezbûrenin ber-vech-i muharrer müdde'âsını külliyen inkâr etmekle müdde'iye-i mezbûre zenciye Kadem-Hayr Kadın'dan ber-vech-i muharrer müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda zikr olunan İhsâniye Mahallesi'nde sâkinler merhûm-i mûmâ ileyhin kâ'inpederi mûmâ ileyh sa'âdetlü Mustafâ Mâhir Bey ibn Tâhir ibn Osmân ve mûmâ ileyh Mustafâ Mâhir Bey'in li-ebeveyn birâderi İtfâ'iye Alayı Sancakdârı Yüzbaşı Süreyyâ Bey ibn el-mezbûr Tâhir ibn el-mezbûr Osmân nâm kimesneler li-ecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hâzırân olup istişhâd olunduklarında müteveffâ-yi mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey ibn Yûsuf ibn Abdullâh hayâtında ve kemâl-i akl ü sıhhatinde bin üç yüz on üç senesi Cemâziyelevvel'inin on beşinci ve bin üç yüz on bir sene-i Rûmî Teşrîn-i Evvel'inin yirmi birinci günü medîne-i mezkûrede İhsâniye Mahallesi'nde kâ'in konakta müdde'iye-i mezbûre zenciye Kadem

Hayr Kadın'a zimmetinde on üç aded lira-yi Osmânî deyni olduğunu bizim huzûrumuzda ikrâr ü i'tirâf eyledi, bizler bu husûsa bu vech üzere şâhidleriz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttefiku'l-lafz ve'l-ma'nâ edâ'-i şehâdet-i şer'iyye ettikden sonra şâhidân-i mûmâ ileyhimâ mahalleleri imâmı Abdülfettâh Efendi ibn Halîl İbrâhîm ve muhtâr-i evveli Elhâc Edhem Efendi ibn Hüseyin ve muhtâr-i sânîsi Elhâc Hâfız Mehmed Efendi ibn Ahmed nâm kimesnelerden evvelen usûl-i mevzû'asına tatbîkan bâ-varaka-i mestûre sırran ve ba'dehû ketebeden İsmet Bey ibn Vasfî ve Duhânî İsmet Bey ibn Şâkir ve Telgraf Muhâbere Me'mûru Rızâ Bey ibn Hasan Sabrî nâm kimesnelerden bi'l-muvâcehe alenen lede't-tezkiye adl ve makbûlü'ş-şehâde idükleri ihbâr olunup şehâdetleri makbûl olmağın müdde'iye-i mezbûre zenciye Kadem Hayr Kadın tahlîf olunmağın mûcibince meblağ-i merkûm on üç aded lira-yi Osmânî'yi vâzı'u'l-yed olduğu tereke-i müteveffâ-yi mûmâ ileyhden müdde'iye-i mezbûre zenciye Kadem-Hayr Kadın'a edâ ve teslîme asîl-i vasiy-yi mûmâ ileyhâ Memdûha Hanım'a tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis min Recebi'l-Ferd sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Numero 77, İtâ'at i'lâmı, Kâtibi Mustafâ Efendi

Medîne-i Üsküdar'da Hâce Hesnâ Hâtun Mahallesi'nde sâkin kahveci esnâfından Mehmed Sâdık Bey ibn Osmân medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olup Mahmiyye-i İstanbul'da Yazıcı Mahallesi'nde sâkine zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe Hayriye Hanım ibnet-i Hasan muvâcehesinde mezbûre Hayriye Hanım ma'lûmü'l-mikdâr mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm iken işbu târîh-i i'lâmdan üç sene mukaddem talâk-i vâhid-i bâin ile mezbûreyi tatlîk edip ba'dehû ma'lûmü'l-mikdâr mihr-i mü'eccel-i sâniye tesmiyesiyle yine mezbûreyi tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâm olup lâkin zevcem mezbûre Hayriye Hanım bana itâ'at ve hukûk-i zevceyne ri'âyet etmemekle su'âl [olunup] galak ü merâfıkı başka müstakillen mutasarrıf olduğum zikr olunan Hâce Hesnâ Hâtûn Mahallesi'nde yüz yirmi dört numerolu menzilime gelip bana itâ'at ve hukûk-i zevceyne mürâ'ât etmek üzere zevcim mezbûre Hayriye Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunmak matlûbumdur deyu da'vâ ettikde mezbûre Hayriye Hanım dahi cevâbında müdde'î-i mezbûre Sâdık

Bey'in ma'lûmü'l-mikdâr mihr-i mü'eccel-i sânî tesmiyesiyle elyevm zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olduğunu ikrârından başka menzil-i mezkûrun galak ü merâfıkı başka olup her vechle mesken-i şer'î idüğünü ikrâr ü i'tirâf etmeğin mûcibince ber-mûceb-i ikrâr menzil-i mezkûre kendisi dahi müdde'î-i mezbûr Sâdık Bey'e ri'âyet ve hukûk-i zevceyne ri'âyete mezbûre Hayriye Hanım'a kıbel-i şer'den tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. El-emrü li-men lehü'l-emr. Fi'l-yevmi's-sâbi' min Recebi'l-Mürecceb sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Sahîfe 37

Numero 78, İ'lâm – Edâya tenbîh –, Kâtibi Haydar Efendi

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' Kadı Karyesi civârında Zühdî Paşa Mahallesi'nde sâkine zâtı mu'arrefe Hadîce Nâyâb Hanım ibnet-i Mutî' Efendi tarafından zikr-i âtî husûsda istid'â ve ahz ü kabza vekîl-i müseccel-i şer'îsi medîne-i mezkûrede Kadı'asker Ahmed Efendi Mahallesi'nde sâkin Mahmûd Hilmî Efendi ibn Muhtâr medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde müvekkile-i mezbûrenin zevc-i dâhili olup karye-i mezkûrede Osmân Ağa Mahallesi'nde sâkin Hammâmî Alî Rızâ Bey ibn Mehmed Tâhir muvâcehesinde mezbûr Alî Rızâ Bey dört bin guruş mihr-i mu'accel dört bin bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle müvekkilem mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım'ın zevc-i dâhili iken işbu bin üç yüz on dört sene-i Hicriyyesi Saferü'l-Hayr'ının yedinci Cum'aertesi günü me'an sâkin oldukları mahalle-i mezkûrede vâki' menzilde mezbûr Alî Rızâ Bey zevcesi müvekkilem mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım'a hitâben ben boşadım, git babanın evine deyu tatlîk etmekle ol vechle zevcesi müvekkilem mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım kendisinden mutallaka olmakla müvekkilem mezbûrenin zevc-i mutallıkı mezbûr Alî Rızâ Bey zimmetinde mütekarrir ve ma'kûdün-'aleyh mihr-i mu'accel ve mü'eccel-i mezkûr alacak hakkı olan cem'an sekiz bin bir guruş müvekkilem mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım için hâlen bana edâya zevc-i mutallık-ı mezbûru Rızâ Bey'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi'l-vekâle da'vâ ettikde mezbûr Alî Rızâ Bey dahi cevâbında müvekkile-i mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım dört bin guruş mihr-i mu'accel ve dört bin bir guruş mihr-i mü'eccel tesmiyesiyle elyevm zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olduğunu tâyi'an ve kat'iyyen ikrâr ü i'tirâf, mâ'adâ vekîl-i mezbûrun ber-vech-i muharrer talâk müdde'âsını külliyen inkâr etmekle

vekîl-i mezbûr Mahmûd Hilmî Efendi'den ber-vech-i muharrer talâk müdde'âsına mutâbık beyyine taleb olundukda ityân-i beyyineden izhâr-i acz edip bi'l-vekâle istihlâf etmekle zevc-i mezbûr Alî Rızâ Bey meclis-i şer'de bi'l-muvâcehe vech-i vecîh-i şer'î üzere tahlîf olunmağın ol vechle müvekkile-i mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım mezbûr Alî Rızâ Bey'in ke'l-evvel zevcesi idüğü müvekkile-i mezbûreye izâfetle vekîl-i mezbûr Mahmûd Hilmî Efendi'ye kıbel-i şer'den ba'de't-tefhîm vekîl-i mezbûr Mahmûd Hilmî Efendi be-tekrâr meclis-i şer'de zevc-i mezbûr Alî Rızâ Bey muvâcehesinde müvekkilem zevce-i mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım'ın zevc-i dâhili mezbûr Alî Rızâ Bey'in zimmetinde mihr-i mu'accel-i mezkûr alacak hakkı olan dört bin guruşa takâs ve mahsûben zevc-i mezbûr Alî Rızâ Bey bu def'a bana üç bin guruş def' ü teslîm eylediğinde ben dahi meblağ-i merkûm üç bin guruşu müvekkilem için ahz ü kabz ve mihr-i mu'accel-i mezkûr yine takâs ve mahsûb etmemle bâkîsi olan bin guruşu müvekkilem mezbûre için hâlen bana edâya zevc-i mezbûr Alî Rızâ Bey'e tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi'l-vekâle ba'de'd-da'vâ ve'l-ikrâr mûcibince mihr-i mu'accel-i mezkûrdan bâkî bin guruşu zevce-i müvekkile-i mezbûre Hadîce Nâyâb Hanım için vekîl-i mezbûr Mahmûd Hilmî Efendi'ye hâlen edâ ve teslîme zevc-i mezbûr Alî Rızâ Bey elzem olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i'lâm olundu. El-emrü li-men lehü'l-emr. Fi'l-yevmi't-tâsi' min Cemâziyelûlâ sene erba'a aşer ve selâse mi'e ve elf.

Hutime bi'l-hayr Gufira lehüma Nasreddîn-zâde Es-Seyyid Ahmed Şükrî En-Nâ'ib be-Medîne-i Üsküdar nemakahu'l-fakîr Allâh Teâlâ.

Numero 79, İtâ'at i'lâmı, Kâtibi Haydar Efendi

Derkenar: Mukayyed fî 11 Rebî'ulevvel sene [1]315. Sonradan kayd olunmuştur. Nûrî [mühür]

Ma'rûz-i dâ'î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar'a tâbi' İstavros Mahallesi'nde Nakkâş nâm mahalde vâki' sâhilhânesinde sâkin mülgâ Muhâcirîn Komisyonu a'zâsından Behçet Bey ibn Halîm tarafından zikr-i âtî husûsda vekîl-i müseccel-i şer'îsi da'vâ vekîllerinden Mehmed Ârif Efendi ibn Mehmed Tâhir medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer'-i münîrde

medîne-i mezkûreye tâbi‘ Tuğlacı Elhâc Mustafâ Efendi Mahallesi’nde vâki‘ bağ köşkünde sâkine Ferîde Hanım ibnet-i el-merhûm Sâmih Paşa tarafından husûs-i âtiyü’l-beyânda vekîli olduğu yedinde olup bin üç yüz on dört sene-i Hicriyyesi şehr-i Rebî‘ulevvel’inin beşinci günü târîhiyle müverraha hâlen Ahî Çelebi Mahkemesi Nâ’ibi fazîletlü Alî Atâ’ullâh Efendi’nin imzâ ve hatmini hâviye ve zahrî mührü mutâbık ve me’âli vekâlet-i mezkûreyi beyândan ibâret idüğü deyu Fetvâhâne-i Âlî’den tahşiye ve temhîr buyurulan şâ’ibe-i tezvîr ü tasnî‘den sâlim ve bilâ-beyyine mazmûnuyla amel câ’iz senedât-i şer‘iyyeden işbu mübrez bir kıt‘a hüccet-i şer‘iyye ile vekâleti sâbit olan Mahmiyye-i İstanbul’da Halîl Attâr Mahallesi’nde sâkin da‘vâ vekîllerinden Hâfız İbrâhîm Efendi ibn Elhâc Mustafâ muvâcehesinde müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım yüz elli aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mu‘accel-i müstevfî ve yüz elli aded yüzlük mecîdî altını mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle müvekkilim mezbûr Behçet Bey’in zevce-i menkûha-i medhûlün-bihâsı olup lâkin zevce-i müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım zevci müvekkilim mezbûr Behçet Bey’e itâ‘at ve hukûk-i zevceyne ri‘âyet etmediğinden su’âl olunup müvekkilim mezbûr Behçet Bey’in tehyi’e vü tedârük eylediği galak ü merâfıkı başka mesken-i şer‘î olan sâhilhâne-i mezkûresine gidip zevci müvekkilim mezbûr Behçet Bey’e itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘âta zevce-i müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım’a izâfetle vekîl-i mezbûr Hâfız İbrâhîm Efendi’ye tenbîh olunmak matlûbumdur deyu bi’l-vekâle da‘vâ ettikde vekîl-i mezbûr Hâfız İbrâhîm Efendi dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olduğunu bi’l-vekâle tâyi‘an ba‘de’l-ikrâr ve’l-i‘tirâf talebiyle sâhilhâne-i mezkûra mürsel ümenâ’-i şer‘ ma‘rifetiyle lede’l-mu‘âyene galak ü merâfıkı başka mesken-i şer‘î idüğü bi’l-inhâ inde’ş-şer‘i’l-enver zâhir olmağın mûcibince zevci müvekkil-i mezbûr Behçet Bey’in mesken-i şer‘î olan sâhilhâne-i mezkûresine gidip kendisine itâ‘at ve hukûk-i zevceyne mürâ‘âta zevce-i müvekkile-i mezbûre Ferîde Hanım’a izâfetle vekîl-i mezbûr Hâfız İbrâhîm Efendi’ye tenbîh olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. El-emrü li-men lehü’l-emr. Fi’l-yevmi’s-sâbi‘ aşer min Cemâziyelûlâ sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 38

Derkenar: Mukayyed fî 23 Cemâziyelûlâ sene [1]315. Sonradan kayd olunmuştur. Nûrî [mühür].

Ma‘rûz-i dâ‘î-i kemîneleridir ki;

Medîne-i Üsküdar’da İhsâniye Mahallesi’nde sâkine mu‘arrefetü’z-zât Emîne Seniyye Hanım’ın pederi ve tarafından zikr-i âtî husûsda istid‘â ve ahz ü kabza vekîl-i müseccel-i şer‘îsi Tevfîk Efendi ibn Alî medîne-i mezkûre mahkemesinde meclis-i şer‘i münîrde müvekkile-i mezbûrenin zevc-i mutallıkı olup mahalle-i mezkûrede sâkin Asâkir-i Şâhâne İstihkâm mülâzimlerinden Alî Gâlib Bey ibn Mustafâ Paşa muvâcehesinde mûmâ ileyh Alî Gâlib Bey kızım müvekkile-i mezbûreyi iki bin beş yüz guruş mihr-i mu‘accel ve iki bin beş yüz bir guruş mihr-i mü’eccel tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ve ol vechle zevc-i dâhilim iken işbu târîh-i i‘lâm günü zevcesi kızım müvekkile-i mezbûre Emîne Seniyye Hanım’ı bir talâk-i bâin ile tatlîk edip ol vechle kızım müvekkile-i mezbûre kendisinden mutallaka ve mübâne olup zevc-i mutallıkı mûmâ ileyh Alî Gâlib Bey zimmetinde mütekarrir ve ma‘kûdün-‘aleyh kızım müvekkile-i mezbûrenin mihreyn-i mezkûreyn alacak hakkı olan cem‘an beş bin bir guruşu kızım müvekkile-i mezbûre için hâlen bana edâya ve kızım müvekkile-i mezbûreyi inkızâ’-i iddetine değin infâka zevc-i mutallıkı mûmâ ileyh Alî Gâlib Bey’e tenbîh olunmak bi’l-vekâle matlûbumdur deyu da‘vâ ettikde mûmâ ileyh Alî Gâlib Bey dahi cevâbında kazıyye minvâl-i muharrer üzere olup mihreyn-i mezkûreyn cem‘an beş bin bir guruşu elyevm zimmetinde zevce-i mutallakası müvekkile-i mezbûre Emîne Seniyye Hanım’a sahîhan deyni olduğunu bi-tamâmihâ tâyi‘an ve kat‘iyyen ikrâr ü i‘tirâf etmeğin alâ-mûcibi-ikrârihî mihreyn-i mezkûreyn cem‘an beş bin bir guruşu hâlen ve müvekkile-i mezbûrenin inkızâ’-i iddetine değin nafakası çün bi’t-terâzî beynlerinde ta‘yîn olunan yevmiye üçer guruşdan cem‘an iki yüz yetmiş guruş dahi hîn-i istihkâkda zevce-i mutallakası müvekkile-i mezbûre için vekîl-i mezbûre Tevfîk Efendi’ye edâ ve teslîmiyle zevc-i mutallık-ı mûmâ ileyh Alî Gâlib Bey ilzâm olunduğu tescîl ve huzûr-i âlîlerine i‘lâm olundu. El-emrü li-men lehü’l-emr. Fi’l-yevmi’l-hâmis aşer min Muharremi’l-Harâm sene erba‘a aşer ve selâse mi’e ve elf.

Sahîfe 196

Dersa‘âdet ve Bilâd-i Selâse mahâkim-i şer‘iyyesi sicillât sahîfelerine numero vaz‘ıyla mecâlis-i tedkîkât-i şer‘iyyeden temhîr olunması hakkında bâ-irâde-i aliyye ittihâz olunan usûle tevfîkan Üsküdar Mahkeme-i Şer‘iyyesi’nin i‘lâmât sicilli yüz doksan altı sahîfe, doksan sekiz varakadan ibâret görülerek ol vechle temhîr olunduğunu müş‘ir işbu mahalle şerh verildi.

Meclis-i Tahkîkât-i Şer‘iyye [mühür]

SONUÇ

Şer‘iyye sicilleri bulundukları bölgenin idarî, iktisadî, ictimâî durumunu yansıtan birinci dereceden orijinal tarihi vesikalardır. Çalışmasını yapmış olduğumuz 750 No’lu Üsküdar Şer‘iyye Sicili de, h. 8 Muharrem 1314 (m. 19 Haziran 1896) - 12 Şevvâl 1314 (m. 16 Mart 1897) tarihleri arasındaki dava kayıtlarını içermektedir. Bizde yapmış olduğumuz çalışmada; defterin tamamını titizlikle okuduktan sonra elimizdeki malzeme doğrultusunda dönemin Üsküdar’ına idarî, iktisadî ve ictimâî açıdan ışık tutmaya çalıştık.

Öncelikle şunu ifâde etmek gerekir ki; defterdeki dava kayıtlarını içeren XIX. yy’ın sonlarında başka mahkemelerin kurulması ve şer‘iyye mahkemelerinin sorumluluk alanının daralması sonucunda, evvelki şer‘iyye sicillerine nazaran bu dönemde kayda alınan sicillerde içerik zenginliği azalmıştır. Tanzimat sonrasında Osmanlı Hukuk sisteminde köklü değişiklikler meydana gelmiş ve 1864 Vilâyat Nizamnâmesi’yle bütün İmparatorluk dâhilinde ceza ve hukuk mahkemelerine bakan Nizâmiye Mahkemeleri kurulmuştur. Bunun sonucunda kadının yetki alanı hayli daralmıştır. Bu sebepledir ki; elimizdeki kayıtlarda suça ilişkin kayıtlara rastlanmamaktadır ve Üsküdar’daki insanların sosyal ve ekonomik münasebetlerine, müslim-gayr-i müslim ilişkilerinin hangi boyutta olduğuna, mahalle ve ev yapılarına, aile içi iletişimin durumuna dair ancak yüzeysel bilgiler edinilebilmektedir. Zaten bir yıllık dava kayıtlarından hareketle bir dönemi tam olarak anlamak ve tanıtmak mümkün değildir. Ancak yapmış olduğumuz çalışma ile diğer çalışmalara katkı sağlamak ve diğer çalışmalarla birlikte dönem hakkında genellemelere ulaşabilmek mümkündür.

Dava kayıtlarından hareketle dönemin Üsküdar’ının sınırlarının günümüzdekinden çok daha geniş olduğunu görmekteyiz. Bugünkü Kartal, Kadıköy, Dudullu, Beykoz, Gebze gibi yerleşim birimleri o dönemde idarî olarak Üsküdar’a bağlıdır. Defterde isimleri geçen ve günümüzde hala aynı isimlerini koruyan köy, kasaba, mahalle, cadde, sokak, cami, han, hamam, çeşme, kışla ve iskeleler tespit edilmeye çalışılmıştır. Dava kayıtlarındaki ikametlerde, Üsküdar’daki mahallelerin camilerin etrafında teşekkül ettiğini ve bu şekilde Osmanlı şehrinin meydana gelmiş olduğunu görmekteyiz. Bu durum bize toplumsal hayatın idâri anlamda yapılanmasında

dinin etkisini göstermektedir. Aynı zamanda defterdeki kayıtlarda, Üsküdar dışındaki birtakım kaza, kasaba, karye, mahalle, cami, han ve pazar bilgilerine de ulaşmaktayız.

Tezde; 750 No'lu Defter'in kayıtlı olduğu döneme ait nüfus sayımı rakamları mevcut olduğundan, Osmanlı ülkesinde bulunan gayr-i müslim nüfusa daha geniş çerçeveden bakmak suretiyle dönemi anlamaya çalıştık. Kayıtlara bakıldığında Üsküdar'ın genel manada Müslümanlar olmak üzere Rum, Ermeni ve Yahudilerin yaşadığı bir bölge olduğunu söylemek mümkündür. Sicilde Rum, Ermeni ve Yahudi milletinden kimselerle ilgili i'lamlar vasıtasıyla sicilde geçtiği kadarıyla o dönem Üsküdar'ındaki gayr-i müslimlerin ikâmet ettikleri yerleri, meslekleri, görevleri ve mabetleri görmekteyiz. Aynı zamanda Müslümanlarla gayr-i müslimlerin birlikte yaşamasının bir tezahürü olarak aralarında birtakım münasebetler vuku bulmuştur. Dava kayıtlarında; vefat ederek gerisinde pekçok borç bırakmış olan Ermeni milletinden Antuvan Ebdal veled-i Ohannes'ten alacakları için müslüman ve gayr-i müslim esnafın büyük bir dayanışma içerisine girmiş olduklarını görmekteyiz. Sicildeki vekâlet kayıtlarında; genel manada müslümanlarla gayr-i müslimlerin kendi içlerinde vekil tayin ettiklerini görmekle birlikte bir kayıtta müslüman bir kadının kendisine gayr-i müslim bir erkeği vekil tayin ettiğini görmekteyiz. Yine Yahudi sarraflar müslümanlara borç para vererek ödeyememe durumunda bu borcu taksitlendirme yoluna gitmişlerdir. Kayıtlarda herhangi bir faiz bilgisi geçmemektedir. Ancak dönemle alakalı araştırmalar bize göstermektedir ki; gayrimüslimler tefecilik konusunda etkindirler. O sebeple bu durumun, müslümanlarla gayr-i müslimler arasında karz-ı hasene kadar varabilecek bir yardımlaşma ve dayanışma örneğinden çok nemâlı bir borç-alacak ilişkisi olduğunu düşünmekteyiz. Her ne şekilde olursa olsun Üsküdar'da yaşayan müslüman ve gayr-i müslimlerin ortak hayatı paylaşmanın bir sonucu olarak ciddi bir şekilde birbirleriyle ilişki içerisinde olduklarını söyleyebiliriz.

750 No'lu Defter'de davaların en büyük çoğunluğunu, aile hayatı ve kadınlar ile alakalı davalar oluşturmaktadır. Osmanlı hukukunda, kadınların evlilikten veya boşanmadan doğan mehir, nafaka, hidâne gibi haklarının korunduğunu, kadınların mahkeme huzurunda haklarını cesurca savunduklarını ve bu haklarının mahkeme tarafından garanti altına alındığını görmekteyiz. Müslüman kadının sanılanın aksine

erkek egemenliği altında ezilen güçsüz, zayıf ve ikincil statüye sahip olmaktan öte, kendi malı, hayat konforu ve boşanma hakkı hususunda söz sahibi olduğu durumları görmekteyiz. 750 No'lu Sicil'de yer alan ve sosyal hayat açısından oldukça önemli bir konu olan "îcâr-ı sağîre" konusu da hayli dikkat çekicidir. Özellikle de küçük kız çocuklarının îcâr edilmiş olmasının altında, zor durumda olan bu çocukların manevi evlat şeklinde himaye edilme gerçeğinin yattığını görmekteyiz.

İncelenen defterdeki davalarda, ekonomik ve ticârî hayat hakkında malumat sahibi olabileceğimiz pekçok kavram geçmektedir. Davalarda; birtakım alım-satım, borç-alacak, verâset-vesayet-kefâlet işlemleri, hîbe, mirî arazi ve vakıf malları üzerindeki ferağ işlemleri, ibrâ kayıtları, icâre işlemleri hakkında bilgiler bulmaktayız. Özellikle dikkatimizi çeken bir konu vardır ki; o da yetim mallarının vasîleri tarafından işletilerek muamele-i şer'iyye kapsamında ribh sağlanabileceği konusudur. Konu ile alakalı dava kayıtlarında devletin belirlediği ribh oranı ihlal edilmemek kaydıyla ana para üzerinden nemâ alınmıştır. Bunun islami anlayışla yönetilen Osmanlı Devleti'nde, şer'iyye mahkemelerine yansıyan bir konu olması gayr-i hukukî olmayan bir muamele olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda sicilimizdeki davalardan dönemin esnaf ve sanatkârları hakkında da bilgi sahibi olmaktayız.

Sonuç olarak araştırmamıza konu olan şer'iyye sicili kısa bir dönemin kayıtlarını kapsasa da Osmanlı idârî, sosyal ve ekonomik hayatı ile alakalı önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu çalışmamızla, Osmanlı Tarihi araştırmalarında dönemi tüm kılcal damarlarına kadar anlayabilmek adına şer 'iyye sicillerinin önemi bir kez daha anlaşılmıştır.

EKLER

EK-1:Sicildeki Kayıtların Tasnifi

İ‘lâm Çeşidi	**İ‘lâm No**
Edâ i‘lâmı	17
Edâya Tenbîh İ‘lâmı	23, 24, 25, 26, 29, 30, 35, 43, 53, 65, 66, 78
Edâ ve Teslîm İ‘lâmı	22
Eşyâ İ‘lâmı	59, 61, 69
Eşyâ Teslîmi	5, 7
Haml nafaka İ‘lâmı	34, 36
Hükm-i Gıyâbî İ‘lâmı	71
Îcâr İ‘lâmı	46
İkrâr-i Deyn İ‘lâmı	42
İkrâr İ‘lâmı	12, 70, 73, 74, 75
İktizâ İ‘lâmı	32, 63
İ‘lâm	14, 78
İtâ‘at İ‘lâmı	3, 6, 16, 33, 45, 49, 60, 77, 79
Mihr ve Nafaka Hükmü	52
Mihr-i Mu‘accel Hükmü	72

Mu‘ârazadan Men‘ İ‘lâmı	1, 44, 51, 56, 64, 67
Nafaka İ‘lâmı	41, 62, 68
Sagîr teslîmi i‘lâmı	58
On üç lira-yi Osmânî hükm – Tenbîh olundu	76
Tahlîf ile Men‘ İ‘lâmı	19, 37
Tahlîf ile Mu‘ârazadan Men‘	47, 48
Tatlîk i‘lâmı	2, 4, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 20, 21, 28, 39, 40, 54 55, 57
Teslîm-i Sagîr İ‘lâmı	31, 38
Zahr-i i‘lâma yazılan muktezâi‘lâmı	50
İsimsiz İ‘lâm	s.5, s.38

EK-2: Sicilden Örnek Sayfalar

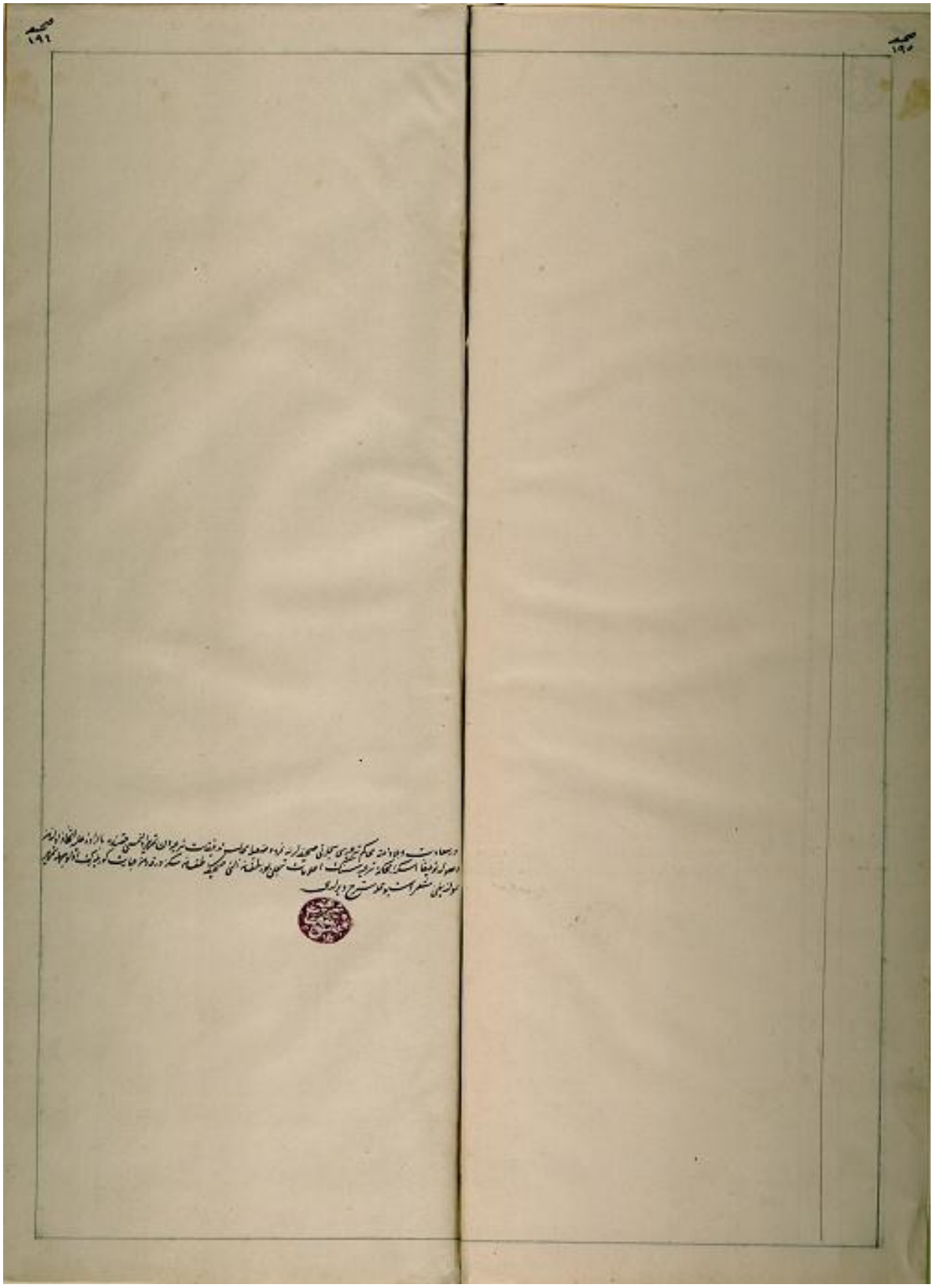

KAYNAKÇA

ACAR, H. İbrahim, "İddet", *DİA*, TDV Yay., XXI, İstanbul 2000, 466-471.

_____, "Talâk", *DİA*, TDV Yay., XXXIX, İstanbul 2010, 496-500.

AHISKALI, Recep, *"Muhzır"*, *DİA*, TDV Yay., XXXI,,İstanbul 2006, 85-86.

Ahmed Cevdet Paşa, *Açıklamalı Mecelle: (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye) 1312/1895*, hzl. Ali Himmet Berki, Hikmet Yay., İstanbul 1979.

Ahmet Mithat Efendi, *Ana Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi*, hzl. Gizem Akyol, Dergah Yay., İstanbul 2013.

AKBAYAR, Nuri, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2. Baskı, İstanbul 2003.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, "İ'lâm", *DİA,* TDV Yay., XXII, İstanbul 2000, 72-73.

_____, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* sy. 14, İstanbul 2009, 13-47.

_____, *Şer'iyye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Katalogu ve Seçme Hükümler,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, I-II.

_____, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, OSAV, İstanbul 1996.

AKGÜNDÜZ Ahmed-ÖZTÜRK Said, Osmanlı Devleti'nin 700. Yılı Bilinmeyen Osmanlı, OSAV, İstanbul 1999.

AKIN, Nur, "Kuzguncuk", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, V, İstanbul 1994, 145-146.

AKKAYA, Mustafa, *XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar*, Doktora Tezi, SBE, Ankara 2010.

AKTAN, Hamza, ”Miras”, *DİA*, TDV Yay., XXX, İstanbul 2005, 143-145.

AKYILDIZ, Ali, “Muhtar”, *DİA*, TDV Yay., XXXI, İstanbul 2006, 51-53.

_____, *“Şehremini”*, DİA, TDV Yay., XXXVIII, İstanbul 2010, 459-461.

_____, “Para”, *DİA*, TDV Yay., XXXIV, İstanbul 2007, 163-166.

ALTUNSU, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislamları*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1972.

APAYDIN, H. Yunus, “Hacir”, *DİA*, TDV Yay., XIV, İstanbul 1996, 513-517.

_____, “İbrâ”, *DİA*, TDV Yay., XXI, İstanbul 2000, 263-266.

_____, “Kefâlet”, *DİA*, TDV Yay., XXV, Ankara 2002, 168-177.

ARAZ, Yahya, “Osmanlı Emek Tarihi Çalışmalarına Bir Katkı: İstanbul’da Ev İçi Hizmetlerde Çalışan Kadınlar Üzerine Bir Değerlendirme (1780-1850) ”, *II. Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu: Bildiriler(27-29 Mayıs 2014)*, II, İstanbul 2014, 207-224.

_____, *16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl başlarına Osmanlı Toplumu’nda Çocuk Olmak*, Kitap Yay., İstanbul 2013.

ASLAN, Nasi, *İslam Yargılama Hukukunda “Şühûdü’l-hâl” jüri: Osmanlı Devri Uygulaması*, Beyan Yay., İstanbul 1999.

Aşık Paşazâde, *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, hzl. Atsız, MEB, İstanbul 1992.

ATALAR, Münir, “Şer’iyye Mahkemelerine Dair Kısa Bir Tarihçe”, *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, AÜİF İslam İlimleri Enstitüsü Yay., sy. 4, Ankara 1980, 303-328.

ATAR, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilâtı Ortaya Çıkışı ve İşleyişi*, DİB Yay., Ankara 1979.

_____, “Kadı” ”, *DİA*, TDV Yay., XXIV, İstanbul 2001, 66-69.

_____, "Nikâh", *DİA*, TDV Yay., XXXIII, İstanbul 2007, 112-117.

_____, "Şürût ve Sicillât", *DİA,* TDV Yay., XXXIX, İstanbul 2010, 270-273.

_____, "Muhâlea"*, DİA*, TDV Yay., XXX, İstanbul 2005, 399-402.

ATAR, Fahrettin – AYDIN, M. Akif, "Mahkeme", *DİA*, TDV Yay., XXVII, Ankara 2003, 338-344.

AVCI, Casim, *"Nâib"*, *DİA*, TDV Yay., XXXII, İstanbul 2006, 311-312.

AYDIN, Bilgin – TAK, Ekrem, *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (h. 919-927/ m. 1513-1521)*, İSAM Yay., İstanbul 2008.

AYDIN, Mehmet Âkif, "Aile", *DİA*, TDV Yay., II, İstanbul 1989, 196-200.

_____, "Deyn", *DİA*, TDV Yay., IX, İstanbul 1994, 266-268.

_____, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *DİA*, TDV Yay., XXVIII, Ankara 2003, 231-235.

_____, "Mehir", *DİA*, TDV Yay., XXVIII, Ankara 2003, 389-391.

_____, *Türk Hukuk Tarihi*, 2. bs., Beta Yay., İstanbul 1996.

_____, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İFAV Yay., İstanbul 1985.

_____, *İslâm ve Aile Hukuku Araştırmaları,* İz Yay., İstanbul 1996.

_____, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları III*, İstanbul 1982, 1-12.

_____, "Aile Hayatı", *TDV İslam İlmihali*, II, İstanbul 2000.

_____, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yay., İstanbul 2014.

AYNURAL, Salih, "Kapan", *DİA,* TDV Yay., XXIV, İstanbul 2001, 338-339.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, Ali Sâtı‘ Efendi, Süleyman Besîm Efendi, *Hadîkatü’l-Cevâmi‘ (İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-sivil Mi‘mârî Yapılar),*hzl. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yay., İstanbul 2001.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskânı ve Nüfusu*, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara 1958.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 2. Baskı, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2006, I-III.

BALTACI, Cahit, “Şer‘iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu: Bildiriler (Mayıs 1985),* Türk- Arap İlişkileri İnceleme Vakfi Yay., İstanbul ty, 127-132.

_____, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri: Teşkilat, Tarih,* İstanbul 1976.

BANOĞLU, Niyazi Ahmet, *Tarihi ve Efsaneleriyle İstanbul Semtleri*, Selis Kitaplar, İstanbul 2007.

BARDAKOĞLU, Ali, “Bey‘”, *DİA*, TDV Yay., VI, İstanbul 1992, 13-19.

_____, “Ferağ”, *DİA*, TDV Yay., XII, İstanbul 1995, 351-354.

_____, Ali, “Hibe”, *DİA*, TDV Yay., XVII, İstanbul 1998, 421-426.

_____, Ali, “Hidâne”, *DİA,* TDV Yay., XVII, İstanbul 1998, 467-471.

_____, Ali, “İcâre”, *DİA*, TDV Yay., XXI, İstanbul 2000, 379-388.

_____, Ali, “Vesâyet”, *DİA*, TDV Yay., XXXXIII, İstanbul 2013, 66-70.

_____, “Havâle”, *DİA,* TDV Yay., XVI, İstanbul 1997, 507-512.

BAREİLLES, Bertrand, *İstanbul’un Frenk ve Levanten Mahalleleri (Pera-Galata-Banliyöler)*, Güncel Yay., İstanbul 2003.

BAŞOĞLU, Tuncay, "Tezkiye", *DİA*, TDV Yay., XXXXI , İstanbul 2012, 77-79.

BAYRAK, M. Orhan, *İzahlı İstanbul Sözlüğü*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004.

BAYINDIR, Abdülaziz, *İslâm Muhâkeme Hukûku (Osmanlı Devri Uygulaması),* İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul 1986.

BEHAR, Cem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927),* Başbakanlık D. İ. E, II., Ankara 1996.

_____, Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014.

BEYDİLLİ, Kemal, "İmam", *DİA*, TDV Yay., XXII, İstanbul 2000, 181-186.

BİLGİLİ,Bekir, *Üsküdar Sokak İsimleri Tarihçesi,* ed. Halil Ekiz, 1. bs.,Üsküdar Belediye Başkanlığı Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yay:24, İstanbul 2013.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukı İslâmiyye ve Islahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1971, I-VIII.

BOSTAN, M. Hanefi, "Üsküdar", *DİA*, TDV Yay., XXXXII, İstanbul 2012, 364-368.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâil (256/869), *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Takıyyüddin en-Nedvî, haşiye Ahmed Ali es-Sehhar Nufuri, Darü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 1432/2011.

CİN, Halil, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 1988.

CİN, Halil - AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul 1990, I-II.

CAHEN, Cl., "Zimme", *İA*, XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, 566-571.

ÇETİN, Atilla, "Halil Rifat Paşa", *DİA*, TDV Yay., XV, İstanbul 1997, 327-328.

ÇEKER, Orhan, *İslâm Hukukunda Çocuk*, Kayıhan Yay., İstanbul 1990.

ÇEKER ÇETİN, Şükran, *762 No'lu Üsküdar Şer'iyye Siciline göre h. 1317-1318/ m. 1899-1900 Yılları Arasında Üsküdar Kazâsında Sosyal Hayat*, Yüksek Lisans Tezi, SBE, İstanbul 2008.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Aydın Kitabevi, Ankara 2004.

DİA, "Mecîdiye", *DİA*, XXVIII., Ankara 2003, 239.

DOĞANAY, Ekrem, İ*slâm'da Talâkın Hükmü ve Hikmetleri,* Gonca Yay., İstanbul 1984.

D'OHSSON, J. Mouradgea, *18. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler*, çev. Zerhan Yüksel, Tercüman Gazetesi, İstanbul, t. y.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (275/888), *Sünen*, (İ'dad İzzet Ubeyd ed-De'as, Muhammed Ali es-Seyyid), Humus, 1389/1969-1389/1970.

Ebü'l-Hasan Burhâneddin Ali b. Ebî Bekr el-Merğinâni, *el-Hidâye Şerhu Bidâyetu'l-Mübtedi,* thk. Muhammed Muhammed Tamir- Hafız Aşur Hafız, Dâru's-Selâm, Kahire 2000, I- IV.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yay., İstanbul 2008.

ENGİN, Vahdettin, *II. Abdülhamid ve Dış Politika*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005,

ERASLAN, Cezmi, "II. Abdülhamid", *Osmanlı Ansiklopedisi: Tarih, Medeniyet, Kültür*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1993, I-VII.

ERBAY, Celal, *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası: Kitâbu'n-nafakat ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli Olarak,* Göytürk Matbaası, Bakü 1995.

_____, "Nafaka", *DİA*, TDV Yay., XXXII, İstanbul 2006, 282-285.

ERCAN, Yavuz, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Kitabevi, Ankara 2001.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Rağbet Yay., 1. Baskı, İstanbul 1998.

ERGİN, Osman Nuri, *Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 1995, I-IX.

ERKAN, Nevzat, "XVIII. Yüzyılda Şer'iye Sicillerine Göre Üsküdar'da Müslim-Gayr-i müslim İlişkileri (1700-1712), *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* I, İstanbul 2008, 121-132.

_____, *18. yy. 'ın İlk Yarısında Üsküdar'da Müslim-Gayrimüslim İlişkileri-Şeriyye Sicilleri ve Müdevvel Kaynaklar Işığında-*, Doktora Tezi, SBE, İstanbul 2012.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler (XIX. Yüzyılın sonuna kadar),*Berikan Yay., Ankara 2013.

ERYILMAZ, Bilal, *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Teb'anın YönetimİI*, Risale Yay., İstanbul 1990.

Evliya Çelebi (ö. 1093/1682), *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*: *(1. Kitap: İstanbul: Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini),*(hzl. Orhan Şaik Gökyay), Yapı Kredi yay., İstanbul 1996, I-X Kitap.

FAROQHI, Suraıya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Orta Çağdan Yirminci Yüzyıla*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1997.

FEYZIOĞLU, Hamiyet Sezer, *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Düzenlemeler*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010.

Gibb H. A. R.-Davies C. Collin, "Nâib", *İA*, IX, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, 50-52.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib Gökbilgin, "Boğaziçi", *DİA*, TDV Yay., VI, İstanbul 1992, 251-262.

GÜNEŞ, Ahmet, "16 ve 17. Yüzyıllarda Üsküdar'ın Mahalleleri ve Nüfusu", *Üsküdar Sempozyumu I: Bildiriler (23-25 Mayıs),* I, İstanbul 2004, 42-56.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı,* TTK Basımevi, Ankara 1991.

HASKAN, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2001, I-III.

Hoca Sa'duddîn, *Tâcu't-Tevârîh*, Tabhâne-i Âmire, İstanbul 1279, I-II.

HUT, Davut, "Üsküdar'da Tarihi Yer Adları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu II: Bildiriler (12-13 Mart 2004),*I., İstanbul 2005, 160-170.

HÜREL, Haldun, *Semtleri, Mahalleleri, Caddeleri ve Sokaklarıyla İstanbul'un Ansiklopedik Öyküsü,* Kapı Yay.,İstanbul 2010.

IŞIK, Ayhan, "Osmanlı'da Esnaf Teşkilatı ve Şer'iyye Sicillerindeki Tezahürleri", *Din ve Hayat*, sy. 10, İstanbul, 2010, 104-108.

İbn-i Abidin, *Reddu'l-Muhtar 'ale'd-Durri'l-Muhtar*, terc. Ahmed Davudoğlu, Şamil Yay., İstanbul 1983, I-XVII.

İNALCIK, Halil, "Mahkeme", *İA*, MEB Basımevi, VII, İstanbul 1987, 146-151.

İNCİCİYAN, P. Ğ., *XVIII. Asırda İstanbul*, trc. Hrand D. Andreasyan, İstanbul Matbaası, İstanbul 1956.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Üsküdar Mahkemesi", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),*Üsküdar Belediyesi, I, İstanbul 2008, 31-38.

_____, *XVII. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı devletinde Kadıaskerlik Müessesesi*, Doçentlik Tezi, İstanbul 1980.

_____, "Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik", *Belleten Dergisi*, TTK Basımevi, , LXI, sy. 232, Ankara 1998, 597-700.

İPŞİRLİ ARGIT, Betül, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'da Yaşayan Kadınların Maddi Durumları ve Gündelik Hayatları", *VI. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu: Bildiriler (6-9 Kasım 2008),* Üsküdar Belediyesi, II, İstanbul 2008, 415-428.

_____, "Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* BİSAV, III, sy. 5, İstanbul 2005, 575-621.

KALLEK, Cengiz, "İhtikâr", *DİA,* TDV Yay., XXI, İstanbul 2000, 560-565.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, 3. bs., TTK Basımevi, Ankara 1988, I-XIII.

KARAMAN, Hayrettin, *İslâm'da Kadın ve Aile,* Ensar Neşriyat, İstanbul 1993.

_____, *Mukayeseli İslâm Hukuku,* İz Yay., İstanbul 1999, I-III.

KARAMAN, Fikret – KARAGÖZ İsmail vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara 2006.

KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Timaş Yay., İstanbul 2010.

KAYA, Süleyman Kaya, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri*, Doktora Tezi, SBE, İstanbul 2007.

KAZICI, Ziya, *İslam Medeniyet ve Müesseseleri Tarihi,* Kayıhan Yay., İstanbul 1999.

_____, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge Yay., İstanbul 2003.

_____, "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, V, sy. 3, İstanbul h. 1402, 29-35.

_____, "Osmanlılarda Mahalle İmamları ve Yerel Yönetim İlişkisi", *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler***,** ed. Vecdi Akyüz, Seyfettin Ünlü, İlke Yay., I, İstanbul 1996, 431-437.

KIZILTAN, Yılmaz "I. Meşrutiyet'in İlânı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusanı", *Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid,* Erciyes Üniversitesi Yayınları, V, Kayseri 2011, 303-323.

KOCAER, Remzi *Osmanlı Altınları*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1967.

KOÇU, Reşad Ekrem, *Osmanlı Padişahları*, Doğan Kitap, İstanbul 2002, s. 563.

KONYALI, İ. Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi,* Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yay., İstanbul 1976, I-II.

KÖMÜRCİYAN, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul,* hzl. Kevork Pamukciyan, trc. Hrand D. Andreasyan, Eren Yay., İstanbul 1988.

KUBAN, Doğan, "Mahalleler: Osmanlı Dönemi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yay., V, İstanbul 1994, 242-146.

KURT, Abdurrahman, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876) -Sosyo-Ekonomik Yapı Gelenek ve Görenekler-*, Sentez Yay., Ankara 2013.

KÜÇÜK, Cevdet, "Abdülhamid II. ", *DİA*, TDV Yay., I, İstanbul 1988, 216-224.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik),*TTK Yay., Ankara 2013.

MANTRAN, Robert *XVI. ve XVII. yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Eren Yay., İstanbul 1991.

_____, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul,* çev. Mehmet Ali Kılıçbay - Enver Özcan, V yay., Ankara 1986, I-II.

_____, İstanbul Tarihi, İletişim Yay., çev. Teoman Tunçdoğan, 1. bs., İletişim Yay., İstanbul 2001.

Muhammed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlu'*ş-Ş*ahsiyye*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1957.

Muhammed b. Mustafa Muhammed Ebû Zehra, *Ahkâmu't-Terikât ve'l-Mevârîs*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire 1394/1974.

MÜLÂYİM, Selçuk, "Beylerbeyi Camii ve Külliyesi", *DİA*, TDV Yay., VI, İstanbul 1992, 75-77.

Nevizâde Atâyi, *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmileti'ş-Şakâik, Şakâik-i Numaniyye ve Zeyilleri*, neşr: Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, I-II.

OĞUZ Mustafa –AKGÜNDÜZ Ahmet, "Hüccet", *DİA*, TDV Yay., XVIII, İstanbul 1998, 446-450.

OKTAY, Tarkan, *Osmanlı'da Büyükşehir Belediye Yönetimi: İstanbul Şehremaneti*, Yeditepe Yay., İstanbul 2011.

ONGAN, Halit, *Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iye Sicili*, TTK Basımevi, Ankara 1958.

ORTAYLI, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile,* Pan Yay.,İstanbul 2000.

_____, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı,* Turhan Kitabevi, Ankara 1994.

_____, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880),*TTK Basımevi, Ankara 2000.

_____, "Osmanlı Kadısı'nın Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, İstanbul 1959, 95-107.

_____, *Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yay., İstanbul 1985.

Osmanlı Aile Hukuku Kararnâmesi, yay. hzl.: Orhan Çeker, Mehir Vakfı Yay., Konya 1999.

ÖZCOŞAR, İbrahim, "Osmanlı Mahkemelerinde Muhzır Kavramı", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, sy. 4, Diyarbakır 2004, 235-241.

ÖNER, Erdoğan, *İstanbul Şehremâneti (Belediyesi) 'nin Kuruluşu ve 1917 Yılı bütçesi*, TC Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara 2008.

ÖNSOY, Rifat, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii ve Sanayileşme Politikası*, TİBKY, Ankara 1988.

ÖZ, Mehmet, "Osmanlılar: Sosyal Hayat 1. Osmanlı Toplumu", *DİA*, TDV Yay., XXXIII, İstanbul 2007, 532-538.

ÖZEL, Ahmet, "Gayrimüslim'', *DİA*, TDV Yay., XIII, İstanbul 1996, 418-427.

ÖZER, Sibel, "Seyyahların Kalemiyle 17. yüzyıldan 19. yüzyıla Bir Pitoresk Şehir: Üsküdar", *Uluslararası Üsküdar SempozyumuV: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* II, İstanbul 2008, 569-590.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB, İstanbul 1993, I-III.

PAMUK, Şevket, "Kuruş", *DİA*, TDV Yay., XXVI, Ankara 2002, 458-459.

PAMUKCIYAN, Kevork, *İstanbul Yazıları*, hzl. Osman Köker, Aras Yay., I, İstanbul 2002.

REFİK, Ahmet, *Eski İstanbul*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1931.

_____, *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*, Kitabevi, İstanbul 1998.

REMZİ, Hüseyin, *Lugat-ı Remzi*, Matbaa-i Hüseyin Remzi, İstanbul 1305, I-II.

SAHILLIOĞLU, Halil, "Akçe", *DİA*, TDV Yay., II, İstanbul 1989, 224-227.

SAKİN, Orhan, *Osmanlı'da Etnik Yapı*, Bizim Kitaplar, İstanbul 2008.

SANCAR, Aslı, *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek,* Kaynak Yay.,İstanbul 2009.

SANCAR, Aişe Aslı, *Osmanlı Toplumunda Kadın ve Aile,* 2. Basım, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., İstanbul 1999.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları,* TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.

ŞA'BÂN, Zekiyyüddin, *ez-Zevâc ve't-Talâk fi'l-İslâm,* ed-Dârü'l-Kavmiyye, Kahire, 1384/1964.

ŞA'BÂN, Zekiyyüddin, *el-Ahkâmü'ş-şer'iyye li'l-ahvâli'ş-şahsiyye,* Câmiatu Karyunus, Bingazi 1989.

ŞENTÜRK, Recep – ORTAYLI İlber, "Millet", *DİA*, TDV Yay., XXX, İstanbul 2005, 64-70.

Şemdeddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 14. bs, Çağrı Yay., İstanbul 2005.

ŞENTOP, Mustafa, Osmanlı Yargı Sistemi ve Kazaskerlik, Klasik Yay, İstanbul 2005.

TABAKOĞLU, Ahmet, "Osmanlı Döneminde Üsküdar Köyleri", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu V: Bildiriler (1-5 Kasım 2007),* I, İstanbul 2008, 143-180.

TAK, Ekrem, *Diplomatik Bilimi Bakımından XVI. -XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması,* Doktora Tezi, MÜTAE, İstanbul 2009.

TULAY, Ahmet Semih, *Genel Nümizmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2001.

UÇAR, Ahmet, *İstanbul'un Sokak İsimleri Tarihi*, Us Medya Kültür Yay., İstanbul 2010.

UĞUR, Yunus, "Şer'iyye Sicilleri", *DİA*, TDV Yay., XXXIX, İstanbul 2010, 8-11.

UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993.

UNAN, Fahri, "Mevleviyet", *DİA,* TDV Yay., XXIX, Ankara 2004, 467-468.

UYGUN, Ayşe, *"761 No'lu Üsküdar Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*", Yüksek Lisans Tezi, SBE, İstanbul 2014.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1965.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Paradigma Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 2011.

_____, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Paradigma Yay., İstanbul 2012.

YAMAN, Ahmet, "Yahudilerin Osmanlı Millet sistemi İçindeki Yeri ve Hukuki Konumları"*, Diyanet İlmi Dergi*, c. 51, sy. 2, Ankara 2015, 11-35.

YAZICI, Tahsin, "Üsküdar", *İslam Ansiklopedisi,* Milli Eğitim Basımevi, XIII, İstanbul 1986, 127-131.

YEL, Ali Murat - KÜÇÜKAŞÇI Mustafa Sabri, "Mahalle", *DİA*, TDV Yay., XXVII

İstanbul 2003, 323-326.

ZEYDAN, Abdulkerim, *Ahkâmu'z-Zimmiyyîn ve'l-Müste'menîn fî Dâri'l-İslâm*, Mektebetü'l-Kudüs, Bağdat 1982/ 1402.

ZİYAOĞLU, *Rakım, İstanbul Kadıları Şehreminleri Belediye Reisleri ve Partiler Tarihi 1453-1971 İdarî-Siyasî*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1971.

ZUHAYLÎ, Vehbe, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, Risale Yay., İstanbul 1994, I-X.